

## บันทึกการประชุม

เรื่อง

# แนวทางการประสานความร่วมมือ และ ค้นหาประเด็นวิจัยด้านเกษตรกรรมยั่งยืน ในจังหวัดเชียงใหม่

วันที่ 31 มีนาคม - 1 เมษายน 2544

ณ ห้องประชุม ศูนย์วิจัยพืชไร่แม่โจ้

จัดโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สถาบันชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน มูลนิธิพัฒนาศักยภาพชุมชน

# บันทึกการประชุม

เรื่อง

## แนวทางการประสานความร่วมมือ และ ค้นหาประเด็นวิจัยด้านเกษตรกรรมยั่งยืน ในจังหวัดเชียงใหม่

วันที่ 31 มีนาคม – 1 เมษายน 2544

ณ ห้องประชุม ศูนย์วิจัยพืชไร่แม่โจ้

|                      |              |
|----------------------|--------------|
| วันที่.....          | 27 ต.ค. 2546 |
| เลขทะเบียน.....      | 00375        |
| เลขเรียกหนังสือ..... | RDC<br>44    |

จัดโดย

0001

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สถาบันชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน มูลนิธิพัฒนาศักยภาพชุมชน

ห้องสมุด

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ชั้น 14 อาคาร เอส เท็น ทาวเวอร์

เลขที่ 979/17-21 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน

เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400

โทร. 298-0455 โทรสาร 298-0476

Home page : <http://www.trf.or.th>

E-mail : [trf-info@trf.or.th](mailto:trf-info@trf.or.th)



## คำนำ

เป็นนิมิตหมายที่ดีมากที่การประชุมครั้งนี้ มีผู้เข้าร่วมมากกว่า 60 ท่าน และผู้เข้าร่วมทุกท่านได้แลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็น เป็นไปอย่างเข้มข้น จนถึงวินาทีสุดท้ายของการประชุม

คณะผู้จัดการประชุมต้องขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างมากที่ให้ความร่วมมือในครั้งนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าทุกท่านจะร่วมมือกันในการวิจัยและพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนให้เติบโต ต่อเนื่อง ตลอดไป

หากท่านต้องการแลกเปลี่ยน ทราบความเคลื่อนไหว หรือปรึกษาหารือเกี่ยวกับเรื่องเกษตรกรรมยั่งยืน กรุณาติดต่อได้ที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ภาคเหนือ) และสถาบันชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน ได้ตามที่อยู่ท้ายนี้

ขอขอบคุณ

คณะผู้จัดการประชุม

- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ภาคเหนือ) ชั้น 2 อาคารกาญจนาภิเษก คณะเกษตรศาสตร์  
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โทรศัพท์ 053-944648 โทรสาร 053-892662
- สถาบันชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน 363 ถ.เชียงใหม่-แม่โจ้ หมู่ 4 ต.หนองจ้อม อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ 50210  
โทรศัพท์/โทรสาร 053-354053-4 E-Mail : proconet@chmai.loxinfo.co.th

## สารบัญ

|                                                                                                                           | หน้า    |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|
| คำนำ                                                                                                                      | ก       |
| สารบัญ                                                                                                                    | ข       |
| 1. โครงการจัดประชุม                                                                                                       | 1 - 7   |
| 2. หลักการ เป้าหมาย ทิศทาง เกษตรกรรมยั่งยืน                                                                               | 8 - 14  |
| 3. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยกับเกษตรกรรมยั่งยืน                                                                      | 15 - 25 |
| 4. กลุ่มย่อย"สถานการณ์ เป้าหมาย ทิศทาง และแผนงานเกษตรยั่งยืน                                                              | 26      |
| 4.1 กลุ่มเทคโนโลยีด้านเกษตรกรรมยั่งยืน                                                                                    |         |
| 4.2 กลุ่มการพัฒนาและส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน                                                                              |         |
| 4.3 กลุ่มเกษตรกรบนที่สูง                                                                                                  |         |
| 4.4 กลุ่มสถาบันองค์กรเกษตรกรกับเกษตรกรรมยั่งยืน                                                                           |         |
| 4.5 กลุ่มการเชื่อมโยงผู้ผลิต-ผู้บริโภคร/ตลาดทางเลือก การพัฒนารัฐกิจชุมชน<br>และการดำเนินงานเชิงพาณิชย์ของเกษตรกรรมยั่งยืน |         |
| 4.6 กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนกับการศึกษาและชีวิตทางเลือก                                                                      |         |
| 5. การนำเสนอของกลุ่มย่อยในที่ประชุมใหญ่                                                                                   |         |
| 5.1 กลุ่มเทคโนโลยีด้านเกษตรกรรมยั่งยืน                                                                                    | 27 - 33 |
| 5.2 กลุ่มการพัฒนาและส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน                                                                              | 34 - 39 |
| 5.3 กลุ่มเกษตรกรบนที่สูง                                                                                                  | 39 - 45 |
| 5.4 กลุ่มสถาบันองค์กรเกษตรกรกับเกษตรกรรมยั่งยืน                                                                           | 45 - 49 |
| 5.5 กลุ่มการเชื่อมโยงผู้ผลิต-ผู้บริโภคร/ตลาดทางเลือก การพัฒนารัฐกิจชุมชน<br>และการดำเนินงานเชิงพาณิชย์ของเกษตรกรรมยั่งยืน | 49 - 54 |
| 5.6 กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนกับการศึกษาและชีวิตทางเลือก                                                                      | 54 - 64 |
| ภาคผนวก                                                                                                                   | ค       |
| - รายละเอียดการประชุมกลุ่มย่อย                                                                                            |         |
| - รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม                                                                                                |         |

## โครงการประชุม

### เรื่อง

แนวทางการประสานความร่วมมือและการค้นหาประเด็นวิจัย

ด้านเกษตรกรรมยั่งยืนในจังหวัดเชียงใหม่

#### 1. หลักการและเหตุผล

กระแสความสนใจใน “เกษตรกรรมยั่งยืน” ของเกษตรกร ผู้บริโภค หน่วยงานของรัฐบาล ธุรกิจเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชนในปัจจุบันได้รับการตอบรับเป็นไปอย่างดีมาก ซึ่งอาจมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น การล้มเหลวและไม่เชื่อมั่นต่อระบบเกษตรแผนใหม่หรือเกษตรเคมีของเกษตรกร ปัญหาด้านสุขภาพจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรและสารเคมีปนเปื้อนในอาหาร กระแสความต้องการอาหารอินทรีย์ของผู้บริโภค ผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจ กระแสของทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจชุมชน ข้อตกลงว่าด้วยเรื่องการค้าของยุโรป อเมริกา ญี่ปุ่นที่ต้องเป็นสินค้าเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น

ถึงแม้ว่าเกษตรกรรมยั่งยืนจะได้รับความสนใจเป็นอย่างดี แต่ความสนใจดังกล่าวยังเป็นเพียง “กระแส” แต่ไม่ใช่เกิดจาก “การตระหนักและจิตสำนึก” ที่ต้องการแก้ไขปัญหของเกษตรกรของผู้บริโภค สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมที่แท้จริง ดังจะเห็นได้จาก นโยบายของแต่ละกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรยั่งยืนยังไม่แปรเปลี่ยนเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน การนำเข้าสารเคมีทางการเกษตรยังเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง งบประมาณด้านเกษตรกรรมยั่งยืนของกระทรวงเกษตร ฯ ยังมีน้อยมาก หลักสูตรเกษตรกรรมยั่งยืนในสถาบันการศึกษายังไม่มี แม้แต่แนวความคิด นิยามความหมาย และหลักการเกษตรกรรมยั่งยืนยังพูดไม่ตรงกันเลย

เพื่อให้ “กระแส” ของเกษตรกรรมยั่งยืนจะไม่เป็นกระแสที่วูบวาบแต่ได้แปรเปลี่ยนเป็น “รูปธรรมหรือวิถีปฏิบัติ” ที่จับต้องได้ มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ระยะยาว และเป็นขบวนการ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการจัดประชุมเพื่อให้เกิดการประสานเชื่อมโยงระหว่าง “เกษตรกร นักวิชาการ นักวิจัย นักส่งเสริม ด้านเกษตรกรรมยั่งยืนในภาคเหนือที่ทำมาอย่างต่อเนื่อง” และเป็นผู้ที่มาจากส่วนต่าง ๆ ของสังคม เช่น เกษตรกร สถาบันการศึกษา นักพัฒนาเอกชน ข้าราชการจากกระทรวงเกษตร จากกระทรวงศึกษา กระทรวงสาธารณสุข สื่อสารมวลชน และผู้บริโภคจากชมรมต่าง ๆ ได้มีโอกาสมาแลกเปลี่ยนและระดมความคิดเห็นเพื่อค้นหาแนวทางที่จะทำให้เกษตรกรรมยั่งยืนไม่ใช่เป็นเพียงกระแสในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้นแต่เป็น “วิถีปฏิบัติหรือวาระแห่งชาติ” อย่างแท้จริง

## 2. วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อให้กลุ่มเกษตรกร นักวิชาการ นักวิจัย นักส่งเสริมการเกษตร สื่อมวลชน และนักพัฒนาเอกชน ด้านเกษตรกรรมยั่งยืนในจังหวัดเชียงใหม่ ได้มีโอกาสมาแลกเปลี่ยน แนวคิด องค์ความรู้ และประสบการณ์ด้านเกษตรกรรมยั่งยืน
- 2) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมกันกำหนดหลักการ เป้าหมาย ทิศทาง และนโยบายเกษตรกรรมยั่งยืน และร่วมกันผลักดันนโยบายให้เป็นรูปธรรม
- 3) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้ร่วมกันกำหนดกิจกรรมที่นำไปสู่เป้าหมายทางด้านพัฒนาและขยายผล และกิจกรรมที่นำไปสู่เป้าหมายทางด้านวิจัย รวมทั้งกำหนดผู้รับผิดชอบตามแต่ละกิจกรรมด้วย

## 3. ผู้ร่วมประชุม ประมาณ 50 คน ประกอบด้วย

### ก. กลุ่มเกษตรกรบนที่สูง

1. คุณปริศนา พรหมา คุณอรุณ หว้ายคำ จากงานด้านเกษตรที่สูง
2. อาจารย์ณรงค์ อภัยจันทร์ คุณประมวล อยู่บุญ จากบ้านหนองบัวงาม ต.แม่ นาวาง อ.แม่อาว
3. คุณจุฑามาศ ใจคำ โครงการพัฒนาเครือข่ายผู้ผลิตผู้บริโภคเกษตรกรรมทางเลือก
4. ผ.ศ. ดร. ทิพย์วรรณ ประภามณฑล สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สุขภาพ คณะแพทยศาสตร์

### ข. กลุ่มสถาบันองค์กรเกษตรกรกับเกษตรกรรมยั่งยืน

1. คุณพนมกร นามจันทร์ คุณกรองแก้ว อินสวรรค์ คุณณอมศักดิ์ เคอเฮ จากชมรมผู้ผลิตพืชผักเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่
2. คุณพัฒน์ อภัยมูล และคณะ จากสหกรณ์เกษตรยั่งยืนและสถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรยั่งยืนแม่ทา
3. คุณธนิชา ธาระสาร และคุณนิคมไชยวรรณ จากสถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรกรรมยั่งยืน
4. คุณเกตุสุดา พุทธา คณะ จากโครงการพัฒนาเครือข่ายผู้ผลิตผู้บริโภคเกษตรกรรมทางเลือกภาคเหนือ

### ค. กลุ่มการเชื่อมโยงผู้ผลิต-ผู้บริโภค/ตลาดทางเลือก การพัฒนาธุรกิจชุมชน และ การดำเนินงานเชิงพาณิชย์ของเกษตรยั่งยืน

1. ผ.ศ.ดร. ทิพย์รัตน์ มณีเลิศ และคณะ จากองค์กรมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ
2. อาจารย์สุรเดช กิจเครือและคณะ จากชมรมผู้บริโภคอาหารเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่
3. อาจารย์วีระ คำวิเศษณ์ คุณพนมพร พุทธิมา จากศูนย์สินค้าเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมอิมบูญ

4. คุณสุพรรณ กำเพ็ญ และคณะ ตลาดนัดสินค้าเกษตรยั่งยืน
5. คุณธนศ แก้วเสมอตา และคณะ บริษัท ธรรมมานุสาร “เกษตรอินทรีย์ โบราณ”
6. คุณเนตรดาว แพทย์กุล สื่อมวลชน
7. สำนักงานพาณิชย์จังหวัด
8. คุณแสงทิพย์ เข็มราช และคุณอุไรรัตน์ ไพบุลย์วัฒนกิจ โครงการพัฒนาเครือข่ายฯ

#### ฉ. กลุ่มการพัฒนาและส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน

1. คุณ ญัฐวดี ภาษะวรรณ ผอ. สวพ. 1 และคณะ สำนักวิจัยและพัฒนากาเกษตรเขตที่ 1 (สวพ.)
2. สำนักงานเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจังหวัดเชียงใหม่
3. คุณ บุญชู เหลืองอ่อน จากสำนักงานส่งเสริมการเกษตรจังหวัดเชียงใหม่
4. สำนักงานสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่
5. พันเอกชัยพฤกษ์ อัยยะภาคย์ และ พันเอกวิเชียร ถิ่นวัฒนากุล หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ ๑ เชียงดาว
6. คุณอนันต์ แยมสมัย จากมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท
7. คุณสมบัติ เลี่ยมทอง สถาบันแมคเคนฯ
8. คุณสรเรณู ค้างคิ กป.อพช เหนือ
9. คุณดำรง ปิ่นทะนา

#### ง. กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนกับการศึกษาและชีวิตทางเลือก

1. คณะ อาจารย์จากโรงเรียนกวิละวิทยาลัย
2. คณะ อาจารย์จากโรงเรียนสันทรายวิทยาคม
3. วิทยาลัย ฯ เกษตรกรรมเชียงใหม่
4. สถาบันราชภัฏจังหวัดเชียงใหม่
5. ผศ. ดร. อาณัฐ ดันโซ และคณะ จากโครงการSLUSE มหาวิทยาลัยแม่โจ้
6. รศ.ดร. ไพบุลย์ สุทธสุภา และคณะ จากโครงการวิจัยหลักสูตรเกษตรกรรมยั่งยืน

#### จ. คณะผู้จัดการประชุมและผู้ดำเนินการประชุม

1. คุณทรงพล เจตนาวณิชย์ ดร.สมคิด แก้วทิพย์ และคณะจากสกว.
2. อาจารย์พฤกษ์ ขิมนันตะสิริ สถาบันวิจัยเพิ่มผลผลิตการเกษตร
3. คุณชมชวน บุญระหงษ์ และคณะ จากโครงการพัฒนาเครือข่ายผู้ผลิตผู้ประกอบการเกษตรกรรมทางเลือกภาคเหนือ

4. คุณเคชา ศิริภัทร คุณสุภา ไชเมือง คุณวิจิต ถิ่นวัฒนากุล จากเครือข่ายเกษตรกรรม ทางเลือกส่วนกลาง และภาคเหนือ

4. วัน เวลา 31 มีนาคม และ 1 เมษายน 2544

5. สถานที่จัดประชุม ห้องประชุมสถานีวิจัยพืชไร่นาแม่โจ้

6. ผู้ประสานงาน นายชมชวน บุญระหงษ์

ผู้ช่วยผู้ประสานงาน นางสาวแสงทิพย์ เข้มราช นางสาวอุไรรัตน์ ไพบูลย์วัฒนกิจ และ นางสาวทัศนีย์ ปาลี

7. ที่ติดต่อ โครงการพัฒนาเครือข่ายผู้ผลิตผู้บริโภคเกษตรกรรมทางเลือก

158 หมู่บ้านอัมบุญ ถนนเมืองสมุทร ต.ช้างม่อข อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50300

โทรศัพท์ 053 – 872270, 01-9512825 แฟกซ์ / โทรศัพท์ 053-872731

< [proconet@chmai.laxinfo.co.th](mailto:proconet@chmai.laxinfo.co.th) >

8. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผู้เข้าร่วมได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และทราบความเคลื่อนไหวด้านเกษตรกรรมยั่งยืน
2. ผู้เข้าร่วมได้ร่วมกันกำหนดแนวคิด หลักการ เป้าหมาย ทิศทางและนโยบายด้านเกษตรกรรมยั่งยืน
3. ผู้เข้าร่วมได้กิจกรรมทั้งทางด้านการพัฒนาและการขยายผล และกิจกรรมทางด้านวิจัยที่นำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย
4. ได้ผู้รับผิดชอบในกิจกรรมทั้งการพัฒนาและการวิจัย



## กำหนดการประชุม

### เรื่อง

แนวทางการประสานความร่วมมือและการค้นหาประเด็นวิจัย

ด้านเกษตรกรรมยั่งยืนในจังหวัดเชียงใหม่

31 มีนาคม – 1 เมษายน 2544

ณ ห้องประชุม สถานีวิทยุพีชไร่แม่ใจ

---

เสาร์ ที่ 31 มีนาคม 2544

08.00 – 09.00 ลงทะเบียน

09.00 – 09.30 หลักการ เป้าหมาย ทิศทาง และนโยบายเกษตรกรรมยั่งยืน

โดยอาจารย์พฤกษ์ ยิบมันตะศิริ

09.30 - 09.45 บทบาทสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยต่อการสนับสนุนการพัฒนาเกษตรกรรม

ยั่งยืน : ปัจจุบันและอนาคต

โดยคุณทรงพล เจตนาวณิชย์

09.45 – 10.15 กลุ่มผู้เข้าร่วมแนะนำตัว

10.15 – 10.30 อาหารว่าง

10.30 – 10.40 อธิบายการแบ่งกลุ่มย่อย

โดยอาจารย์พฤกษ์ ยิบมันตะศิริ

10.40 – 12.00 ผู้เข้าร่วมแบ่งกลุ่มย่อย ออกเป็น

กลุ่มที่ 1 เกษตรกรรมยั่งยืนบนที่สูง

กลุ่มที่ 2 สถาบันเกษตรกรกับเกษตรกรรมยั่งยืน

กลุ่มที่ 3 ความเชื่อมโยงผู้ผลิต-ผู้บริโภคและตลาดทางเลือก

การพัฒนาธุรกิจชุมชนและการดำเนินงานเชิงพาณิชย์ของเกษตรยั่งยืน

กลุ่มที่ 4 กลุ่มแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน

กลุ่มที่ 5 เกษตรกรรมยั่งยืนกับการศึกษา และเกษตรยั่งยืนกับชีวิตทางเลือก

12.00 – 13.00 อาหารกลางวัน

13.00 - 15.00 แบ่งกลุ่มย่อยและเตรียมนำเสนอ

15.00 – 15.15 อาหารว่าง

15.15 - 17.45 กลุ่มย่อยนำเสนอกลุ่มใหญ่ (2 กลุ่ม)

18.00 อาหารเย็น

กลางคืน ตามอัธยาศัย (มีที่พักให้ ณ ที่จัดประชุม)

**อาทิตย์ที่ 1 เมษายน 2544**

09.00 – 10.00 กลุ่มย่อยนำเสนอกลุ่มใหญ่ (ต่อ)

10.00 – 10.15 อาหารว่าง

10.00 – 12.15 กลุ่มย่อยนำเสนอกลุ่มใหญ่ (ต่อ)

12.15 – 13.00 อาหารเที่ยง

13.00 - 15.00 กำหนดแผนงาน และผู้รับผิดชอบทั้งงานพัฒนา ขยายผล และงานวิจัย

โดยอาจารย์พฤกษ์ ยิบมันตะศิริ

15.00 – 16.00 สรุปและปิด

โดยคุณทรงพล เจตนาวณิชย์

แบบตอบรับการเข้าร่วมประชุม  
แนวทางการประสานความร่วมมือและการค้นหาประเด็นวิจัย  
ด้านเกษตรกรรมยั่งยืนในจังหวัดเชียงใหม่  
31 มีนาคม – 1 เมษายน 2544  
ณ ห้องประชุม สถานีวิจัยพืชไร่แม่ใจ

ชื่อ.....นามสกุล.....

ชื่อองค์กร/หน่วยงาน.....

ที่อยู่ทำงาน.....

โทรศัพท์.....โทรสาร.....

Email Address.....

ที่อยู่ที่บ้าน .....

โทรศัพท์.....โทรสาร.....

☐ สามารถเข้าร่วมประชุมได้จำนวน.....คน

1. ....

2. ....

3. ....

☐ ไม่สามารถเข้าร่วมประชุมได้

กรุณาส่ง

โครงการพัฒนาเครือข่ายผู้ผลิต – ผู้บริโภคเกษตรกรรมทางเลือกภาคเหนือตอนบน  
158 หมู่บ้านอัมบุญ ต.ช้างม่อข อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50300  
โทรศัพท์ 053 – 872270.01-9512825 แฟกซ์ / โทรศัพท์ 053-872731  
< [proconet@chmai.loxinfo.co.th](mailto:proconet@chmai.loxinfo.co.th) >

บันทึกการประชุมแนวทางการประสานความร่วมมือและประเด็นวิจัยด้านเกษตรกรรมยั่งยืน  
ในจังหวัดเชียงใหม่

วันที่ 31 มีนาคม – 1 เมษายน 2544

ณ ห้องประชุมศูนย์วิจัยพืชไร่แม่โจ้ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่

วันที่ 31 มีนาคม 2544

เวลาประมาณ 10.00

บรรยาย : หลักการ เป้าหมาย ทิศทาง และนโยบาย เกษตรยั่งยืน

โดยท่านอาจารย์พฤกษ์ อิบมันตะสิริ ได้ทบทวนถึงหลักการ เป้าหมาย ทิศทาง และนโยบาย เกษตรยั่งยืน โดยมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

ความยั่งยืน ความยั่งยืนของระบบเกษตรยั่งยืนสามารถดูได้ที่

- เป็นคุณสมบัติหนึ่งของนิเวศเกษตร
- ความสามารถในการดูดซับแรงกระแทกจากภายนอก และฟื้นกลับสภาพเดิมได้
- ความสามารถในการปรับตัวต่อวิกฤตการณ์

การเปลี่ยนแปลงของเกษตรกรไทย

เกษตรกรพื้นบ้าน

- ผลิตอาหารไม่พอเพียง
- ผลิตผลส่วนเกินสู่ตลาดระดับต่าง ๆ
- การผลิตอิงฐานทรัพยากรที่ยังคงมีความสมบูรณ์
- พึ่งพิงแรงงาน

ผลิตภาพไม่สูง แต่มีเสถียรภาพ

เกษตรกรเชิงพาณิชย์เพื่อการส่งออก

- ผลิตอาหารส่วนเกินเพื่อการส่งออก
- อิงเทคโนโลยีการผลิตที่ใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอก เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี สารเคมี ตามแนวปฏิบัติเขียว
- การขยายพื้นที่เกษตรเชิงเดี่ยว
- การเจริญเติบโตของธุรกิจเกษตร และ อุตสาหกรรมเกษตร
- ตอบสนองต่อแผนพัฒนาฯ

ผลิตภาพสูง แต่มีความผันแปรสูง

เกษตรกรพึ่งพิงเทคโนโลยีภายนอกมากขึ้น

#### ผลต่อเนื่องของเกษตรเชิงพาณิชย์ ต่อ เกษตรกรที่มีความพร้อม

- เกษตรกรพัฒนาทักษะธุรกิจ สามารถเป็นผู้ส่งออก
- การพัฒนาเทคโนโลยีระบบชลประทาน สารควบคุมการเจริญเติบโตของพืช สารชีวภาพ การจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน
- การพัฒนาคุณภาพการผลิตเพื่อสนองผู้บริโภค
- ความสำเร็จของธุรกิจด้านไม้ผล เป็นต้น

#### ผลต่อเนื่องของเกษตรเชิงพาณิชย์ต่อเกษตรกรด้อยโอกาส

- ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ
- การสูญเสียความหลากหลายชีวภาพในไร่นา
- ภาวะหนี้สินเกษตรกรทวีความรุนแรง
- ช่องว่างของรายได้ระหว่างคนใน และนอกภาคเกษตรขยายตัวห่างมากขึ้น  
(จาก 1 : 6  1 : 13)
- การอพยพแรงงานสู่เมือง
- การล่มสลายของสังคมชนบท

#### การเคลื่อนไหวของภาคพลเมือง (civil movement) กับวาระแห่งชาติ

- ความยากจน
- หนี้สิน
- สิ่งแวดล้อม
- เศรษฐกิจ
- การถ่ายโอนอำนาจสู่ท้องถิ่น
- สิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

#### สถานการณ์แข่งขันในตลาดโลก ทวีความรุนแรง

##### กรอบข้อตกลงขององค์การการค้าโลก

- ลด เลิกการอุดหนุนการส่งออก
- ลด เลิกการอุดหนุนภายใน
- ลด เลิกการตั้งกำแพงสินค้า

##### การตื่นตัวทางด้าน E.commerce

ปฏิวัติโฉมหน้าการค้าโลก เปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการขนาดเล็ก  
พันธุ์วิศวกรรม เป็นทางแก้ปัญหาคาขาดแคลนอาหาร โลก

ระดับเกษตรกรไทยที่ต้องตกอยู่ภายใต้สภาวะการแข่งขันที่รุนแรง

- |                        |                                                                            |
|------------------------|----------------------------------------------------------------------------|
| 1. เกษตรกรธุรกิจ       | เกษตรกรลงทุน และรับความเสี่ยง (3%)                                         |
| 2. เกษตรกรในวงจร       | เกษตรกรเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการผลิต ธุรกิจรับความเสี่ยงเป็นส่วนใหญ่ (10%) |
| 3. เกษตรกรอิสระ        | ดำเนินการเฉพาะพืช ไม่ผูกพัน มีความเสี่ยงสูง (10%)                          |
| 4. เกษตรกรอิสระรายย่อย | มีที่ดินจำกัด ต้องประกอบอาชีพอื่น (27%)                                    |
| 5. เกษตรกรพึ่งตนเอง    | เกษตรกรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ “เกษตรยั่งยืน”                               |

ความหมายของเกษตรยั่งยืน

- อยู่ดี กินดี มีสุข
- การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการผลิตโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
- การจัดการให้มีผลลัพธ์ส่วนเกิน และการใช้ประโยชน์ส่วนเกิน เพื่อเกิดการพัฒนาต่อเนื่อง
- การพัฒนาเกษตรที่เอาคนเป็นตัวตั้ง

องค์ประกอบหลักของ “เกษตรยั่งยืน”

- การผลิตที่ผนวกขบวนการทางนิเวศน์
- ลด เลิกการใช้ปัจจัยการผลิตภายนอกที่ใช้แล้วหมดไป
- ชักจูงให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้ผลิต และผู้บริโภค
- ผลักดันให้เกิดการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และ สิทธิการจัดการทรัพยากร
- ใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น
- กระบวนการผลิต
- เชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจชุมชน
- เพิ่มศักยภาพชุมชนเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง

รูปแบบ “เกษตรยั่งยืน” มีความหลากหลายตามความเหมาะสมของสภาพนิเวศน์

ประเด็นด้านการผลิต

- ได้มีการใช้ปัจจัยการผลิตที่ไม่หมดสิ้น ซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่นมากน้อยเพียงไร?
- ใครเป็นผู้ผลักดันให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ
- ใครเป็นผู้มีสิทธิในการใช้ทรัพยากรการผลิต
- มีพื้นที่เท่าไร?

ประเด็นความเชื่อมโยงกับการฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน

- ผลผลิตใช้ในอุตสาหกรรมอาหารแปรรูปพื้นบ้านหรือไม่?
- รายได้ส่วนเกินได้นำไปสู่การขยายการลงทุนที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชนหรือไม่?
- เศรษฐกิจชุมชนสามารถสร้างนวัตกรรม และการใช้บริหารทางวิชาการแก่ชุมชนหรือไม่?
- ได้มีการสร้างรูปแบบการจัดสรรผลประโยชน์ที่เป็นธรรมหรือไม่?

## ประเด็นเรื่องกลุ่มคนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders)

- เกษตรกร
- กลุ่มแม่บ้าน
- เกษตรตำบล / อำเภอ
- องค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.)
- ผู้ประกอบการ
- สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร(สวพ.) / ศูนย์ / สถานี
- มหาวิทยาลัย

## ผลการศึกษารูปแบบการผลิต และการใช้ที่ดินของเกษตรกรในระบบนิเวศน์ต่าง ๆ

- ไม่มีรูปแบบใดที่มีคุณสมบัติครบตามเกณฑ์ที่กำหนด
  - ระดับแปลง → เจือไนทางนิเวศน์
  - ระดับครัวเรือน → เจือไนทางเศรษฐกิจ
  - ระดับชุมชน → เจือไนองค์กร
- เกษตรกรยังเป็น “กระบวนการเรียนรู้” มีความยืดหยุ่น และปรับเปลี่ยนเมื่อองค์ความรู้เปลี่ยน

## เกณฑ์และตัวชี้วัด

- “การพัฒนาตัวชี้วัดได้กลายเป็นอุตสาหกรรม”
- ใช้สำหรับการวัดผล ประเมิน และติดตามผล
- ใช้เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความตระหนัก
- ผู้ใช้ตัวชี้วัด
- ตัวชี้วัดพัฒนาจากสาขาวิชาเฉพาะ
- สร้างโดยนักวิชาการ “ไม่มีส่วนร่วมของผู้ใช้”
- ส่วนมากจะวัดการยอมรับของเกษตรกร
- เกษตรกรให้ความสนใจน้อยมาก
- เกณฑ์ในการคัดเลือกตัวชี้วัดไม่สัมพันธ์กับการใช้ ในการจัดการ และการตัดสินใจ
- ทางเลือก → “กระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม”

## ตัวชี้วัด – ระดับแปลง

- ความหลากหลายของกิจกรรม
- ความเกื้อกูลระหว่างกิจกรรม
- เปลี่ยนจากสารเคมี เป็นสารชีวภาพ
- ลดต้นทุนการผลิต
- ลดการพึ่งพิงปัจจัยภายนอก

## ตัวชี้วัด – ระดับครัวเรือน

- หนี้สินลดลง
- เงินออมเพิ่มขึ้น
- พึ่งพาอาหารเพื่อสุขภาพมากขึ้น
- ครอบครัวมีเวลาอยู่ร่วมกันมากขึ้น

ตัวชี้วัด – ระคับชุมชน

- มีกลุ่มมากขึ้น
- เรียนรู้ร่วมกัน

- จัดการร่วมกัน
- ร่วมบริหาร จัดการกลุ่ม
- ติดต่อกับองค์กรภายนอก

กระบวนการพัฒนาเกษตรยั่งยืนของไทย

หลักการ

- \* การมีส่วนร่วม
- \* การผสมผสาน
- \* สหวิทยาการ

แนวทาง \* กลุ่ม

- \* เครือข่าย

แนวทางการวิจัยและพัฒนาเกษตรยั่งยืน

: การเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม และการจัดการกับการเปลี่ยนแปลง

เริ่มจากภูมิทัศน์

- วิเคราะห์พื้นที่
- ศึกษาชุมชน
- วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ และทางเลือก
- ทดสอบทางเลือก
- ติดตาม และประเมินผล
- ผลลัพธ์ และ ขยายผล

เริ่มจากการสร้างเครือข่าย

- เชื่อในศักยภาพของชุมชน
- พัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้
- ทำความเข้าใจร่วมกัน
- ปฏิสัมพันธ์ ระหว่างชุมชน
- สร้างกลุ่มที่มีความสนใจร่วม
- กลุ่มกำหนดแผนงานด้วยตนเอง

ขั้นตอนการวิจัยเพื่อพัฒนา



- การวิเคราะห์ปัญหาการจัดการของกลุ่มเป้าหมาย
- ประสานเครือข่ายบริการที่สนับสนุนการเพิ่มผลผลิตของระบบ และ เพิ่มศักยภาพของกลุ่ม
- พัฒนา “วิทยากรกระบวนการ” (ทักษะการเจรจาเพื่อลดความขัดแย้ง)
- การขยายผล และ การประเมินผล
- ความเชื่อมโยงกับการกำหนดนโยบาย

#### สิ่งที่ท้าทายงานวิจัย และ / เพื่อพัฒนาเกษตรยั่งยืน

- สามารถจะสร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้หรือไม่?
- จะเป็นเพียง “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” หรือไม่?
- สามารถขยายผลในวงกว้างหรือไม่?

#### การขยายผล ( scaling – up)

- การขยายขอบเขตการวิเคราะห์  
ปัจจุบันยังเน้นที่แปลง ฟาร์ม ตำบล
- ระดับของการแก้ไขปัญหา  
นโยบาย  
พื้นที่
- ระดับของการถ่ายทอดองค์ความรู้และความรับผิดชอบ (การถ่ายทอดอำนาจ) เช่น อบต.
- ระดับของภูมิโนเวส (ภาค / จังหวัด / กลุ่มน้ำ)
- ระดับของผลกระทบ

#### ความเชื่อมโยง

##### แนวคิด และ กิจกรรม

- ระบบพืช / ระบบฟาร์ม
- เกษตรยั่งยืน
- การจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบผสมผสาน

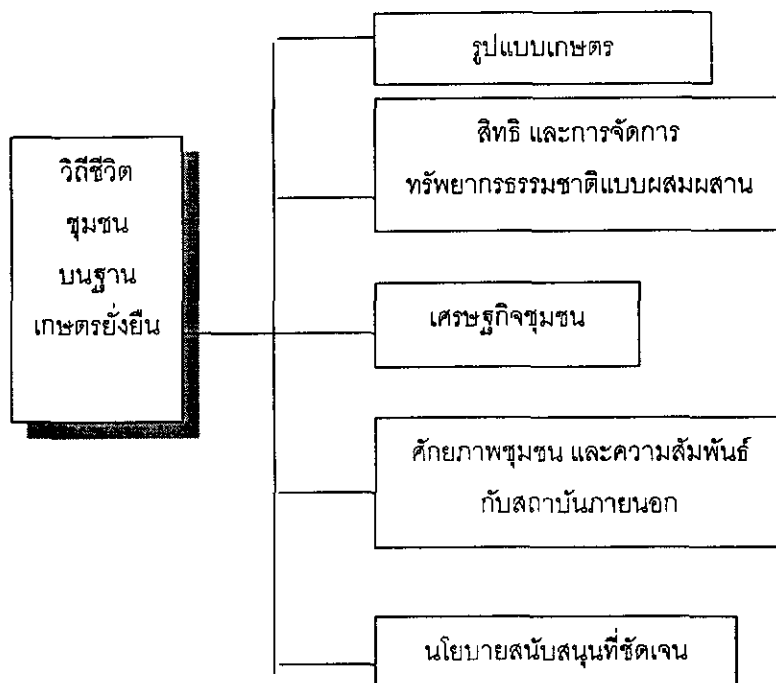
##### วิธีการ / เครื่องมือ

- การใช้ระบบสนับสนุนการตัดสินใจเชิงพื้นที่
- การใช้แบบจำลอง
- การมีส่วนร่วมของชุมชน

##### การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

- โรงเรียนเกษตรกร
- ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล
- เครือข่ายประชาสังคม
- วิทยาลัยเกษตรกรรม

- สำนักวิจัยและพัฒนาเกษตรเขตต่าง ๆ
- หลักสูตรเกษตรศาสตร์ในมหาวิทยาลัย ⇨ ยกเครื่อง



#### สรุป

- เกษตรยั่งยืนเป็นทิศทางนำไปสู่เศรษฐกิจพอเพียงได้
- งานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ และชุมชนเพิ่มมากขึ้น
- งานวิจัยสร้างองค์ความรู้ใหม่ยังมีน้อย
- งานพัฒนาตัวชี้วัดยังไม่สมบูรณ์
- ทิศทางงานด้านขยายผล มีความหลากหลาย และทวีความเข้มข้น
- ได้มีการพัฒนา
- หลักสูตรเกษตรศาสตร์ ยังไม่ตอบสนองต่องานเกษตรยั่งยืน

เวลาประมาณ 11.00 น

### บทบาทหน้าที่ของกองทุนสนับสนุนการวิจัยกับเกษตรกรมัยยืน

คุณทรงพล เจตนาวณิชย์ ได้อธิบายถึงโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

งานวิจัย มีมากมายในประเทศไทย และจะต้องมีการนำมาใช้ จึงจะเกิดประโยชน์สูงสุด ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมก้าวไปเร็วมาก ซึ่งงานวิจัยก้าวตามไม่ทัน

พัฒนาการของสังคม ไม่ว่าจะไรก็ตาม มันเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงนั้นมันกำลังเคลื่อนไปในทิศทางที่ไม่พึงปรารถนา และ พึ่งปรารถนา เป็นไปได้ทั้ง 2 ทาง แต่ถ้าหากเราไม่มีความรู้ เราไม่มีการวิจัย เพื่อที่จะดูรายละเอียด ดูปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคตที่จะเกิด เราจะไม่สามารถตามทัน ตอนนี้สถาบันการศึกษาและวิจัย ก้าวไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม สังคมเปลี่ยนแปลงเร็วมาก เพราะฉะนั้นกระบวนการตั้งโจทย์ กระบวนการบริหารงานวิจัยให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงเป็นประเด็นใหม่ เป็นประเด็นที่จะต้องมาคุยกันอย่างจริงจัง ที่นี่ หากเรามองภาพอย่างนี้ สังคม การเคลื่อนไหว การผลักดันของสังคม มันจะเปลี่ยนแปลงไปได้ มันจะต้องมีความรู้ มีปัญหาไปผลักดัน กลุ่ม หรือองค์กรที่เป็น Factor ที่เป็นคนปฏิบัติ หรือ คนที่เคลื่อนไหวในสังคมนั้นอยู่แล้ว โดยมีเป้าหมาย ซึ่งเครือข่ายเกษตรกรทางเลือก เป็นเครือข่ายหนึ่งของการทำงาน ที่มีเครือข่ายสัมพันธ์กับเกษตรกรมัยยืน ทำเรื่องของเกษตรผสมผสาน ทำเรื่องเศรษฐกิจท้องถิ่น ทำเรื่องของเครือข่ายทรัพยากร แต่ที่ยกมาวันนี้ คือ เครือข่ายเกษตรกรมัยยืน ที่เป็นเครือข่ายหนึ่ง เป็น movement หนึ่ง เป็นกระบวนการทางสังคมหนึ่ง งานวิจัยนี้ เราจะร้องให้เข้ามาเป็นเนื้อเดียวในกระบวนการนี้ได้ อย่างไร เพราะฉะนั้น การเคลื่อนไหว เดิมการเคลื่อนไหว การพัฒนา การทำงานวิจัย งานพัฒนาเข้าไปเร็วมาก งานวิจัยไปไม่ทัน หรืองานวิจัยบางครั้ง เป็นงานวิจัยที่เอาไปใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้ อย่างที่เรียนไปแล้ว เฉพาะการขับเคลื่อนทางสังคม มันจำเป็นต้องมีการสร้างความรู้ และปัญญา ความรู้บางครั้งก็มีอยู่แล้ว ผมเชื่อว่า กรมวิชาการเกษตร สถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัย มีความรู้เยอะแยะ แต่ไม่มีการจัดการ หรือ เอาไปใช้ประโยชน์ หรือ ความรู้นั้นยังไม่ถึงชาวบ้านอย่างแท้จริง มันอาจมีปัญหาเชิงโครงสร้าง หรืออะไรก็แล้วแต่ บางอย่างมันก็อาจจะต้องเป็นความรู้ที่จะต้องวิจัยใหม่ สร้างใหม่ขึ้นมา จากการที่เราเข้าไปมีส่วนจัดการบริหารงานวิจัย สิ่งที่เราพบมาก ๆ ก็คือ การตั้งโจทย์มาเป็นปัญหา ส่วนใหญ่เป็นการตั้งโจทย์ตามความสนใจของผู้วิจัยโดยเฉพาะ เพราะเขาสนใจ เขาอยากรู้ เขาก็เลยไปทำวิจัย แต่บางทีโจทย์อันนั้น เป็นโจทย์ที่คนที่เขาอยู่ในกระบวนการคนที่เคลื่อนไหวเขารู้อยู่แล้ว ไม่ใช่เป็นโจทย์ใหม่เลย ถึงแม้จะมีการทำวิจัยไปแล้ว แต่ความรู้ที่ได้มา ไม่ใช่ความรู้ใหม่ของสังคม แต่เป็นความรู้ใหม่ของนักวิจัย

เพราะฉะนั้น เราน่าจะมีกลไกอย่างไร ที่จะทำให้บทบาทของนักวิจัย กับนักเคลื่อนไหวทางสังคมไปในทิศทางเดียวกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะฉะนั้น ในการสร้างงานวิจัยเอง เราจะเห็นว่าแผนงานวิจัยไปกระจุกที่สถาบันการศึกษาค่อนข้างเยอะ และเราก็มีปัญหาเรื่องการบริหารงานวิจัย และการตั้งโจทย์ และหานักวิจัยที่เข้าใจสังคม เข้าใจชุมชนยาก หรือแม้แต่บางครั้งวิธีการทำวิจัยก็มีปัญหา ซึ่งพอเราทำวิจัยในท้องถิ่น เราจะเห็นว่าการงานวิจัยชุมชน งานวิจัยท้องถิ่น บางทีเราไป 3 เดือน เราค้างคาอยู่กับเขาไม่ได้ เพราะปัญหาของชาวบ้านมีรอบด้าน นักวิจัยเพียงฝ่ายเดียวก็ทำไม่ได้ เพราะฉะนั้น วิธีการวิจัย งานวิจัยทางด้านชุมชน และสังคม มันแทบจะต้องสร้างขึ้นใหม่ ในเชิงของการจัดการวิจัย ตัวสถาบันการศึกษาเอง กระบวนการเรียนการสอน การเชื่อมโยงกับโลกความเป็นจริงทางสังคม ก็ยังเป็นปัญหาอยู่ เพราะฉะนั้นกลไกการสร้างความรู้ ปัญหา เพื่อไปผลักดันกับสังคม

มันต้องออกจากที่เป็นอยู่ ถ้าเรามองข้ามตรงนี้ แต่ว่าเราก็ต้องทำ และเราก็ต้องหากลไกที่ต้องทำในลักษณะที่มันช่วยแก้ช่องว่าง จุดอ่อนของงานวิจัยที่เคยทำมา และนี่คือ ที่มา ที่ไปของโครงการที่เรียกว่า “โครงการประสานงานวิจัยเพื่อพัฒนาสังคม” โดยเอาโจทย์พัฒนาสังคมเป็นตัวตั้ง เรื่องเกษตรกรรมยั่งยืน ที่อาจารย์พฤษภรณ์ เสนอไปแล้วนั้น ทำให้ย้อนเวลาไปเยอะ เพราะว่าตัวเกษตรกรรมยั่งยืนเอง ไม่ใช่เรื่องเทคนิค แต่เป็นเรื่องชีวิต เป็นเรื่องอาชีพ เป็นเรื่องเศรษฐกิจ เป็นเรื่องสิ่งแวดล้อม และที่สำคัญ เป็นเรื่องกระบวนการทางสังคม เป็น Social movement เพราะฉะนั้นโครงการนี้ ซึ่งเป็นเรื่องของจัดการงานวิจัยให้ไปเสริมกับความเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นงานวิจัยเพื่อเสริมกระบวนการทางสังคม โดยได้พูดคุยกับทางเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกส่วนกลาง และพูดคุยกับเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกทั้ง 4 ภาค และลงความเห็นว่า น่าจะเริ่มทำที่ระดับภาค และมีพื้นที่หนึ่งที่มีความพร้อม มีหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีการเชื่อมโยงที่ค่อนข้างชัดเจน ภาคเหนือ เริ่มที่จังหวัดเชียงใหม่ก่อน เพราะเชียงใหม่สามารถมองภาพรวมของจังหวัด ภายใต้อุตสาหกรรมยั่งยืน มีคนเข้ามาเกี่ยวข้องมีใครบ้าง และเข้ามาเกี่ยวข้องในบทบาทของอะไร และได้ไปสรรหาภาคีที่มีส่วนร่วมในเรื่องเกี่ยวกับเกษตรกรรมยั่งยืนแต่ละส่วน เช่น สถาบันการศึกษา สื่อ ผู้บริโภค คนที่ทำเรื่องของตลาด ผู้ผลิต ผู้แปรรูป และจัดสัมมนาว่า ปัญหาของแต่ละส่วนอยู่อยู่ที่ไหน เราจะต้องขับเคลื่อนไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งในอดีตที่ผ่านมา เราจะมีกลุ่มของ NGOs กลุ่มของชาวบ้าน ขณะที่การขับเคลื่อนไปสู่สื่อ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ มันไม่ได้ขับเคลื่อนไปพร้อม ๆ กัน นั่นคือตัวแนวความคิด ซึ่งถ้าหากเราสามารถหาคนที่อยู่ในแต่ละส่วนของภาคีนั้นมาพูดคุยกัน มามองกัน และให้ช่วยมอง

จากการสัมมนาในวันนี้ เราอาจจะเห็นอุปสรรคพอควร สัมพันธ์กับเรื่องเกษตรกรรมยั่งยืนของแต่ละฝ่ายได้ชัดเจน เพียงพอ ได้เห็นแนวทางแก้ไข วิธีการใด วิธีการหนึ่ง ได้โจทย์ที่จะทำงานวิจัย และที่สำคัญ คือ กลไกการจัดการ เราจะร่วมกันสร้างกลไกการจัดการอย่างไร ให้มองเห็นภาพรวม ที่ทำให้เห็นภาพต่อเนื่องด้วย สิ่งที่เป็นปัญหาที่เป็น Keyword มี 2 ตัว คือ ทำอย่างไรให้เห็นภาพรวม และการต่อเนื่อง ถ้าทุกคนเห็นภาพรวมแล้ว มีการเคลื่อนไหว และรับรู้อย่างต่อเนื่อง และ มีการสร้างความรู้ งานวิจัยเข้าไปหนุนเสริม ก็คือ การจัดการกลไกทางสังคม

งานวิจัยเป็นแค่เครื่องมือที่ใช้ในการผลักดัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคม งานวิจัยไม่ได้เกิดขึ้นด้วยตัวของมันเอง แต่เป็นเครื่องมือที่ใช้เพื่อไปช่วยให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมในทิศทางที่เหมาะสม

### เปิดประเด็นซักถาม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ประเด็นที่หนึ่ง

รศ.ดร.ไพฑูรย์ สุทธิสุภา : เห็นว่าอะไรก็ตาม มักจะสะดุดตรงนักการเมืองเสมอ คือหากเราคิด เราทำอะไร แต่หากนักการเมืองไม่เห็นด้วย ก็ไม่สามารถทำสำเร็จได้ เป็นต้น ก็ถือว่าเป็นนิมิตหมายอันดี สำหรับรัฐบาลชุดนี้ ที่เห็นด้วยกับการเกษตร และนโยบายคนอยู่กับป่า

อ.รุจิพร บุญมี : คืออยากจะเรียนถามและเป็นข้อสงสัย ก็สนใจงานด้านการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยหลักสูตรการเรียนการสอนระดับชั้นมัธยมศึกษา เราจะเอาเกษตรยั่งยืนไปสอนเด็กอย่างไร เพราะตอนนี้ได้รับคำร่ำอะไรในหัวข้อป้องกันปราบศัตรูพืชก็ยังมีสารโนนสารนั้นคำร่ำเต็มไปหมด แล้วเราจะเอาเกษตรยั่งยืนไปใส่ในหลักสูตร จากนั้นเราก็จะไม่สอนเรื่องสารเคมีทางเกษตรเราก็เป็นไปไม่ได้เลย เราก็จะให้เด็กตัดสินใจเลือกครูก็สอนทั้งหลายหลาย เวลาไปปฏิบัตินักเรียนก็ตัดสินใจเลือก ที่นี้ในด้านงานวิจัย ก็มีข้อสงสัยว่า แล้วเราจะรู้ได้

อย่างไรคนอื่นเขาวิจัยกันมาเขาวิจัยเรื่องอะไรกันมาแล้วบ้าง กลัวว่าจะไปซ้ำทำซ้อน เพราะบางทีไปค้นคว้าในห้องสมุดมันก็ไม่ค่อยจะมีเกี่ยวกับงานวิจัยด้านเกษตรยั่งยืน และเราจะทราบข้อมูลตรงนี้ได้อย่างไร

อ.พฤษ : ผมคิดว่าอันนี้เป็นเรื่องที่ตื้นะครับ จะเป็นส่วนหนึ่งที่น่าเข้าไปสู่ในเรื่องของตอนที่เรารวมกลุ่มนะครับ แบ่งกลุ่ม มีกลุ่มในเรื่องของการศึกษา เอาเป็นว่าเกษตรยั่งยืนกับการศึกษานะครับแต่ถ้าตอนนี้นะครับ คร่าว ๆ ที่ทำงานวิจัยมาบ้าง หัวข้อในระดับมัธยมต้น มัธยมปลายตามบ้านนอก งานที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมยั่งยืน มีหลายส่วนด้วยกัน กลุ่มที่ได้โยงที่สุดก็คือ การจัดการในเรื่องของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ อันที่ 2 ก็คือความรู้เกี่ยวกับเรื่องพืชพรรณ อาหารพื้นบ้าน นักเรียนของเราต้องเคยทำอาหารเกี่ยวกับผักพื้นบ้าน ผมตอบคำถามนี้ ผมนึกถึงตอนที่ผมไปทำงานกับชาวบ้านที่วัดจันทร์ เขาไม่รู้เรื่องดิน ไม้ อะไรต่าง ๆ มากมาย ซึ่งตอนที่เราเอาข้อมูลออกมา เราย่อยข้อมูลสักทีหนึ่ง จะสามารถเขียนหลักสูตรเรื่องของพืชพันธุ์พื้นบ้าน แล้วแต่เราจะตั้งชื่อให้ชาวบ้านได้คุ้นเคยขึ้น ยังไม่สูญหายไป ผมอยู่ในเมืองผมไม่รู้หรอกครับ เพราะมันหายไปหมดแล้ว ซึ่งส่วนนี้สำคัญ และก็ส่วนที่ 2 ตอนนี้อยู่ในระดับท้องถิ่นเอง ซึ่งกระทรวงเกษตรในศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีมีโอกาสมีส่วนร่วมในเรื่องข้อมูล และถ้าในพื้นที่นั้นไม่มีองค์กรอื่น ก็ไปหาผู้ใหญ่บ้าน ว่าไปแล้วทางสกว. ในการประชุมครั้งนี้ เราเลือกเชียงใหม่เป็นตัวทดสอบ มาลองดูว่าเชียงใหม่มีความพร้อมหลายส่วน สามารถที่จะจัดการในเรื่องต่าง ๆ 5-6 เรื่อง ที่เราจะทำกันได้นาน้อยแค่ไหน ที่นี้ อาจารย์ถามในเรื่องของการขับเคลื่อนในเรื่องของการศึกษาก็เป็นส่วนหนึ่ง ยกตัวอย่างชี้ให้เห็นอย่างนี้ มันมีเยอะ ผมขอให้ อ.ทิพย์รัตน์ ช่วยตอบนะครับ

ผศ.ดร.ทิพย์รัตน์ มณีเลิศ : ขอเสริมในสิ่งที่ อ. พฤษได้พูดไปเกี่ยวกับ พรบ. การศึกษาแห่งชาติ การปฏิรูปการศึกษาแนวใหม่ เพื่อเอามาใช้ในระดับประถม มัธยม มหาวิทยาลัย ในเรื่องที่ใช้นักเรียน นักศึกษาเป็นสื่อกลางของการเรียน หรือที่เรียกว่า Student center ที่นี้ในเรื่องเกษตรยั่งยืน ดิฉันคิดตลอดเวลาว่าเหมาะกับการพัฒนา ก็คือ เด็กได้เรียนรู้ของจริง โดยให้เด็กเป็นศูนย์กลาง และก็มีภาคีคือธรรมชาติ อย่างนักศึกษาแพทย์ที่ดิฉันสอนนั้น ให้เขาเข้าไปในพื้นที่ ทำให้เขารู้จักเอาชีวิตรอด ทุกคนเอาตัวรอดได้ ที่นี้เราก็นสอนการเรียนการสอนในห้องจนกระทั่งเขาเอาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เขาสามารถเขียนออกมาได้ในเรื่องของ ยา อาหารที่เป็นอาหารพื้นบ้าน เพราะฉะนั้นเกษตรยั่งยืนคือตัวอย่างอันดีมากที่ดิฉันพยายามใช้กับนักศึกษา และได้ผลอย่างชนิดที่ว่า เราไม่ต้องลงทุนลงแรงอะไรเลย เวลาเด็กเข้าไปในหมู่บ้าน อย่างที่โนแม่ทา เขาได้บอกผู้คนในเรื่องของข้อมูล และข้อมูลทางการวิจัยที่ สกว. ก็มีเยอะ และดิฉันคิดว่าเกษตรยั่งยืนเป็นส่วนหนึ่งที่ดิฉันจะเอาเข้าไปช่วยในการสอน และอันนี้ก็เป็นส่วนหนึ่ง แต่ที่ดีที่สุดก็คือในเรื่องของ Student center ที่เข้ามากับแผนของเราขอบคุณค่ะ

ผู้เสนอขาย : คำถามเมื่อก็เรื่องเกษตรยั่งยืน ผมคิดว่าในภาคสนาม การปลูกต้องใส่ปุ๋ยอะไร ต้องใช้อะไร อย่างไร มีผักชนิดหนึ่ง หรือหลายชนิดที่ผมวิจัยพบของเกษตรยั่งยืน ของวนศาสตร์ที่เพิ่งเก็บเกี่ยวไปเมื่อต้นเดือนธันวาคม เขาไม่ใส่ปุ๋ย ไม่คิดยา ผมถามเขาว่า เขาใส่ปุ๋ยใส่ยาอะไรหรือไม่ เขาก็บอก ไม่ใช่ ปล่อยให้มันเป็นไปตามธรรมชาติมันก็แตกมา มีพืชผักอะไรต่าง ๆ อยู่ในนั้นเป็นผักพื้นบ้านทั้งหมด ไม่เคยใช้ยาและก็เก็บขายตลอด ผมคิดว่าหลักสูตรเขียนยากต้องพาไปดูในสนาม ในพื้นที่

คุณดำรง ปิ่นทะนา : ครบนำเสนอใจในประเด็นที่อาจารย์พญกัญพุดนะครันที่ว่าโลกสีเขียว อย่างเด็กนักเรียนที่มาหา เขามีตัวชี้วัดคุณภาพน้ำ นอกจากใช้สารเคมีแล้ว เขาใช้สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังที่อยู่ในน้ำ เช่น อีแต แมงที่อยู่ในน้ำทั้งหลาย ซึ่งสามารถพาเด็กไปดูได้ เด็กสามารถที่จะใช้กระชอนตักมาเปรียบเทียบ มันเป็น indicator ได้อย่างหนึ่ง เป็นตัวชี้วัดได้ และสามารถบอกได้ว่า น้ำที่ใกล้ ๆ โรงเรียน น้ำที่ใกล้หมู่บ้านเขาคุณภาพอยู่ในระดับไหน พบว่าสัตว์ต่าง ๆ ที่อยู่ในน้ำแบบนี้จะบอกเราเองว่าเขาเหมาะสมจะอยู่ในน้ำอะไร อันนี้ถ้าเป็นระดับมัธยมศึกษาจะเป็นที่สนุกสนานมาก และเด็กก็จะมีพัฒนาการการเรียนรู้ด้วยความเพลิดเพลิน เครื่องมือตรงนี้ผมคิดว่ามูลนิธิโลกสีเขียวเขามีตารางมีรูปภาพ ถ้าจับแมลงมาตัวหนึ่ง และเปรียบเทียบแล้วก็ไล่ไปตามลูกศรเด็กสนุกสนาน

อ.สรสิทธิ์ ชำนาญแทน : เท่าที่ฟังดู สามารถมองเห็นภาพต่าง ๆ ว่า การหาโจทย์หรือการนำร่องในเชิงของการวิจัย ซึ่งก็อาจมีคำตอบอยู่แล้วก็ได้ แต่ว่าเราก็จะหาคำตอบร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง ที่นี้ภาพหนึ่งก็คือว่าการบริการระดับประเทศอาจจะเป็นเชิงยุทธศาสตร์ในระดับนโยบายด้วยหรือเปล่า ขอบขอบคุณครับ

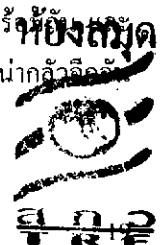
ดร.สมคิด : ในเชิงของการปฏิบัติมีข้อสงสัยอะไร อยากจะวิจัยแล้วจะทำอย่างไร เช่น ในเรื่องของหลักสูตรลองปรึกษาหารือกันได้ คือ ในหน่วยงานคณะกรรมการศาสตร์ มช. ที่นี้ประเด็นที่จะคุยกันในช่วงเช้าเหลือครึ่งชั่วโมง เข้าใจว่าในส่วนของการแนวคิด ทิศทางเป้าหมาย หรือบทบาทของ สกว. เข้ามาบริหารส่วนนี้อย่างไรอันนี้น่าจะเป็นหลักส่วนหนึ่ง ตอนบ่ายจะเป็นรายละเอียดคุยกันต่อ....

ผู้เสนอขาย : สิ่งที่เราบ้านคิด สิ่งที่เราคิดที่จะทำ มันพื้นฐานชีวิต มันเป็นเรื่องชีวิต มันเป็นเรื่องของสุขภาพ ชีวิตในท้องถิ่น ซึ่งแน่นอนที่สุดงานวิจัย คือ การสร้างความรู้เพื่อเอาไปพัฒนาสุขภาพชีวิต เพราะฉะนั้นงานวิจัย หรือ สกว. มันเป็นส่วนที่เกิดขึ้นมาเป็นเครื่องมือ โจทย์มันอยู่ที่เรา งานมันอยู่ที่เรานั้น ไม่ได้เป็นงานของ สกว. แต่ สกว. ได้เข้ามาหนุนโอบให้เราได้ทำในสิ่งที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์ เรามองว่าเครือข่ายเกษตรกรที่ยั่งยืน มิติของเกษตรกรรมยั่งยืนมันเป็นเรื่องของกระบวนการเรียนรู้ของคนในสังคมอีกเยอะ หลังจากที่เรารู้เรื่องกระบวนการทัศน์ ทำให้เรามองเกษตรเทคนิคอย่างเดียวไม่ได้ เกษตรมันเป็นวิถีชีวิตของเราเองอยู่แล้ว ของชาวบ้าน ผมจึงอยากจะชี้แจงและทำความเข้าใจตรงนี้นิดหนึ่งครับ

ผศ.ดร.อาณัฐ ตันโช : ผมก็จะขอพูดเสริมอีกนิดหนึ่งนะครับ คือในเรื่องของการศึกษาในรูปแบบใหม่ ในเรื่องเรื่องความเชื่อที่จะพยายามผลักดันขึ้นนั้น ผมเข้าใจว่ามันเป็นรูปแบบใหม่ เนื่องจากว่าเราไม่เคยมีรูปแบบนี้ เมื่อต้นปีที่แล้ว 2 ปี ก่อนเราได้พยายามสร้างหลักสูตรขึ้นมาหลักสูตรหนึ่งหลักสูตรนี้มาจากประเทศเดนมาร์กมาจาก Denced ก็ได้เข้ามาในมหาวิทยาลัย มาทำงานร่วมกันมีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ม.เกษตรศาสตร์ และ ม.แม่โจ้ มาร่วมกันเพื่อเข้าไปแก้ปัญหาในชุมชนหรือศึกษาในชุมชน เด็กของเราถูกสอนโดยครูอาจารย์ที่เปิด Text สอนเสียเป็นส่วนใหญ่ 60-70% ของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยใช้ Text สอนกัน แปลคำรามาสอนกัน ฉะนั้นปัญหาองค์ความรู้...อาจารย์ก็ยังงง พอถึงระดับหมู่บ้านแก้ปัญหาไม่ได้ เช่นมองเรื่องดิน ดินไม่ดี เอานักปฐพีเข้าไป แก้เรื่องดินอย่างเดียวหรือแก้เรื่องตลาด ปัญหาต่าง ๆ มันตามมาเป็นกระบวนการ เพราะฉะนั้นเราจึงมีการฝึกงานแบบหนึ่ง โดยเอาเกษตรกรเดนมาร์กเข้ามา เอานักศึกษาไทยเข้ามามีคณะทั้งหมด 8 คณะ มาพูดเรื่องเดียวกันทางกายภาพก็มองแบบหนึ่ง ทางภูมิศาสตร์ก็มองอีกแบบหนึ่ง ปฐพีมองอีกแบบหนึ่ง ฉะนั้นถ้าเราเอานักศึกษาทั้ง

ทีมไปนั่งอยู่ด้วยกัน เอาหลาย ๆ สาขาไปนั่งอยู่ด้วยกัน เราจะพบว่าสาขาเดียวกันยังมองกันคนละทิศละทาง ต่างคนต่างรู้ว่าคุณศึกษารื่องอะไร เราก็ผ่านปีแรกไปอย่างกระต่อนกระแท่น พอปีที่ 2 เราเริ่มกันใหม่ เราก็เตรียมนักศึกษา เชื่อว่านักศึกษาไทยกับเคนมารักเข้าไปต้องมีปัญหา เพราะนักศึกษาเคนมารัก พูดและเตรียมตัวกันดี นักศึกษาไทยประชุมเมื่อไรชอบเล่นกัน และก็โดนว่า พอตกลงกันว่าจะทำวิจัยเรื่องนี้ และเตรียมตัวเข้าหมู่บ้านแบบนี้ แบบนี้ นักศึกษาไทยไม่ค่อยสนใจ พอเข้าไปแล้วกลับมาบอกว่าไม่น่าจะเป็นแบบนี้แบบนี้มันจะมาขอเปลี่ยนใหม่ ซึ่งฝรั่งไม่ยอมก็เสียความรู้สึกขัดแย้งกันอีก จากนั้นมาเราก็มีความรู้สึกกันอย่างหนึ่งว่า วิธีการหาองค์ความรู้ในหมู่บ้าน หรือที่เรากำลังจะแยกกันนี้ มันแบ่งเป็น 3 ระดับ และเราตั้งโครงการที่มีชื่อว่า โครงการการใช้ที่ดินและทรัพยากรอย่างยั่งยืนขึ้นมา และได้รับเงินจาก Denced ประเทศเคนมารัก ซึ่งก่อนหน้านั้นเรายังไม่ได้ร่วมงานกับ สกว. จากนั้นเราก็เริ่มการศึกษาแบบหนึ่ง ที่อาจารย์บอกว่าการศึกษาแบบ student center คือต้องเอาปัญหาเป็นตัวนำ ถ้าไม่ได้เอาปัญหาเป็นตัวนำก็แก้ปัญหาวะไรไม่ได้เลย ถ้าปัญหาเปลี่ยนแนวทางการศึกษาเปลี่ยนการศึกษาแบ่งเป็น 3 ระดับ

ระดับที่ 1 เป็นระดับชาติ หรือระดับภูมิภาค ซึ่งข้อมูลระดับนี้ข้อมูลมีค่อนข้างมาก มีนักวิชาการต่าง ๆ เอาข้อมูลไปใช้เยอะแยะไปหมด การศึกษาคำลงมาคือการศึกษาในระดับลุ่มน้ำๆ หนึ่งที่มีหมู่บ้าน 10-15 หมู่บ้าน คือระดับที่ 2 ที่เราพยายามสร้างขึ้นมามีระดับสุดท้ายเป็นระดับ community เป็นระดับหมู่บ้านจริง ๆ ซึ่งปัญหาแต่ละอย่าง ปัญหาใน 3 หมู่ไม่เหมือนกันเลย ฉะนั้นเราจึงได้พยายามสร้างหลักสูตรขึ้นมาหลักสูตรหนึ่ง ซึ่งจะได้เตรียมเปิดสอน และวิธีการที่เราจะต้องเตรียมก็คือว่า อันแรกที่เราจะต้องทำก็คือว่า เข้าไปในหมู่บ้าน ถามเรื่องความรู้อย่างเดียว ปัญหาคุณคืออะไร และปัญหานั้นก็นำมา identify โดยนักวิชาการหลากหลายสาขา อย่างที่พูดภาษาอังกฤษว่า multidisciplinary เราพยายามรวบรวมขึ้นมาเอาปัญหาเต็มไปหมด ถ้าเอานักมนุษยวิทยาเข้าไป มองปัญหาแบบหนึ่ง เอานักปฐพีเข้าไปมองปัญหาแบบหนึ่ง เอานักสิ่งแวดล้อมเข้าไปมองปัญหาแบบหนึ่ง ต่างคนต่างมอง แม้เอาจกลุ่มป่าไม้เข้าไป ก็มองว่า ป่าอาศัยอยู่ไม่ได้ แต่ถ้านักสังคมมองว่าถ้ารักษาป่าอยู่ได้ก็อาศัยอยู่ร่วมกันได้ หลังจากนั้นเราก็พยายามทำหลักสูตรขึ้นมา ที่จะเตรียมเปิดสอนในปี 2545 ลักษณะของหนังสือที่เราจะเตรียมขึ้น เมื่อเรามีหลักสูตรขึ้นมา เราก็พยายามจะสร้างองค์ความรู้ขึ้นมาหลาย ๆ ระดับ และทุกอันนี้ต่อไปจะกลายเป็นหนังสือ จะเริ่มต้นที่ระดับ ป.โท เราจะไม่เอาระดับที่ต่างคนต่างเรียนแต่ละระดับมารวมกัน และที่เรากำลังทำการฝึกงาน นักศึกษาจะมีระบบที่ดีขึ้น เด็กทุกคนจะต้องเข้า Field จะต้องรู้ว่ามีนักสังคมเขาวิจัยเรื่องอะไร อะไรคือองค์ความรู้ของเขา นักเกษตรเขาศึกษาเรื่องอะไร ภูมิศาสตร์เขาดูตรงไหน ดังนั้นถ้าเราเข้าใจปัญหาทั้งหมด การแก้ปัญหาแนวทางหนึ่งเราต้องคุยกัน ต่อไปนี้การศึกษาวิจัยจะต้องไม่เน้นสาขาวิชาเดียว จะต้องไม่เป็น monodisciplinary การสอนหนังสือก็เหมือนกัน ถ้าเอาอาจารย์ทางด้าน sustainable เป็นหลัก การพัฒนายั่งยืน ถ้าเอาอาจารย์ทางด้านสังคมมาสอนก็จะไปแนวทางหนึ่งไปเลย เอาอาจารย์ทางการเกษตรมาสอนวิชาคล้าย ๆ แบบนี้ ก็จะไปอีกแนวหนึ่ง เฉพาะอาจารย์แต่ละสาขาวิชาจะไม่เหมือนกัน สิ่งที่เราพบก็คือว่า ที่วิจัยกันอยู่ตอนนี้ องค์ความรู้ที่ขาดที่สุด คือ องค์ความรู้ระดับล่าง ระดับบนมีเยอะไปหมดเลย ไปค้นหนังสือค้นหาที่สอนตามมหาวิทยาลัย หลักสูตรส่วนใหญ่เป็นระดับบน ระดับ region ทั้งนั้นเลย พบว่าระดับ watershed ระดับลุ่มน้ำไม่มี เราค้นเราสร้าง basesite ขึ้นมาเพราะเงินของเคนมารักค่อนข้างมาก เราพยายามค้น จ้างเด็กค้น ให้นักวิชาการค้น ปรากฏว่าเริ่มมีน้อยลงมีแค่ 10 % ของระดับความรู้ระดับชาติ พอถึงระดับหมู่บ้านมีแค่ประมาณ 3 % เป็นที่น่าตกใจมาก เราสอนหนังสือกันอยู่ข้างบน อยู่บนหอคอยข้างข้างทั้งนั้นเลย ดังนั้นงานวิจัยเราแก้ไขไม่ได้เลย และอีกอย่างหนึ่งที่ผมจะกราบเรียน ที่เตรียมงานวิจัยที่เรียกว่า เป็นการเริ่มต้นไปพร้อมกันและแก้ไขปัญหาไปพร้อมกัน แยกสาขาออก และต่างคนก็ต่างทำแล้วก็นำเอามาร่วมกัน สำหรับการเตรียมการสอนนักศึกษาที่นำกลั



หนึ่งก็คือ ถ้าเราสร้างหลักสูตรที่ดี ๆ อะไรก็แล้วแต่ เมืองไทยระดับ ป.ตรีมันมีเยอะครับ มาเปิดตำราสอนหนังสือกันไม่ใช่ครับ เพราะหลักสูตรเบี่ยงเบนหมดโดยผู้สอน ผู้สอนถนัดอันไหนสอนอันนั้น สำหรับอาจารย์รุ่นเก่าที่มีอายุมากแล้ว ไม่ค่อยทำการบ้าน เพราะท่านจะสอนในสิ่งที่ท่านถนัดใช้มัธยม ที่เรียกกันว่า การป้อนแผ่นใสอะไรทำนองนั้น เพราะฉะนั้นอีกวิธีหนึ่ง ถ้าหากเรามีงบประมาณ เพียงพอเราจะต้องสร้างวิชาวาระดับบนเยอะไปหมด แต่ถึงเวลาจะมา discuss กันได้ แก้ปัญหาโดยองค์กรมาได้ อันเป็นแนวทางที่เราปฏิบัติกันอยู่ ผมคิดว่าเร็ว ๆ นี้เราจะมีแนวทางและหลักสูตรนี้ก็จะได้ใช้งานเพราะมีทั้ง Dencend ทบวงมหาวิทยาลัย มีทั้งหลายหน่วยงานที่ได้มาวิจารณ์กัน ซึ่งได้หรือหลายรอบแล้ว และก็กลุ่ม NGOs ก็ได้มานั่งเป็นกรรมการอยู่ด้วย เช่นกลุ่มเรารักเมืองน่าน กลุ่มเกษตรหลายกลุ่ม ซึ่งอันนี้จะเป็นอันหนึ่งที่ใช้แลกเปลี่ยนซึ่งหลักสูตรคืนะครับ ซึ่งคิดว่า Student center ไม่พอจะครับ อันนี้สามารถจะแก้ปัญหาหลายประเภทได้ และก็ทำให้ทุก ๆ หน่วยเป็นต้นแบบ ถ้าทุกหน่วยเป็นต้นแบบ ถ้าทุกหน่วยได้นำไปใช้ อีกอันหนึ่งก็คือความรู้ระดับหมู่บ้านเราขาดมากที่สุด ส่วนระดับบนมีเยอะแล้ว แต่ว่าไม่สามารถ link มาระดับล่างได้ การ link ต้องอาศัยความสัมพันธ์ และก็ต้องประกอบ

ดร.สมคิด แก้วทิพย์ : ผมจะขออนุญาตเสริมไว้ประเด็นสำคัญอีกเรื่องหนึ่ง เรื่องเดียวกับ อ.พฤษัยที่ได้พูดไว้ตอนเช้า เรื่องเกษตรยั่งยืนเป็นเรื่องกระบวนการเรียนรู้ เพื่อที่จะสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานะแวดล้อมใหม่ ว่าภายใต้กระบวนการเรียนรู้นี้ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นถูกเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรหรือการเคลื่อนไหวทางสังคมของเกษตรยั่งยืน ในส่วนของที่นอกเหนือจากระดับท้องถิ่น ระดับประเทศว่ามีการเคลื่อนไหวอะไร มีปรากฏการณ์มีปัญหอะไรอยู่ วันนี้เรามีบุคคลที่สนใจประเด็นนี้อยู่ 2-3 ท่าน จะขออนุญาตเรียนเชิญคุณ วิจิต คุณเคชา คุณสถา ได้ให้ภาพโครงสร้างของความเคลื่อนไหวของเกษตรยั่งยืนทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ให้แก่ผู้ที่อยู่ ณ ที่นี้เชิญครับ

ผู้บรรยายชาย : ประเด็นที่จะเริ่มพูด จะเป็นประเด็นวิจัยประเด็นหนึ่ง ซึ่งเท่าที่ทราบ มีอาจารย์ท่านหนึ่งกำลังทำวิจัยการสร้างระบบใหม่ แต่ว่าไม่ได้ทำทางด้านการเกษตร ที่นี้ผมมองว่าทำอะไรเราจะทำให้องค์ความรู้ซึ่งส่วนใหญ่ที่มีอยู่แล้ว ทำอย่างไรเราจึงจะจัดระบบมันขึ้นมา ให้เป็นความรู้ลักษณะที่เป็นการศึกษาที่สังคมรับได้ เพราะความรู้ที่ผ่านมา ความรู้ระดับหมู่บ้านมีแค่ 3 % แต่ว่าความรู้ระดับนานาชาติเต็มไปหมด ดังนั้นต้องเร่งช่วยทำตรงนี้ขึ้นมา เพื่ออะไรครับ ส่วนหนึ่งชาวบ้านเขาไม่รู้แต่เขารู้ยังไม่เป็นระบบ ซึ่งตรงนี้จะทำอย่างไรจึงจะทำให้มันเป็นระบบ และยกระดับองค์ความรู้ของเขาขึ้นมา จะได้เกิดความมั่นใจ ความจริงแล้วถ้าเรามองประเด็นเรื่องเกษตรยั่งยืนอย่างเดียวเราอาจมองถึงระบบการจัดการทางด้านทรัพยากรด้วย และมองถึงเรื่องระบบเศรษฐกิจด้วยถึงแวดล้อม เรื่องสุขภาพด้วย ซึ่งมันก็จะขยายไปถึงเรื่องอาหาร เรื่องสมุนไพร เรื่องความรู้พื้นบ้านที่มีเยอะแยะไปหมดสุดท้ายก็จะเป็นเรื่องคุณภาพชีวิต จริง ๆ แล้วถ้าผมมองดูแล้วเนี่ยเรื่องเกษตรยั่งยืนอาจเป็นศูนย์กลางเชื่อมกับประเด็นอื่น ๆ ที่นี้อันหนึ่งที่ผมคิดว่า พยายามหาคนช่วยกันดูหน่อยว่า เอ...เราจะทำอย่างไรจะพัฒนาตัวชีวภาพท้องถิ่นอย่างที่สุดกันเมื่อก็เรื่องไส้เดือนหรืออะไรต่ออะไร ปกติเราจะชีวิตคุณภาพดินคุณภาพน้ำอะไรก็ตาม เรามักต้องอาศัยห้อง Lab ตลอด แต่ชาวบ้านเขารู้ว่าดินอย่างนี้ดีไม่ต้องเข้าห้อง Lab ที่ไหนหรอก ฉะนั้นตรงนี้ถ้าหากท่านสามารถทำประเด็นนี้ควบคู่ คิดว่ามันจะเป็นประโยชน์มาก ซึ่งวิธีการเหล่านี้มันไม่ต้องรอห้อง Lab ไม่ต้องส่งต่อไปโน้นไปนี้ ความจริงชาวบ้านเขารู้อยู่แล้ว และชาวบ้านเขาก็สามารถจะ.....ถ้าเห็นปรากฏการณ์แบบนี้ มันเป็นการกระตุ้นให้เขาได้เห็น ว่า สิ่งแวดล้อมมันเสียแล้ว มันจะต้องเกิดอะไรขึ้นแน่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้เขาเกิดจิตสำนึกได้ด้วยตนเอง และรู้สึกว่าเป็นความรับผิดชอบของตนเอง ในขณะที่ถ้าหากเราต้องส่งไปห้อง Lab มัน



กลายเป็นเรื่องของราชการ กลายเป็นเรื่องของราชการ กลายเป็นเรื่องของหน่วยงาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เราน่าจะพัฒนาให้มันดีขึ้น

คุณเดชา ศิริภัทร : สวัสดีครับจะพูดในฐานะเกษตรกรทางเลือก ซึ่งภายหลังได้พัฒนาเป็นมูลนิธิเกษตรกรกรรมยั่งยืน แห่งประเทศไทย แต่ก็ยังแยกส่วนกัน เกษตรกรรมทางเลือกเกิดจากการรวมกันขององค์กรเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับเกษตรกรรมทางเลือก เมื่อปี 2532 ก็ตั้งมา 12 ปีเต็มแล้ว เมื่อปี 32 องค์กรเอกชนอย่างน้อย 32 องค์กร เห็นด้วยกับทางรอดของเกษตรกรรายย่อยในการเปลี่ยนระบบเกษตรให้เป็นระบบเกษตรกรรมยั่งยืน หรือเกษตรทางเลือก เพราะว่าพิษภัยของเกษตรแผนใหม่หรือว่าเกษตรแบบเชิงเดี่ยวใช้สารเคมีเห็นชัดเจนมากเพราะว่าชาวนาในพื้นที่ยากจนมาก ดังนั้นถ้าเราไม่เปลี่ยนระบบเกษตรดังนั้นเราจึงรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดเกษตรทางเลือกเนี่ยให้เป็นทางเลือกของเกษตรกร ในระยะแรกเราคิดว่าปัญหาหลักของเกษตรกรรมทางเลือกก็คือเรื่องเทคนิค เรื่ององค์ความรู้ ว่ามันจะมีวิธีการที่จะไม่ได้ปลูกพืชเชิงเดี่ยวไม่ต้องใช้สารเคมีไม่ต้องพึ่งตลาดมาก อันนี้เป็นปัญหาในระยะแรก และก็พัฒนาเทคนิคขึ้นมา จนกระทั่งการผลิตค่อนข้างได้ผลเต็มไม้เต็มมือ และปีที่ 2 สามารถจำหน่ายได้ก็นำไปสู่อีกขั้นหนึ่งตลาดทางเลือกโดยถึงผู้บริโภคเข้ามารับรู้เป็นขบวนการเดียวกัน และก็เริ่มมาทำเกษตรกรรมทางเลือกทางแถบอีสานใต้ และก็เปิดตัวและก็มีร้านค้า ร้านค้าเกี่ยวกับเกษตรปลอดสารพิษเกิดขึ้นมากมาย และที่เชียงใหม่ก็เกิด แต่ว่ากระบวนการเหล่านี้ยังไม่เป็นขบวนการ คือตลาดเนี่ยอยากให้ผู้บริโภคเป็นตัวผลักดันเกษตรกรรมทางเลือกซึ่งเป็นกำลังหลักในปัจจุบันแต่ก็ยังไม่พอเพราะว่า เราพบว่าหน่วยงานราชการยังไม่เป็นหลักเลย พอปี 38-39 ได้เข้าไปร่วมร่างแผน 8 และก็ได้ผลักดันนโยบายเกษตรกรรมยั่งยืนให้เข้าไปอยู่ในแผน 8 ได้ พื้นที่ 20 % ต้องเป็นพื้นที่เกษตรยั่งยืนภายใน 5 ปี และบอกด้วยว่าความหมายของเกษตรยั่งยืนเป็นอะไร เกษตรธรรมชาติ เกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ชี้ชัดไปเลย อันไหนเราทำได้แล้วเราเจอปัญหาว่า กระทรวงเกษตรฯ ไม่ได้เอาเข้าไปในแผนปฏิบัติการของกระทรวง มันไปขัดกับ แผน 8 เป็นแผนแม่บท แผนปฏิบัติการหลายกระทรวงจะต้องเอาแผนแม่บทมาแปลงเป็นโครงการ เป็นงบประมาณ แต่ว่ากระทรวงเกษตรไม่ทำอย่างนั้น เขาอ้างว่าไม่มีเวลา เพราะมันกระชั้นชิด เมื่อไม่มีโครงการเกษตรยั่งยืนในแผนปฏิบัติการของกระทรวงเกษตร เราก็ไปเรียกร้อง แต่เดิมเรียกร้องเป็นเวลาแต่ก็ไม่ได้ผล แต่ต่อมาก็แก้ได้และก็มีโครงการเกษตรกรรมยั่งยืนขึ้นมา ในขณะเดียวกันก็ได้เสนอโครงการนำร่องเกษตรกรรายย่อยไปด้วย เพื่อจะดึงเงินมาบริหารกันเอง ที่ผมเล่าให้ฟังนี้ก็จะทำควบคู่เป็นเส้นขนานโดยการเขียนแผน และการใช้งบประมาณของประชาชนโดยตรงแต่ว่าการควบคุมทางรัฐก็ควบคุม ด้วยโครงการนำร่องก็เกิดขึ้นตอนนั้น เราก็เรียกร้องงบประมาณ จนได้มาปีนี้ปีนี้ ปีแรกที่เราได้มา ประมาณ 3 ปี จาก 900 บ้าน ก็เหลือ 333 ล้าน ปีแรกปี 44 ก็ได้ 200 ล้าน อันนี้ก็เป็นขั้นตอนของการพัฒนาการเคลื่อนไหวทางเกษตรยั่งยืนและมาถึงตอนนี้แล้ว บังเอิญผมได้มีงานวิจัยที่ได้ทำร่วมกับ อ.เสนห์ชื่อโครงการวิจัยสิทธิมนุษยชน โดยใช้เงินของ ศกว. เราวิจัยสิทธิของเกษตรกร เราพบว่าเกษตรกรมีปัญหาโดนละเมิดสิทธิหลายอย่าง แต่ว่าสิทธิที่มองไม่ค่อยเห็น ก็คือ สิทธิในกระบวนการเรียนรู้คือเราพบว่า เกษตรกรที่เลือกทำระบบเกษตรกรรมยั่งยืน เป็นเกษตรกรที่มีระบบการเรียนรู้ที่ไม่เป็นทางการ หมายความว่า ถ้าเข้าระบบทางการเมื่อไร เกษตรกรก็จะไม่เลือกเลย เกษตรกรรมยั่งยืนเพราะว่าเขาคิดมันไม่เข้ากับเกษตรกรรมยั่งยืนเขาก็จะไปเลือกเกษตรแผนใหม่ เชิงเดี่ยวหรือว่า

เอาตลาดเป็นหลัก อันนี้เป็นการค้นพบในงานวิจัย การส่งเสริมหรือการพัฒนา เกษตรกรรมยั่งยืนนั้นเป็นไปไม่ได้เลย ถ้าเกษตรกรไม่มีการเรียนรู้ที่เป็นอิสระ หรือว่าที่ถูกต้อง อาจพูดได้ว่าการเรียนรู้แบบทางการทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรียนมาจากมหาวิทยาลัย เรียนจากสื่อมวลชน หรือจากเพื่อนบ้านด้วยกัน จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของรัฐหรือจากบริษัท saleman ทั้งหลายเป็นการนำไปสู่การเกษตรแบบเชิงเดี่ยว พึ่งพาจากสิ่งภายนอกนี้คือการค้นพบ

เพราะฉะนั้นเราเชื่อว่า เกษตรกรจะไม่ยอมรับถ้าไม่มีการเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้และชาวบ้านจะไม่รู้วิธีคิดที่ถูก ต้อง ที่เราสงสัยว่าเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ อย่างท่านมหาอยู่ ศูนย์ทศัย ท่านทำเกษตรยั่งยืนตั้งแต่ปี 2490 ปัจจุบันกว่า 50 ปี เพื่อบ้านท่านไม่มีใครเอาอย่างท่านสักรายเดียว รายเดียวก็ไม่มี อธิบายไม่ได้เลยว่าเพราะอะไร เพราะท่านทำก็ง่าย ๆ นะครับ ท่านก็มีชื่อเสียงมีฐานะดี มีความเป็นอยู่ดีไม่มีใครเอาอย่างท่านเลย หรือแม้แต่ผู้ใหญ่ วิบูลย์ หรือคนอื่น ๆ เราก็ค้นพบว่า วิธีคิดของท่านผู้ใหญ่วิบูลย์และท่านอื่น ๆ ต่างจากเกษตรกรรอบ ๆ วิธีคิดไม่ เหมือนกันพวกเราก็เจอปัญหานี้ เหมือนเกษตรกรตัวอย่างที่ได้รับรางวัลระดับประเทศชาวนาดีเด่นมีชื่อเสียงมี ฐานะดีทุกอย่าง เทคนิคเขาก็ง่าย ๆ แต่ไม่มีใครเอาอย่างเลย ก็สรุปว่าวิธีการเรียนรู้ต่างกันถ้าหากวิธีการเรียนรู้ที่ถูก ครอบงำไม่ถูกเปลี่ยนแปลง เกษตรกรของเราจะมีนโยบายเอาเงินให้มีอะไรทุกอย่างเอาให้ เขาก็ไม่ทำ เขาก็เชื่อ ระบบเกษตรแผนใหม่ ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตลาด ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบพอเพียง ฉะนั้นเราอาจจะพูดได้ว่า เครือ ข่ายเกษตรกรรมทางเลือก หรือเกษตรกรรมอินทรีย์พบว่าการจะผลักดันเกษตรกรรมยั่งยืนให้เป็นไปได้จริง สิ่ง ที่ยากที่สุดก็คือ ตัวเกษตรกรเอง ไม่ใช่ นโยบายรัฐหรือระบบราชการ หรือไม่ใช่เทคนิควิธี หรือว่าไม่ใช่ตลาด ตอนนี้ เราพบว่าตัวเกษตรกรเองนั่นแหละยากที่สุดที่จะเปลี่ยนแปลง ฉะนั้นถ้าเรายังไม่มีกระบวนการตรงนี้ การสร้าง กระบวนการเรียนรู้ใหม่ให้เกษตรกรให้เหมาะสมแต่ละพื้นที่ จะไม่มีทางเลยที่จะทำให้เกษตรกรรมยั่งยืนที่จะเป็น ตัวเครื่องมือแก้ปัญหาได้ อันนี้จากประสบการณ์ตรงที่ทำงานมา ฉะนั้นทำอย่างไรงานวิจัยไม่ว่าจะเป็น สกว. หรือ สถาบันต่าง ๆ หรือคนที่เห็นว่า เกษตรกรรมยั่งยืนมีคุณค่ามาช่วยกันคิดว่ากระบวนการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่ เกษตรกรเอง ทำอย่างไรให้มันเกิดขึ้น ได้จริง และก็ให้มีประสิทธิภาพจริงและก็ไปใช้งาน ได้จริง เพราะเป็นตัวเริ่ม ดันในการที่เขาจะนำไปเลือกใช้ตัวเกษตรกรรมยั่งยืนซึ่งเมื่อเขาเลือกแล้ว จะไม่มีปัญหาหรือครับเพราะเทคนิคก็ มีแล้ว ตลาดก็มีแล้ว นโยบายก็มีแล้ว งบประมาณก็มีแล้ว ทุกอย่างก็พร้อมแล้ว ขึ้นอยู่ว่า รอเกษตรกรเขาเลือกใช้เท่า นั้นเอง ซึ่งทางเลือกก็มีแล้ว เกษตรกรเขาไม่เลือก แม้จะมีนโยบายมีงบประมาณเขาก็ไม่เลือก คิดว่าตรงนี้เป็ นด่าน สุดท้าย ที่เราต้องยอมรับ เราไปโทษปัจจัยภายนอกเราโทษมาเยอะแล้ว ปัจจัยภายนอกค่อนข้างใหญ่ เป็นปัญหา น้อยกว่าปัจจัยภายในตัวเกษตรกรเอง ฉะนั้นตัวเกษตรกรเองตอนนี้ผมคิดว่าส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจว่าตนเองเจอ ปัญหาอะไร เพราะไม่เห็นทางออก และก็เชื่อว่าตัวเองจะเอาตัวรอดได้จากการเปลี่ยนระบบการเกษตรหรือ ระบบวิถีชีวิต เพราะถ้าพูดถึงเกษตรกรรมยั่งยืนแค่เรื่องกินไม่ได้ พูดแค่เรื่องตลาดก็ไม่ได้ต้องพูดถึงวิถีชีวิตเลย เหมือนกับว่าถ้าเกษตรกรรมยั่งยืนให้ไปกับเกษตรพอเพียงให้เอาแค่พออยู่พอกินมาก่อน แล้วค่อยเหลือขาย คิดว่า อันนี้ คือ หัวใจ แต่ถ้าเรามองว่าการพออยู่พอกินเป็นการถอยหลังการกลับไปสู่ยุคอดีตมันไม่ใช่เพราะงานวิจัยทำ ในนามของกระทรวงเกษตร การพออยู่พอกินจะทำให้สบายมากกว่าทุกอย่างคิดว่า แต่ตรงนั้นไม่สำคัญ ปัญหา ก็คือ เรื่องเกษตรกรยังไม่ยอมรับ ที่ไม่ยอมรับไม่ใช่ว่าไม่มีเหตุผล

เหตุผลก็คือ กระบวนการคิดและกระบวนการที่มันถูกกำหนด เหมือนโปรแกรมใส่โปรแกรมไปแล้ว โปรแกรมถูกปฏิเสธ เครื่องมือที่ใช้มันขัดแย้ง มันไม่รับ ฉะนั้นวิธีการที่มันไม่รับ มันไม่ได้มีระเบียบ มันไม่มี ตลาด มันไม่ได้ทำเพื่อความร่ำรวย แต่ทำเพื่อความอยู่รอด แต่ทุ่มเทเพื่อความร่ำรวย นำไปสู่หนี้สิน นำไปสู่การ ล้มละลายแต่เขายังเลือกอยู่เพราะโปรแกรมยังไม่ได้เปลี่ยน นี่คือการค้นพบของเราเราต้องฟังหลาย ๆ ส่วนในการ ออกมาค้นหาว่า กระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรแต่ละกลุ่มแต่ละพื้นที่ แต่ละวัฒนธรรม ควรมีกระบวนการแบบ ไດ ถึงจะมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งยังไม่ได้เอ่ยถึงประชากรในสถาบันการศึกษาซึ่งต้องเปลี่ยนด้วยและข้าราชการก็ ต้องเปลี่ยนด้วยแต่อันนั้นไม่ใช่หัวใจหลักเท่ากับตัวเกษตรกรเอง ซึ่งเป็นตัวที่รับปัญหาเอง และได้รับผลเอง ผมคิด ว่าเขาต้องเป็นหัวใจเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งถ้าหัวใจ ศูนย์กลางเขายังไม่รู้ปัญหาของตนเอง ไม่ ยอมรับการเปลี่ยนแปลง การแก้ไขจากบุคคลภายนอก ผมคิดว่าตรงนี้เรา NGO ด้านเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก

เอง หรือแม้แต่กลุ่มเกษตรกรเอง ยังแก้ปัญหาไม่ได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลากหลายสาขาต้องเดินไปด้วยกัน เป็นขบวนการ เราเชื่อว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจในการแก้ไขปัญหา ด้านนโยบายความรู้ ตลาด และอื่น ๆ ค่อนข้างพร้อม กระบวนการเรียนรู้ เป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะยาก และก็ต้องใช้เวลาอีกนาน องค์ความรู้ ตลาดได้พัฒนาไปแล้ว แต่ว่ากระบวนการเรียนรู้ยังไม่พัฒนา ยังไปไม่ถึงไหน ยังยากกว่าการพัฒนาด้านอื่น ๆ อีกมาก และคนที่รับระบบเกษตรกรรมยังยืนยง ก็คือคนที่จบจากคณะเกษตร เพราะว่ากระบวนการเรียนรู้มันไปคนละทิศละทางมันติดลบ กว่ามันจะขึ้นมาถึงศูนย์ และขึ้นมา มันช้า แต่คนที่เรียนวิชาอื่นมา เช่น รัฐประศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ จะรับเกษตรกรรมยังยืนได้ง่ายกว่าพวกที่จบเกษตร เพราะโปรแกรมที่ใส่ไว้มันเป็นตัวที่คอยสกัดไว้ ถ้าไม่เปลี่ยนโปรแกรมให้ใหม่ กระบวนการพัฒนาอื่น ก็จะไปไม่ได้

ดร.สมคิด แก้วทิพย์ : ชัดเจนมากนะครับ กระบวนการเรียนรู้ทำให้เกิดปัญญา ที่เขาก็ก็นำจุดเป็นจุดตายจุดหนึ่ง ก็คือจุดกระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรโดยตรงเป็นสำคัญ และต่อไปขอเชิญที่สุภาครับ

คุณสุภา ไยเมือง : ประเด็นที่พี่เขาพูดหลักมี 2 ประเด็นนะละ ประเด็นเกษตรกรรมนั้นในความเป็นจริงถ้าไปศึกษาย้อนหลัง พบว่า การเกษตรมันไม่ใช่แปลง เฉพาะแปลง แต่มันเป็นวิถีชีวิตของชีวิตของชุมชนด้วย ประเทศเราเปลี่ยนแปลงมานานหลาย 10 ปี ตอนนี้มันถูกแบ่งแยกออกเป็นส่วน ๆ แล้วมันก็ไม่ได้มีความสัมพันธ์ที่เราพบก็คือว่าการเกษตรในที่สูงในชนเผ่าเนี่ยเขาไม่ได้มองการเกษตรแบบแยกส่วนออกจากวิถีชีวิต ไม่ได้แยกออกจากระบบ บางพื้นที่ไม่ได้แยกแต่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนด้วยซ้ำไป แต่กรรมสิทธิ์เขาไม่ได้ถูกรับรอง

ประเด็นที่ 2 เป็นเรื่องวิถีชีวิต รวมทั้งเรื่องประเพณี วัฒนธรรม หรือว่า ถ้าเป็นภาคกลางของพี่เขา ทางสุพรรณ เขาจะมีพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวนามันเป็นเรื่องที่เขาผูกโยงเกษตรเข้ามาสู่ระบบวัฒนธรรม ระบบชีวิตประจำวัน มันไม่ใช่เรื่องเกษตรอย่างเดียว มันเป็นเรื่องสังคมเศรษฐกิจ พูดถึงเรื่องวัฒนธรรม พูดถึงเรื่องข้อกฎหมาย ซึ่งถ้าจะพูดถึงเรื่องเกษตรยังยืนไม่ใช่พูดว่าเราจะต้องปรับปรุงดินอย่างไรถึงจะดี จะใช้สารเคมีหรือจะใช้สารเคมีอย่างเดียว เพราะฉะนั้นการที่จะไปสนับสนุนก็เลยไปแบบซ้ำ ๆ ต้องใช้เวลา มันไม่ใช่สูตรสำเร็จจบมหาวิทยาลัยปุ๊บจะบอกว่าใช้ปุ๋ยสูตรอย่างนี้ใช้สารเคมีอย่างนี้มัน ๆ คนละเรื่องกัน ซึ่งระบบความคิดของเกษตรยังยืนความรู้จะต้องเป็นเชิงระบบ ซึ่งประเด็นที่คิดว่าเกี่ยวกับการศึกษาก็คือว่า พูดถึงการเรียนรู้บทบาทของสถาบันการศึกษา มีส่วนในเรื่องอะไร เพราะว่าเราพบว่า คนที่ไม่รู้เรื่องนี้แสดงว่าสถาบันที่ผลิตนักศึกษาจบทางด้านเกษตรมาเหมือนที่พี่

เขาคือ ไม่มีคนรู้ รู้แต่ واجبออกมาแล้วไปอยู่บริษัท ที่รุ่นละ เคยสัมภาษณ์นักศึกษาที่จบออกมา และคนที่จบเกษตรออกมาก็ไม่เคยอยากจะทำเกษตรที่บ้านตัวเอง นี่เป็นความล้มเหลวของระบบการศึกษาโดยสิ้นเชิง แต่วันนี้เศรษฐกิจมันตก ปัญญาชนก็กลับบ้านผลเป็นอย่างไรแต่กลับบ้านก็ทำไม่ได้แล้ว เพราะว่าไม่มีไร่นาให้ทำแล้ว ไม่สามารถทำเกษตรได้ ก็กลับมาหางานในเมืองใหม่ เรื่องไม่ได้รองรับทั้งระบบ ทีนี้พอพูดถึงระบบการศึกษา พอดีมีน้องจากอีสาน มาร่วมงานนี้ด้วย เขาซื้ออูบลแต่ไม่ใช่คนอุบล อุบลเขาจะอยู่บ้านเขา เขาจะทำเรื่องเกี่ยวกับการเตรียมการทำหลักสูตร อยู่ที่ทางภาคอีสาน เตรียมการหลักสูตรสิ่งแวดล้อม และก็มีเรื่องเกษตรอยู่ด้วย ช่วยอาจารย์ในโรงเรียนในระดับประถมที่จะปรับระบบในเรื่องการศึกษาของท้องถิ่น และก็ให้ชาวบ้านช่วยตัวเองด้วย ทีนี้ปรับไปปรับมา ปรับหลักสูตรได้แล้ว แต่ทีนี้จะให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างไร เป็นเรื่องต่อไปว่าหัวใจการศึกษาคือ ชาวบ้านจะเข้ามามีกำหนดทิศทางของการศึกษาอย่างไร เป้าหมายของการศึกษาจะตอบสนองชาวบ้านต้องการรู้อย่างไรให้ลูกหลานตัวเองไปแค่ไหนอย่างไร อันนี้ชาวบ้านจะส่งเสียเงินให้ลูกเรียนหนังสือ

ทิศทางในการกระจายอำนาจทางการศึกษา มันก็อาจจะไม่สำเร็จ อันนี้ก็เป็นส่วนที่ทาง NGOs หลายส่วน ๆ ได้พยายามที่จะคิดว่าเรื่องนี้ ถ้าจะปรับปรุงระบบและให้ชาวบ้านตัดสินใจจริง ๆ อาจจะต้องเปลี่ยนระบบอีกหลายอย่าง สุดท้ายที่คิดถึงเกี่ยวกับเกษตรยั่งยืนหรือเรื่องเกษตรทางเลือกคือทิศทางในทางข้างหน้าแล้ว อันนี้เป็นบทเรียนหนึ่งที่เรารู้ได้จากต่างประเทศเหมือนกันเพราะต่างประเทศก็เริ่มปรับเปลี่ยนระบบซึ่งมันก็ไปไม่รอดเหมือนกัน ตอนนี้ก็มีเรื่อง GMOs ก็ดี หรือเรื่องหลาย ๆ เรื่อง และพยายามมีการพูดถึงระบบ 2 ระบบ ที่กำลังต่อสู้กันอยู่ในทางความคิดและอันนี้มันไม่ใช่เรื่องแปลกเพราะในประเทศไทย ก็มีเรื่องต่อสู้ทางความคิดอย่างนี้กันอยู่ NGOs ที่มีประชุมที่เชียงใหม่ เมื่อ 2 วันที่แล้ว ซึ่งก็อาจมีหลายคนที่อยู่ที่นี่ไม่รู้ เราก็เพิ่มรู้ได้ไม่นานนี้ว่า เขามีการประชุมกันเรื่องส่งเวดล็อก ซึ่งมีการกำหนดเรื่อง SPS กำหนดเรื่องมาตรฐานทางด้านการเกษตร เรื่องการผลิตออกมาในสำเร็จรูปว่าใครต้องการอะไรบ้างพูดหลายเรื่องเกี่ยวกับชาวบ้านในพื้นที่ เกี่ยวกับเรื่องกระบวนการเรียนรู้ของเราด้วยฉะนั้น คิดกันคิดว่า ถ้าหากว่าเราจะหาข้อยุติ อาจจะ ซึ่งหลายท่านก็มีประสบการณ์กันอยู่แล้วก็อาจจะช่วยกันในกลุ่มย่อยว่าจะทำให้มันสามารถที่จะเริ่มจากฐานของเราแล้วจะพัฒนาไปสู่เป้าหมายได้อย่างไร ฝากไว้เท่านี้ค่ะ

อ.ไพฑูริย์ : เมื่อที่คุณเคยพูดถึงต้องโทษตัวเองนักเกษตรทั้งหลาย คือผมไม่รู้ซิ ผมจบ ม.เกษตรศาสตร์ เรียนวิชาเอกส่งเสริมเกษตร และผมก็อยากทราบว่าส่งไปเรียนส่งเสริมเกษตรที่นิด้า ส่งเสริมแม่ไร่ หรืออะไรก็ได้แต่ต้องกลับมาดูตัวเองใหม่ครับ ที่นี้ผมเห็นด้วยอย่างยิ่งกับคุณเคยา เราต้องเปลี่ยนระบบคิดหรือคอมพิวเตอร์โปรแกรมนี้มันไม่เข้ามันจนกันไม่ได้มันไม่ work ที่นี้ก็โยงมาพูดถึงเรื่องวิถีชีวิตอย่างที่คนสุภาพพูดเมื่อที่เราจะพูดถึงเรื่องเกษตรอย่างเดียวไม่ได้ต้องคำนึงถึงวิถีทางความเชื่อ ซึ่งเรื่องนี้เราเคยไปวิจัยร่วมกับ คร.อะไรนะคณะวิทย์ กับลวะ เราก็ไปศึกษาลวะแล้วก็ไปศึกษาถึงพิธีกรรมทางความเชื่อ เพราะว่าเรื่องเป็นเรื่องจริง คือยกตัวอย่างเช่น บวชป่า มันเป็นวัฒนธรรมมันเป็นการเอาพิธีกรรมทางความเชื่อของชนเผ่ามาประยุกต์ บางคนก็ไม่เห็นด้วยแต่ผมเห็นด้วยอย่างยิ่ง ที่ NGOs หรือแม้แต่มาเลเซียเขาก็เคยทำ ที่นี้มาพูดถึงตัวเกษตรกรอย่างที่คุณเคยาพูดผมค่อนข้างเห็นด้วย คือว่าเกษตรกรเราเสียศูนย์ คือจนไม่ลงหรือเปล่า ต้องขอโทษถ้าพูดแรงไป ต้องกลับตัวกลับใจเสียใหม่หรือเปล่าหรือว่าต้องเอาธรรมะเข้าสยบ ผมเคยได้ยินวิทยากรจาก ธกส. คุณก็จกเขาพูดเกี่ยวกับหนี้สิน เขาบอก ธกส. นี่เขารู้ตัวแล้วว่า (เพราะว่าลูกศิษย์ผมทำงานอยู่ที่นี่)บอกว่าเขาจะล้างบาป เพราะทำให้เกษตรกรเป็นหนี้มาก ไปยึดที่เขาและธกส. เขามีสินเชื่อเพื่อการพัฒนาชนบท เขามีเทคนิคอยู่ 3 อย่าง

1. ต้องให้เกษตรกรเลือกเอาเอง จะเอาที่ดิน ประชุมศึกษาวิชาการเอาเอง คนนอกช่วยไม่ได้ต้องช่วยตัวเอง

2. ไม่ก่อนนี้ทำได้ไหม
3. เลิกสารพิษ

อ.ฐานิศวรร วังค์ประเสริฐ : ผมขออธิบายนิดหนึ่ง มีอยู่ 2 คำ ลักษณะของสังคมไทยเป็นปัจเจกชนอยู่คนละอย่างกัน ต่างคนต่างทำ ไม่เหมือนชาวเขา ชาวเขาเป็นปฎุชนนิยมเขาจะทำอะไรทำเหมือนกันหมด คนที่แหวกแนวไป อย่างคนปลูกพืชหลาย มีคนไปปลูกพืชเชิงเดี่ยวไม่ได้นะครับ และอีกข้อหนึ่ง คือว่า การถือครองที่ดินชาวเขาภาครัฐยังไม่รับรอง ที่จริงมีครับไม่ใช่ภาครัฐ ระดับส่วนกลางระดับ อบต.ครับรับรอง อย่างเช่น ที่คนทำไร่หมุนเวียนชาวเขาถือว่ามีสิทธิทั้งหมดคนละครับ เขาจะเสียภาษี เสียภาษีนะครับ อบต. ได้รับ 7 บาทต่อปี การเสียภาษีถือว่าการถือครองถูกต้องใหม่ครับ ขอบขอบคุณครับ

ผู้เสนอขาย : พอลิพีเตซาพูดถึงเรื่องนี้ผมนึกข้อมูลอีกตัวหนึ่งได้ 2-3 ปี ที่แล้วพอลิพีเตซาพูดพวกเขาข้อมูลเรื่องการขยายตัวการทำเกษตรอินทรีย์ในยุโรปมาให้ คือ 3-4 ปีก่อน มองเห็นชัดเจนว่า การขยายตัวของยุโรป ปีหนึ่ง 30, 50, 80% ไปแล้วเร็วมากเลย ผมถามพอลิพีเตซาที่เดินทางไปดูงานที่เดนมาร์ก มันมีเงื่อนไขอะไรที่ขยายตัวมาก เพื่อนบอกสงสัยมันเป็นนโยบายและการสนับสนุนของเงินงบประมาณแต่ผมรู้สึกว่ามันไม่ใช่คำตอบ และผมมาได้คำตอบทีหลังว่า ที่ตรงกับการเรียนรู้ในพื้นที่การทำงานคนที่ตัดสินใจทำตรงนี้จริง ๆ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ฉลาดจริง คือถ้าหากเกษตรกรอยู่ในระบบมักมองว่า ดินนี้ะ แต่ดินมีหนี้สิน ครอบครัวยังไม่พร้อม ดินยังต้องการเงินอีกจำนวนหนึ่ง เพราะฉะนั้นมันต้องทำการเกษตรแผนใหม่ให้เยอะ ๆ เขาไม่ได้หยุดอยู่กับที่ แล้วมองว่าตนเองอยู่ในวงจรลักษณะแบบไหน และจะมีทางแก้ไขอย่างไร หากเราสามารถทำให้เกษตรกรหยุดและวิเคราะห์ตัวเองว่าอยู่ตรงไหน และอนาคตจะไปอย่างไร ตรงนี้จะเป็นการปลดภาระความคิดต่าง ๆ ที่ผูกขาดพันนาการตัวเองเอาไว้ แล้วเปิดล้างโปรแกรมเก่าออกแล้วเอาโปรแกรมใหม่ใส่เข้าไป

ผู้เสนอขาย : เวลาพูดในกลุ่มย่อย ขอให้คิดตลอดแนว อย่างที่คุณสุภา หรือคุณเตซาพูดไว้ ไม่ควรมองแค่มุมใดมุมหนึ่ง เช่น กลุ่มผู้บริโภค เราจะมองผู้ผลิตและผู้บริโภคเชื่อมโยงกันอยู่ตลอดเวลา ด้านการศึกษา ก็มองให้ทะลุอย่างนั้นอย่ามองมุมใดมุมหนึ่ง สมมุติถ้าเกิดของเกษตรที่สูงอย่างองุ่นของคนเองเดี่ยว ๆ เดี่ยวจะเป็นรอบ เป็นบล็อกอยู่แค่นั้น และในเรื่องความหมายเกษตรยั่งยืน เท่าที่ผมสัมผัสมา ผมเองก็ไม่ได้ลึกซึ้งถึง 100% ขออนุญาตเพราะบางท่านยังไม่ชัดเจน องค์กรที่รู้ที่สำคัญที่สุด ซึ่งถ้ามองจริง ผมมองว่าเกษตรยั่งยืนมีชีวิตนั่นเอง คือการดำเนินชีวิต อยากถามว่าสภาพที่ท่านจะให้เกษตรกร มันมีอยู่หลายด้านหลายพื้นที่ หลายภูมิภาค หลายภูมิโนเวศน์ อย่างเช่น ในสังคมเล็ก ๆ ที่จะทำให้เกษตรยั่งยืนด้วย เราจะทำสภาพเดียวกับอาชีพได้ไหม ต้องมองให้เห็นภาพรวมว่าเราจะต้องคิดให้เห็นชัดเจนนิดหนึ่ง

ผู้เสนอขาย : ท่านสมาชิกที่เคารพครับ ที่ผมได้รับฟังตั้งแต่ที่เราได้เสนอมานี้ ตรงนี้ผมอยากเรียนขอข้อมูลเพิ่มเติมอีกนิดเดียวว่า ถ้าเป็นเรื่องของยั่งยืนแล้วมันยั่งยืนทั้งหมดไม่ใช่เฉพาะเกษตรยั่งยืน และก็ขอเพิ่มข้อมูลตรงนี้นะครับว่า ที่ถูกพูดถึงว่าความล้มละลายระดับมุมมองอยู่ที่การศึกษา ตรงนี้นะครับ กระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะกรมวิชาการ เขามีหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ตอนนี้ประกาศออกมาแล้ว ๆ ก็ถ้าเป็นภาษาฝรั่งเศสเรียกว่า school design ให้โรงเรียนมาทำเป็นลักษณะหลักสูตรของโรงเรียน จะมีมาตรฐานระดับชาติอยู่ 15 มาตรฐาน จากนั้นก็จะมีมาตรฐานระดับช่วงชั้น ช่วงนี้ก็จะลงไปสู่ที่โรงเรียนและก็ชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น ด้านชุมชน กรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานก็ต้องเข้าไปช่วย ที่นี้หลักสูตรเหล่านี้โรงเรียนต้องทำเอง หลักสูตรลอกกันไม่ได้ มันจะมีขบวนการของมันอยู่ ผมจึงอยากเรียนสมาชิกในที่นี้ว่าใครมีความรู้ ทักษะทางด้านไหน ขอให้ไปที่โรงเรียน เพราะถ้าต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำ ผลหรือองค์ความรู้ต่าง ๆ ส่วนบนมีเยอะ แต่ส่วนล่างอย่างพวกผมยังหลักสูตรประถมไม่สามารถเอาไปสอนเอาไปใช้ได้เลย สุดท้ายก็เป็นการสอนหนังสือวนะครับ ครูไม่ได้สอนนักเรียน ไม่ได้สอนคน สอนหนังสือมีหนังสืออยู่เล่มเดียว

เวลา 13.00 น.

แบ่งกลุ่มย่อย เพื่อแลกเปลี่ยนในเรื่อง

1. สถานการณ์ในพื้นที่ของตนเอง ปัญหาที่เกิดขึ้น ในพื้นที่มีการดำเนินงานอย่างไร และแต่ละกลุ่มมีเป้าหมายอย่างไร ทั้งเป้าหมายระยะสั้น และเป้าหมายระยะยาว โดยเป้าหมายระยะสั้นอาจจะเป็น 1 ปี ส่วนเป้าหมายระยะยาว อาจจะเป็น 3 ปี โดยยึดเอาแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 9 เป็นหลัก
  2. แนวทางที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย
  3. กิจกรรมที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย มีกิจกรรมอะไรบ้าง ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมเชิงพัฒนา หรือกิจกรรมในเชิงขยายผล หรือกิจกรรมในเชิงวิจัย ให้ระบุผู้รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมด้วย โดยให้มองเห็นว่า เกษตรกรรมยังขึ้นสัมพันธ์กับเรื่องอื่น ๆ ด้วย ไม่แยกส่วน ให้มองเป็นเป็นแบบองค์รวมให้ได้
- กลุ่มที่ 1 ว่าด้วยเรื่องเกษตรที่สูง มีสมาชิก จำนวน 11 คน มีคุณจุฑามาศ ใจคำ เป็นผู้ดำเนินการประชุม
  - กลุ่มที่ 2 ว่าด้วยเรื่องสถาบันเกษตรกร ซึ่งมีประมาณ 2 – 3 ส่วน เช่น ชมรมผู้ผลิตพืชผักเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ หรือ กรณีของงานสหกรณ์เกษตรอินทรีย์แม่ทา หรือ สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรยั่งยืนแม่ทา ที่กลุ่มเกษตรกรทำอยู่ และกลุ่มเกษตรกรอื่น ๆ มีสมาชิกกลุ่ม จำนวน 11 คน มีคุณนิคม ไชยวรรณ เป็นผู้ดำเนินการประชุม
  - กลุ่มที่ 3 ว่าด้วยเรื่อง ตลาดทางเลือก ธุรกิจทางเลือก ธุรกิจชุมชน มีสมาชิกทั้งหมด 14 คน โดยมีคุณชมชวน เป็นผู้ดำเนินรายการ
  - กลุ่มที่ 4 ว่าด้วยเรื่องส่งเสริม มีหน่วยงานของรัฐ เช่น สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ สถาบันแมคเคนเพื่อการฟื้นฟูสภาพ มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท มูลนิธิพัฒนาศักยภาพชุมชน จำนวน 21 คน มีคุณธนิชา ธนะสาร เป็นผู้ดำเนินการประชุม
  - กลุ่มที่ 5 ว่าด้วยเรื่องการศึกษา คือ กลุ่มของครู อาจารย์ที่สอนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา จำนวน 13 คน มี อาจารย์สมคิด แก้วทิพย์ เป็นผู้ดำเนินการประชุม
  - กลุ่มที่ 6 ว่าด้วยเรื่องการพัฒนาเทคโนโลยีทางการผลิต มีอาจารย์อำพรพรณ และอาจารย์สุชน เป็นผู้ดำเนินการประชุม

อาจารย์พญักษ์ ยิบมันตะสิริ ได้เพิ่มเติมข้อมูล หลังจากแบ่งกลุ่มย่อย

อยากให้แต่ละกลุ่มคิดว่า ในการทำงานจริง ๆ มันจะเป็นภาคใหญ่ภาคหนึ่ง สมมุติว่า การทำงานเกษตรที่สูง ภาพใหญ่มันจะมีวาระอยู่ข้างใน แต่เราจะทำอะไร ให้เพิ่มลงไปด้วย เพราะอาจจะเกิดการสับสนได้ ให้เราเอางานที่เราอยากทำในเกษตรที่สูง หรือ การศึกษา ใส่เข้าไปด้วย มันมีเรื่องอะไรบ้างในเรื่องการศึกษาที่ระดับต่าง ๆ ที่ระดับมัธยม หรือ ระดับมหาวิทยาลัย หรือ ระดับการศึกษาผู้ใหญ่ ทักษะในการนำเสนอผู้ใหญ่ หรือ ในหมู่บ้าน ย่อมแตกต่างกับทักษะที่จะนำเสนอในระดับมหาวิทยาลัย ให้ใส่ประเด็นเหล่านี้เข้าไปด้วย และในรูปของเกษตรกรรมยั่งยืนนั้น ไม่ใช่เรื่องทิศทางอย่างเดียว อย่างที่คุณทรงพลบอกว่าโจทย์ที่ออกมานั้น จะเป็นวิจัยหรือพัฒนา หรือ อะไรก็ตาม แต่ผลที่ออกมา จะต้องนำไปสู่การพัฒนาสังคม เราน่าจะจัดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน เพราะแต่ละกลุ่มมีกลุ่มเป้าหมายไม่เหมือนกัน

วันที่ 1 เมษายน 2544

ภาคเช้า กลุ่มย่อยนำเสนอต่อที่ประชุมใหญ่

## 1. กลุ่มเทคโนโลยีเกษตรกรรมยั่งยืน

### อ.อำพรพรณ นำเสนอ

เกี่ยวกับการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรแบบยั่งยืน สมาชิกกลุ่มเรามี 6 คน มีคุณเคชา เป็นประธาน มีนักวิชาการ 2 คน ที่เหลือก็จะเป็นเกษตรกรและกลุ่มพัฒนาทางด้าน NGO จากการประชุมนี้ ในด้านสถานการณ์ และปัญหาทางกลุ่มเห็นว่าปัจจุบันนี้เทคโนโลยีที่ใช้กับเกษตรแบบยั่งยืนอยู่แล้ว แหล่งที่มาของเทคโนโลยีนั้นอาจจะมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีเหล่านั้น โดยชุมชนเอง หรือไม่ก็ชุมชนอาจหยิบฉวยเทคโนโลยีที่ผ่านการทดสอบแล้วจากแหล่งอื่นมาใช้ตามความเหมาะสม แม้จะไม่ให้ผลดีสูงแต่ต้นทุนการผลิตต่ำ เพราะฉะนั้นเมื่อคิดต้นทุนเรียบร้อยแล้วถือว่ายังมีกำไร โดยเฉพาะอันนี้เกษตรกรเป็นคนยืนยัน อย่างไรก็ตามยังมีปัญหาอยู่คือ ทางด้านเทคโนโลยีการแปรรูปในปัจจุบันยังไม่ดีพอ เพราะว่าโดยเฉพาะที่มาจากในเชียงใหม่ เพราะเทคโนโลยีเหล่านั้นให้คุณภาพที่ไม่ตรงกับความต้องการของตลาดเพราะฉะนั้นต้องการเทคโนโลยีที่ดีกว่านี้และก็เป็นเทคโนโลยีที่ใช้ในการเกษตรแบบยั่งยืน ถึงแม้เกษตรกรผู้ปฏิบัติได้พบว่าเทคโนโลยีเหล่านั้นเป็นเทคโนโลยีที่ใช้ได้แต่ก็ยังไม่มีการยอมรับเอาไปปฏิบัติ ต่อให้มันมีการขยายงานอย่างทั่วถึง คิดว่าปัญหาเป็นเพราะว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ที่ยังไม่ยอมรับเทคโนโลยีเหล่านั้นไปปฏิบัติงานเพราะปัญหาหนี้สิน ทำให้ไม่เชื่อมั่นว่าเมื่อนำเทคโนโลยีเหล่านั้นไปใช้ในการผลิตจะทำให้ตัวเองหลุดพ้นจากหนี้สินหรือไม่ และอาจมีประเด็นอื่น ซึ่งเยอะเหลือเกิน แต่หนี้สินเป็นปัจจัยหลัก ในการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนให้บรรลุเป้าหมาย เราคิดว่าเกษตรกรจะต้องรู้เท่านั้น เทคโนโลยีสมัยใหม่ว่ามีจุดด้อยอย่างไร ในขณะที่ตัวเราก็ต้องมีความชัดเจนในจุดยืนของตัวเองจึงจะทำให้สามารถเลือกเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการที่จะพัฒนาเทคโนโลยีเหล่านี้ จำเป็นที่จะต้องมีความร่วมมือระหว่างกลุ่ม NGO และเกษตรกรและหน่วยงานที่มีความสนใจในด้านนี้ เพื่อจะทำให้การพัฒนาเทคโนโลยีที่ต้องการได้เป็นอย่างดี กลุ่มคิดว่าเป้าหมายที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ระยะสั้นนี้เรามองไกลไปกว่าที่คุณชุมชน คิดว่าในระยะสั้น คือ ในแผน 9 ต้องให้เกษตรกรพัฒนาเทคโนโลยีได้ด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเกษตรกรในเครือข่ายทุกกลุ่ม นี่คือนโยบายระยะสั้น ส่วนระยะยาวก็คือ ขยายผลไปยังเกษตรกรกลุ่มอื่นที่อยู่นอกเครือข่าย สำหรับกิจกรรมที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย เราขอยกตัวอย่าง เพราะว่าจะทำให้เราเห็นภาพพจน์ที่ดีกว่า ตัวอย่างก็คือ ปัญหาทางเกษตรกรรมอินทรีย์ที่บ้านสันป่ายาง เรามีมะเขือเทศพันธุ์พื้นเมืองซึ่งลูกดกมาก ด้านทานโรคได้ดีแต่คุณภาพไม่เอาไหนเลย มันไม่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคคือ มันมีรสเปรี้ยว เอาไปแปรรูปก็ใช้ไม่ได้ แต่มะเขือเทศพันธุ์ที่เกษตรกรต้องการเป็นพันธุ์ที่กรอบ แต่เมื่อเอามะเขือเทศพันธุ์เหล่านั้นที่มันมีอยู่ในท้องตลาดมาปลูกมันก็ปลูกได้ประเดี๋ยวประด๋าว แล้วมันก็กลายเป็นพันธุ์มันไม่มีลูกอีกต่อไป กิจกรรมที่ทำให้มีการพัฒนาพันธุ์ใหม่ สิ่งทีกลุ่มต้องการหรือเกษตรกรที่บ้านสันป่ายางต้องการ การที่

จะทำให้มีการพัฒนาเทคโนโลยีเหล่านี้ เราก็คิดว่าถ้ามีการเชื่อมโยงหรือมีการติดต่อประสานงานกันระหว่างเกษตรกรบ้านสันป่ายางกับกลุ่มเกษตรกรทางเลือกซึ่งเรามีเทคโนโลยีเหล่านี้อยู่แล้ว ก็อาจจะทำให้เราได้พันธุ์ที่จะเอามาใช้พัฒนาพันธุ์ก็คือ ที่บ้านสันป่ายาง เป็นพันธุ์ที่ถูกคัดด้านทานโรคและแมลงปรับสภาพเข้าสู่แวดล้อมได้ดี แต่ที่กลุ่มอื่นมีเป็นแม่พันธุ์ที่ให้คุณภาพของผลผลิตที่ตรงกับความต้องการของตลาด และเขาก็มีวิธีการที่พัฒนาพันธุ์โดยการผสมพันธุ์เพราะฉะนั้นเมื่อเกษตรกรทางบ้านสันป่ายางไปติดต่อกับกลุ่มเกษตรกรที่เขามีเทคโนโลยีเหล่านี้อยู่แล้ว ก็จะได้พันธุ์ที่เหมาะสมที่จะใช้ในการพัฒนาพันธุ์ใหม่และก็ได้วิธีการเรียนรู้การพัฒนาพันธุ์จากกลุ่มเกษตรกรที่เข้าไปติดต่อผสมพันธุ์ด้วยตัวเอง การคัดเลือกพันธุ์และทดสอบพันธุ์ในพื้นที่ของตัวเอง ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้ก็คือ ได้มะเขือเทศพันธุ์ใหม่ที่ต้านทานโรค และปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดีคุณภาพตรงกับความต้องการของตลาดและผลผลิตดีด้วย ที่นี้โจทย์ก็คือ เราเป็นเกษตรกรเป็นหลัก ว่าเกษตรกรต้องมีจิตสำนึกมีจุดยืนในการประกอบเกษตรกรรมแบบยั่งยืนแต่ทำอย่างไรจึงจะมีตรงนี้ และนี่ก็คือโจทย์ที่เราอยากจะฝากเอาไว้ นะคะว่ามันยังไม่มีตรงนี้ ทำอย่างไรเขาถึงจะมีการพัฒนาและมีจุดยืนในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบยั่งยืน อย่างที่ 2 คือ เราอยากจะให้เกษตรกรมีการติดต่อเชื่อมโยงกัน เพื่อจะให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ใช้ในการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ทำอย่างไรจึงจะมีตรงนี้ เราไม่ทราบ ก็เลยจะฝากโจทย์อันนี้ไว้ให้ที่ประชุม อย่างที่ 3 ก็คือ เราคิดว่าขณะนี้การพัฒนาเทคโนโลยีไม่คงไม่ใช่ว่าเรื่องเกษตรอย่างเดียว หน่วยงานของรัฐก็ควรจะมึบทบาทด้วยแต่ว่าในขณะนี้เราเห็นว่าโครงสร้างตลอดจนไม่มีการปฏิบัติงานของรัฐมันยังไม่สอดคล้องกับการพัฒนาเทคโนโลยีสำหรับเกษตรกรแบบยั่งยืนเพราะฉะนั้นทำอย่างไรจึงจะทำให้หน่วยงานของรัฐ มีโครงสร้างและวิธีปฏิบัติงานที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน อย่างที่ 4 ก็คือ ขณะนี้กลุ่มเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการประชุมกลุ่ม เขาคิดว่าขณะนี้เทคโนโลยีที่มีอยู่เขาพอใจแต่ในขณะเดียวกันนักวิชาการกลับมองไปในทางตรงกันข้ามก็คือ เราคิดว่าเทคโนโลยีที่ทำให้การผลิตมีประสิทธิภาพในปัจจุบันมันจะควรจะมีการพัฒนาให้มันมีศักยภาพในผลิตที่ดีและประสิทธิภาพสูงกว่า แต่ในที่นี้โจทย์ก็คือ เทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการเกษตรแบบยั่งยืนประเทศไทยหรือของเชียงใหม่มันเป็นยังไง รักษาระดับการผลิตที่มีในปัจจุบันให้มีอยู่ได้สบายหรือต้องการเทคโนโลยีที่ทำให้การผลิตมีประสิทธิภาพมากขึ้นที่คิดออกก็มีประมาณ 4 โจทย์ ซึ่งก็เป็นโจทย์ที่ 1 อาจจะเกี่ยวข้องกับสังคมและเกี่ยวข้องกับทางด้านทางวิชาการด้วย

คุณเดชา : อยากจะเสริมอีกว่าในกลุ่มคุยกันว่า จากประสบการณ์ตรงของเกษตรกรในกลุ่มค่อนข้างพอใจเทคโนโลยีที่มีอยู่แล้วว่ามันไม่ค่อยมีปัญหาเท่าไรก็ยังใช้ได้คืออยู่ ถึงแม้ผลผลิตยังไม่สูงแต่ต้นทุนต่ำและขายได้ราคาถูกในความรู้สึกของเกษตรกรซึ่งถ้าเราเปรียบเทียบกับระบบเกษตรกรรมแบบเชิงเดี่ยวแบบใหม่ที่ประสิทธิภาพสูงกว่า เช่น ข้าว ผลไม้ หรือผัก ไข่ เป็ดมีมีประสิทธิภาพสูงกว่าแต่เกษตรกรก็ไม่พอใจเพราะว่าต้นทุนมันสูง ที่นี้อาจจะวิเคราะห์ได้ว่าที่เกษตรกรยังพอใจเทคโนโลยีแบบดั้งเดิมหรือว่า แบบผลผลิตยังไม่สูงมากประสิทธิภาพไม่สูงแต่ว่าอยู่ในระบบเกษตรกรที่มันได้เปลี่ยนถูกระบบคือ ระบบเกษตรกรรมแบบยั่งยืนมันไม่ใช่เชิงเดี่ยวเพราะฉะนั้นการได้เปรียบความยั่งยืนของระบบนั้นระบบที่ได้เปรียบมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้มาก



มันมีความยั่งยืน ถูกทำลายน้อย คุณภาพดี ต้นทุนต่ำ มันจึงได้เปรียบในระบบดังนั้นจึงมีบทบาทน้อยลง ก็คือ ถึงแม้เทคโนโลยีไม่สูงก็ใช้ได้เรื่อย ๆ แต่ว่าในขณะเดียวกันก็ยังมีช่องว่างเยอะที่พัฒนาเทคโนโลยีในระบบเศรษฐกิจได้มากมายเพราะว่านั่นหมายความว่าพัฒนาไม่ได้ถึงระบบจะอยู่แล้วก็พัฒนาเทคโนโลยีไปอีกระบบก็ยิ่งดีขึ้นอีกมันไม่มีช่องว่างเยอะที่พัฒนาไม่ได้แต่ในขณะเดียวกันกำลังเทคโนโลยีในระบบเกษตรกรรมแบบยั่งยืนก็ต้องชัดเจนว่าตัวระบบนั้นสำคัญกว่าตัวเทคโนโลยี ฉะนั้นพัฒนาให้เทคโนโลยีให้มันสูงขึ้นเทคนิคสูงขึ้นประสิทธิภาพสูงขึ้นแต่ถ้ามันทำลายตัวระบบมันก็จะกลับมาเป็นข้อด้อย เช่น การพัฒนาพันธุ์พืช พันธุ์ข้าว พันธุ์สัตว์ ให้ผลผลิตสูงขึ้น แต่ว่ามันต้องพึ่งปัจจัยภายนอก ไม่สอดคล้องกับระบบที่มีอยู่คิดว่าอันนั้นจะไม่มีผลฉะนั้นการพัฒนาเทคโนโลยีในเรื่องของเกษตรแบบยั่งยืน ต้องมองในระบบมองทั้งหมดว่าระบบนี้นั้นมันไปด้วยกันได้ไหมมันไปพร้อม ๆ กันทุกระบบแต่ไม่ใช่ว่าพัฒนาเทคโนโลยีไปอย่างเดียว แล้วเทคโนโลยีในระบบเกษตรกรรมยั่งยืนไม่ได้มองเฉพาะผลิตผลหรือว่ามองแค่ตัวค่าผลิต ผลผลิตอย่างเดียวแต่ต้องมองถึงความเหมาะสมกับภูมิประเทศ ก็คือสภาพแวดล้อมทรัพยากรที่มีอยู่กับวัฒนธรรมของเกษตรกรนั้นกับระบบชีวิตระบบวัฒนธรรมที่มันด้วย มันจะมีตัวกำหนดเยอะมากที่จะบอกว่ามีอะไรเหมาะสมหรือไม่ในขณะเดียวกันการพัฒนาเทคโนโลยีในระบบคิดว่าจะต้องมีวิธีที่แตกต่างไปกับการพัฒนาเทคโนโลยีในระบบแบบเกษตรเดี่ยว คือ การพัฒนาระบบเกษตรแบบเชิงเดี่ยวเขาพัฒนาแบบบนลงล่างหรือทางเดียวง่าย คือ จากกรมวิชาการพัฒนาเทคนิคขึ้นมาส่งไปยังกรมส่งเสริมการเกษตรแล้วก็ส่งไปสู่เกษตรกร โดยการถ่ายทอดโดยตรง การก่อตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีชัดเจนว่าจะมีศูนย์มีถ่ายทอด ดังนั้นเราจะส่งสื่อไป ในขณะที่การพัฒนาเทคโนโลยีในระบบเกษตรยั่งยืน ณ ในต่างประเทศเขาก็มีอีกวิธีหนึ่งเรียกว่า การพัฒนาเทคนิคแบบมีส่วนร่วมนี้อาจเป็นแนวทางใหม่ ซึ่งการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมนี้เกษตรกรต้องเป็นผู้กำหนดโจทย์ กำหนดว่าต้องการอะไร และในการพัฒนาแบบนี้เกษตรกรต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นในการพัฒนาด้วยและก็เป็นเจ้าของก็ใช้ได้ อันนี้จะมีทิศทางหนึ่งที่ว่างานวิจัยเราจะต้องตั้งโจทย์โดยที่โจทย์ จะต้องครอบคลุมทั้งเชิงระบบทั้งเชิงมีส่วนร่วมทั้งเชิงประสิทธิภาพและก็ความเหมาะสมในวิธีคิดต่าง ๆ คือว่ามันจะมีความซับซ้อนกว่าการพัฒนาเทคโนโลยีในเกษตรแบบสมัยใหม่ที่ทุนมาก โจทย์ตรงนี้ก็มีอีกนัยหนึ่ง ซึ่งในเรื่องเทคโนโลยีเป็นสหวิชาการอีกอย่างหนึ่ง ไม่ใช่แยกเฉพาะพืชหรือสัตว์เพราะมันค่อนข้างจะซับซ้อน คิดว่าตรงนี้จะเป็โจทย์อีกข้อหนึ่งที่ซับซ้อนมาก

อ.ฐานิต : ผมขอเสริมอีกนิดหนึ่งว่า เมื่อก็บอกว่าหลังจากการใช้เทคโนโลยีแล้วก็มีปัญหา เทคโนโลยีอันหนึ่งบอกว่ามะเขือพันธุ์พื้นเมืองไม่เหมาะสมกับตลาด ผมคิดว่าพันธุ์พื้นเมืองนี้ เหมาะกับอาหารพื้นเมือง เช่น น้ำพริกอ่องส้มตำ และแกงพื้นเมือง สำหรับเทคโนโลยีจริง ๆ คำ ๆ นั้นมันแฝงอยู่ใน 4 คำ เทคโนโลยีอันแรกที่ 2 ตัวแรกเป็นนามธรรม ที่ท่านบอกเมื่อกี้ว่าถ้าอยู่ในคนเราเรียกว่า Humenware เราจะเอาเทคโนโลยีเราจะต้องดูคนก่อนถ้าเป็นชาวเขาชาวเรา หรือฝรั่ง Humenware มันคงจะต่างกัน เราเห็นคนกลุ่มนี้จะต้องใช้เทคโนโลยีที่เป็นรูปธรรมชนิดไหนไม่ใช่เอาชาวากับฝรั่งมาใช้เทคโนโลยี ที่เหมือนกันคงไม่ได้ อันที่ 2 เขาเรียกว่า Orgaware การตั้งองค์กรของ Humenware ต่างกัน กลุ่มของชนต่าง ๆ ชนชาวเขา ชาวฝรั่งหรือชาวเมืองที่ต่างกัน การใช้เทคโนโลยีก็ต้อง

ต่างกัน อันที่ 3 ก็คงเป็น Inforware เราจะเห็นว่าคนในชนบทคนในเมืองมีการรับข้อมูลข่าวสารเทคโนโลยีที่ต่างกัน อย่างอำเภอเห็นว่าใช้เทคโนโลยีใหม่แล้วขาดทุนอันนี้คือ Infonase ที่แฝงอยู่ในเทคโนโลยี อันที่ 4 เป็นเรื่องของ Environware อันนี้ก็แบ่งเป็น 2 อย่าง คือ อไบโอติกชักจูงกับไบโอติกชักจูงเราใช้เทคโนโลยีทางด้านอไบโอติกของพื้นที่กับอีกอันหนึ่งคือพื้นที่ในป่ากับพื้นที่เสื่อมโทรมทางด้านไบโอติกคงจะต่างกัน อันที่ 5 อันสุดท้าย technoware อันนี้เป็นตัวรูปธรรม อันนี้ง่ายเราดูเราเรียนรู้เรามาแล้ว แต่ชาวบ้านเขาคงอยากที่จะเรียนรู้ เพราะอาจมีความเข้าใจต่างกัน สำหรับการใช้นโยบายอีกอันหนึ่งก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับเทคโนโลยีระดับสูง ที่จริงมันไม่ใช่ต่ำ ไม่ใช่สูงมันอยู่ที่ที่กล่าวมานั้นเป็นลักษณะขององค์กร Humen ware, Orgaware, Information หรือ Inforware และเอ็นวายเม้น มันไม่เกี่ยวกับสัตว์

อ.พฤกษ์ : ในกลุ่มของเขาเนี่ย เขาได้คำนวณข้อมูลออกมาเขามีเป้าหมายของเขาเพราะฉะนั้นเวลาที่เราร่วมกันก็จะสร้างโจทย์ขอให้เขาคิดเอาข้อมูลที่เขาเสนอมาก่อนแล้วค่อยดูที่เป้าหมาย ยกตัวอย่างตอนนี้จากตัวอย่างที่เขาศึกษาเราบอกเทคโนโลยีด้านการผลิตในเกษตรแบบยั่งยืน ณ วันที่เท่าที่ดูนั้นดีแล้ว แต่มีปัญหาในด้านการขยายผล สอง ยกตัวอย่างว่าที่บางครั้งขยายไม่ได้ เพราะเกษตรกรมีหนี้สินไม่มีความเชื่อมั่นในเทคโนโลยีนั้น ๆ ที่เทคโนโลยีเกษตรแบบยั่งยืนที่เขาพัฒนาขึ้นมา อันที่ 2 เทคโนโลยีการแปรรูปไม่สมบูรณ์ ที่นี้เป้าหมายของเขาก็คือว่ามีอยู่ 2 อัน เป้าหมายในระยะสั้น ก็คือสามารถจะพัฒนาด้วยตนเองได้ ส่วนในระยะยาวนั้นเขาต้องการที่จะขยายผล เพราะฉะนั้นโจทย์ต้องอยู่ในนี้

คุณวิจิต : ในความเห็นของผม ผมมองว่ามันมีอยู่แล้วแต่มันกระจัดกระจาย เราจึงไม่รู้ว่ามันมีอะไรบ้าง ด้านการปรับปรุงดินและการเพาะปลูก เทคโนโลยีการจัดการมันมีหลายในแง่ของโจทย์อันหนึ่งที่คิดว่าน่าจะมีเทคโนโลยีอะไรอยู่บ้าง เสร็จแล้วก็ในเรื่องที่เมื่อเราได้พูดคุยกันมันอาจจะเป็นเพราะว่า Inforware ระบบข้อมูลมันยังไม่มีกรอบบรรทัดความว่าตรงนี้มีเทคโนโลยีตรงนี้อยู่ ซึ่งบางคนบางส่วนอาจจะขาดในเรื่องของการปรับปรุงดิน สมมุติว่าถ้าหากมันมีระบบข้อมูลเกษตรกรสามารถเลือกของใช้ได้ดี แล้วบางทีในส่วนของการเกษตรแบบยั่งยืนการกระทำอาจทำมา 10 หรือ 20 ปี ก็แล้วแต่อาจจะยังขาดเรื่องนั้นเรื่องนี้อยู่ เมื่อเขาไม่มีข้อมูลข่าวสารโอกาสหรือแม้แต่การรับรู้ จึงคิดว่าน่าจะมีการสำรวจและรวบรวมจัดทำระบบว่าเกษตรเทคโนโลยีแบบยั่งยืนมันมีอะไรอยู่บ้างถ้าหากว่ามีเรื่องของการแลกเปลี่ยนหรือการถ่ายทอดเทคโนโลยีซึ่งกันและกันก็จะช่วยลดได้เร็วขึ้น ส่วนเรื่องการแปรรูปผมเข้าใจว่าอาจเป็นข้อจำกัดของหลาย ๆ ที่ เพราะว่าตอนนี้คิดว่าระดับที่ขึ้นไปสู่การแปรรูปยังมีไม่มากนักซึ่งตรงนี้คิดว่ามันคงมีปัจจัยอื่นด้วย เช่น เรื่องทุนตลาดในเรื่องของผลผลิตก็ตาม คิดว่าโจทย์ตรงนี้ไม่ใช่โจทย์อย่างมากจึงขอฝากไว้เท่านี้

คุณกรองแก้ว : เมื่อถึงยุคถึงเรื่องมะเขือเทศ ว่าของเก่ามันไม่ดีหรือหรือว่าของใหม่ดีหรือ ที่เรานำมานี้ของใหม่ที่เรารับมาปลูกนี่มันเป็นมะเขือเทศใหญ่ ๆ มันอร่อยเวลาเราเอาไปขาย ผู้บริโภคจะต้องไปจับอันนั้นมา แล้วที่นี้เราผลิตมันออกให้เราครั้งเดียวแล้วมันก็ไม่ออกลูกให้เราอีกเลย แต่มะเขือเทศพื้นบ้านนั้นแต่มันหล่นลงพื้นมันก็ออกลูกของมันเองตามธรรมชาติ แล้วมันออกลูกของมันเป็นกอง ๆ แล้วที่นี้อันที่ออกลูกเป็นกอง ๆ เราก็เอามาแช่

อิม คือ เราขายนี้อูบริ โภคก็เข้าไปเขียนมาบอกว่า ไม่ซื้อเพราะมันไม่อร่อย ตรงนี้คือปัญหา เราจึงมาคิดว่าจะทำยังไง ให้มันขายได้จึงได้เอามาแปรรูป เอาไปแช่หมักมันก็เหลือแต่เปลือกมันมีน้ำเอย ๆ มันไม่มีเนื้อดินจึงคิดว่าทำยังไง จึงได้ไปปรึกษาคุณเคซาว่าปลุกมาก็ออกชนิดเดียว แล้วพันธุ์ที่ทนทานมันก็ไม่มีเนื้อก็เลยปรึกษากันว่าจะเอาทั้งสองอันมาผสมกันให้เป็นที่ยอดคือมีทั้งเปรี้ยวทั้งหวาน ผู้บริโภคน่าจะพอใจแล้วก็ผู้ผลิตของเราที่พอใจในระดับหนึ่ง คือ ตัวที่ว่ามันออกลูกดก ดินก็ยังดีมีปัญหามากกว่าหัวหอมอันนี้มันออกลูกเยอะ แล้วก็ปลุกได้หลายครั้งแต่ดินเดียวกัน อันนี้หอมพื้นเองมันหัวใหญ่ แล้วจะทำยังไงให้มันได้สองอันนี้ผสมกันอันนี้มันปลุก 2 ครั้งได้ อันนี้มันปลุกครั้งเดียวได้เมื่อก่อนนี้ทำมาได้หัวแบบนี้เราก็พัฒนามาก็ได้หัวแบบนี้ อันนี้มันปลุกครั้งเดียวได้ เมื่อก่อนนี้ทำมาได้ หัวแบบนี้เราก็พัฒนามาก็ได้หัวแบบนี้ อันนี้ก็คิดว่าเราทำได้ ตรงนี้เราไม่ได้ใช้อะไรเลย ปุ๋ยหัวอะไรนี้เราไม่มีแต่การพัฒนาว่ามันช้ากว่าจะมาถึงตรงนี้ทุก ๆ ปีนี้เราก็กินแข่งแคอย่างนี้แล้วคนอื่นเขาจะยอมรับได้อย่างไรว่า มันจะทนเหมือนเราไหมกว่ามันจะหัวขนาดนี้ คิดกันว่าการขยายผลของเรานี้มันช้าต้องใช้สื่อ ดินก็เป็นผู้จัดการว่าในหมู่บ้านนี้ว่าอันนี้มันดินะมันรักษาสิ่งแวดล้อมดี แต่ว่าคนไม่ทำตาม อาจจะเป็นเพราะว่าเราคิดดินเกินไปหรือเปล่า ไม่มีใครเชื่อถือเรา เพราะว่าสมัยก่อนเราก็กินกล้วย ข้าวเราก็ไปเยี่ยมชาวบ้านเขากินคนก็อาจไม่นับถือตรงนี้ก็ไม่ได้ แต่เวลาประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้านหรือคนผู้ใหญ่เขาพูดเรื่องไม่จริง แต่ทำไมคนในหมู่บ้านเขาเชื่อ สื่อตรงนี้เป็นสื่อที่สำคัญ คิดว่าถ้า คน ๆ นั้นมาพูดเรื่องที่เราทำว่ามันจะขยายผลได้

**อ.พญ :** เรื่องของการขยายผลคิดว่าอันนี้จะประเด็นที่สำคัญว่าในกลุ่มตอนนี้การพึ่งตนเอง เป้าหมายในที่น่าสู่การพึ่งตนเอง ยกตัวอย่างในกรณีมะเขือเทศให้มันมีลูกใหญ่อีกหน่อยหนึ่งและมีลักษณะที่ดีส่วนหนึ่งมันดีบางส่วน ที่จากพันธุ์ มันเป็นการทำงานที่ระดับเครือข่ายเพราะฉะนั้นการพึ่งตนเองได้ในส่วนนี้มันมีทาง เพียงแต่เราจะทำออกมาว่าเป้าหมายในการพึ่งตนเองนั้น คือ ตั้งเอาเทคโนโลยีที่มีอยู่ในกลุ่มต่าง ๆ ในเครือข่ายเกษตรกรแบบยั่งยืนออกมา ในกรณีของมะเขือเทศก็เช่นกัน ในกรณีของข้าวหรือในกรณีของอีกหลายเรื่องของการจัดการสามารถทำได้ ปัญหาที่ว่าอาจจะไม่ใช่ปัญหาก็ได้ทุก ๆ อันมันมีเรื่องของต้นทุน ต้นทุนไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องของเงิน แต่มันมีต้นทุนในเรื่องของเวลาเราจะจัดการองค์กรอย่างนี้เนี่ย ซึ่งจะมาช่วยดูแลตรงนี้ซึ่งสถาบันเกษตรกรกำลังจะจัดตั้งอยู่แล้วเนี่ยสามารถจะเข้ามาช่วยการทำงานก้าวมาอีกก้าวหนึ่งได้ไหม คุณเคซาสามารถยับยั้งก้าวมาในเรื่องของการทำงานเทคโนโลยี หรือสถาบันของท่านหรือของต่าง ๆ จะยับยั้งเข้ามาอีกได้ไหม อันนี้เดี๋ยวตอนที่ในระดับสถาบันช่วยในเรื่องนี้หน่อยเมื่อวานมีการพูดถึงว่าเกษตรกรมีขีดจำกัดในการเจริญเติบโตหรือไม่ เราจะเติบโตแค่เฉพาะเป็นสหกรณ์จัดการด้านการเงิน จัดการด้านขยายผลและส่วนที่เป็นเทคโนโลยีอันเพิ่มเติมเข้ามาอีกอันหนึ่ง

**สวพ. :** ผมขอข้อมูลคร่าว ๆ ในเรื่องของเกษตรกรมันเป็นพันธุ์ที่เราสั่งจากต่างประเทศ มันมีพ่อแม่แม่มันจะเป็นลูกผสมที่จะเอามานำเราเอามาผสมมันน่าจะยาก เรื่องที่ยกขึ้นมาเมื่อกี้ หอมมี 2 อย่าง หอมแบ่งไปผสมกับหอมแดง หอมแบ่งมีหัวเล็กต้องการมีลูกมีหลานมาก ๆ และมันจะไม่ติดอก มันผสมกันยากจะต้องใช้เวลา ถ้าจะเอา 2 อย่างมาผสมกัน เพราะมันเป็นลักษณะพันธุ์มันมีหอมแบ่งกับหอมแดงมันมีหัวเหมือนกันลักษณะจากพันธุ์ของมัน เรื่อง

ของกระเทียม กระเทียมมีหลายพันธุ์ บ้านเราก็สั่งมาจากต่างประเทศก็มาก สั่งด้วยการลักลอบเข้ามา มันก็เป็นปัญหาที่ทางเราที่กำลังกำจัดอยู่สรุปแล้วในเรื่องของพันธุ์ต่าง ๆ

คุณเดชา ปัญหาของมะเขือเทศที่กรมวิชาการเกษตรเจอคือมีพันธุ์หนึ่งที่ทำให้ผลผลิตแล้วไม่สามารถขยายพันธุ์ได้ ลูกกลายพันธุ์ไป ไม่สามารถปรับปรุงพันธุ์ได้ เราทดลองเรื่องมะเขือเทศมา 10 กว่า ปี เราพบว่ามะเขือเทศพื้นบ้านเป็นมะเขือเทศที่เหมาะสมกับพื้นที่และทนโรค ลูกดก แต่คุณภาพไม่ตรงกับความต้องการของตลาด ถ้าเราจะขายเราต้องมีการปรับปรุงพันธุ์ และพัฒนาให้ดีขึ้น แต่ค่อนข้างลำบากในการที่จะหาพันธุ์เพื่อมาผสมพันธุ์ได้มาจากที่ไหน ดังนั้นเราจึงติดต่อกับองค์กรแบบเดียวกันที่ต่างประเทศ ผมเลือกประเทศแคนาดาครับ ซึ่งเขารักษาพันธุ์ดั้งเดิมไว้ และนำมาผสมพันธุ์เพื่อให้เหมาะกับพื้นที่ในประเทศไทย ผมเห็นว่าควรที่จะพัฒนาเครือข่ายต่าง ๆ ในประเทศ และพัฒนาไปถึงเครือข่ายระดับโลกด้วย โดยเฉพาะเรื่องพันธุ์กรรม บริษัทใหญ่จะปกปิดเรื่องพันธุ์กรรมไว้ ไม่เปิดเผย จำกัดการพัฒนาพันธุ์ของพืชต่าง ๆ ดังนั้นเราจำเป็นต้องเชื่อมโยงเครือข่ายกันให้มากขึ้น และพึ่งตนเองมากขึ้น และพึ่งกันทั้งโลก

คุณทรงพล : สมมุติว่าชาวบ้านต้องการทดลองการผสมพันธุ์โดยใช้องค์ความรู้ของชาวบ้านเอง ผมถ้าว่ากรมวิชาการเกษตรจะมีบทบาทเกี่ยวข้องอย่างไรที่จะทำการสนับสนุน เพราะในบทบาทหนึ่งกรมวิชาการเกษตรก็ได้นำพันธุ์จากต่างประเทศเข้ามา นำมาทดลอง และมาขยายผลให้เกษตรกร เกษตรกรไม่สามารถเข้าถึงวิธีการผสมพันธุ์ แต่ที่นี้ถ้าเกษตรกรต้องการทดลองผสมพันธุ์เอง กรมวิชาการจะเข้าไปส่งเสริมหรือไม่กับเกษตรกรที่จะทำการผสมพันธุ์เอง อันนั้นเป็นการตัดสินใจของเขา แต่จะออกมาอย่างไรมันก็เป็นประสบการณ์ของเขา แต่ที่นี้ถามว่ากรมวิชาการเกษตรจะเข้าไปส่งเสริมกับเกษตรกรเหล่านั้นอย่างไร

กรมวิชาการ : ในเรื่องของเชื่อมโยงคิดว่า ทางกรมมีนโยบายสนับสนุนครับ เพราะการทำงานอย่างที่คุณเดชาว่า ตอนนี้ทางกรมเน้นทำงานกับพื้นที่ ถ้าเป็นความต้องการของเกษตรกร หรือความต้องการจากเบื้องล่างแล้ว กรมวิชาการเปิดไฟเขียวให้ตลอด

คุณชมชวน : ที่สำนักงานมีชาวต่างประเทศมาถามถึงเรื่องเมล็ดพันธุ์พืชพื้นเมืองบ่อยมาก ถามว่ามีหรือเปล่า เราก็ตอบเขาไปว่าเมล็ดพันธุ์ที่ขายตามท้องตลาด พันธุ์พื้นบ้านไม่ค่อยมีเท่าไร ที่ขายตามท้องตลาดเป็นลูกผสม ที่ต่างประเทศเขามีหน่วยงานที่ทำเรื่องเมล็ดพันธุ์อินทรีย์โดยเฉพาะ แต่บ้านเรายังไม่มี ผมไม่แน่ใจว่าถ้าบทบาทของกรมวิชาการเกษตรอย่างเดียวคงไม่พอ ผมคิดว่าจะมีหน่วยงานไหน ระดับต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดกระบวนการเรื่องเมล็ดพันธุ์เกษตรอินทรีย์ขึ้นได้ใหม่ เพราะต่อไปถ้าพูดถึงเรื่องนี้มันต้องพูดถึงตั้งแต่เรื่องเมล็ดพันธุ์ไปจนถึงเรื่องการตลาดเลยครับ ซึ่งมันจะสัมพันธ์กัน ผมคิดว่าประเด็นนี้น่าสนใจเกี่ยวกับแนวทางการจัดตั้งองค์กร เครือข่าย ว่าด้วยเรื่องพันธุ์เกษตรอินทรีย์หรือเกษตรยั่งยืนก็ได้

คุณทรงพล : ผมคิดว่าประเด็นนี้น่าสนใจ คือขณะนี้ผมมองเห็นว่าเรื่องพันธุ์ มันมีบทบาทของกระทรวงพาณิชย์ที่ให้การสนับสนุน แล้วเน้นที่รูปลักษณ์มากกว่า แต่สิ่งที่เราพบก็คือ ผู้บริโภคบอกว่ามันไม่ดีเมื่อเทียบกับสมัยก่อน ไม่ว่าจะเป็นม่วง ลูกดูดี และรสชาติไม่ได้ ไม่เหมือนสมัยที่เราใช้พันธุ์พืชเมือง เพราะฉะนั้นกระบวนการที่เราจะสร้างพันธุ์ใหม่ ซึ่งนำไปสู่กลุ่มผู้บริโภคที่อยู่ในเครือข่าย ดังนั้นกระบวนการมันต้องสอดคล้องกัน ไม่ใช่ผลิตพันธุ์ขึ้นมาแล้วขายไม่ได้ มันคงไม่ใช่ และอีกอย่างหนึ่งผมคิดว่าปฏิวัติเขียวนั้นมันทำให้เราไปเน้นที่ผลผลิตมากกว่า และการผลิตให้ได้ผลผลิตที่สูงโดยไม่วิเคราะห์ผลตอบแทนในเชิงสถิติ บางที่ผลตอบแทนสูงจริง แต่ต้นทุนที่สูงตาม ต้นทุนมากกว่า เราจะต้องดูที่ผลผลิตไม่ได้ เราต้องดูว่าต้นทุนกับรายได้เหมาะสมกันหรือไม่มากกว่า เพราะต้นทุน

ทุนที่เกิดขึ้นเกิดการใช้เทคโนโลยีใหม่ เพราะฉะนั้นเกษตรกรจึงขาดทุน เป็นหนี้สะสม ผมว่าการพัฒนาเทคโนโลยีให้เหมาะสมกับพื้นที่ ผมว่าเป็น ประเด็นหลักที่สำคัญ ซึ่งมันไม่เหมือนกัน ซึ่งแต่ละพื้นที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นเราต้องพูดถึงการรวบรวม ประมวล เทคโนโลยีเกี่ยวกับเกษตรกรรมยั่งยืน ในเรื่องต่าง ๆ ที่มีอยู่ในประเทศ เราจำแนกออกได้ใหม่ เพราะจะพูดรวม ๆ คงไม่ได้ ซึ่งเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ ความรู้มันมีต่างกัน ขณะเดียวกันเราต้องพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ เหมาะสมกับกลุ่ม กับวัฒนธรรมแต่ละพื้นที่นั้น ผมว่าตรงนี้นั้นต้องทำให้ออกมาเป็นรูปธรรมว่า เทคโนโลยีที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่หมายถึงอะไร

อ.สรสิทธิ์ : ผมเห็นด้วยกับเมล็ดพันธุ์ โดยเฉพาะเมล็ดพันธุ์พืชเมืองที่สูญหาย จากการใช้เทคโนโลยีจากต่างประเทศ ทำลูกผสมออกมาก และขายพันธุ์ไม่ได้ อย่างสถาบันวิจัยข้าวจะมีธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าว และถามว่าถ้าเป็นช่องทางนโยบายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องพันธุ์ เราจะมีช่องทางไหนหรือเปล่าที่จะให้เกิดธนาคารเมล็ดพันธุ์เกษตรยั่งยืน ทั้งในส่วนของการวิชาการเกษตรเอง หรือหน่วยงานองค์กรใดที่จะให้มันนโยบายเรื่องนี้

คุณพัฒน์ : ผมคิดว่าเกษตรยั่งยืนหมายถึงการอนุรักษ์พันธุ์พื้นบ้านพื้นเมืองให้มากที่สุด อย่างสมัยก่อนมะขามเปรี้ยวมีมากที่สุด แต่ต่อมามะขามเพชรบูรณ์ได้ขายดี ทำให้คนตัดมะขามเปรี้ยว แล้วปลูกมะขามพันธุ์เพชรบูรณ์แทน แต่พอมะขามเพชรบูรณ์ขายไม่ได้ ก็กลับมาคิดถึงมะขามเปรี้ยวขึ้นมา อย่างมะเขือเทศพืชบ้านจะปลูกง่ายในบ้านเรา ทุนโรค ทดแมลง รสชาติดี ถ้าผสมไปผสมมา ผมคิดว่าผลสุดท้ายจะสูญพันธุ์ไปหมด ผมว่าคำว่าเกษตรยั่งยืน น่าจะเน้นเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ คือมีความหลากหลายของพันธุ์พืชบ้าน เราต้องพัฒนาพันธุ์พืชเมืองให้เด่น ถ้าจะพัฒนาให้เป็นในเชิงเศรษฐกิจ เราอาจจะพัฒนาพันธุ์ใหม่ได้ใหม่ว่า จะพัฒนาอย่างไรให้ทนต่อโรคแมลงเหมือนพันธุ์พื้นเมืองได้ไหม ไม่ต้องนำพันธุ์พื้นเมืองไปพัฒนา ให้มันพันธุ์ใหม่ที่น่าเข้ามาพัฒนาดีกว่า

อ.พฤษ : ขอสรุปว่าเราต้องมีการรวบรวมเทคโนโลยีของชาวบ้านที่มีอยู่ให้เป็นเอกสาร และนำเสนอเผยแพร่ให้ทุกคนทราบว่าเทคโนโลยีของชาวบ้านที่มีอยู่แล้วมันมีอะไรบ้าง ไม่ว่าจะเป็นการจัดการศัตรูพืช การจัดการไร่นา การจัดการดิน ส่วนนี้หลายหน่วยงานทำบ้างแล้ว แต่อยู่กระจัดกระจายกัน แนวทางการพัฒนาของรัฐได้มีการเปลี่ยนการพัฒนาไปมากโดยเน้นการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างมีส่วนร่วม ในส่วนของชาวบ้านเราเชื่อว่าเป็นแนวทางของแต่ละเครือข่าย แต่เราไม่ได้ปิดกั้นชาวบ้านและรัฐ มีบางส่วนที่จะเชื่อมโยงกันได้ขึ้นอยู่กับประเด็น และไม่ปิดกั้นให้ติดต่อกับต่างประเทศด้วย ก็สามารถเป็นแนวร่วมได้ เทคโนโลยีเรื่องเกษตรยั่งยืนมันมีหลัก ๆ ในเรื่องของพันธุ์พืช เป็นไปได้ไหมที่จะพัฒนาพันธุ์พืช โดยมองจากสถาบันองค์กรเกษตรกรที่นอกภาครัฐ ไม่ใช่ของรัฐ เราจะมีแนวทางอย่างไรในการจัดตั้ง “องค์กรนอกภาครัฐ” นั้นได้ โดยพูดถึงเรื่องการพัฒนาพันธุ์ที่สามารถเก็บไว้ได้ไม่ผูกขาด การมีพันธุ์ที่เหมาะสมกับพื้นที่นั้นได้ และการผสมพันธุ์ โดยเอาของดีแต่ละพื้นที่มาผสมพันธุ์กัน และการอนุรักษ์พันธุ์ในพื้นที่ โดยการบริหารจัดการของคนในพื้นที่ที่จะทำได้ใหม่ เราจะพูดถึงแนวทางการพัฒนาพันธุ์พืชพันธุ์ที่นอกภาครัฐ โดยจะเชื่อมโยงกับกลุ่มองค์กรสถาบันของเกษตรกรด้วยว่าเราจะทำอย่างไร

## 2. กลุ่มองค์กรส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน

### คุณธนิชา นำเสนอ

เป้าหมายระยะที่ 1 พื้นที่เก่าที่มีอยู่แล้วจะต้องมาร่วมกันอย่างจริงจัง 5 อำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ที่เป็นพื้นที่เก่าที่ทำอยู่แล้ว เพื่อให้ได้ 100 ครอบครัว ใน 22 อำเภอ และ 2 กิ่ง ในเป้าหมาย ระยะ 1 ปี

เป้าหมายระยะยาว เกษตรกรทุกอำเภอต้องหันมาทำเกษตรยั่งยืนอย่างน้อยอำเภอละ 20 ครอบครัว และสามารถเป็นไร่นาตัวอย่างได้ และต้องทำให้ชัดเจน

ดังนั้นเราต้องมามองแนวทางว่าถ้าเป้าหมายของเรามีแบบนี้เราจะต้องทำให้ทะลุเป้าหมายให้ได้ เป้าหมายแรกทางพื้นที่มาจากศูนย์วิจัยป่าและชุมชน บอกว่ากิจกรรมแบบนี้ทำแบบพื้น ๆ แต่ละองค์กรมีแผน แต่ยังไม่จริงจังเท่าที่ตนเอง ดังนั้นเราจะทำแบบนี้ แต่ทำให้มันจริงจังขึ้นเท่านั้น ต้องให้แต่ละองค์กรมาร่วมกัน ช่วงแรกจะมีการรณรงค์เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ แนวคิดของเกษตรยั่งยืน ต้องรณรงค์เพื่อให้ชาวบ้านมีความตระหนัก และเข้าใจถ้าไม่เข้าใจจะถูกไปต่อไม่ได้ ไม่มีฟาร์มตัวอย่าง ยังไม่คนกินพืชผักปลอดสารเคมี ดังนั้นถ้าจะให้คนตระหนักและหันมาให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มากขึ้น จะต้องให้การศึกษาในรูปแบบการฝึกอบรม ทำสื่อ เผยแพร่เกี่ยวกับเกษตรยั่งยืน ไปดูงานและแลกเปลี่ยนกับเกษตรกรที่ทำแล้ว

องค์กรที่เข้าร่วมทุกองค์กรยินดีจะเข้าร่วม อย่างเช่น นพค. 32 บอกว่าถ้าประสานไปก็ยินดีจะเข้าร่วม นี่ก็เป็นแนวทางระยะสั้นใน 1 ปี

ส่วนแนวทาง 5 ปี ที่จะบรรลุ อำเภอละ 20 ครอบครัว ภาคีหรือองค์กร 5-6 องค์กรที่ร่วมกันคิดจะต้องมีการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ที่พูดไปก่อนหน้านี้มีนโยบายจริง แต่ไม่นำเอาไปปฏิบัติอย่างจริงจัง ดังนั้นต่อไปการส่งเสริมจะต้องเป็นอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ในแนวทาง 5 ปี หรือต่อไปข้างหน้า

กิจกรรมก็ต้องมีเหมือนเดิมคือ การส่งเสริมต้องทำอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เขาบอกว่า กัดไม่ปล่อย มีปัญหาอะไรก็ต้องคิดตามอย่างต่อเนื่อง เมื่อมีการให้การให้การศึกษาแล้ว ต้องมีการสนับสนุน บางทีการทำเกษตรแบบนี้เราต้องสรุปบางส่วนว่า ถ้าหากไม่มีปัจจัย ในการที่จะผลิตหรือไม่มีเงินทุนมันจะไปได้ช้า ดังนั้นการสนับสนุนจะมีความสำคัญ อาจจะเป็นการสนับสนุนทุนหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสม หลักการติดตามและหลักการประเมิน ว่าเรามีปัญหาไปถึงไหน แบบใด ที่เราจะช่วยได้นี้คือแผนและแนวทางใน 5 ปี

ของกลุ่ม 4 ก็มีสั้น ๆ เท่านั้น กลุ่ม 4 เรายังไม่มีประเด็นงานวิจัย ในที่ประชุมคงจะช่วยนำเสนอว่าอะไรควรจะเป็นโจทย์ของเราดี

คุณทรงพล : ผมอยากให้ทางกลุ่มช่วยให้ข้อมูลนิดหนึ่ง มองที่ตัวผู้ส่งเสริม ว่าการส่งเสริมที่ผ่านมา ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายในเอง คิดว่าที่ทำมามีอะไรบ้างที่เป็นปัญหา มันเป็นคอขวดหรือ น่าจะปรับปรุงแก้ไขอะไร หรือเปล่า การที่เราจะไปส่งเสริม วิธีการส่งเสริม ช่องทางการส่งเสริม วิธีการเข้าไปในชุมชน เราเห็นปัญหาเรื่องประสิทธิภาพการทำงานของคนที่ส่งเสริมเอง

คุณธนิชา : จริง ๆ แล้วเท่าที่เราทำมาปัญหาของการขยายแนวคิด คือ การยอมรับของคนในชุมชนจริง ๆ ไม่ค่อยยอมรับ เกษตรกรที่เป็นตัวอย่าง นี่คือนโยบายหนึ่ง แต่ที่เรายกขามแลกเปลี่ยนให้มากที่สุดและพาคนที่ไม่ยอมรับไปดูงานที่อื่นดีกว่า ไม่ต้องดูงานในพื้นที่ตัวเอง ในขณะที่เดียวกันคนอื่น ก็มาดูงานพื้นที่ของตนเอง อาจจะได้ผลแต่ก็ช้า เป็นการขยายแบบปีหนึ่ง อาจจะได้ซัก 2-3 กลุ่ม มีการขยายแต่ก็ช้ามาก

คุณวิจิต : คือเท่าที่เห็น ผมมองอยู่ 2 ส่วน ส่วนที่ 1 คือ เป็นส่วนเกี่ยวข้อง ในการส่งเสริม เท่าที่ดูการส่งเสริม NGOs จะเข้าถึงเกษตรกร จะมีประสิทธิภาพ แต่ด้วยความที่เราไม่มีทุนอย่างต่อเนื่อง บางครั้งได้ 3 ปี , 1 ปี หรือ 6

เดือนเท่านั้นเอง เรามีประสิทธิภาพในการทำงานแต่ไม่มีทุน ในขณะที่นโยบายของรัฐเป็นนโยบายเปิด แต่ส่วนของบุคลากรยังปรับตัวไม่ได้ มีงบประมาณและปัจจัยอยู่เต็มไปหมด แต่ว่าคนทำงานคือปัจจัยที่ไม่เอื้ออย่างต่อเนื่องนี่คือข้อจำกัด ดังนั้นเราจะทำอย่างไร เท่าที่ดูมันมีมากหรืออะไรบางอย่างกันอยู่ ที่ทำให้รัฐกับ NGOs ไม่ร่วมมือกัน เราเสนอเรื่องเกษตรยั่งยืนมานานมากแล้ว แต่พอนโยบายเปิดก็กลับกลายเป็นว่าเงินจะทำเอง ในส่วนของรัฐก็เริ่มไปนับหนึ่งใหม่ ตรงนี้ผมคิดว่าถ้ามีการร่วมมือร่วมใจกัน และแชร์ทรัพยากรซึ่งกันและกัน มันคงไปได้ดีกว่านี้เยอะ ผมถือว่า NGOs ทำเรื่องนี้มานาน

อ.ไพฑูริย์ : วิจารณ์เกษตรกรได้ไหมครับ ต้องขอภัยด้วยถ้ามันรุนแรงไป คือหลังจากที่ผมได้ทำโครงการเกษตรยั่งยืน และมีการจัดทัวร์ไปดูงานกับคุณชมชวน ผมพูดตรง ๆ เท่าที่ผมรู้คุณพนมกรทำเกษตรธรรมชาติ เพราะท่านประสบปัญหาด้วยตนเองหรือเป็นทุกข์ไม่สบายเข้าโรงพยาบาลบ่อย พุดง่าย ๆ คือ ไม่เห็นโรงศพไม่หลังน้ำตา ประการที่ 2 คือ คนที่จะทำเกษตรธรรมชาติหรือเกษตรยั่งยืนต้องมีความสันโดษ คุณงามความดีต้องดี ต้องมีความสุข ต้องธรรมะธรรมโม อย่างที่ผมพูดแบบนี้ทำได้ไหม ถ้ายังมีความโลภอยู่ทำได้ยาก คนเรายังมีความโลภอยู่ ถ้าทำต้องมีเงินเหลือเพื่อส่งลูกหลาน ประการที่ 3 ผมไปดูงานที่แม่ฮ่องสอน แปลงข้าง ๆ ก็ยังปลูกข้าวโพดอ่อนอยู่ เกษตรเคมีอยู่ มันก็มีอยู่ 2 ระบบคือข้างล่างปลูกข้าวโพดฝักอ่อน ข้างบนไม่ใช้สาร ตอนที่ผมไปดูงานไม่ค่อยประทับใจเท่าไรนัก แต่ละแปลงหญ้าขึ้นเต็มธรรมชาติจริง ๆ เหมือนฟูกโอเกะที่ญี่ปุ่น และเรื่องผักที่เอามาแสดงนิทรรศการมันเหี่ยว ๆ ไม่ค่อยประทับใจ ไม่น่าซื้อ ดังนั้นทางการตลาดต้องทำให้น่าประทับใจ น่าซื้อหีบห่อต้องสวยงาม คุณชมชวนบอกว่า เราเป็นพวกนักอนุรักษ์ดูพลาสติกเราพยายามลดการใช้ มันทำลายยาก ผมเลยบอกว่าแล้วทำไมไม่ไปดูตามห้างใหญ่ ๆ ใต้งูพลาสติกทั้งนั้น น่าซื้อ น่ากิน คุณฐานิสบอกผมว่าดูพลาสติกมีหลายแบบแบบที่ไม่ทำลายธรรมชาติก็มี ผมคิดออกเท่านี้ครับ ขอโทษด้วยถ้ายังอาจ

อ.พฤษชัย : ในส่วนนี้เท่าที่ดู มีอยู่ 3 เรื่องด้วยกัน อันแรกจากที่เราประมวลมาคือ ข้อจำกัดในการขยายผลเกษตรยั่งยืน เท่าที่กลุ่มเสนอออกมา คืออันแรกไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ขาดการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม กลุ่มที่มีอยู่แล้วแต่ความเชื่อมโยงยังไม่ดีนัก ที่ไม่ยอมรับบางคนมีหนี้สิน เมื่อวานมีการคุยกันว่าถ้ามีหนี้สิน ก็จะไม่มีความเชื่อมั่นในเกษตรยั่งยืน นโยบายหรือแผนงานของรัฐไม่ชัดเจนว่าถ้าลงมาแล้วไม่รู้จะทำยังไง ตลาดไม่กว้าง ความเข้าใจหรือความจริงจังของหน่วยงานรัฐยังไม่กระชับ ถ้าอันนี้เป็นข้อจำกัดที่เราได้ออกมามันสามารถเป็นสมมุติฐานที่จะนำไปสู่การเรื่องการศึกษากลุ่มได้ว่าอย่างนี้สัดส่วนเป็นอย่างไรบ้าง พุดง่าย ๆ คือข้อจำกัดในการขยายผลเกษตรยั่งยืนจริงไหม ที่เป็นแบบนี้ในพื้นที่ใดบ้าง พุดง่าย ๆ การขยายผลเป็นสิ่งสำคัญ คุณเดชาตัวอย่างเรื่องการขยายผลทั้งแนวคิดและแนวปฏิบัติของเกษตรธรรมชาติหรือเกษตรยั่งยืน เนื่องจากว่ามันเป็นเรื่องของการเรียนรู้และขบวนการเรียนรู้เป็นส่วนใหญ่ นี่คือการที่เราเจอ ที่นี้มาในภาคแปลง่าย ๆ ว่าสิ่งเหล่านี้จริงหรือไม่ ถ้าจริงจริงแค่ไหน อะไรเป็นสำคัญมาก เพราะถ้าเราเข้าใจอย่างนี้เราสามารถวางแผนการขยายผลได้ไม่อย่างนั้นเราก็จะมองกันเรื่องของการประชาสัมพันธ์และฝึกอบรมอย่างเดียว เพราะเราต้องเข้าไปในรากเหง้าของมันก่อน นี่คือการสมมุติฐานเท็จจริงอย่างไรเป็นเรื่องหนึ่ง นี่เป็นข้อสังเกต

คุณเดชา : เรื่องการขยายผลต้องยอมรับว่าเครือข่ายทำมาเป็น 10 ปี บางทีก็ล้มเหลว แต่มีบางกลุ่มที่ทำได้ เช่นดงบัง ดังนั้นการทำวิจัยของอาจารย์ธันวาท ทั้งทางภาคเหนือและภาคอีสานได้สรุปไว้ชัดเจนว่ากระบวนการ การขยายผลเรื่องเกษตรยั่งยืนต้องประกอบด้วยอย่างน้อย 2 อย่าง หนึ่งคือกระบวนการทางกลุ่มต้องมี และกระบวนการกลุ่มนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ เรียนรู้เดี่ยวไม่ได้ต้องเรียนรู้เป็นกลุ่ม และเมื่อเกิดการเรียนรู้สมาชิกในกลุ่มจะเกิดแรงบันดาลใจ

เห็นปัญหาและทางออกและเชื่อว่าทางออกคือเกษตรยั่งยืน อันนี้ชัดเจนมาก ต้องเกิดแรงบันดาลใจ ซึ่งต้องเปลี่ยนความคิดเลย และจากนั้นกิจกรรมจะเกิด และจะเลือกกระบวนเกษตรยั่งยืนที่เหมาะสมกับเขาเอง ไปดูงานที่ไหน แล้วมาวิเคราะห์กันตรงนี้ ซึ่งเราก่อนข้างแน่ใจว่ามันเป็นอย่างนั้น คือปัจจัยหลักของการขยายผล มันเป็นปัจจัยภายในมากกว่าปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายนอกก็ด้วย แต่ภายในสำคัญที่สุด ถ้าเราเปรียบเทียบกรมวิชาการ เกษตรมีความตั้งใจที่จะเข้าไปส่งเสริมเกษตรแบบเกษตรเชิงเดี่ยวมาก ซึ่งความคิดของชาวบ้านมันไปอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นเมื่อเข้าไปส่งเสริมแปะเดียว ส่งเสริมคนเดียว คนเป็นร้อยเป็นพันก็ทำตามกันเลยไม่ต้องไปทุกคนครับ แต่เราไม่ใช่อย่างนั้น เรามีเกษตรกรตัวอย่างที่เก่ง ๆ เยอะ แต่ว่าเกษตรกรไม่ค่อยเอาอย่างเลยมีคนเดียวก็อยู่คนเดียว เพราะความคิดมันต่างกัน เราสรุปได้ว่าความคิดเป็นหลักไม่ใช่ว่ากิจกรรมเราไม่ดีจึงไม่สำเร็จ เพราะฉะนั้นถ้าเราจะวิจัยพบว่า จะทำอย่างไรที่จะให้มีกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการกลุ่มที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ แล้วการขยายผลก็จะตามมาเอง ผมเชื่อว่างานวิจัยนั้นบอกแล้ว แต่ปัญหาคือเรารู้ว่าการขยายผลเกิดจาก แต่ว่ากระบวนการกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้แต่ละพื้นที่ ไม่เหมือนกัน ดังนั้นจะทำอย่างไรจะทำให้เกิด 2 กระบวนการนี้ขึ้นได้ในแต่ละพื้นที่ เป็นโจทย์ที่ใหญ่ที่สุดของงานวิจัย

อ.พฤกษ์ : เพราะฉะนั้นเป็นเรื่องของกระบวนการกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้ ถ้าจะเป็นฐานของการขยายผล กระบวนการกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้ข้างในยังมีรายละเอียดเยอะ ในรายละเอียดบางส่วนไปผูกพันกับสิ่งเหล่านี้ ข้อจำกัดเหล่านี้ มันไปผูกพันกับสิ่งต่าง ๆ ร้อยแปด ถ้าเราบอกว่าการวิจัยด้าน กระบวนการกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้ ไปผูกกับส่วนนี้จริงหรือไม่ ประเด็นที่ 2 คือว่า แนวทางกิจกรรม การขยายผล เป็นส่วนสำคัญยิ่งที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายระยะสั้น ระยะยาว ดังนั้นท่านที่นำเสนอ อันนี้มันตอกย้ำให้รู้ว่า ถ้าเราไม่เข้าใจการขยายผลก็จะไม่บรรลุเป้าหมายระยะสั้น ระยะยาวได้ ส่วนจะเข้าใจกับมันได้อย่างไรนั้น มีประเด็นต่าง ๆ ที่ได้นำเสนอมาแล้ว องค์การพัฒนาเอกชนที่เป็นข้อเสนอของคุณวิจิตภายใต้ข้อจำกัดด้านทุนและบุคลากร NGOs น่าจะปรับการทำงานอย่างไร ให้การขยายผลเกษตรยั่งยืนมีประสิทธิภาพ เราจะทำงานแบบเดิมหรือไม่ ในขณะที่หน่วยงานของรัฐปรับแล้ว เรามีทุนและคนจำกัด เราจะเข้าไปสร้างแนวร่วม ไปจีจุด เป็นกรณี ๆ และนำออกในเวทีแบบนี้ เราจะขยายอย่างกว้างอย่างเมื่อก่อนไม่ได้แล้ว ประเด็นที่ NGOs ต้องเข้าไปคุยกัน

อ.สรสิทธิ์ : ผมคิดอยู่นิดหนึ่ง ในข้อจำกัดด้านนโยบาย ด้านนโยบายอยากจะถูกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนภาคราชการ และภาคการเมือง ที่นี้ในส่วนของราชการเริ่มตั้งแต่ ทบวง กระทรวง กรม ซึ่งจะมีการแปรรูป ที่นี้มองจากสายตาของผู้เข้าร่วม รวมทั้งผมด้วยไม่ค่อยจะเชื่อมั่นในภาคราชการ แต่ผมจะพูดในภาคการเมือง เกษตรยั่งยืนสามารถเข้าไปเกี่ยวพันได้ เป็นการเมืองท้องถิ่น โดยเฉพาะ อบต. ซึ่งชาวบ้านหรือกลุ่มเกษตรกรจะต้องเกี่ยวพันคู่ด้วยโดยตรง ในส่วน อบต. ต้องมีการส่งเสริมอาชีพ เมื่อก่อนจะส่งเสริมแต่โครงสร้างพื้นฐานมากกว่า แต่การส่งเสริมอาชีพยังไม่มี

อ.พฤกษ์ : ส่วนนี้ให้ไปดูการทำงานระดับล่าง กลุ่มจะทำงานระดับล่างอาจจะไปทำงานร่วมกับ อบต. ก็ได้

คุณวิจิต : ผมจะพูดประเด็นเรื่อง อบต. เรามีองค์กรอิสระประมาณ แปดพันกว่าแห่ง อิสระจริง ๆ นะครับ ที่นี้เราจะมีกระบวนการอย่างไรที่จะเปลี่ยนวิธีการใหม่ เปลี่ยนวิธีคิดใหม่ คือผมทำงานกับ อบต. แม้ตอนนี้ อบต. จะเป็นเรื่องของการสั่งการลงมาแต่ว่าเรื่องโครงสร้างเอื้อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ตอนนี้ อบต. ทั่วประเทศกำลังจัดตั้งเป็นชมรม ถ้าเป็นไปได้มันจะมีผู้เข้าไปชี้แนะแนวทางต่อไป เพราะเราต้องการแต่ขาดผู้รู้เท่านั้นเอง ถ้าเราเข้าไปให้การณรงค์เรื่องการใช้สารเคมี เรื่องผลกระทบของสารเคมี และเรื่องของเกษตรยั่งยืน ก็น่าจะทำให้ การร่วมงานก็ไม่ต้องใช้อะไรมากมาย เพราะเป็นระบบกองทุนหมุนเวียน ซึ่งถ้าทำแบบนี้ได้เราจะสามารถเปลี่ยนแปลงอะไรได้



อีกเยอะ เท่าที่ผมสังเกตวิถีชีวิตของชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนแล้ว ประธานบริหารจะเลือกคนที่มีโลกทัศน์ที่กว้างขวาง ในขณะที่ประธานสภาจะเลือกผู้อาวุโสมาควบคุมดูแล ดังนั้นถ้าเราเข้าถึงตรงนี้ได้จะไปได้ง่าย

คุณอุทามาต : ในเรื่องของ การขยายผล รวมถึงการส่งเสริมด้วย อยากจะเพิ่มเติมในเรื่องของตัวบุคคล หรือตัวคนที่จะเข้าไปทำงานส่งเสริมเรื่องเกษตรยั่งยืน เพราะว่าตอนนี้หลาย ๆ คนก็พยายามส่งเสริมเรื่องเกษตรยั่งยืน F โดยหลายฝ่ายพยายามช่วงชิง เพราะเกษตรยั่งยืนเป็นตัวสวยหรู คนที่ทำงานเรื่องเกษตรยั่งยืน ส่วนหนึ่งความเข้าใจเรื่องเกษตรยั่งยืนไม่ตรงกัน ไม่รู้ว่าในวงเรานี่จะมีความเข้าใจตรงกันหรือเปล่า แต่เมื่อวานอ.พฤษัย เอาคำนิยามของเกษตรยั่งยืนมาทำความเข้าใจกับพวกเรา แต่ถ้ามองไปข้างนอกคนที่พยายามส่งเสริมเกษตรยั่งยืนก็มีเยอะเข้าไปอีก ไม่ว่าจะเป็นบริษัท หรือระดับนานาชาติ ก็พยายามใช้คำว่าเกษตรยั่งยืนด้วย เพราะฉะนั้นคนที่ทำงานส่งเสริมเรื่องเกษตรยั่งยืนถ้าได้ทำความเข้าใจเรื่องเกษตรยั่งยืน ว่าเป็นอย่างไร ทำไม่ถึงต้องมีการทำเกษตรยั่งยืน คิดว่าการส่งเสริมจะได้เป็นไปในทิศทางเดียวกันได้

คุณชมชวน : พอในช่วงครึ่งปีที่ผ่านมา ทีมโครงการวิจัยเกษตรยั่งยืนได้มีการศึกษาเรื่องนี้ว่าทำไม และมีการตั้งสมมุติฐานว่าทำไมไม่มีการขยายตัวของเกษตรยั่งยืน ทั้งในมิติ ตัวเกษตรกรและผู้บริโภคเอง เราสันนิษฐานว่าจะมี 4 ส่วนที่ทำให้เกิดการขยายตัวว่าด้วยเรื่อง

1. กลุ่มเกษตรกร
2. กลุ่มผู้บริโภค
3. ระบบตลาดทางเลือก
4. องค์การมาตรฐาน

4 เรื่องน่าจะมีความสัมพันธ์ไปด้วยกัน ในส่วนของเกษตรกรเอง ทำไมถึงไม่มีการขยายในกรณีของแม่ทา กิ่งอ.แม่ฮ่อน และการศึกษาปัจจัยหรือเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการขยายตัว เราพบว่า 2 ปัจจัยคือ ปัจจัยภายในกับปัจจัยภายนอก ได้ศึกษากับเกษตรกร 4 กลุ่ม คือกลุ่มที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืนอยู่แล้ว , กลุ่มที่ทำถึง ๆ กลาง ๆ , กลุ่มที่เลิกทำเกษตรกรรมยั่งยืน และกลุ่มที่ไม่ได้ทำ พบว่ามีปัจจัยภายในอย่างน้อย 3 เรื่อง

1. เกษตรกรไม่เข้าใจ ไม่ได้รับข้อมูล ไม่ชัดเจน เรื่องเกษตรยั่งยืน เขาก็เลยไม่ได้ทำ เกษตรกรเห็นเหมือนกัน เห็นว่าเขาเอาไปขายที่ตลาดแต่ก็เหลือกลับมา เลยไม่มั่นใจ ถามว่าได้ไปคุยกับเขาไหม ทำไมถึงขายไม่หมด เกษตรกรตอบว่าไม่ได้ไปถาม ซึ่งก็ไม่ว่า ไม่ชัดเจน
2. ขาดปัจจัยการผลิต มีหนี้สิน และอีกหลาย ๆ เรื่อง
3. การไม่มีเอกสารสิทธิ์หรือกรรมสิทธิ์ของที่ดิน

ปัจจัยภายนอกคือ

1. คนทำงาน คนส่งเสริมโดยเฉพาะกระบวนการส่งเสริมไม่ต่อเนื่อง ไม่ชัดเจนไม่เป็นระบบ
2. เรื่องการตลาดไม่สอดคล้อง ไม่เหมาะสม ไม่สัมพันธ์กับวัตถุดิบ หรือผลผลิตที่ผลิตได้ในแถบนั้น

เช่นผลิตผักพื้นเมืองได้ แต่ไปขายกับคนที่บริโภคผักจีน แบบนี้มันไม่สัมพันธ์กัน

สรุปปัญหาจริง ๆ คือคนส่งเสริมไม่ได้จริงจังเอง ไม่ได้สนใจ ไม่ชัดเจน ไม่ได้สรุป ไม่ได้มีการศึกษา ไม่มีการวิเคราะห์ชุมชน อะไรลักษณะนี้ มันเป็นหัวใจเลยนะครับ ดังนั้นคุณนิคมจึงได้มาสรุปว่าถ้าหากจะให้มีการขยายในกลุ่มเป้าหมายอย่างน้อย 3 กลุ่มในเขตแม่ทา น่าจะมีการส่งเสริมอย่างไรบ้าง รวบรวมได้ 7 ขั้นตอน แบ่งได้เป็น 2 ระดับคือ ระดับสร้างจิตสำนึก และสร้างความตระหนัก และขั้นที่ 2 ว่าด้วยการสนับสนุนเพื่อเสริมความเข้มแข็ง

หลังจากนั้นมีการเปิดตลาดไปขายที่ลำพูน ทำตลาดนัด ร่วมกันประชาสัมพันธ์ มีการขยายจาก 1 กลุ่ม เป็น 3 กลุ่ม พอสรุปได้ว่าหัวใจอยู่ที่คนทำงานเท่านั้นเอง ควรจะมีกระบวนการไหน อย่างไร มีความเข้าใจขนาดไหน ที่จริงงบประมาณแทบไม่ได้ใช้อะไรเท่าไร เงินเป็นเรื่องรอง ไม่ค่อยใช้เท่าไร และจะต้องมีโรดแมปตัวอย่าง ที่ใกล้เคียงที่พอจะ ไปดูได้ มีระบบตลาดที่เอื้อและเหมาะสม แต่ยังไม่สมบูรณ์จะต้องพัฒนาอีก และมองว่า สื่อที่ทำให้เกิดการขยายที่ดีที่สุดคือตัวเกษตรกรเอง การส่งเสริมจะต้องมีแม่แบบ มีตัวอย่าง มีรูปธรรม มีของจริงที่ ดูได้ ตอนนี้นิคมก็กำลังขยายไปทาง อ.พร้าว ลองเอาขั้นตอนการส่งเสริมไปใช้ที่อ.พร้าวดูว่าจะใช้ได้หรือไม่ และ ตอนนี้เหมือนกับว่าที่ผ่านมาพยายามให้เมืองครุฑชุมชน มีการสร้างสถาบันของเกษตรกร ที่ทำการขยาย เหมือนกับ เป็นโมบายทีม พื้นที่ไหนอยากให้มีการอบรมก็จะพาไป คราวก่อนอ.พฤษชัยบอกว่าการทำจะเป็นแบบรวมศูนย์จุด เดียวแล้วเอาไปขยาย ดังนั้นจะอย่างไร ให้เป็นภาพของหลาย ๆ ทีม เป็นเครือข่าย มากกว่าจะมีจุดใด จุดหนึ่ง เป็นหลัก น่าจะมีสถาบันแบบกรณีแม่ทาหลาย ๆ กลุ่มกระจัดกระจาย และสร้างเครือข่ายออกมาเป็นเครือข่าย สถาบันองค์กรชุมชนในการขยายผล

ดังนั้นบทบาทของ NGOs มีหน้าที่ให้การสนับสนุน เครือข่ายนี้มากกว่า การไปตั้งองค์กรของตนเอง น่าจะสนับสนุนกลุ่มเหล่านี้ให้เป็นแม่แบบชัดเจนยิ่งขึ้น

อ.พฤษชัย : ข้อเสนอของวิจิต น่าจะใช้เป็นแนวทางการปรับการทำงานของ NGOs ที่ทำงานกับการเมืององค์กร ระดับท้องถิ่นได้ สามารถเข้าไปสู่ในระดับ อบต. ได้ ถ้าเป็นการทำงานด้านเกษตรยั่งยืนอาจจะลองใช้ข้อเสนอ 7 ขั้นตอนของคุณชมชวน ใน อบต. ตอนนี้โครงการมีศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีระดับตำบล ที่ทำงานได้ผลดีก็มี เยอะแยะครับ ของกรมวิชาการเกษตรเอง โดยสวพ.เอง ก็มีหมู่บ้านวิชาการ ตอนนี้ในระยะแรกเขาก็พยายามให้มีหมู่บ้านวิชาการ มีการถ่ายทอดอยู่แล้ว ตอนนี้ถ้าหาก NGOs ที่ทำงานที่แม่ทา ซึ่งมี NGOs และองค์กรชาวบ้าน น่าจะ มีการทำงานในระดับ อบต. เราจะลองชักจูงแบบหนึ่งได้ไหม ตอนนี้อบต. ปรับวิสัยคิด ที่จะทำงานในพื้นที่ พยายาม ลดการสร้างถนนหนทาง ต้องสร้างอาชีพ เพราะมันเป็นหน้าที่ที่เขาต้องทำ 100 % ของงบประมาณที่ลงมา ตอนนี้ 80 % ต้องมาสร้างอาชีพ 20 % มาสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เพราะฉะนั้นเราน่าจะมาทำ Action Plan ได้ และน่าจะ มาดูกันว่าการบริหารจัดการประสานงานในการทำงานระดับพื้นที่ ทำได้หรือไม่ต้องมีรูปแบบที่ชัดเจน ซึ่งคุณวิจิต ก็พยายามทำงานร่วมกับอบต. เราน่าจะเลือกพื้นที่ที่น่าจะทำงานได้ แต่อาจจะไม่มีหมู่บ้านวิชาการเข้าไป หรือ ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีไม่แข็ง

คุณทรงพล : จริง ๆ แล้วจะมีกลุ่มที่ทำงานใกล้เคียงกับเราคือ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ที่เราน่าจะนำเข้าร่วม ประชุมด้วย ซึ่งเกิดจากการพัฒนาของชุมชนเมือง แต่ว่าคนที่เข้าไปทำงานได้ และมีสาขาอยู่ในเชียงใหม่ ค่อยไป การจัดกิจกรรมเหล่านี้และน่าจะเชิญเขามาร่วมด้วย เพื่อจะได้เข้ามาเรียนรู้ ร่วมกระบวนการกับเรา

คุณอุบล : ผมมาจากอีสานครับ เรื่องการขยายผลเป็นปัญหาในทุกระดับ ปีที่แล้วสมาชิกของผมอยู่ที่จ.สุรินทร์ ทำ เกษตรยั่งยืนอยู่ ๆ ก็มาลาออกเพราะทางราชการมาให้ปุ๋ยให้ยา ก็เลยลาออกเพื่อรับปุ๋ยรับยา ผมว่าการทำงานขยาย ผลในเรื่องนี้ เป็นเหมือนการบำบัดยาเสพติด เราเสพติดประเภทเกษตรเคมี ระบบกระทรวงก็เสพติดคอมมิสชัน ดินก็เสพติด คนก็เสพติด ดังนั้นจึงเหมือนการบำบัดยาเสพติดเลย ถ้าฟังกลุ่มเกษตรทางเลือกภาคเหนือ หรือภาค อีสาน ยกตัวอย่าง เกษตรกรที่ทำเกษตรยั่งยืน มีแต่ซื้อเก่า ประพัตน์ กรองแก้ว ชื่อเดิม ๆ นั้นแหละ เพราะขยายผล ไม่ออก ทางอีสานก็ยุ่งเหยิง มันขยายผลไม่ได้ ที่นั่งงานวิจัยของ ดร.ธันวา พอจะสรุปได้แล้วว่า คนที่ทำสำเร็จเกิด จากแรงบันดาลใจไม่ใช่แรงจูงใจ ดังนั้นแรงบันดาลใจของแต่ละคนอาจจะเกิดจากสิ่งที่แตกต่างกัน เมื่อดูขบวนการ ทำงานของ NGOs เมื่อ 10 ปีก่อน การพัฒนาของ NGOs เป็นงานที่ชาวบ้านรอจะเข้าร่วม แต่ว่าวันนี้การทำงาน

ของ NGOs และรัฐก็คล้าย ๆ กัน ไปชวนชาวบ้านมาอบรมเหมือนกัน ดังนั้นความเข้มข้นของการสร้างขบวนการที่จะเกิด การตระหนักรู้ อาจจะใกล้เคียง ๆ กับแรงบันดาลใจ ดูเหมือนจะทำได้น้อยลง

ถ้าเทียบกับการจัดตั้งของพวกอโศกนี่ พวกเราเป็นการจัดตั้ง จะลงมือด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ แต่ของอโศกเป็นการจัดตั้งด้วยอุดมคติ เราอาจจะถือว่าอโศกทำงานช้า แต่ถ้าอีก 5 ปี หรือ 10 ปี ปรากฏว่าอโศกเร็วกว่าตอนนี้ อโศกมีการขาย IMO แข่งกับ EM ขวดละ 10 บาท เรียนพร้อมกับมิสเตอร์โซ เหมือนกับเกษตรทางเลือกนั้นแหละ แต่อโศกนิ่งและก็ทำ

ถ้าพูดถึงข้อจำกัดเรื่องการขยายผลมันมีทุกระดับ ทั้งนโยบาย, ธุรกิจก็ไม่ได้มององศา ก็โฆษณาฆ่าหญ้าตายถึงราก เกษตรกรของเราเองกับความรู้สึกรักธรรมชาติเกษตรเคมีที่มีอยู่ที่จะลบออกก็ไม่ใช่ง่าย รวมถึงการตลาดชาวบ้านที่ปลูกพืชปลอดสารเคมีที่ช่วยภูมิภาคให้ญี่ปุ่น บ่นว่าถ้าทะเลเชื่อปลอดสารเคมีจะรู้สึกโล่งมากกว่าปลูกบรอกคอรี่มากเลย ผมอยากขายผลผลิตของผมที่ขอนแก่นมากกว่าขายให้แม่บ้านญี่ปุ่นที่กรุงเทพฯ เพราะการปลูกบรอกคอรี่ ผักกาดขาวมันยากกว่าปลูกผักพื้นบ้าน ถ้าคนเมืองรู้จักกินผักตามฤดูกาล เรื่องความสะดวกของเกษตรกรที่ทำเกษตรยั่งยืนก็มีมากขึ้น

อ.พฤษ : สิ่งที่จะทำงานได้ง่าย ก็คือเรื่องนโยบายที่ชัดเจน อย่างเช่น นโยบายของรัฐที่เขียนไม่ชัดเจน อันหนึ่งเขียนว่าสนับสนุนเกษตรยั่งยืน อีกอันหนึ่งก็คือการขายปุ๋ย การนำเข้ายา อันนี้ต้องทำงานกับระดับบน อันที่ 2 ถ้ามีแรงบันดาลใจในการทำงานก็ยากกว่า แต่การสร้างแรงบันดาลใจได้ต้องใช้เวลา ถ้าเรานึกถึง 10 ปีก่อนที่มีกลุ่มเล็ก ๆ ที่แม่ทากว่าจะมาถึงวันนี้ต้องใช้เวลาพอสมควร

คุณอุบล : เราพบว่าเกษตรกรรุ่นใหม่ที่กำลังศึกษา ไม่ขายตัวเอง เพราะชาวบ้านบอกว่า ทำด้วยไม่ได้ เพราะว่าอยู่ดี ๆ ราชการเข้ามาให้งบประมาณ แล้วก็ทำขึ้นมา บอกว่าเกษตรผสมผสานนี่ดี เกื้อกูลนะ แต่ขายผลไม่ได้ แต่ที่แขวงใหญ่ หมู่บ้านคงบัง มันขายผลได้เพราะกลุ่มนี้เริ่มต้นก็พูดถึงกลุ่มกันเอง เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน เพราะฉะนั้นการขยายผลทำได้ จะเห็นว่าเป็นบทเรียน ถ้าส่งเสริมแบบปัจเจกก็จะไม่เกิดการขยายผล และเป็นไปได้ยาก

คุณวิจิต : ตัวอย่างที่พะเยา มีการเกษตรกรพากันไปดูงานที่สุรินทร์ ของพ่อมหาอยู่ ในปี 2529 กลับมาก็ทำ แต่ทำได้ 2 ปี แก่บอกว่าพื้นที่แปลงเก่าไม่เหมาะสม ไม่พัฒนาเท่าไร พอปี 2538 แก่ก็ตัดสินใจขายที่แปลงนั้นไปซื้อที่แปลงใหม่ และใช้เวลาเป็น 10 กว่าปี กว่าเสร็จ ดังนั้น เห็นได้ว่าแรงจูงใจมีอำนาจไม่เท่าแรงบันดาลใจ

อ.พฤษ : ไม่สรุปแล้วนะครับ ขอบคุณกลุ่มนี้มากเลย ขอเชิญกลุ่มต่อไป

### 3. กลุ่มเกษตรกรที่สูง

#### คุณจุฑามาศ นำเสนอ

กลุ่มเกษตรกรที่สูงจริง ๆ แล้ว มีสมาชิก 12 ท่าน แต่ติดธุระหลายคน เมื่อวานอยู่ไม่ครบ 12 ท่าน ท่านแรก คุณ ชัยน มณีเนียม องค์กรพัฒนากลุ่มน้ำภาคเหนือโดยองค์กรชุมชน คุณสุนทร เป็นชาวบ้านเครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ คุณธนิต วงษ์ประเสริฐ จากภาควิชาส่งเสริม มข. คุณสรรเสริญ ค้างคี่ ผู้ประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ คุณอัญญารัตน์ สุขสุวรรณ คุณชินดี ครูแคร์ คุณจุฑามาศ ใจคำ จากโครงการพัฒนาเครือข่ายผู้ผลิต-ผู้บริโภคฯ ในเวลาแลกเปลี่ยนพอสมควร ได้บ้างไม่ได้บ้าง ผู้เข้าร่วมมีน้อยไปนิด แต่ได้เนื้อหาพอสมควร อันแรกแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับเรื่องปัญหาบนที่สูงก่อน พบว่า คนบนที่สูงไม่ว่าจะเป็นคนเมือง คนบนที่สูง หรือชาว

เขาเจอปัญหาสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ที่เข้ามามีอิทธิพลมากขึ้นในช่วงระยะเวลาดังนั้น ๑ เหมือนกันทั้งที่ราบหรือบนดอย อันที่ 2 คือสภาพระบบเกษตร อันนี้ถือว่าเป็นปัญหาเลย ที่มองเห็นแบ่งเป็น 2 ภาคใหญ่ ๆ คือ 1 ระบบเกษตรที่ยังมีอิทธิพลของเกษตรแผนใหม่เข้าไปไม่สูงนัก อยู่ในระดับพออยู่พอกิน 2 มีอิทธิพลของเกษตรแผนใหม่ค่อนข้างสูง มีการส่งเสริมเพื่อการค้าบนที่สูง

สภาพปัญหาทั่ว ๆ ไปของระบบเกษตรทั้ง 2 อย่าง มีดังนี้ ใน

1. ที่เราเจอก็คือ เรื่องการจัดการทรัพยากร ชุมชนมีการจัดการทรัพยากรเองยังไม่มากเท่าที่ควร ไม่ว่า ในส่วนของทั้งส่วนที่ได้รับเรื่องการส่งเสริมเรื่องเกษตรแผนใหม่น้อย และการได้รับการส่งเสริม เรื่องการเกษตรแผนใหม่เยอะ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่ดินและปัญหาป่าไม้ และอีกอันหนึ่งคือเรื่องของการขยายพื้นที่เพาะปลูก ในส่วนของปัญหาที่ดินและป่าไม้ ในส่วนที่ยังทำเรื่องเกษตรแบบทำอยู่ทำกิน บางส่วนได้รับผลกระทบในเรื่องปัญหาที่ดิน ป่าไม้ นั่นก็คือนโยบายการขยายพื้นที่ป่า และการจำกัดการจัดที่ดินในการทำเกษตร ทั้ง 2 ปัญหาส่งผลต่อผู้ทำเกษตรแบบพออยู่พอกิน เพราะยังต้องพึ่งพาระบบนิเวศเรื่องป่าไม้เยอะ
2. คือในส่วนของการทำเกษตรแผนใหม่สูง จะมีปัญหาเรื่องของการขยายพื้นที่เพาะปลูก ทั้งการบุกรุกของตัวเกษตรกรเอง และจากนายทุนเอง นี่เป็นปัญหาในการจัดการทรัพยากรด้วย ซึ่งปัญหาทั้งหมดจะส่งผลถึงความมั่นคงทางอาหารในชุมชนด้วย ซึ่งเกิดการเบียดเบียนจากเกษตรเชิงเดี่ยว ยกตัวอย่างเช่น การปลูกสตอเบอรี่ในที่สูง คือในลักษณะของบนที่สูงมันจะมีพื้นที่ราบในการที่จะปลูกข้าวได้น้อยอยู่แล้ว ยังถูกการปลูกพืชเชิงเดี่ยวแบบนี้มาเบียดบัง ในการใช้พื้นที่ในการผลิตอาหาร ในการบริโภคในครอบครัว ก็ยังทำให้ชาวบ้านมีความมั่นคงทางด้านอาหารลดลงอีก

อีกส่วนหนึ่งคือปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ป่าไม้ อากาศ ดิน น้ำ เช่นกรณี แม่อาขย มีการปลูกสวนส้มเยอะ มีการชะล้างของหน้าดิน ในเรื่องของในหลายพื้นที่ดินขาดการอุดมสมบูรณ์ นี่ก็ยังเป็นปัญหาที่ยังเจออยู่ในการเกษตรที่พื้นที่สูงก็เป็นปัญหาไม่ว่าจะเป็นเรื่องน้ำที่ชาวบ้านต้องซื้อกิน เพราะไม่กล้ากินน้ำในหมู่บ้าน และอีกส่วนหนึ่งคือปัญหา เรื่องหนี้สินจะเกิดกับคนทำเกษตรเชิงการค้าเยอะ ๆ ซึ่งอย่างที่เราได้เห็นภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างที่ได้เรียนไปแล้ว เรายังมองเห็นว่า บางส่วนก็ยังมีศักยภาพของชุมชนอยู่เช่น บางชุมชนที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ก็จะมีความเป็นตัวของตัวเองสูง มีการยึดหยุ่นที่จะรับแรงปะทะที่จะเข้ามาจากข้างนอกสูง อีกชุมชนหนึ่งเป็นชุมชนที่พยายามจะหาทางออก ต่อเรื่องข้างนอกที่เข้ามาในชุมชน เช่น ไข่เรื่องวัฒนธรรมของชุมชนของตัวเอง เช่น กะเหรี่ยง ปะกาญอ อันนี้พยายามปรับใช้ หรือวิถีปฏิบัติในการแก้ไขปัญหา

ส่วนหนึ่งก็คือในเรื่องของบางชุมชน พยายามปรับตัวให้ได้มากที่สุด เช่น บางชุมชนมีการรวมตัวกันเพื่อจัดการเรื่องป่าไม้ ทรัพยากรในชุมชน หลังจากที่เรามองเห็นปัญหาและศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่แล้ว เราก็มามองว่าสิ่งที่เราจะทำได้มีอะไรบ้าง เลยมองว่าที่ทน่าจะทำร่วมกันได้ คือ ทำอย่างไรให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากร สิ่งแวดล้อมได้ด้วยตนเอง ซึ่งยังไม่ได้วางได้อย่างแน่ชัด แต่พอมีคร่าว ๆ คือ ทำอย่างไรที่จะประมาณความรู้ เรื่องระบบเกษตรที่สูง เพื่อให้เกิดการเปรียบเทียบการจัดการทรัพยากร สิ่งแวดล้อมระหว่างชุมชนต่าง ๆ ในชุมชนต่าง ๆ นำไปสู่การก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน พัฒนาระบบคิด เพราะมันมีองค์ความรู้หลายอย่างในบางชุมชนก็มีแนวคิดและวิถีปฏิบัติ ภูมิปัญญาของตนเอง ในการจัดการชุมชนของตนเองในระดับที่ต่างกัน ในบางชุมชนมีการจัดการป่าไม้ แบบบางชุมชนองค์ความรู้ได้หายไปบ้างแล้ว เช่น เผ่าม้ง หรือเผ่าอื่น ๆ แบบนี้จะทำอย่างไรที่จะให้มีการรวบรวมความรู้ในชุมชนทั้งที่เหลืออยู่ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนกันกับชุมชนที่ได้สูญเสียองค์ความรู้ไปแล้ว และอีกส่วนหนึ่งคือ เรื่องปัญหาที่เกิดต่อชุมชนที่สูง ทั้งเรื่องการส่งเสริมเกษตรแผนใหม่ ที่ทำให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อม ต่อสุขภาพของคนที่นี่ ทำอย่างไรที่จะรวบรวมงานวิจัยของคนที่ได้ทำวิเคราะห์หรือวิจัย

ปัญหา เรื่องพวกนี้ได้เอามารวบรวมและแลกเปลี่ยนกัน และนี่คือเป้าหมายในระยะสั้น ๆ หลังจากนั้นได้มีการคุยกันเรื่องเป้าหมายแล้ว เราก็มามองดูว่า จะทำอย่างไรบ้างในการประมาณองค์ความรู้ในเรื่องของการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม รวมถึงองค์ความรู้ที่มีอยู่แล้วในชุมชนโดยในส่วนของกิจกรรมที่อยากให้เกิดขึ้นคือการมีเวทีร่วมระหว่างผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และผู้ติดตามประเด็นเรื่องปัญหาของเกษตรกรที่สูง มีหลายส่วนพูดถึงเกษตรกรที่สูง และปัญหาต่าง ๆ แต่ไม่มีการรวบรวมความรู้ จึงอยากให้แต่ละส่วนมานั่งคุยกัน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชนเองก็มีการพูดถึงปัญหาไว้เยอะเหมือนกัน แต่อาจจะเป็นการต่างคนต่างพูดคนละเวทีด้วยประเด็นที่ต่างกันออกไป อีกทั้งในส่วนเรื่องที่พยายามคุยกันถึงองค์กรของชุมชน องค์ความรู้ของชุมชน ในการจัดการทรัพยากร นี่ก็อีกกลุ่ม และอาจจะมีอีกกลุ่มหนึ่งที่พูดถึงเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนบนที่สูง เช่น การใช้สารเคมีเยอะ และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง มีผลต่อเรื่องสุขภาพอย่างไรบ้าง โดยต่างคนต่างคุยกันคนละเวที ซึ่งทั้ง ๆ ที่ทุกคนต่างพูดถึงปัญหาในเรื่องเกษตรกรที่สูงเหมือนกัน จะทำอย่างไรให้คนที่ต่างมุมมอง ต่างบริบทมาคุยแลกเปลี่ยนกัน และนี่คือสิ่งที่เราอยากเห็น และอยากให้ เป็นเวทีที่ต่อเนื่องด้วยนะค่ะ รวมถึงการถอดประสบการณ์ การประเมินข้อแข็ง ข้ออ่อนของผู้ได้เสีย ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเกษตรกรที่สูง และประมวลองค์ความรู้ให้เป็นระบบ โดยการรวบรวมองค์ความรู้ และการประมวลองค์ความรู้ วิถีชีวิตของแต่ละชนเผ่า อันนี้เป็นคร่าว ๆ ทั้งหมด ทั้งนี้ทั้งนั้นอยากให้ เป็นเวทีที่ต่อเนื่องและเป็นความสำคัญ ถ้าเป็นลักษณะแบบนี้แล้วน่าจะมององค์กรใดองค์กรหนึ่งเป็นองค์กรเจ้าภาพ จะเป็นไปได้ไหมถ้าจะให้ สกว. เป็นเจ้าภาพก่อน เพื่อที่จะ รวบรวมคนที่สัมพันธ์ในประเด็นปัญหาได้เจอกัน มาดกกัน อันที่ 2 คือ อาจจะให้เกิดกลุ่มในการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แต่กิจกรรมจะเป็นกิจกรรมระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน เช่น อย่างแรก มีการประมวลองค์ความรู้ในแต่ละชุมชนและชนเผ่าว่ามีความเป็นไปอย่างไร แตกต่างกันอย่างไร แต่ข้อ 2 จะเป็นเรื่องของปฏิบัติการในพื้นที่ คือพหุชาวนบ้านที่มีปัญหา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการจัดการทรัพยากรป่าไม้ หรือการจัดการสิ่งแวดล้อมไปแลกเปลี่ยนดูงานกับชุมชนที่ยังคงความสามารถในการจัดการทรัพยากรได้คุยกันอย่างเป็นต้น และอันที่ 3 คือการปรับเปลี่ยนระบบคิด การเรียนรู้ และอันที่ 4 คือ การทบทวนนโยบายการเกษตร

อ. ฐานิต : การละเลยเกษตรกรรมยังยืนบนที่สูง ชาวบ้านบนที่สูงเขาจะปลูกข้าวที่ เขาจะรู้จักการเสริมน้ำโดยไม่อาศัยชลประทาน แต่เขาจะรู้ว่าต้นไม้ไหน เขาจะจัดลำดับว่าต้นไม้ไหนเป็นแม่ ก้าวรอง ๆ ลงเรื่อย ๆ ดังนั้นผมจึงเข้าไปถามหลาย ๆ แห่ง เขาบอกว่า ต้นไม้ที่ดีที่สุดในการเก็บน้ำคือไม้ดุ่มเต้ม ต้นดุ่มเป็นแม่ของต้นไม้ ไปปลูกที่ไหน ก็จะกลายเป็นกอพุ่มใหญ่ และจะมีน้ำ ชาวเขาไม่ต้องการน้ำจากชลประทานแต่ต้องการน้ำจากธรรมชาติ แต่ต้องน้ำจากไม้แม่ ไม่ใช่เอาต้นไม้ไปปลูกไปเรื่อยแล้วจะมีน้ำ มันไม่ใช่ มันต้องมีต้นไม้ต้นใหญ่ ไม้กลาง ไม้ย่อย ตามความคิดของชาวบ้าน อันนี้และทำให้การทำเกษตรยังยืนของเกษตรบนที่สูงมันต้องมีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งจะเหลือ ที่อ.สะเมิง ผมคิดว่าถ้าจะส่งเสริมเรื่องเกษตรยังยืนบนที่สูงควรจะมีต้นดุ่ม เพราะจะเป็นแหล่งน้ำ และปลูกง่ายเหมือนต้นฉำฉา เราคงไม่ต้องการให้ชลประทานมาสอนเรา เพราะชลประทานมันจะเอาเงิน รุงใจ

คุณจุฑามาศ : พอดีทางกลุ่มได้มองระบบเกษตรกรรมบนที่สูงนี้ มันมีทั้งแบบที่เขาเป็นการทำการเกษตรเพื่อการยังชีพ เพื่อความอยู่รอด ซึ่งอันนี้มันต้องพึ่งพิง ต้องอาศัยความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อให้ตัวเองอยู่รอดได้ แต่อีกส่วนหนึ่ง ซึ่งมีความเข้าใจว่ามีการพูดคุยกันแต่ยังไม่มาก ซึ่งส่วนแรกพยายามพูดถึงภูมิปัญญาของตัวเอง เขาจะทำอะไรเพื่อพัฒนาสิ่งที่เขามีอยู่เพื่อจะนำไปใช้ประโยชน์ได้ ส่วนที่สองคือส่วนที่ถูกบงกชจากอิทธิพลจากภายนอกเยอะ การส่งเสริมด้วยเกษตรแผนใหม่ เช่นในกรณีของที่ฝาง ที่ฝางเป็นพื้นที่ต้นน้ำเหมือนกัน และมีการขยายพื้นที่การปลูกสั้เป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่เป็นพันไร่ขึ้นไป ซึ่งส่งผลเยอะไม่ว่าจะเป็นคุณภาพน้ำ หรือคุณภาพอากาศ ซึ่งลักษณะแบบนี้เข้าใจว่าการคุยกันเรื่อง การส่งเสริมไม่แนใน เราอาจจะอยู่ในวงแคบ ๆ เรายังมองว่ากรณีวิเคราะห์ในเรื่องปัญหาในกลุ่มนี้ยังไม่ค่อยมีเยอะเท่าไร จึงมันเป็นปัญหาที่น่าจะเอาเข้าไปรวมในเรื่องเกษตรยังยืนด้วย เพราะว่าอันนี้นอกจากจะโดยชาวบ้านในพื้นที่แล้วยังมีจากบุคคลภายนอกเข้าไปบงกชด้วย เช่น พวกรีสอร์ท

คุณบุญส่ง : สวัสดิศรับผมบุญส่งมาจากแมคเคน เป็นชาวเขานะครับ ผมอยากเริ่มคิดหนึ่งว่า ถ้าเรามองจากสภาพความเป็นจริง พื้นที่สูงจะตั้งอยู่แถวต้นน้ำ ลานน้ำสภาพที่เห็นมันจะมีเกษตรที่เกิดขึ้นอยู่ 2 แบบ ก็คือ ไร่หมุนเวียน กับนาขั้นบันได ซึ่งถ้าตรงน้ำผ่านไม่ได้ จะมีนาขั้นบันได และถ้าเป็นน้ำขั้นบันไดจะดูแลไม่มากนัก เพราะฉะนั้นเมื่อมีไร่หมุนเวียนเพราะไม่มีน้ำ นั่นเป็นความจริงที่เกิดขึ้น เพราะฉะนั้นถ้าเกิดว่าเราจะมีวิธีการที่จะให้น้ำทำเกษตรยังยืนเราจะใช้วิธีการไหนก็ได้ เอาน้ำให้มาใช้สภาพที่พอจะทำการเกษตรได้ ซึ่งจะช่วยลดปัญหาที่ไร่หมุนเวียนทำลายป่า ที่นี้อยากเสริมว่ามีต้นไม้อะไรบ้างที่เราปลูกกัน เราจะปลูกกล้วย ๆ กับดอกไม้ที่เราตัดไป เป็นการปลูกทดแทน เพื่อให้เรามีป่าไม้เยอะ ๆ มีน้ำใช้

คุณชมชวน : กรณีของแม่อาข และอ.ฝางได้เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับบริษัทที่มาทำการปลูกสั้เขียวหวานขนาดใหญ่ ทำให้ชุมชนที่อาศัยอยู่ได้รับสารพิษ มีการปลูกสั้เป็นหมื่น ๆ ไร่ ชาวบ้านได้กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาคงโดยวิธีที่นุ่มนวล และรุนแรง และจะมีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ประเด็นผมก็จะจัดการและแก้ไขปัญหาคงของความขัดแย้ง ด้วยเกษตรกรรมยังยืนได้หรือไม่อย่างไร

คุณสุภา : คือระบบเกษตรที่สูงมันเป็นไร่หมุนเวียนหรือ เกษตรดั้งเดิม เรายังคิดว่ามันน่าจะเกิดขึ้นในพื้นที่ทั่วไป มันมีความหลากหลาย และชาวบ้านได้ใช้ความรู้เดิมของตนเอง แต่ว่าระบบเกษตรแบบนี้ไม่ได้รับการยอมรับ ในขณะที่เรากำลังพูดเรื่องเกษตรยังยืน เราก็พยายามให้ชาวบ้านขยายผล แล้วนโยบายในเรื่องของที่สูง ที่มันสามารถอยู่ได้ อันนี้ถ้าทำไปสักระยะหนึ่ง แต่ว่านโยบายเองก็ถกกัน ถ้าสมมุติว่าให้ชาวบ้านใช้พื้นที่น้อยลง ชาวบ้านอยู่ไม่ได้ ก็มี 2 ทางที่เขาจะทำได้คือ อันที่หนึ่งคืออพยพเข้าเมืองเพื่อหางานใหม่ หรือไม่ว่าเขาก็ต้องปรับพื้นที่ให้เป็นเกษตรแบบเชิงเดี่ยวที่ใช้พื้นที่น้อย ก็ไม่เป็นยอมรับกับชาวบ้าน ถ้าจะให้ปัญหานี้คลี่คลายได้ งานวิจัยทาง

นโยบาย เพราะว่าไม่ต้องเข้าไปส่งเสริม เพราะว่าเขาทำอยู่แล้ว แต่ว่าจะทำยังไงให้สิ่งที่มียู่แล้ว มันอธิบายความ เป็นเหตุเป็นผล และเป็นยอมรับ อันนี้เป็นน้ำที่ของงานวิจัยทางนโยบาย อาจจะมาพูดถึงความเชื่อมโยงกับป่าไม้ ว่าจะทำอย่างไรกับพื้นที่เหล่านี้ เพื่อให้เราไม่ต้องแก้ปัญหาแบบนโยบายของประเทศ คิดว่ามันน่าจะมีงานวิจัย แบบนี้ และมีเวทีจัดของ สกว. เอง ประเด็นหลักก็คือ เรากำลังพูดถึงการคุ้มครองสิทธิบางอย่างที่ชาวบ้านต้องเข้า มามีส่วนร่วมคือ ได้มีการร่างพรบ. คุ้มครองพันธุ์พืชขึ้นมา แต่ว่าชาวบ้านไม่ได้เข้าใจเกี่ยวกับพรบ.ฉบับนี้ และเข้า มูลเหล่านี้ก็ไม่ทำออกมาเป็นข้อมูลในเชิงวิจัย แต่มีการพูดคุยกัน แต่ไม่ชัดเจน

คุณอุบล : ผมจะขอพูดให้เข้าประเด็นเกี่ยวกับเกษตรยั่งยืนก่อนนะครับ ผมว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเกษตร ยั่งยืน เลขาต้องไปกำหนดประเด็นนะครับ เพราะว่าประเด็นที่เราเสนอมันมีหลายเวที ผมอยากจะเรียนให้ทราบว่า โครงการเกษตรที่สูงเพื่อความยั่งยืน ทางกองพัฒนาเกษตรที่สูงเองซึ่งก็ได้รับการสนับสนุนจากหลาย ๆ แห่ง แต่ว่า เกี่ยวกับเกษตรที่สูงไม่ได้เกี่ยวข้องเฉพาะเรื่องเกษตร แต่มันเกี่ยวพันกับมหาดไทย เรื่องของสาธารณสุข เรื่องของ การศึกษา ซึ่งมันเกี่ยวกับกับ 5 - 6 กระทรวง ซึ่งถ้าเราจะพูดเรื่องเกษตรยั่งยืน เราอยากให้ทางเลขาช่วยกำหนด ประเด็นให้ชัดเจน เพราะมันมีฐานของมันอยู่แล้ว ถ้าเราไปคุยประเด็นอื่นมันจะยาว

อ.พุดกษ : ก่อนอื่นต้องขอชมเชย กลุ่มที่นำเสนอครับ ประเด็นใหญ่มากใช้เวลาเสนอแค่ 10 นาที และชัดเจน ผมคิดว่า ในองค์กรเล็ก ๆ ที่มีกำลังคนจำกัด และเงินทุนจำกัด ในการเข้าไปดำเนินงานนี้ เราอาจจะเปลี่ยน วิธีการยอม สำคัญว่าคนที่เข้าไปทำงานจะต้องเข้าใจบริบทนั้น แล้วถามว่างานของเราแทรกอยู่ในส่วนไหน เรา อาจจะเริ่มด้วยการดูศักยภาพของชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งกลุ่มเมื่อกี้ได้พูดแจ่มแจ้งออกมาชัดเจน ผมมองอย่างนี้ครับ ว่า เริ่มจะการดูศักยภาพของเขาจะดูจากความรู้เดิมของเขาหรือมองจากฐานวัฒนธรรมของเขาก็ตาม อันนี้ผมว่า เป็นสิ่งที่สร้างศักยภาพของเขา อันที่สองเขามีฐานทรัพยากรอยู่ ความหลากหลายทางชีวภาพหรืออะไรก็แล้วแต่ อันที่สามก็คือ กลุ่มที่เข้าไปได้คือ ข้อมูลข่าวสารภายนอกจะต้องมี ที่นี้ถ้าเราในการทำงานนั้นมีเรื่องจำกัดนี้ เรา จะทำอย่างไร จะเริ่มจากกลุ่มเดียวก็ได้ หรือจะ 2-3 กลุ่มก็ได้ แล้วสร้างเป็นเครือข่ายก็ได้ เหมือนกับกลุ่มเมื่อกี้ที่มี 9 กลุ่มย่อยเป็นเครือข่ายก็ได้ โดยตั้งคำถามง่าย ๆ ว่า เราจะเอาชุมชนที่มีศักยภาพมากน้อยขนาดไหน แล้วแต่ใคร จะเลือก ที่มีฐานทรัพยากรชีวภาพ จะมีรูปแบบการจัดการอย่างไรในการเปลี่ยนแปลง ให้เกิดความอยู่รอดอย่าง ยั่งยืน ถ้าเราไปดูข้อที่มีอยู่แล้ว และเขาสามารถทำได้ แล้วการจะเรียนรู้ จะไปสำรวจให้อยู่ในนี้ครับ อย่าไปตั้ง โจทย์ว่าจะรวบรวมรวมองค์ความรู้ หรือเราจะไปรวบรวมความหลากหลายทางชีวภาพ มันจะเสียเวลา คนอื่นเขา ทำไปแล้ว มันจะทำติดตอนเท่านั้นเอง และเราจะไม่ได้รับรู้อะไรในการทำงาน แต่เราไม่ได้หมายถึงว่าเราไม่ได้ เข้าไปสำรวจนะครับ แต่อันนี้เป็นกิจกรรมหนึ่งของงานของเรา แล้วก็มันสามารถเข้าไปทำงานร่วมกับกลุ่มของ คนที่เขาได้ทุนจากแหล่งต่าง ๆ แต่ในขณะเดียวกันที่เราไม่ได้นำมาพูด เรื่องของ

พรบ.ความหลากหลายทางชีวภาพ หรือพันธุ์พืชอะไรต่าง ๆ ใครจะทำร่วมกัน เรื่องของพรบ.ที่ดินใครจะเข้าไป วิธี คิดเกี่ยวกับการถือครองที่ดินชาวบ้านเขาคิดแบบไหน เพราะฉะนั้นมันหลายส่วน เราเอาส่วนของที่เราทำได้ก่อน เราใช้เวลา ปี หรือ 2 ปี ในระหว่างทำนั้นผมคิดว่า เราก็สะสมความรู้และสามารถพูดต่อไปได้ มีข้อเสนออย่างอื่น อีกไหมครับ เชิญครับ

คุณเดชา : อย่างที่คุณสุภาว่าเมื่อกี้นะครับคือไร่หมุนเวียนนี้เราพูดกันไม่ถูกต้อง แต่ก่อนเรียกว่าไร่เลื่อนลอย ปัญหาคือการมองในตัวเลขนโยบายเกษตรว่ามันเป็นตัวทำลายหรือมันเป็นตัวยั่งยืน อันนี้เป็นปัญหาไปทั่วโลก การประชุมนานาชาติเมื่อปีกลายหรือปีก่อน เขาสรุปกันว่าเกษตรยั่งยืนเป็นระบบที่มีชีวภาพสูง และทางจีนก็ทำ ได้อยู่ ทำในเขตร้อนได้ด้วย และเกษตรยั่งยืนสามารถรักษาชุมชนรักษาวัฒนธรรมได้ รักษาความหลากหลายทาง ชีวภาพได้ ตรงนี้ ถ้าเราเปลี่ยนระบบไร่หมุนเวียนก็หมายความว่าเปลี่ยนความหลากหลายทางชีวภาพ ที่นี้จะชี้ให้

เห็นประเทศไทยคิดว่า สาธารชนเรียกร้องให้มีเกษตรยั่งยืนขึ้นมา ว่ามี 4 รูปแบบ ความจริงเราได้ใส่โรหมุนเวียนเข้าไปด้วย ที่นี้ถ้าจะส่งเสริมเกษตรยั่งยืน สิ่งหนึ่งด้านเกษตรยั่งยืนที่มีอยู่นั้นเอาไว้ คือโรหมุนเวียนถ้ามันใช้เกษตรยั่งยืนก็เอาไว้ ทำใจจะเอาไว้ได้ งานวิจัยจะต้องพิสูจน์ว่าโรหมุนเวียนก็คือเกษตรยั่งยืน มันมีประโยชน์กับเกษตรที่สูงจริง อาจจะมีความเหมาะสมเข้าไปผสม แต่ต้องพิสูจน์ว่าอะไรเหมาะสมกว่ากัน ถ้าเหมาะสมเราจะสนับสนุนอย่างไร ไม่ใช่เข้าไปขายเขาแล้วมาแล้วทำเกษตรเชิงเดี่ยว ไปทำสวนส้ม ปลุกศตอเบอร์รี่ ซึ่งตรงนี้นักวิจัยน่าจะช่วยให้ ถ้าไม่ช่วยด้านองค์ความรู้เนี่ย คนทั่วไปก็ไม่ยอมรับ เมื่อไม่ยอมรับแล้วกระแสมันก็ไปผลักดันให้เขาลงมา แล้วองค์ความรู้ที่ไปจับเกี่ยวกับป่าชุมชนเนี่ย คิดว่าการไปจับเรื่องโรหมุนเวียนมันจำเป็นมากกว่า และเขาเขาได้มากกว่า ที่เรารวบรวมเกี่ยวกับป่าชุมชนซึ่งมันจะเป็นพรบ. อยู่แล้ว ดังนั้นโรหมุนเวียนอาจจะพรบ. ก็ได้ เพราะมันมีความสำคัญมาก และเป็นความอยู่รอด ซึ่งตรงนี้ก็คิดว่า งานวิจัยก็จำเป็นที่จะนำไปสู่การผลักดันทางนโยบายและเป็นกฎหมายด้วยซ้ำ

อ.พฤษ : คือทั้งหมดนี้ เมื่อไม่ได้แจ้งรูปแบบการจัดการเราว่าจริง ๆ แล้ว เวลาที่มองหรือทำไปได้แยกส่วนระหว่างโรหมุนเวียนกับไร่ที่นา เพราะว่าการถือครองการใช้ที่ดินของเขามองตั้งแต่ที่นา หรือเรียกว่าไร่ถาวร และก็ทำโรหมุนเวียน และก็การจัดการเรามองกันหลายที่ เรามองรวม ๆ เพียงแต่วันตอนนี้เวลาคนจำกัด แต่ไม่ได้หมายความว่าเราจะทิ้ง วิธีการไม่ยากเห็นเป็นการบดบังตรงนั้น สรุปตรงนั้น ควรจะมีแทรกเขาไปในกิจกรรมของเรา

คุณทรงพล : ผมคิดว่าโจทย์ใหญ่ตรงนี้นั้นเป็นความสัมพันธ์ของทรัพยากรที่เราเองว่ามันเป็นระบบข้อมูล แต่อีกตัวที่ยังไม่ได้พูดถึงคือความเป็นพลวัติ คือเรามองว่าจริง ๆ แล้วมันนิมิตหมายความเปลี่ยนแปลง แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงมากที่สุดคนคือประชากรที่อยู่ในพื้นที่ พอประชากรที่เปลี่ยนแปลง เริ่มขยายขึ้นมาแล้ว คิดว่ามันขาดกิจกรรมอะไรบ้าง คิดว่ามันจะต้องพูดถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายนอกกับบุคคลภายในมันส่งผลกระทบกันอย่างไร ต่อฐานคิด ทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลง คิดว่ามันขึ้นอยู่กับมุมมองภาคอย่างเป็นระบบการผลิตที่เป็นอยู่ คงไม่พอ ต้องมองไปข้างหน้าด้วย เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของประชากรแล้วอะไรจะเกิดขึ้นบ้าง

คุณวิจิต : มันเป็นเรื่องความขัดแย้ง ชาวบ้านบอกว่าเขาอยู่ในพื้นที่นั้นมานาน ป่าที่ยังคงคือพื้นที่ที่เขาอยู่ แต่ขณะที่พื้นที่อื่นเขาไม่ได้อยู่มันไม่มีต้นไม้ แม้แต่จานดาวเทียมก็ยังมองไม่ออกว่ามันคือโรหมุนเวียน เพราะสภาพมันคล้ายป่ามาก ด้วยภูมิปัญญาของคนบนที่สูง เขาจะปลูกข้าวไร่ปนกับข้าวฟ่าง เวลาที่ฝนจะลงมากินมันเจอข้าวฟ่างไม่กี่ไม่ถึงข้าวไร่เพราะข้าวฟ่างสูงกว่า เพราะฉะนั้นข้าวไร่ก็ยังให้เขากินอยู่ อันนี้ถ้ามองในเชิงเกษตรนะครับ ถ้ามองในเชิงปรัชญาชีวิตมันก็มองถึงเพื่อนร่วมโลก มันไม่แข่งฆ่ากัน และยังเผื่อแผ่กันอีก วิถีคิดแบบนี้มันเป็นปรัชญาที่ล้ำลึกมาก ที่เกษตรสมัยใหม่เขาไม่คิด และพื้นที่ที่เขาทิ้งไว้นั้นจะเป็นพื้นที่ที่มีสัตว์เข้ามาอาศัยอยู่เต็มไปหมด

คุณทรงพล : มีข้อสังเกตว่าเราดูในเชิงของมันมีเด็ก และมีโรงเรียนเข้าไปตั้ง เมื่อมีโรงเรียนเข้าไประบบการเรียนการสอน ระบบการสืบถอดภูมิปัญญา การสืบถอดวัฒนธรรม มันจะถูกกลืนไป ในขณะที่เดียวกันมันเชื่อมโยงกับระบบคิด ฐานคิดของคนรุ่นใหม่ ประการที่ สอง ต่อประชากรเองที่เพิ่มขึ้นมาเริ่มมีการขยายขยายออกข้างนอกด้วยหรือไม่ ความสัมพันธ์ระหว่างคนภายในกับคนภายนอก แต่ถ้าหากว่าพื้นที่ที่มันเท่าเดิมนั้นแต่ว่าประชากรเพิ่มขึ้น ถ้าคนไม่ขยายขยายออกการกดดันต่อพื้นที่จะสูงขึ้น เราเห็นในความรู้เชิงซ้อนที่อาจารย์กำลังพูดถึง ผมคิดว่ามันเป็นวัฒนธรรม เนื่องจากว่าคนกับทรัพยากรมันมีความพอดีกัน แต่ว่าถ้าประชากรมันมากขึ้น พื้นที่มันไม่ขยายออก มันก็จะเริ่มมีปัญหาเชิงสถิติ ที่มันเคยใช้มันเป็นของชุมชน มันก็มีปัญหาเรื่องสถิติทำกิน ผมคิดว่าเราจะต้องอยู่กับ



พื้นที่ที่แต่ก่อน เรามีวัฒนธรรมสิทธิเชิงซ้อน แต่เมื่อมันขยายเป็นสังคม คนเริ่มเป็นปัจเจกมากขึ้น และสิทธิทำกิน เริ่มจะบุกรุก กระบวนการที่มันเปลี่ยนแปลงไปทางสังคมเราจะทำอย่างไร เราจะกำหนดทิศทางอนาคตอย่างไร

#### 4. กลุ่มสถาบันเกษตรกร

##### คุณนิคม นำเสนอ

ผมคงจะเสนอให้เห็นภาพรวม ๆ เราคงจะไม่พูดเรื่องปัญหาอะไรแล้ว เมื่อวานเราได้พูดคุยเกี่ยวกับเรื่อง สถาบันเกษตรกรพอสมควรครับ ก็เลยตีความหมายออกมาว่า เรามองอยู่ 3 – 4 ระดับ ถ้าจะให้เข้มแข็งต้องมีอยู่ 3-4 ระดับ คือ 1. ระดับครอบครัว ของคนที่สนใจ และมีเป้าหมายร่วมกัน หลังจากนั้นก็เป็นกลุ่มธรรมชาติ กลุ่ม อาจจะมี 5 กลุ่ม 10 กลุ่ม ก็แล้วแต่ อีกระดับหนึ่งเรียกว่า กลุ่มสถาบัน ชมรมหรือเครือข่าย หรือการยกระดับขึ้นมา เป็นสหกรณ์ ซึ่งทั้งหมดเราจะร้อยรัดด้วยเกษตรยั่งยืน ประเด็นโจทย์ของเราเมื่อวานบอกว่ากลุ่มเหล่านี้จะยั่งยืน ได้ จะมั่นคงได้จะต้องมีฐานในเรื่องเกษตรยั่งยืน ดังนั้นเป้าหมายของสถาบันหรือสหกรณ์คือการสร้างสถาบันหรือ องค์การเกษตรให้มีความมั่นคงและยั่งยืน ซึ่งจะอย่างไรก็พูกกันค่อนข้างมาก ดังนั้นสิ่งที่เราพูดกันตลอดคือ เป็น ประเด็นหรือเป็นโจทย์ เรามองว่า เป็นคำถามในกลุ่มว่าทำอย่างไรให้เกิดการปรับเปลี่ยนในเรื่องของความคิดพฤติกรรม การยอมรับเกษตรกรรมยั่งยืน อันนี้เป็นเรื่องใหญ่ และได้พูดคุยกันในเวทีด้วย ในกลุ่มย่อยได้กลับมาคุยกัน อีก เราว่าเรื่องแบบนี้มันไม่มีคำตอบว่าจะทำอย่างไร อันที่ 2 เป็นเรื่องกระบวนการสร้างองค์กร ที่แรกเองเราก็คุย กันว่ากลุ่มองค์กรมันจะไปได้นั้นอยู่ที่ตัวผู้นำ หรือว่าผู้นำเป็นวิทยากร แต่ก็คุยกันว่าผู้นำจะเป็นใคร ประธานกลุ่ม หรือใครก็ได้ที่จะเป็นผู้นำ แต่ว่าวิทยากรที่จะมาให้ความรู้จะเป็นผู้ที่มีความรู้หรือเชี่ยวชาญเรื่องนั้น ๆ ก็ได้ ดังนั้น เราเลยให้ความหมายโดยรวมว่าน่าจะเป็นกระบวนการสร้างองค์กร หรือสถาบันเกษตรกรที่เราอยากให้เป็น ดังนั้นตัวหนึ่งที่จะเป็นกลไก ในการเคลื่อนตัวขององค์กรหรือสถาบันเกษตรกรน่าจะมีสิ่งที่จะเข้ามาเป็นปัจจัย และจะทำ อย่างไร อีกเรื่องหนึ่งการรวบรวมองค์ความรู้ ว่าจริง ๆ แล้วที่ผ่านมามีองค์กรชาวบ้านหรือสถาบันองค์กรเกษตรเอง นั้น ไม่ใช่ทำให้เกิดขึ้นมาโดยไม่มีองค์ความรู้หรือไม่อะไรซักอย่าง จริง ๆ แล้วมันมีความรู้ เพียงแต่ความรู้เหล่านี้นั้นมันไม่ได้รวบรวม ไม่ได้จัดระบบการถ่ายทอด ไปยังภายใน และภายนอก สถาบันการศึกษา หรือองค์กรภายนอกก็ เราจะทำอย่างไรที่จะรวบรวมองค์ความรู้เหล่านี้ เราพูดกันว่าเมื่อวานเราจะพูดกันเรื่องการสนับสนุน เรา ว่าจริง ๆ แล้วการที่สถาบันเกษตรกรจะอยู่ได้หรือไปได้จะต้องมีการสนับสนุนเรื่องของปัจจัยทรัพยากรหรือองค์ ความรู้ หรืองบประมาณจากองค์กรท้องถิ่น หรือองค์กรที่ให้การสนับสนุนบางทีเงื่อนไขขององค์กรที่ไม่เป็นทาง การ มันจะเป็นวิธีการอย่างไรที่จะขยายเครือข่ายข้ามพื้นที่ให้ได้ เพื่อให้เกิดรูปธรรม อีกเรื่องหนึ่งคือเรื่องของการ วิเคราะห์ปัญหาข้อจำกัด ในการจัดทำแผนของชาวบ้าน องค์กรที่จะเข้าไปทำงานในชุมชนหรือหมู่บ้าน น่าจะจัด ทำแผนร่วมกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างเข้าไป แต่ว่าจะมีวิธีการใดที่จะมานั่งคุยกัน ว่าใครมีบทบาทอย่างไร เกี่ยวข้อง กันอย่างไร แล้วทำงานร่วมกัน ดังนั้นสถาบันหรือองค์กรชาวบ้านจะทำอย่างไรที่จะทำแผนร่วมกัน ผมคงจะนำ เสนอคร่าว ๆ แบบนี้นะครับ

อ.พฤษ : สถาบันของแม่ทาเป็นกรณีตัวอย่าง ใช้เวลานานในการพัฒนาในระดับหนึ่ง ใช้เวลาการเรียนรู้ร่วมกัน แล้วมีองค์กรต่าง ๆ เข้าไปเกี่ยวข้องกับสถาบันนี้ ตอนนี้ถึงระดับหนึ่งที่ตัวเองสามารถที่จะขยายผลไปได้ ทำงาน อื่น ๆ มากกว่าการผลิตพืชอย่างเดียว จะทำงานบริการสังคมก็ได้ เพราะฉะนั้นตอนนี้ถ้าเราจะมองในเรื่องของการ พัฒนาสถาบันเกษตรกร ความเชื่อมโยงของสถาบันเกษตรกร สถาบันการศึกษา สถาบันหรือองค์กรของรัฐ น่าจะ มีบทบาทที่เท่าเทียมกัน แม้จะมองว่าคนที่ 5 ที่ทำออกมาว่า การทำแผนชุมชนร่วมกันนี้ ถ้าสถาบันของที่ว่าในพื้นที่

ที่ใกล้เคียง อาจจะใช้สถาบันนี้เป็นหัวหอกของการทำความเข้าใจกับชาวบ้านในรอบแรก อย่างเช่นเมื่อที่อาจารย์ทรงพลพูดถึง สถาบันพัฒนาชุมชนถ้าเข้ามาทำงานร่วมกับสถาบันเกษตรกรนี้ก็จะมีประสิทธิภาพมาก เพราะว่าหน่วยงานมีหน้าที่โดยตรงคือการทำงานกับชุมชน ตอนนี้อาจารย์ทำเองนะครับ สร้างองค์กรที่เข้มแข็งขึ้นมาที่สามารถที่จะรองรับการพัฒนาของรัฐได้ อาจจะเป็นกรณีที่เราไปศึกษาอย่างละเอียด ว่าเท่าที่ผ่านมาเรามีความจำเป็นที่จะรับการสนับสนุนการให้บริการจากรัฐขนาดไหน พอตอนนี้เมื่อเขาโตขึ้นมาแล้ว เขาอยากได้อะไรแบบไหน คือเมื่อก่อนเราจะพูดถึงกระบวนการการถ่ายทอดเทคโนโลยี มันจะผลักไปสู่ชาวบ้าน แต่ไม่สำเร็จ ตอนหลังเราทำงานระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน พาไปดูงาน มีเวทีให้ชาวบ้านแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน แต่ก็ไม่ใช่เป็นการแค่เป็นกลุ่ม ตอนนี้อาจารย์เขารู้สถานการณ์ต่าง ๆ ตั้งเป็นสถาบันขึ้นมา เราอยากให้เห็นสถาบันเหล่านี้เกิดขึ้นเยอะ ๆ เพื่อรองรับกับการพัฒนาที่ตามมา อันนี้เราช่วยกันเติมเข้าไปว่า เกิดแล้วจะทำให้มันเข้มแข็งให้เป็นกรณีตัวอย่าง เราก็อย่างให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้น ถ้ามาระบบการสนับสนุนการให้บริการของรัฐที่จะเข้ามาช่วยจะผ่านสถาบันอะไรก็ตาม ถ้าเรามีรูปแบบ จะออกจากปากสถาบันเกษตรกรเอง จะออกจากสถาบันวิจัยก็ไม่ใช่อุปสรรค

อ.พุดกษ : บางอย่างเขาคิดไม่ออก บางอย่างมองไม่เห็น เพราะฉะนั้นบางวิธีการเราสร้าง Product ออกมาก่อน หลายเรื่องที่เราทำอยู่ ที่เราตอนนี้เขาไม่เข้าใจเพราะฉะนั้นเราต้องมี Product มีตัวอย่างให้เขาเห็นก่อน มีผลให้เขาเห็นก่อน เชิญครับ

อ.ไพฑูรย์ : เมื่อวานผมเห็นท่าน NGOs มาจากมหาสารคาม ท่านบอกว่าท่านมีข้อมูลของปลัดกระทรวงเกษตรในเรื่องศูนย์ถ่ายทอด 15 แห่ง ผมคิดว่าศูนย์ถ่ายทอดถ้าเอาเกษตรกรตำบลไปไว้ที่สำนักงานเกษตรตำบลมันไม่ได้เรื่อง มันต้องเอาไปที่แปลงนะครับ ของเกษตรกรที่เด่น ซึ่งผมไปดูงานมาแล้วที่สันป่าตอง เกษตรผสมผสาน ผมว่าไปดูเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จจะดีกว่าที่จะไปหาเกษตรกรตำบลที่ศูนย์ถ่ายทอด ผมเคยอ่านเจอของ NGOs อีสาน เขามีการร่วมตัวกันดีมาก ผมไปดูงานที่อีกสถานหลายแห่ง ที่ศรีสะเกษ ไปดูที่ละเชิงเทรา บุรีรัมย์ หมายความว่าได้รับเอกสาร ต่าง ๆ ที่นั่นเขาจะเรียกว่าปราชญ์ชาวบ้าน เขาเรียกว่าครูบา ทางเหนือเราก็มี ครูบาศรีวิชัย แต่ผมแปลกใจว่าทำไมถึงเรียกคนธรรมดาว่าครูบา ผมพูดกับคุณชมชวนว่าผมจะรวบรวมปราชญ์ชาวบ้าน โดยผมจะเป็นหัวหน้าโครงการ ผมพูดเล่น ๆ นะครับทางเหนือเราก็มี พัฒน์ มีคุณพนมกร มีเครือข่าย ตั้งเป็นชมรมไปมาหาสู่กัน

คุณอุบล : เรื่องศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีมันพลาดตั้งแต่ชื่อแล้วครับ ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีแสดงว่าทัศนเบื้องตันคิดว่าราชการมีเทคโนโลยีมากกว่าประชาชนซึ่งไม่มี อันนี้มันพลาดตั้งแต่ชื่อ แล้วก็วัฒนธรรมการเรียนรู้ของพี่น้องเป็นการเรียนรู้ในแนวราบ ในแนวนอน การเรียนในแต่ละเรื่องมีการยอมรับนับถือและความศรัทธาต่อข้อมูลนั้นอีกด้วยไม่ว่าจะเอาแต่ความรู้เรื่องปลูกผักปลอดสารหรือจะเอาอะไรจากข้อมูลนั้น ๆ มันไม่มีจิตของการยอมรับนับถือจากข้อมูลเหล่านั้น เพราะฉะนั้นศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ทางราชการไปตั้ง หลายแห่งไปสร้างขึ้นมาใหม่ วันนี้จะถ่ายทอดเทคโนโลยีการเพราะพันธุ์ปลา ก็เอาประมาณ วันนี้จะถ่ายทอดเรื่องการเพาะพันธุ์ไม้ เอาศูนย์วิจัยพันธุ์พืชมา เป็นแห่ง ๆ เป็นก้อน ๆ แบบนี้ไม่มีทาง เพราะฉะนั้นปลัดกระทรวงไปสำรวจทั้ง 15 แห่งมา มี 2 แห่งที่เข้าตา เรื่องปราชญ์ชาวบ้านก็เกิดจากการผลักดันของการพัฒนาในแนวราบ แล้วก็สืบถอดมาจนถึงปัจจุบัน ระหว่างนั้นก็ยังมีมูลนิธิหมู่บ้านสนับสนุนอยู่ มีหมอนที่อยู่โรงพยาบาลอุบลรัตน์ คือกลุ่มนี้เขาวิเคราะห์ว่าเหมือนที่ผมวิเคราะห์ว่า การสร้างผู้นำของเราทำได้ช้าเหลือเกิน ผู้นำที่ทำเรื่องเกษตรยั่งยืนได้ก็มีลักษณะที่เข้าใกล้ ๆ ธรรมชาติเหมือนที่อาจารย์ว่า แต่ว่าระยะหลังนี้พวกเราจัดตั้งคนในลักษณะนี้ได้น้อย เขาก็จะใช้เวทีผู้นำปราชญ์ชาวบ้านเป็นเวทีของการกระตุ้นผลักดัน เป็นเวทีของการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนกันเอง

คุณพัฒน์ : ผมอยากแลกเปลี่ยนตรงที่ว่าเราต้องเอาวัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนเราเองนี้ ถ้าจะให้ดีเอาข้อมูลของชุมชนนั้นยกขึ้นมาเป็นข้อมูลอย่างหนึ่ง หลังจากนั้นเอากรณีชุมชน เราถึงว่าพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ มันต้องเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมนะครับ เพราะฉะนั้นข้าราชการ เกษตรตำบล เกษตรจังหวัด ข้าราชการในชุมชน อบต. ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน แล้วก็ NGOs มีทั้งวัด ทั้งโรงเรียน เอาข้อมูลมาแลกเปลี่ยนกัน จัดเวทีนะครับ หัวข้อเรื่องอะไร ผมอยากเห็นว่า มีหัวข้อใดบ้างที่ต้องร่วมกันทำ อาจารย์สมคิดต้องให้ข้อมูลนะครับ หัวข้อเรื่องมองตัวเอง มองชุมชนในอดีต ปัจจุบัน และมองอนาคตของชุมชนของตัวเองว่าจะไปในทิศทางไหน และว่าชุมชนของตัวเองมันบกพร่องตรงไหน และจะสร้างภูมิคุ้มกันตรงไหน การพัฒนาให้ชุมชนเป็นศูนย์การเรียนรู้ อันนี้เป็นส่วนสำคัญ ผมอยากเห็นตรงนี้ ถ้าชุมชนนั้นเห็นการแก้ไขและการพัฒนาที่ดี อำเภอก็เหมือนกัน จังหวัดก็เหมือนกัน เกษตรอำเภอเหมือนกัน สร้างความรู้ ประสบการณ์เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน สังเกตได้ นะครับว่า การพัฒนาขององค์กรผมเขา เกิดจากองค์กรน้อย ๆ ขึ้นมาเป็นเครือข่ายมาเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ขึ้นมาเป็นสถาบันการเรียนรู้ ขึ้นมาเป็นสหกรณ์ เคียวยสหกรณ์ของผมเขามันแปลกกว่าหมู่บ้านครับ เกษตรสหกรณ์เกษตรยั่งยืนแม่ทา มันเป็นสหกรณ์ที่ 199 คือความหมายของเกษตรยั่งยืนต้องคิดเหมือนกัน สหกรณ์เกษตรยั่งยืนจะพัฒนาบุคลากรอย่างไร ที่ให้มันมีหัวแคงมาก ๆ หมายถึงพัฒนาให้ หมายถึง ถ้าเราเป็นแค่กลุ่ม 15 - 16 กลุ่มมันคลุมทั้งตำบลทาเหนือ ทาใต้ ถ้าเราเป็นสหกรณ์เราสามารถดึงคนเข้ามาได้มาก และเราก็มีแผนในการพัฒนาบุคลากรให้ได้เข้าใจกระบวนการกระบวนการว่าทำไมสหกรณ์ทั่วประเทศไทย สหกรณ์อยู่ได้ ชาวบ้านอยู่ได้ไหม ชาวบ้านมีหนี้สินมาก จะทำอย่างไรให้สหกรณ์ยั่งยืน ทีนี้จะยั่งยืนแบบไหน ให้ชาวบ้านรู้จักคำว่าเงินกู้ไม่ใช่เงินกู จะใช้อย่างไร ต้องปลูกจิตสำนึกต้องนี้ด้วย ถ้าไม่จำเป็นไม่ต้องไปเอาเงินกู้ ถ้ามันจำเป็นต้องดูกำลังตัวเองว่าจะใช้คืนได้หรือเปล่า ต้องพัฒนาบุคลากรหลาย ๆ กลุ่มต้องเข้าใจกระบวนการพัฒนาภายในชุมชน และนโยบายของรัฐ เพราะนโยบายของรัฐมันกระทบถึงวิถีชีวิตของทุกคน การอยู่ การกิน เพราะฉะนั้นจะต้องสร้างความตื่นตัวในข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ไม่ใช่ว่าเกษตรกรกรกั่มหน้ากั่มตาทำอย่างเดียว ทุกวันนี้ผมเห็นว่าทำไมถึงเป็นหนี้เป็นสินกันมากมาย เพราะกั่มหน้ากั่มตามทำอย่างเดียว ไม่สนใจสิ่งที่เกิดขึ้น การเป็นหนี้ของชุมชนแม่ทาดอนนี้เฉลี่ยครอบครัวละหกหมื่นบาท ถ้าไปบวกหนี้ของรัฐเอง รวมกันก็เป็นแสน นี่นับหนี้ในระบบนะครับ ถ้าในสหกรณ์หรือ นอกในระบบในจะขนาดไหน ตรงนี้ผมคิดว่าจะวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการแก้ไขปัญหาหนี้สินนะครับ

อ.สุหทัย : กรณีการเปลี่ยนจิตสำนึกในกรณีอีสานนะค่ะ อยากจะเล่าข้อมูลให้ฟัง เพราะมันเป็นโครงการวิจัยของหมอฟิสิกส์ เขาก็ทำโครงการภายใต้ที่เรื่องที่พยายามสร้างตัวชีวิตความสุขทำกับกลุ่มเกษตรกร มันจะเชื่อมโยงกับเรื่องเมื่อดาว การเปลี่ยนระดับแรงดันดาลใจ ซึ่งเป็นปกติของชีวิต วิธีการเขาก็จะมีใช้กลุ่มชาวบ้านที่เขาเรียกว่าครูบา ประมาณซัก 20 คน ใช้เป็นสถาบันในการศึกษา แต่ละสถานี่หากกลุ่มคล้ายกลุ่มเครือข่ายประมาณซัก 20 คนเพื่อที่จะใช้ครูใหญ่สร้างครูน้อย แล้วก็ในส่วนของหมอฟิสิกส์ที่ทำ คือจัดกระบวนการเข้าไป ตั้งคำถามของเป้าหมายของคนเหล่านั้น ความสุขของเขามันคืออะไร ใช้อยู่ไรวัด เช่นความมันในชีวิต นั่นหมายถึงการมีที่ดินเป็นของตนเอง แน่่อนตัวชีวิตของเกษตรกรจะไม่เหมือนของคนที่ทำอาชีพอื่น ๆ แต่ที่น่าสนใจก็คือ กระบวนการที่เขาใช้นั้นหลังจากที่มีการทำแล้วเขาจะมีการวัดผลด้วย เกิดการเปลี่ยนแปลงมีมากขึ้น ปลูกต้นไม้เยอะขึ้น มีการออมมากขึ้น จัดเวลาให้กับครอบครัวมากขึ้น มีการลดการใช้สารเคมีลง งานวิจัยชุดแรกน่าสนใจมาก เขาเดิมแก้ไขครั้งสุดท้ายส่งให้แก่กลุ่ม คือที่น่าสนใจคือการบวนการเปลี่ยนจิตสำนึก ถ้าหากคิดว่าสิ่งนี้กระบวนการที่ใช้มันใช้ในบริบทในสภาพแวดล้อมแบบนี้ คนอีสานเขามีวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน รูปแบบวิธีการเรียนรู้เขาคงไม่เหมือนกันซะทีเดียว อาจจะเป็นคำถามได้ ในแง่ที่ว่าถ้าจะขยายตัวนี้ออกไป ไปหยิบตัวนี้มาเป็นสมมุติฐาน เราจะทดลองขยายผลในบริบทแบบนี้ในภาคอื่น แล้วมันเกิดอะไร ที่จริงตอนที่ตั้งหลักเราไม่เกี่ยวกับเกษตรทางเลือกเลยนะค่ะ

แต่ว่าเขาทำกับทางภาคอีสานที่พยายามหาทางเลือกให้ชีวิตอยู่ แล้วส่วนใหญ่ก็เป็นเกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสาน ไม่ได้ปฏิฐานว่าเขาจะต้องปลอดสารพิษอะไรยังไง แต่จะลดการใช้สารพิษเป็นดีที่สุด อีกตัวหนึ่งที่มันน่าสนใจกับงานอันนี้ก็ถือว่า วิถีคิดเรื่องความเป็นสถาบันของเขานี้ะ ไม่จำเป็นต้องใช้มิติด้านกฎหมายเข้ามาจับ การเคลื่อนตัวจากการทำงานที่ครอบครัวมาเป็นระดับที่เป็นกลุ่ม ซึ่งกลุ่มของทางอีสานก็มีหลายกลุ่ม กลุ่มพ่อเชียง พ่อมหาอยู่ กลุ่มคำเตื่อง พ่อผาย แต่ละกลุ่มก็มีสมาชิกของเขาอยู่ ก็เคลื่อนมาเป็นสถาบัน แหล่งเรียนรู้ร่วมกันเป็นเครือข่ายการเรียนรู้เนี่ยะ ก็ทำให้ขยายการเรียนรู้ออกไปได้ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นนิติบุคคล ไม่จำเป็นต้องไปสร้างสถานภาพตามกฎหมาย แต่ก็ได้ ซึ่งตรงนี้น่าจะมีการเทียบเคียงดูว่า การขยายตัว ถ้าพูดถึงการขยายตัว ทิศทางของสถาบัน หรือองค์กรของเกษตรกร การขยายตัวมันอาจไม่สุดทางอยู่ที่ใด เสมอต้น แต่มันสถาปนาตัวเอง จนเวลาคนพูดถึงก็จะพูดถึงเครือข่าย 20 กลุ่ม โดยชาวบ้านที่เข้ามาดูประมาณ 200 แล้วก็ตั้งเป้าขยายไปเรื่อย ๆ เมื่อเข้าที่ดังเป้าไว้ว่า จะขยายตัวภายใน 1 ปี หรือ 5 ปี เอา 100 ครอบครัว ใน 22 อำเภอเนี่ยะ แหม น้อยจัง เพราะว่า ถ้าเวลาทำงาน ถ้าทำงานชิ้นนั้นออกมาดู การขยายนั้นจะใช้ระบบวิถีกุณ เพียงแต่ว่ามันต้องจับให้ได้ว่ามีใครอยู่ตรงไหนบ้าง แล้วเอามาใช้เป็นสถานี่เรียนรู้ แลกเปลี่ยนกัน เพราะฉะนั้นในแง่ของกระบวนการที่จะทำอะไรสักอย่าง ในแง่ของความ เป็นสถาบันจึงกลุ่มเกษตรกรที่เคลื่อนไหวแบบนี้ สามารถทำงานต่อไปได้อย่างยั่งยืน ทั้งสองมิติคิดก็น่าสนใจ ก็อยากจะทำในสิ่ง เพราะนักวิชาการเขาเริ่มคิดว่า เขาจะเข้าไปหนุนกระบวนการเคลื่อนไหวในเรื่องนี้ได้

คุณวิจิต : ด้านเกษตรยั่งยืน ที่ศึกษาในกรณีของแม่ทา มองอยู่ที่สถาบันเกษตรยั่งยืนแม่ทา เมื่อวานก็คุยกันว่า การก่อเกิดมันต่างกันในเรื่องที่ว่า การสร้างที่ไม่แสวงหาผลประโยชน์ เป็นกลุ่มเกษตรกรก็ได้ เป็นสหกรณ์การเกษตรก็ได้ ซึ่งเกิดขึ้นได้เพราะว่ามีเงินกู้ เงินจาก ธกส. ก็ตาม สหกรณ์ก็ตาม ซึ่งตรงนี้นะ แม่ทาการก่อเกิดก็คล้ายแบบนั้น แต่ว่าการก่อเกิดนั้น ตรงนี้คิดว่ากลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ที่มีอยู่ ส่วนใหญ่ก็จะมองว่าจะซื้อปุ๋ยในเกษตรกรถูก ๆ พยายามต่อรองราคา การถอดบทเรียนเกี่ยวกับการรวมกลุ่มกันของเกษตรกร น่าจะเป็นสิ่งที่จะถ่ายทอดไปสู่กลุ่มอื่นได้ ทำอย่างไรที่จะให้สถาบันเกษตรกรทั้งหลายทะลุตรงนี้ออกไป ไม่ใช่รองรับประมาณของปีนี้ต่อไปเรื่อย ๆ เขียนโครงการนั้น โครงการนี้ออกมา วิถีคิดก็คือการจัดสรรงบประมาณว่าจะสร้างประโยชน์ให้กับชาวบ้าน เกษตรกรหรือไม่ ทำอย่างไรที่จะทำให้สถาบันเกษตรกรเหล่านี้เปลี่ยนวิถีคิดให้ว่า จากเป็นผู้รับอย่างเดียวมาเป็นผู้ให้ ได้ไหม ในกรณีของแม่ทา และกรณีของอีสาน

คุณนิคม : ผมขอเสริมข้อมูล จริง ๆ แล้วแม่ทามีคนเข้าร่วมประชุมค่อนข้างเยอะ เราคาดหวังว่าจะให้มีสถาบันอื่น ๆ เข้าร่วมเยอะ ๆ แต่ว่าเขาไปเอามามีคนคิดกันไม่กี่คน คือชาวบ้านแม่ทา เพราะฉะนั้นรายละเอียดมันเลยมาลงที่แม่ทาลึก ซึ่งจริง ๆ แล้ว พัฒนาการที่แม่ทามันเกิดจากกลุ่มเล็ก ๆ ที่นี้เนี่ยะประเด็นว่าตัวเกษตรกรหรือตัวสถาบันมี 2 ตัวใหญ่ ๆ คือ 1. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ภายใน ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องการความรู้ในเชิงเทคนิค สร้างผู้นำใหม่ ๆ ขึ้น มา อีกอันหนึ่งคือเรื่องการบริหารจัดการองค์กร อย่างกรณีสหกรณ์ที่แม่ริม กว่าจะมีการเป็นสหกรณ์ได้มี มีปัญหาเกิดขึ้นก็เยอะ มีปัญหาเรื่องการเงิน บัญชีก็ดี อันนี้มันคือปัญหา พอมาระดับหนึ่งก็มีความไว้วางใจกันมันจะไม่มี ดังนั้นการที่สหกรณ์จะมองแยกส่วนกัน มองแค่ตัวบุคคลมันไม่ใช่ แต่ว่าอันนั้นก็คือปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้ถึงข้อมูลการสนับสนุนจากรัฐ ซึ่งมันต้องเน้นนิติบุคคล แต่ในขณะเดียวกัน ถ้าระบบภายในเนี่ยะ สหกรณ์ก็จะมีในเรื่องของการตรวจสอบบัญชี กรณีที่แม่ริมมองเห็นชัดเจนเลยครับ หลังจากเป็นสหกรณ์แล้วเนี่ยะ คนเพิ่มขึ้น เป็นตัวชี้วัดอย่างหนึ่งว่า จากการที่เป็นเครือข่าย จะยุบหรือไม่ยุบหรือ พอมาเป็นสหกรณ์รูปก็มันไปได้ระดับหนึ่ง แต่ว่าขบวนการค่อนข้างจะติดหนักเหมือนกันว่ามันเป็นโจทย์ที่แม่ทาเหมือนกัน เพราะตอนนี้กำลังจดทะเบียน ดังนั้นแนวทางของของแม่ทาจึงมี 2 ทาง คือ ตั้งสถาบันการเรียนรู้ทรัพยากรเกษตรยั่งยืนเพื่อที่จะมาจัด

กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ขณะเดียวกันตอนที่จัดเป็นสหกรณ์เพื่อที่จะมาจัดกระบวนการจัดการ มันมี 2 รูปแบบ อยู่ในชุมชนนี้

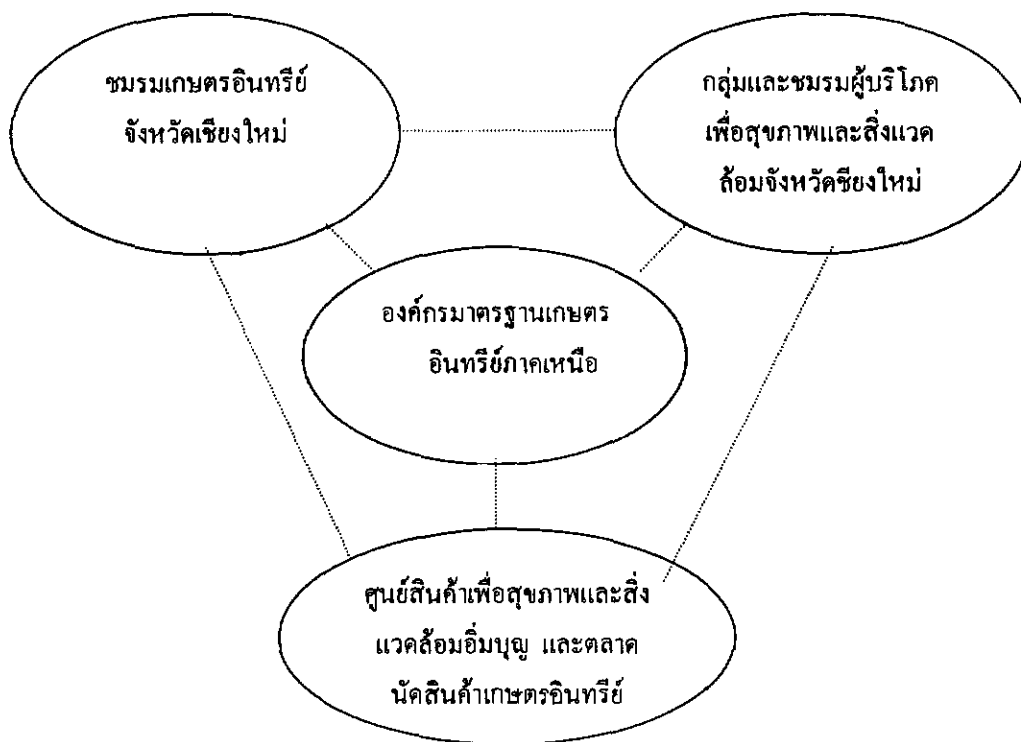
อ.พฤษ : ในประเด็นเรื่องของสถาบันผมคิดเรียกว่าการยกระดับเป็นสถาบันเกษตรกรก็แล้วกัน ณ ตอนนี้อาจจะให้เชื่อมโยงกับสิ่งที่เราพูดมาว่า งานสหกรณ์ จะเป็นสถาบันเกษตรกรมันยกระดับมาในระดับหนึ่งคงไม่ทำในเรื่องของการผลิตของตัวเองเพียงอย่างเดียว คงรุกไปในเรื่องของการพัฒนาเทคโนโลยี อย่างเช่นเมื่อเราพูดถึงการสร้างพันธุ์พืชใหม่ ๆ อาจจะมีส่วนเกี่ยวข้องของ พูดถึงการถ่ายทอดเทคโนโลยีเข้าไปด้วย ศูนย์ถ่ายทอด เข้าไปร่วมกับสถาบันภายนอก ในเรื่องของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วย แต่ที่สำคัญถ้าพูดถึงการเป็นนิติบุคคลแล้วเนี่ยะ ทักษะในการบริหารจัดการองค์กรมีความสำคัญ โดยเฉพาะถ้าจะเชื่อมกับองค์กรภายนอก ที่นี้อันที่ 2 ก็คือว่า นี่เป็นโจทย์ที่เราจะคู่กันได้ก็คือว่า ในการทำงานระดับสถาบันตอนนี้ กรณีที่เรามีอยู่มีอยู่ 3 แบบด้วยกัน 2 แบบใหญ่ก็คือ กลุ่มธรรมชาติ หรือกลุ่มจัดตั้ง กลุ่มธรรมชาติตอนนี้ เริ่มจากเครือข่ายการเรียนรู้บวกกับสถานภาพการเป็นสถาบันนิติบุคคล กรณีเชิงใหม่ กับเครือข่ายการเรียนรู้ที่ไม่จำเป็นต้องเป็นสถานภาพทางกฎหมาย เช่นในอีสาน ทั้งหมดอันนี้จะกระบวนการเดียวกัน คือสร้างจิตสำนึก บวกกับอีกอันหนึ่งที่เป็นของรัฐที่เราไปจัดตั้งลองดูว่า เงื่อนไขแบบไหนที่ทำให้ทำงานได้ และอะไรที่ทำให้ทำงานไม่ได้ อันนี้เป็นส่วนปลีกย่อยที่ต่าง ๆ ที่เข้ามารองรับ อยากที่นิคมนำเสนอไปแล้ว

##### 5. กลุ่มความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิต – ผู้บริโภค

คุณชมชวน นำเสนอ : กลุ่มนี้มีสมาชิกจำนวน 10 ท่าน มีเกษตรกรจากชมรมผู้ผลิตสินค้าและสิ่งแวดลอมจ. เชียงใหม่ จากตลาดนัดสินค้าเกษตรยั่งยืน มีคร.พิพิธรัตน์จากสมาคมมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ มีอาจารย์สุรเดชจากชมรมผู้บริโภคอาหารเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดลอม มีคุณพนมพร มาจากศูนย์สินค้าเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดลอมอัมบุญ มีคุณพงษ์ พลเยี่ยม มาในนามส่วนตัว

กลุ่มนี้เริ่มจาก การทำความเข้าใจความหมายตลาดทางเลือกก่อนว่า ตลาดทางเลือกสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืน หมายถึง ความสัมพันธ์ที่กระหว่างกลุ่มเกษตรกรกับผู้บริโภคในการจัดการผลผลิตเกษตรกรรมยั่งยืนโดยมีเป้าหมายคือความมั่นคงของอาหาร สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองและสิ่งแวดลอม หลังจากนั้นได้เริ่มดำเนินงานของแต่ละคน โดยเริ่มจากคุณสุพรรณ ได้เล่าว่ากลุ่มของที่สุพรรณปรับเปลี่ยนจากเกษตรเคมีมาสู่เกษตรยั่งยืนโดยมีรูปแบบเป็นเกษตรอินทรีย์ ที่เชียงใหม่ก็มีการรวมตัวกันเป็นชมรมผู้ผลิตสินค้าเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดลอม จ.เชียงใหม่ หลังจากนั้นชมรมก็มาทำเรื่องการตลาด มีการรวมกันทำ เช่นทำศูนย์สินค้าเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดลอม ในปี 36 ปรากฏว่าไม่สามารถจำหน่ายผลผลิตที่ผลิตได้ทุกชนิดก็เลยมาจัดตั้งตลาดนัดขึ้นมา มีการทำตลาดนัดสินค้าเกษตรยั่งยืนขึ้นมาในปี 2537 แรกก็มีที่หน้าศูนย์อัมบุญ หลังจากนั้นก็ขยายไปที่ Y.M.C.A. เสาหินในวันเสาร์ และในปี 2543ที่ผ่านมาก็ขยายตัวไปที่โรงเรียนคาราวิทยาลัย เปิดจำหน่ายในวันพุธ และที่เทศบาลลำพูน โดยเปิดจำหน่ายในวันอาทิตย์ นะครับ และไปทำที่หน้าที่ว่าการอำเภอแมริม ทุกวันศุกร์ ปัญหาของตลาดนัด คือที่อัมบุญคับแคบ อยากหาที่ใหม่ที่กว้างขวาง คุณพนมพรพูดถึงเรื่องศูนย์อัมบุญ จัดตั้งปี 36 ได้ผลผลิตจากชมรมผู้ผลิต ได้จากกลุ่มเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนในประเทศ มีผัก ผลไม้ สมุนไพรแปรรูป ส่วนอาจารย์พิพิธรัตน์บอกว่าที่ผ่านมาก็ได้ร่วมกันจัดตั้งองค์การมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ขึ้นมา ในภาคเหนือขึ้นมา มีการพัฒนาและวิจัยมาตรฐาน ตั้งมาปี 37 ปัจจุบัน มีการมการ มีธรรมนูญ มีระเบียบ มีตรา มีผู้ตรวจสอบ มีเกณฑ์มาตรฐานพืชผักอินทรีย์ ปัจจุบันอยู่ในระหว่างการจัดทะเบียนเป็นสมาคมมาตรฐานเกษตร

อินทรีภาคเหนือ ปัญหาคือว่า สาธารณชนยังรู้จักในวงแคบ เกณฑ์มาตรฐานที่มีอยู่ยังไม่ครอบคลุม ทางด้านการแปรรูป เลี้ยงสัตว์ แนวทางอื่น ๆ จะนำเกณฑ์มาตรฐานพืชผัก ไปทดสอบกับพื้นที่กลุ่มใหม่ ส่วนงานวิจัย คิดว่าจะเป็นประเด็นเรื่องการแปรรูป มาตรฐานการแปรรูป อาจารย์สุรเดชาในฐานะประธานชมรมผู้บริโภคอาหารเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เกิดการรวมตัวระหว่างชมรมผู้บริโภคอาหารปลอดภัย และชมรมอาสาสมัครคุ้มครองผู้บริโภค พุทธหลายอย่างนะครับอาจารย์สุรเดช บอกว่าหัวใจของผู้บริโภคคือความพอใจในสินค้าเกษตรอินทรีย์ อาจารย์เสริมได้ครับ ปัญหาคือองค์กรยังไม่เข้มแข็ง ขณะเดียวกันก็มีงานวิจัยของสกว. เราพยายามจะขยาย เพราะว่า การทำชมรม การที่ชมรมมีสมาชิกเป็นปัจเจก มาแต่ละที่แต่ละทางเป็นธรรมชาติ มีวิถีชีวิตต่างกัน เวลาประชุมก็มาน้อยนะครับ การปฏิบัติการค่อนข้างมีน้อย การเข้าไปในกลุ่มต่าง ๆ ที่มีฐานโดยเฉพาะโรงเรียนเป็นหลักสำคัญ มีการวิจัยเฉพาะลงไปโรงเรียน มีการวิจัยใน 7-8 โรงเรียน ในจังหวัดเชียงใหม่ ไปที่เทศบาลและผู้บริโภคทั่วไป และตอนนี้โรงเรียนต่าง ๆ จนถึงขั้น บางโรงเรียนเริ่มจะวิจัยในเรื่องของหลักสูตรนะครับ อันนี้เป็นเรื่องของผู้บริโภคที่เข้าร่วม อีกท่านหนึ่งคือคุณพงษ์ บอกว่ามาในนามส่วนตัวนะครับบอกว่าต้องมีการทำ ต้องมีการควบคุม และบอกว่าต้องคุยกันเรื่องเทคโนโลยีการแปรรูป ทางพาณิชย์จังหวัดบอกว่ามีเจ้าหน้าที่เพียง 3 คนเอง มีงานเยอะมาก ก็เลยปีที่ผ่าน ดูเหมือนกับการเน้นคุณภาพชีวิตชาวต่างประเทศ มากกว่าคุณค่าของคนในประเทศ แต่ที่ผ่านมานั้นการส่งออกมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นข้าว ผัก ผลไม้ไก่ เป็นอะไร ให้คนอื่นได้คุณภาพดี แต่ว่าไม่มีโอกาสให้คนไทยมีได้มีคุณภาพที่ดี ปลัดกระทรวงพยายามพูดถึงเรื่องพวกนี้ ความคิดของทางพาณิชย์ให้หันมาจับคุณภาพชีวิตของคนไทยได้อย่างไร ก็มีการคุยกัน คุณเนตรดาวในฐานะที่ทำในกลุ่มหนังสือพิมพ์ เคยทำหนังสือพิมพ์ ให้ความสนใจและให้ความสำคัญ คุณอุไรรัตน์ก็ทำเรื่องวิทยุครับ มีการทำวิทยุในกลุ่มเกษตร โดยมีเขาเกษตรมาเป็น ดีเจ เามาเป็นผู้ดำเนินรายการ นำเสนอเรื่องเกษตรยั่งยืนนะครับ ปัญหาโดยรวมถ้าสรุปก็คือว่าทุกกลุ่มพอจะเขียนมาเป็นแผนภาพได้ดังนี้ครับ



เราได้คุยกัน บางคนก็บอกว่าทำไมเราคุยกันเรื่องเทคนิคการจัดการ ไม่คุยเรื่องแนวคิด จังหวะ ๆ แล้ว ทั้งหมดยกมาคุยกันเพื่อที่จะไปจัดการระเบียบของสังคม การเปลี่ยนระบบวิถีชีวิตใหม่ การพูดถึงสิทธิของเกษตรกรและผู้บริโภค นี่น่าจะเป็นเป้าหมายของเรา โยที่กลุ่มต่าง ๆ อย่างที่พูดถึงเมื่อกี้ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรมาตรฐาน องค์กรผู้ผลิต องค์กรผู้บริโภค ทำอย่างไรที่จะเชื่อมโยงระหว่างองค์กรผู้ผลิตกับผู้บริโภคทำอย่างไรให้เข้มแข็ง และหนุนช่วยกัน คือมีองค์กรมาตรฐาน และตลาดเป็นผู้สนับสนุน ปัจจุบันนี้ถ้าสรุปคือว่าตลาดมีศูนย์อำนวยการแล้ว มีโรงเรียนต่าง ๆ ที่พร้อมจะเปิดตลาดนัด มีเทศบาล องค์กรผู้บริโภค ชุมชนผู้บริโภค ชุมชนผู้ผลิตก็มีกลุ่มต่าง 17 กลุ่ม แต่ไม่สามารถที่จะมีอำนาจต่อรอง หรือปรับเปลี่ยนให้บรรลุเป้าหมายคือการเจริญของสังคมได้มากเท่าไร เพราะความคิดและการปฏิบัติของทั้ง 2 ส่วน ระหว่างเกษตรกรกับผู้บริโภคแตกต่างกัน เช่น บางทีก็บอกว่า การผลิตในปัจจุบันแนวคิดเรื่องการตลาดเกษตรเอา “ผลผลิตนำการผลิต” ส่วนผู้บริโภคเอา “ตลาดนำผลผลิต” เอาสินค้าเป็นตัวนำการผลิต ผู้บริโภคเน้นผลผลิตเป็นหลัก ผลผลิตที่สวยงาม ขนาดเท่าเทียม ตรงข้ามกับเกษตรกรเน้นที่กระบวนการผลิต หมายถึงว่าผลผลิตจะดีต้องเน้นที่กระบวนการผลิตที่ดี เราถึงพูดถึงเรื่องเกณฑ์มาตรฐาน และให้ความสำคัญเรื่องกระบวนการมากกว่าการให้ความสำคัญเรื่องผลผลิต ส่วนเรื่องตลาดมีหลายรูปแบบ อย่างที่ว่า ตลาดนัด ตลาดขายตรง มุ่งไปถึงเรื่องการสร้างตลาดกลาง ซึ่งที่ประชุมคุยกันว่าตลาดใหญ่ ๆ น่าจะเป็นตลาดค้าส่ง ในลักษณะนี้นะครับ สรุปแลกเปลี่ยนกันไปแลกเปลี่ยนกันมา ท่านอาจารย์พฤษชัยเดินมาพอดีได้จังหวะ คือ ใต้ 3 หัวข้อใหญ่ ๆ นะครับ เป็นประเด็นคำถามนะครับ คำถามที่หนึ่ง ก็คือว่า รูปแบบและระบบการส่งเสริม หรือการสร้างกระแสให้ผู้บริโภคที่สอดคล้องกับปรัชญาและระบบการผลิตเกษตรกรรมยั่งยืนได้อย่างไร หมายถึงว่า การส่งเสริมให้ผู้บริโภคมีวิถีชีวิต หรือผู้บริโภคสอดคล้องกับปรัชญา ปรัชญาที่ว่าก็คือมีความสุขอย่างที่ว่าเป้าหมายโดยรวมนะครับ อย่างที่ว่าความสุขสงบ เรื่องสิ่งแวดล้อม เรื่องสุขภาพ จะทำอย่างไรถึงจะให้ผู้บริโภคสอดคล้องกับปรัชญา ซึ่งอาจารย์สุรเดชจะเป็นโต๊ะโผเรื่องนี้ครับ สองคือ รูปแบบตลาดในชุมชนหรือท้องถิ่น ตลาดนัดหรือตลาดท้องถิ่น ควรจะเป็นอย่างไรที่จะลดต้นทุนการจัดการตลาด หมายถึงถ้าพูดถึงเรื่องตลาดไม่ใช่ตลาดแบบตลาดแนวตั้ง เป็นตลาดแนวนอน ตลาดใต้ดิน ไม่ใช่ตลาดแนวตั้ง จะทำอย่างไรให้ขยายสู่ระดับอำเภอ ถ้าจะทำ จะทำแบบไหน อย่างไร รวมทั้งพูดถึงการลดต้นทุนในการจัดการตลาด เพราะว่าตลาดทั่วไปมันเป็นตลาดที่ใช้ต้นทุนการจัดการสูงมาก พูดถึงแต่สินค้า Product แรก ต้องหีบห่อสวยงาม ขนาดดี อะไรพวกนี้ ถ้าพูดถึงการประชาสัมพันธ์ก็ใช้สื่อวิทยุ โทรทัศน์ ถ้าพูดถึงตลาดต้องเป็นห้องแอร์ ซูเปอร์มาร์เก็ต อะไรพวกนี้ จะทำอย่างไรที่จะลดต้นทุนพวกนี้ได้ ถ้าลดต้นทุนได้ ราคาจะยุติธรรม ผู้ผลิตขายได้ราคาสูงขึ้น ผู้บริโภคได้ซื้อในราคาที่ยุติธรรมหรือถูกลง ประเด็นที่สาม พูดถึงเกณฑ์มาตรฐานครับ เกณฑ์มาตรฐานผลผลิตเกณฑ์เกษตรยั่งยืน ควรจะมีการสอดคล้องกับระบบผลผลิตเกษตรยั่งยืนได้อย่างไร หมายถึงว่าการตั้งเกณฑ์มาตรฐานไม่ใช่เอารูปแบบจากข้างนอกเข้ามาใช้ ทำอย่างไรที่จะให้เป็นเกณฑ์มาตรฐานที่สอดคล้องกับการผลิตเกษตรยั่งยืน ซึ่งเป็นการผลิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ กับสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ นี้คุยกันคร่าว ๆ ว่าน่าจะมีประเด็นอยู่ 3 ประเด็น โดยมีเรื่องที่ 3 คืออาจารย์ทิพย์รัตน์ เรื่องที่ 2 คือ พี่สุพรรณ เรื่องที่ 1 คืออาจารย์สุรเดช นี่คือกลุ่มผู้ผลิต ผู้บริโภค ตลาดทางเลือก

อ.พฤษชัย : เชิญครับ

คุณเดชา : คือตลาดจะขึ้นอยู่กับฐานการผลิตของเรา คือเกษตรทางเลือกหรือเกษตรยั่งยืน เกษตรกรต้องการผลิตเพื่อบริโภคนะครับ การตลาดมาทีหลัง เพราะฉะนั้นการผลิตต้องเน้นความต้องการของตนเองเพื่อชุมชนก่อน แต่ว่าตลาดมันปฏิเสธไม่ได้ ซึ่งตลาดจะต้องตอบสนองความต้องการของครัวเรือนก่อนคือสิ่งที่ปลูกคนในครอบครัวจะต้องได้บริโภคถือว่าเป็นรายได้เหมือนกัน คือมันไปลดรายจ่ายข้างนอก ถือเป็นรายได้ของเรา อันที่สองคือตลาดในหมู่บ้านตัวเอง เพราะว่าในหมู่บ้านของตัวเองก็กินของตัวเองไม่ต้องไปไกล ไม่ต้องเสียอะไร อันที่สามคือ

ตลาดข้างทาง ตลาดข้างถนน ถ้าบ้านติดถนนใครผ่านเขาก็ขายเขาไป และนี่ก็ถูกที่สุด ถ้าเหลือก็ไปขายตลาดในเมือง ถ้าเหลืออีกก็ตลาดในประเทศ ตลาดต่างประเทศ ซึ่งมันจะเหลือน้อยลงไป น้อยลงไป ซึ่งการจัดการตลาดถ้าส่งกันมาก ๆ ก็รวมตัวกันส่งขาย เป็นการลดต้นทุน อันนี้เป็นการมองคนละมิติ เพราะฉะนั้นการมองแบบนี้มันจะทำให้การผลิตต่างไปด้วย ไม่ใช่ว่าเกษตรกรทางเลือกจะไปฝากขายในตลาดอย่างนี้คิดว่ามันผิดแนว เพราะฉะนั้นเกษตรกรยังขึ้นมันต้องเป็นตลาดแบบยังขึ้นด้วย ผู้บริโภคต้องเป็นผู้บริโภคอย่างยังขึ้น สิ่งแวดล้อมยังขึ้น มันคนละระบบมันคนละแนวคิด มันคนละวิถี เพราะฉะนั้นทั้งหมดจะต้องสร้างขึ้นมามี ถ้าจะสร้างตลาดของสินค้าเกษตรทางเลือก ต้องสร้างผู้บริโภคขึ้นด้วย ต้องสร้างนะครับ ไม่ใช่ไปรอผู้บริโภคที่มีอยู่ เมื่อเขาไปบอกว่าเรามีผักพืชบ้านแต่เขาต้องการผักจีน เราทำให้เขาไม่ได้อะไรอย่างนี้ คนกินยังไม่ได้ปรับตัวเข้ากับระบบชีวิตแบบยังขึ้นของคนไทย เพราะฉะนั้นการวิจัยจะเน้นเฉพาะด้านตลาด ต้องเน้นด้านผู้บริโภคด้วย ผู้บริโภคต้องเป็นขบวนการเดียวกัน ผู้บริโภคต้องเปลี่ยนแนวคิด วิถีชีวิต ต้องมาสัมพันธ์กับเรา ผู้ผลิตจะมารองรับความต้องการของผู้บริโภคเพียงอย่างเดียวไปได้ คิดว่าอันนี้ต้องเปลี่ยนมาก ๆ เลยครับ พอมันเปลี่ยนมาก ๆ แบบนี้ งานวิจัยต้องครอบคลุมทั้งหมด ถ้าไม่ครอบคลุมหมดมันจะเกิดปัญหา เพราะว่ามันจะไม่เป็นระบบ แล้วก็จุดมุ่งหมายของเกษตรกรยังขึ้นไม่ใช่การบริโภคซึ่งกันและกัน แล้วตอบสนองซึ่งกันและกัน มันคือการเปลี่ยนวิถีชีวิต เปลี่ยนมุมมองชีวิตโลก ปรัชญาของชีวิต มันต้องรวมไปในงานวิจัยด้วย จำได้ว่าอาจารย์ประเวศ บอกว่าชุมชนเข้มแข็งต้องมีเกษตรกรยังขึ้นเข้าไปด้วย เพราะฉะนั้นการมองแบบนี้มันจะโยงกันได้ เพราะเราเอาเกษตรกรยังขึ้นเป็นตัวหลัก คิดว่าจะเป็นไปได้ ต้องมีชุมชนที่เข้มแข็ง ต้องมีกระบวนการเรียนรู้ ต้องมีเศรษฐกิจแบบนี้ ต้องมีการเมืองแบบนี้ ต้องมีสภาพแวดล้อมแบบนี้ มันก็ต้องมาแวดล้อมเกษตรกรยังขึ้นอยู่ได้ ถ้าเราเอาชุมชนเข้มแข็งก็ต้องเอาเกษตรกรยังขึ้นเข้ามารองรับ ผมคิดว่าทุกอย่างเราจะจับเอาอะไรมาเป็นตัวกลางก็ได้ แต่ว่าสิ่งที่มันแวดล้อมมันเป็นปัญหาเดียวกันหมด มันเป็นกระบวนการเดียวกันหมด ดังนั้นผมไม่ติดใจที่คุณหมอตานชี้แจ้งความสุขในชนบท มันต้องเอาเกษตรกรยังขึ้นเข้าไปด้วย เพราะมันเป็นความจริง ถ้าไม่มีคนทำมันก็ไม่เกิด เพราะฉะนั้นมันต้องมีคนทำ ทำให้เกิดตลาดที่ว่ามี ทำให้เกิดการเมืองแบบนี้ ทำอย่างไรที่จะสร้างโจทย์ขึ้นมาที่ปฏิบัติได้จริง

อ.สุชน : ขออนุญาตนะครับ คือก่อนข้างมีประสบการณ์ในเรื่องนี้ค่อนข้างน้อย ผมอยากจะมองว่า เราเอาเกษตรกรยังขึ้น เกษตรธรรมชาติของเกษตรกรรายย่อยมาหาจุดแข็ง จุดแข็ง แล้วเรามองไปในเรื่องปัจจุบันในแง่ของการแข่งขัน ว่ามีจุดแข็ง จุดอ่อนอย่างไร ถ้าเรามองตรงนี้เราจะมองออกเลยว่า เกษตรกรรมแบบนี้ เกษตรกรรายย่อยมีจุดเยอะมากเลย เท่าที่ฟังเราจะพูดกันถึงเรื่องในด้านพืชเพียงอย่างเดียวจะครับ แล้วอีกจุดหนึ่งก็คือเกษตรกรยังขึ้นหรือเกษตรธรรมชาติจะไม่ขยายออกไป ก็อยู่ในวงจำกัด ในมุมมองขอแลกเปลี่ยนว่า เราม่าจะบอกทำอย่างไรที่จะทำให้เกษตรกรยังขึ้นสามารถทำเป็นอาชีพได้ มีรายได้ ซึ่งก็เป็นเรื่องที่ใหญ่ขึ้นมา ซึ่งเกี่ยวกับองค์กร สถาบันต่าง ๆ ของเรามากขึ้น ผมจะยกตัวอย่างของทางบริษัทจุดแข็งที่บริษัทใหญ่ทำให้ได้ แล้วกระแสนี้ก็เอื้อ เช่นเรื่องของการผลิตสัตว์ปลอดสารเคมี หรือสัตว์อินทรีย์ ตัวหนึ่งที่อยู่ในยุโรปคือ ฟาร์มใหญ่ไม่สามารถเลี้ยงสัตว์แบบปลอดสารเคมีได้ แต่รายย่อยสามารถทำแบบปล่อยได้ ถ้าเราสามารถผลิตออกมาได้ และรัฐบาลก็เปิดสำหรับเรื่องนี้ เมื่อเราขายได้การขายออกไปก็น่าจะง่าย จากการที่วิเคราะห์ SWOT เรารู้ว่าตลาดต้องการอะไร แล้วผู้ผลิตจำเป็นต้องผลิตให้สอดคล้องกับตลาด ปัญหาต่อไปที่เราไป ปัญหาต่อไปถ้าเราไปทำระหว่างประเทศ เพราะฉะนั้นเราต้องคิดว่าเราจะผลิตอย่างไรให้พอดีไม่ใช่ผลิตออกมาแล้วก็เหลือ ถ้าเป็นผักถ้าเหลือก็สามารถไปกระจายในหมู่บ้านได้ ในแง่ของสัตว์ก็เหมือนกัน แต่จะรุนแรงกว่านี้

คุณอุบล : ผมว่าถ้าเรามองพลเมืองเป็นฐานของผู้บริโภคทั้งหมดนี้ละ ด้านองพลเมืองไทยนะครับ ผู้บริโภคทุกคนเราก็มีผู้บริโภคที่คุณภาพต่ำพอสมควร ประเทศเราเป็นผู้บริโภคที่บริโภคด้วยตา ดูแล้วก็เลือกซื้อ ด้านองในห้องนี้



รู้ไหมครับ ว่าอ้ายพัฒน์จะเป็นผู้บริโภคมี่คุณภาพที่สุด เพราะอ้ายพัฒน์อาจจะอธิบายเสียตัวนี้ได้ว่า ใครเป็นคน  
ทอ และตัดเย็บที่ไหน แต่ผู้บริโภคมี่ส่วนใหญ่ไม่ได้สนใจข้อมูลของสิ่งที่ตัวเองบริโภค ที่ผมเรียกว่าบริโภคด้วยตา  
ซึ่งถือว่าการบริโภคที่คุณภาพต่ำ ซึ่งผมคิดว่าต้องสร้างด้วย และก็กลไกที่โจทย์ข้อที่หนึ่งดูเหมือนจะเป็นโจทย์  
ที่พยายามจะสร้างผู้บริโภคมี่ที่มีคุณภาพ ผมมีเพื่อนที่ทำงานแถวเมืองกาญจน์เขาบอกว่าบริษัทโทเทลกับยูโรเคเว  
กลัวการบอยคอตของผู้บริโภคมาจากกรณีวางท่อ เขาจึงเอาเงินให้ปตท. ไปให้ตำรวจที่ทองผาภูมิ ก่อนหน้าที่จะ  
เกิดเรื่องประมาณ 8 เดือน แต่ว่าผู้บริโภคในประเทศไทยก็ยังไปไม่ถึงที่จะไปบอยคอตใคร อันนี้เป็นเรื่องจริง  
เพราะฉะนั้นความยากลำบากของเกษตรกรที่ทำเกษตรยั่งยืนก็ไม่ได้เข้ามาอยู่ในใจ อยู่ในความสนใจของผู้บริโภค  
ที่อยากจะกินผักปลอดสารเคมีเลย เพราะฉะนั้นจะต้องมีกลไกที่พยายามทำ ผมทราบว่าผู้บริโภคที่จะบริโภคอะไร  
ด้วยข้อมูลที่มากไปกว่าการเลือกซื้อสินค้าด้วย

คุณวิจิต : ทำไมบ้านเรถึงเปลี่ยนไป ไม่เหมือนคนจีน ซึ่งเมื่อคนจีนไปอยู่ที่ไหนเขาก็จะบริโภคแบบจีน เมื่อคน  
ไทยเข้าไปทำงานกับคนจีน คนไทยเราก็เปลี่ยนวิธีการกินเป็นแบบจีน บริโภคผักจีน เรียกธัญพืชผักคะน้า ผักกวางตุ้ง  
ซึ่งที่จริงเราน่าจะบริโภคผักพื้นบ้านของเรา ตรงนั้นมันจึงขยายไปสู่ระบบการผลิต การนำเข้าการผลิตก็ต้องเปลี่ยน  
ไปเพราะคนจีนเป็นคนทำการค้า ซึ่งมันเปลี่ยนไปหมดเลย เราทานอาหารไม่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ สภาพ  
แบบบ้านเราต้องบริโภคผักพื้นบ้าน เรากับไปกินพวกผักจีน ซึ่งเป็นอาหารที่เหมาะสมสำหรับคนที่อยู่มีอากาศหนาว  
ตอนนี้เราก็เปลี่ยนไปกินแบบฝรั่งอีก เราจะเปลี่ยนวิธีการผลิตอีก ด้วยความที่เราไม่เป็นตัวของตัวเอง เราจึงกลายเป็น  
เป็นทาสทางเศรษฐกิจ ดังนั้นเราเราจะทำให้ผู้บริโภครู้จักพึ่งตนเองได้ คือหันมากินแบบไทย เพราะฉะนั้นตลาด  
ต้องปรับตัวด้วย ผู้บริโภคต้องปรับตัวด้วย ไม่ใช่ให้ผู้ผลิตเป็นผู้ปรับตัว ผู้บริโภคจะไม่ใช้บริโภคเพื่อสุขภาพเท่า  
นั้น ต้องเชื่อมโยงไปถึงว่า ถ้าบริโภคไม่ถูกต้องมันจะส่งผลกระทบไปถึงเรื่องใดบ้าง เพราะฉะนั้นผมคิดว่าผู้  
บริโภคบางคนจะเห็นความสำคัญเพียงเพื่อบริโภคเพื่อสุขภาพเท่านั้น ถ้าเราเปลี่ยนที่คนกินด้วยว่าจะต้องบริโภคที่  
คำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ด้วย ไม่ใช่มีเงินแล้วจะบริโภคในสิ่งที่ตนเองอยากบริโภค แบบนี้ทุกสิ่งก็อยู่ไม่ได้

อ.พดกฤษ : ข้อสังเกตของวิจิตก็เหมือนกันว่า จะสนับสนุนคำถามข้อที่หนึ่ง ว่าในเรื่องของรูปแบบ และระบบการ  
ส่งเสริม และการสร้างกระแสให้กับผู้บริโภคที่ใช้ข้อมูลถูกต้อง และสอดคล้องกับปรัชญาและหลักการผลิตของ  
เกษตรยั่งยืนจะทำได้อย่างไร

อ.สุชน : ถ้าเราดูจุดแข็ง จุดอ่อนของเกษตรยั่งยืนหรือเกษตรธรรมชาติ มีจุดแข็งก็คือไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และ  
อีกอย่างหนึ่งคือไม่ทรมาณสัตว์ ซึ่งตรงนี้สามารถเป็นประเด็นที่จะทำให้ผู้บริโภคตระหนักตรงจุดนี้ ซึ่งเป็นจุดนี้  
ผมถือว่าเราสร้างให้เป็นจุดแข็งของตัวเอง แล้วก็ในส่วนที่เราพูดกันในเรื่องตลาดเราอาจจะมองคนละประเด็นกัน  
ตลาดเรามองความหมาย ว่าตลาดในปริมาณขนาดนี้เราจะผลิตให้ได้ขนาดนี้ มันไม่ใช่ว่าตลาดเราต้องการแบบนี้  
เราจะต้องไปงอนง้อ เราต้องพึ่งเขาตลอดไปมันไม่ใช่ เท่าที่ผมสังเกตในเชียงใหม่ที่ผู้บริโภคที่ใช้พืชผักปลอด  
สารเคมีเยอะมาก แล้วผมเข้าใจทุกคนจะใช้ตราฉันทันหมดนะครับ

อ.พดกฤษ : ข้อเสนอของอาจารย์กับคุณเดชาก็เข้าไปในส่วนของคุณแบบตลาด ซึ่งได้ขยายออกไปว่าให้มองเรื่อง  
ของครอบครัว หมู่บ้าน ริมทาง อำเภอ จังหวัด ในขณะที่เดียวกันเราเข้าไปดูในเรื่องของผู้บริโภค ซึ่งมีระดับแตกต่างกัน  
กัน กลุ่ม หรือเป้าหมายอาจจะแตกต่างกัน เพราะฉะนั้นข้อมูลที่เรานำมาใช้จะแตกต่างกันบางส่วน อันนี้ก็จะอยู่ในข้อ  
หนึ่ง และข้อสอง

คุณทรงพล : ผมคิดว่าที่เราบอกว่าเราอยากให้ผู้บริโภคมีความเข้าใจ คิดผู้บริโภคจะมีกลุ่มเป้าหมายอยู่ 2 ส่วน  
ส่วนหนึ่งก็คือ กลุ่มเป้าหมายที่เป็นสาธารณชนที่ส่งผ่านกระบวนการสื่อ อันนั้นผมจะตั้งคำถามอาจจะที่คุณ  
เนตรดาว ซึ่งทำเรื่องสื่อ มองยุทธศาสตร์ของการขับเคลื่อนทางด้านสื่อออกมาอย่างไร ส่วนที่สองก็คือบทบาทของ

สถานการศึกษา โรงเรียน คือการปลูกฝังไปสู่คนรุ่นใหม่ ความจริงมันก็เปลี่ยนยาก เราต้องไปดูพื้นฐาน และนโยบายของโรงเรียนตรงนี้เนี่ยะ มันก็ไปเชื่อมโยงกันทั้งกิจกรรมและหลักสูตร ว่าจะจะเป็นกิจกรรมหรือเป็นแนวทางปฏิบัติที่จะบรรจุในสิ่งที่เราพูดตรงนี้ได้อย่างไร ก็ฝากคำถามไปถึงสื่อ

คุณวิจิต : ถ้าพูดถึงเรื่องกวางเครือ มันทำให้คนตื่นทั้งประเทศนะครับ ที่นี้เราจะทำยังไงให้เชื่อมโยงให้เห็นว่าจะกินผักพื้นบ้านก็ไม่ต่างกับกินกวางเครือ จริง ๆ ผมได้ข้อมูลจากกองโภชนาการ ที่เขาทำวิจัยเรื่องคุณค่าของผักพื้นบ้าน แต่ว่าข้อมูลตรงนี้ไม่ได้ถูกเผยแพร่ไปสู่สาธารณชน จริง ๆ แล้วเราไปกินผักจีน กินอะไรต่อไปไปตามความชอบ ตามความเคยชิน ข้อมูลที่ควรจะถูกเผยแพร่มันไม่ได้ถูกเผยแพร่ แล้วอีกอันก็คือผมเห็นพฤติกรรมการบริโภค ที่ผมเห็นได้ชัด คนรวกกินเหล้า กินอะไรสารพัด ไม่รู้ว่าตัวเองกินอะไรเข้าไป แต่พอวันคิดคืนดีตัวเองชักเริ่มไม่สบาย ไปซื้อยาแคปซูลจากญี่ปุ่น จากอเมริกา นี่คือสภาพเพราะว่าไม่รู้ว่าตัวเองกินอะไรเข้าไป

คุณอุบล : ครับเรื่องของตลาดทางเลือกที่เป็นประเด็นที่เราพูดกันอยู่ ตอนนี้เห็นมีคุณครูหลายคนนะครับ ผมว่าจุดนี้เป็นจุดที่สร้างจิตสำนึกนะครับ ผมเคยไปญี่ปุ่นนะครับคนไทยกินอาหารญี่ปุ่นนะครับไม่กินอาหารไทย ผมเคยทดสอบนะครับใกล้ ๆ ผมเอง คือถูกผม ผมให้เลือกเอากล้วยทอดกับมันฝรั่งทอด เขาจะเลือกมันฝรั่งทอดนะครับ ผมเอาแอปเปิ้ลใส่กระป๋องไปไว้วันสองวัน พออีกวันเอากล้วยใส่ไปให้ คั้นไม่เอาไป ทั้ง ๆ ที่กล้วยน้ำว้ามีคุณค่าสูงกว่า ผมว่ามันจะสร้างจิตได้สำนึก โดยใช้คุณครูในโรงเรียนสร้างจิตสำนึกให้เด็กก่อน ถ้าทำได้ก็จะดีมากเลย

อ.พฤกษ์ : ผมขอเพิ่มเติมในส่วนของสื่อ นะครับ ในเชียงใหม่ตอนนี้เรามีรายการวิทยุของอาจารย์ สุนันท์ ละอองศรี ซึ่งฟรี แก่จัดรายการเกษตรยั่งยืน โดยเฉพาะ ทุกวัน เพราะฉะนั้นงานเกษตรยั่งยืนภายใต้ สวท. ทั้งที่ร่วมกับชาวบ้านก็เขาจัดตาราง แล้วก็ตอนนี้กำลังพูดถึงการตลาด แล้วก็เรื่องคุณภาพ อันนี้รายละเอียดกลุ่มที่ทำนี้ สามารถที่จะจัดรายการแทรกเข้าไปได้เลย ถ้าไม่มีอะไรก็ขอเชิญกลุ่มต่อไปนะครับ

คุณชมชวน : ผมให้ข้อมูลนะครับ จริง ๆ แล้ว มี การทำเรื่องวิทยุ มีการจัดรายการทุกวันศุกร์ เวลา 15.10 – 16.00 ที่ สวท.เชียงใหม่ มีชาวบ้านมาจัดรายการเอง เป็นวิทยากรเอง แต่ว่าเมื่อวานเวลาจำกัดที่จะลงรายละเอียดเรื่องนี้ครับ

อ.พฤกษ์ : ในเรื่องอันนี้ ในเรื่องที่ชาวบ้านใช้สื่อ โอกาสหรือสิทธิชาวบ้านที่จะมีสื่อของตัวเอง ทั้งในเรื่องพระราชบัญญัติที่เมื่อก่อนเราไม่ค่อยสนใจมากนัก ถึงมีความหมายมาก ในตอนนี้เนี่ยะครับ

คุณชมชวน : เรื่องวิทยุ ซึ่งจะเป็นชุดวิจัยอีกชุดหนึ่งครับ

อ.พฤกษ์ : ทางการศึกษาครับเชิญครับ

## 6. กลุ่มด้านการศึกษาเกษตรกรรมยั่งยืน

### อ.ไพฑูรย์ นำเสนอ

กลุ่มนี้ให้ผมเป็นประธานครับ ที่แรกจะให้อาจารย์สมคิด มานำเสนอ นะครับแต่ไม่ยอม คือกลุ่มการศึกษาเราก็มีบรรดาครูอาจารย์ทั้งหลาย ก็มี ดร.อานัฐ ดันโช จากแม่โจ้ คนที่สองก็ ผม คนที่สามอาจารย์รุ่งพันธ์ศรีวงศ์ จากโรงเรียนกาวีละวิทยาลัย คนที่สี่ก็อาจารย์รุจิพร บุญมี จากกาวีละเช่นกัน อาจารย์ไพโรจน์ จากกาวีละเช่นกัน อาจารย์พิชัย จากสันทรายวิทยาคม อาจารย์สรสิทธิ์ จากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีต้นปาดอง อาจารย์สุวิทย์ จากโรงเรียนบ้านอมลอง อาจารย์สมคิด แก้วทิพย์ และคุณอุบล จากมหาสารคามท่านมาจากเครือข่ายเกษตรทางเลือกที่อีสาน และคุณแสงทิพย์ จากมูลนิธิพัฒนายักษ์ภาพชุมชนครับ เราได้ประชุมกันที่ได้ค้นไม่ นะครับ ใกล้กับธรรมชาติ

ปัญหาที่ออกมาว่า เราขาดหลักสูตรการศึกษาเรื่องเกษตรยั่งยืนในทุกระดับ ทุกระดับหมายถึงว่า ตั้งแต่ อนุบาล ประถม มัธยม วิทยาลัย จนถึงมหาวิทยาลัย

ข้อสองก็คือว่าแนวคิดเกษตรยั่งยืนยังมีเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เช่นพวกเรา มันมีไม่กี่คน พวกที่สนใจเรื่องนี้ น่าจะเผยแพร่และกระจายออกไป

ข้อสาม การเรียนการสอนในวิชาเกษตรไม่สอดคล้องกันครับ คือยกตัวอย่าง มช.ไปสอนเรื่องยางพารา หรือว่ามก.ไปสอนเรื่องลำไย ยกตัวอย่างให้เห็นเป็นรูปธรรม แต่มันก็น่าจะรู้ไว้ละครับ

ข้อสี่ ผู้บริหารยังคิดเห็นไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลง คือหมายความว่า ผู้บริหารไม่เอาด้วย ผมยกตัวอย่างง่าย ๆ หัวหน้าภาควิชา ผมไม่บอกวิชาอะไร พอพูดเรื่องเกษตรยั่งยืน บอกว่าคุณจะกลับไปอยู่แอฟริกาหรือไง แค่นั้นนิยามมันไม่ลงตัวแล้ว มันพูดกันไม่รู้เรื่องแล้ว มันต้องพูดภาษาเดียวกันก่อน แต่เริ่มต้นมันก็ไม่ว่างกันแล้ว มันก็พูดต่อไม่ได้ หรือบางคนผมเสนอเกษตรยั่งยืนเข้าไปในหลักสูตรผมพูดถึง ลด ละ เลิก สารเคมีเขาบอกว่ามาได้ คณะนี้ด้วยทุนนะครับ เขาบอกว่าไม่ได้ คุณต้อง IPM คุณต้องปราบศัตรูพืชแบบผสมผสาน ไอนั้นมันเอียงซ้าย มันสุดโต่งว่าไปนั้น ไม่ทราบ NGOs เอียงซ้ายหรือเปล่า

อีกอันหนึ่ง คือ การเรียนการสอนด้านการเกษตรไม่มีการเชื่อมโยงกับของจริง อันนี้หมายความว่า ส่วนมากนักศึกษาเกษตรมักจะ ไม่ใช่ลูกหลานชาวนา เป็นลูกหลานของข้าราชการหรือนักธุรกิจ เรียนไปอย่างนั้น อย่างผมเรียนด้านเกษตรไม่ได้ชอบเรื่องเกษตร แต่อยู่ไปนาน ๆ มันก็ชอบเอง เพราะมาถึงป่านนี้ไม่ชอบก็บ้าแล้ว

ต่อไป คือการเรียนการสอนของอาจารย์ขาดการบูรณาการ หมายความว่า การเรียน อย่างเกษตรยั่งยืน อย่างที่กลุ่มชนวนบอกว่าน่าจะพูดกันถึงเรื่อง การผลิต แปรรูป มาตรฐาน การตลาด หรือการบูรณาการอีกรูปแบบหนึ่งคือ สมมติว่ามีขยะ เราก็เอาขยะมาทำปุ๋ยหมัก สอนนักเรียนว่า บูรณาการว่าขยะนำมาทำปุ๋ยหมักก็ได้ หรือว่ามาแปรรูปเป็นอะไรก็ได้หลาย ๆ อย่าง

ข้อสุดท้าย คือ ขาดรูปธรรมของการทำเกษตรยั่งยืน คือหมายความว่ามันเห็นรูปแบบ ไม่ชัด คนทำเกษตรยั่งยืนมันมีไม่กี่ราย ครูบาอาจารย์ก็ไม่ได้พานักเรียนไปดูงาน อะไรมากมายนัก เห็นอาจารย์ทิพย์รัตน์บอกว่าพานักศึกษาแพทย์ไปดูงานที่แม่ทา บอกว่าเกิดมายังไม่เคยเห็นต้นมะเขือเลย นี่ก็เป็นอุปการะหนึ่ง คือหมายความว่า ความดี ของการดูงาน อีกอย่างหนึ่งคือภาพฝันนะครับ คือ

หนึ่ง หลักสูตรที่เน้นการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาในโรงเรียนและชุมชนเป็นสำคัญ คือหมายความว่า ให้นั้นที่โรงเรียนหลักสูตร หรือเน้นปัญหาของชุมชน หลักสูตรควรจะสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน ความชุมชนมีปัญหาอะไรก็สอนเรื่องนั้น

ข้อที่สอง การวิจัยที่เป็นความจริงสามารถตอบคำถามมีเหตุผลที่ชัดเจน มันมีน้อย ยังไม่เห็นนะครับ ก็อย่างที่ว่า งานวิจัยเรื่องเกษตรยั่งยืน ว่าเขาซื้ออะไรกันแน่ จะเอาซื้อเกษตรยั่งยืน หรือเกษตรอินทรีย์ หรือเกษตรธรรมชาติ

สาม การเชื่อมโยงการผลักดันการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาเกษตรยั่งยืนทุกระดับ ก็หมายความว่า ควรจะเชื่อมโยงในระดับประถม มัธยม มหาวิทยาลัย หรือแม้กระทั่งอนุบาล

สี่ แหล่งรวมความรู้แบบองค์กรรวมทุกระดับที่ทุกคนเข้าถึงได้ อันนี้ผมรับปากอีกงานนะครับ ผมจะจัดการเอง อาจจะผ่านเว็บไซต์ หรือแอพลิเคชั่น ให้บรรดาทีมงาน

ข้อห้า ควรจะแปลความหมายงานวิจัยให้พร้อมใช้สำหรับชาวบ้าน นักเรียน นักศึกษา คือหมายความว่า ทำยังไงจะตีความ เขียนภาษาง่าย ๆ ให้ชาวบ้านรู้เรื่อง บางทีอย่างว่านักวิชาการไปพูดอะไรเข้าใจง่าย ไม่ทราบว่าเป็นความจริงไหม

ข้อหก การส่งต่อคน สร้างกำลังคนร่วมในระดับประถม มัธยม มหาวิทยาลัย การส่งต่อหมายความว่า การผ่องถ่าย การถ่ายทอด เราจะทำทุกระดับ

สุดท้าย ทำหลักสูตรในเชิงบูรณาการ ต้องครบวงจร ตั้งแต่การผลิต การตลาด การส่งออก เหมือนที่พูดเมื่อกี้

แนวทางการดำเนินงานครับคือการรวมตัวกันสร้างเครือข่าย มีคณะทำงานตอนนี้เราตั้งแล้วนะครับ เขาอุปโลกให้ผมเป็นประธาน มีเลขาคืออาจารย์จุฬาร เป็นเลขา และมีคุณแสงทิพย์เป็นประชาสัมพันธ์ ร่วมกันจัดตั้งโครงการชุดโครงการ พัฒนาการศึกษาระบบที่ยั่งยืน รวบรวมองค์ความรู้และเผยแพร่ ใส่เข้าไปในหลักสูตร เชื่อมโยงเรื่องเกษตรกรรมยั่งยืนกับโรงเรียน มีนักเรียนตั้งชมรมเกษตรปลอดสารพิษ การทำอาหารกลางวันให้เด็ก ๆ ทำให้เด็กได้รู้ได้ตระหนักเพราะได้ตนเอง ไม่ต้องไปซื้อข้างนอก เป็นการลดต้นทุน ร้านค้าสินค้าเกษตรยั่งยืนในโรงเรียน ในสถาบันทุกสถาบัน ขอโฆษณาโรงเรียนกวิละได้ ISO นะครับ มาตรฐานระดับโลกนะครับ เดี่ยวจะให้อาจารย์โรงเรียนกวิละขึ้นมาพูดเอง คือบางแห่งก็มีสหกรณ์ร้านค้าเราก็เชื่อมโยงกันได้ สินค้าเกษตรหรือผักปลอดสารพิษไปขายที่ร้านค้าหรือ ที่สหกรณ์ได้ ต่อไปก็เชื่อมโยงความต้องการสินค้าเกษตรยั่งยืนของผู้ผลิต อันนี้ก็หมายความว่าคงจะเป็นเรื่องการตลาด การนัดหมายกลุ่มเราเนี่ย เขาถามว่าจะติดต่อกันได้อย่างไร ผมก็เสนอว่า นัดพบกันเดือนละครั้ง ครั้งแรกนี้ วันที่ 20 กว่าเดือนหน้า หลังสงกรานต์ เป็นการสร้างจุดร่วมคิด ทำงานตามภารกิจ ก็ยังจัดเป็นชุดใหญ่ มีตัวประธาน และก็จะทำให้เรื่องเดียวกันเนี่ยเรื่องโรงเรียน และก็จะรายงานความก้าวหน้าว่ามีความก้าวหน้ากันแค่ไหน สถานที่อยู่ก็หมุนเวียนตาม การทำงานอยู่คราวหน้า อาจเป็นออฟฟิศคราวถัดไปอาจจะเป็น มข. หมุนเวียนกันไปอาจจะเป็นโรงเรียน ทำหนังสือราชการแจ้งให้ผู้บริหารทราบ สมัยนี้ต้องมีหลักฐานเพราะว่าไทยรักไทยให้ใบอนุญาตราชการ คือเรื่องชมรมเกษตรปลอดสารพิษก็จะให้นักเรียนทำกิจกรรม ผมมีความคิดเพิ่มเติมอีกอย่าง คือมีโครงการคือเป็นพิธีกรให้ Y.M.C.A. เขาจัดค่ายสิ่งแวดล้อม คือไปนอนค้างที่เหมือนจะใกล้กับโรงเรียน ผมอยากจะทำชมรมเพื่อนรักธรรมชาติ สัตว์ป่า เติมนกชมไม้ ไปวาดรูป ต่อไปให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางแบบ Child Center และตัวอย่างเมื่อปีที่แล้วโรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่ซึ่งได้รับรางวัลดีเด่น พานักเรียนอนุบาลไปปลูกข้าวที่ อำเภอแม่ริม ทำให้เด็กรู้ว่าข้าวแต่ละเม็ดมันเกิดขึ้นได้อย่างไร ทำให้เด็กรู้จักข้าว อันนี้เป็นประสบการณ์ ทำให้เด็กรักการเกษตร คือ ผมมีความเห็นว่าคนไทยมีทัศนคติหรือว่าค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง คือว่า จะดูถูกเกษตรกร ทำยังไงเราจะเปลี่ยนทัศนคติแบบนี้ให้มารักเกษตรกร เพราะเศรษฐกิจไปไหนไม่รอดแบบหลังชนกำแพง หลังพืงผา มานั่งนึกนับหนึ่งใหม่ ถ้าจะให้เด็กรักเกษตรกรต้องหันมาทางสิ่งแวดล้อม ต้องกล้าเข้าไปใกล้สิ่งแวดล้อม

อาจารย์ทิพย์รัตน์ : อาจารย์ก็พูดในเรื่องของผู้บริโภคและเรื่องนักเรียน เราลองมามองในแง่ที่พื้นที่พื้นที่พื้นเมือง ซึ่งจะเชื่อมโยงประเด็นไปถึงผู้บริโภค ตอนนี้เรากำลังอยู่ในประเด็นของเกษตรแบบยั่งยืน เราจะเห็นว่าพืชพันธุ์พื้นเมืองที่ขึ้นง่าย ๆ ในพื้นที่ของเราที่เหมาะสมกับพืชพันธุ์พื้นเมืองเหมาะกับทั้งอากาศและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเห็นว่าพันธุ์พื้นบ้านที่มีความเหมาะสมต่อพื้นที่จะมีสารอาหารบางตัวซึ่งจะดีกว่า และไม่แพ้ไม่ว่าผักที่คุณวิจิตพูดถึง หรือว่าแครอท แอปเปิ้ล หรือว่าอะไรก็ตามแต่ เราจะทำยังไงที่จะเอาสิ่งเหล่านี้เข้าไปสู่ชุมชน หรือว่าเข้าไปสู่ผู้บริโภค ยกตัวอย่างเช่น ฝรั่งเศสทำงานวิจัยเรื่องการกินแครอทเยอะ กินมะเขือเทศเยอะจะมีสารไรโคเฟน เราก็น่าจะวิจัยว่าสารไรโคเฟนที่ช่วยในการเป็นมะเร็งต่อมลูกหมากหรือมะเร็งทั่วไปก็ดีมันคืออะไร ตรงนี้ก็เป็นประเด็นที่เราสื่อถึงผู้บริโภค ที่นี้ก็เชื่อมโยงไปถึงนักเรียน นักศึกษา ก็ตามแต่ ดิฉันกำลังมองอยู่ว่านักศึกษาแพทย์ที่ชำแหละศพ เขารู้ว่าสารพิษที่ตกค้างอยู่ หรือกินเข้าไปมันไปมีผลกระทบต่ออวัยวะต่าง ๆ อย่างไร หรือว่าเกษตรกร นักศึกษาเกษตรก็รู้ว่าใส่เข้าไปเท่าไร ถึงจะทำให้ดินมันนั้นหรือผลผลิตนั้น จะโตภายในกี่เดือน แต่นัก

ศึกษาแพทย์จะรู้เกี่ยวกับผลกระทบของมัน เพราะฉะนั้นทำอย่างไรจะให้พี่สอนน้อง คือ นักศึกษาแพทย์ได้ไปเที่ยวตามชุมชนที่เห็นว่าเป็นในเรื่องของ Child Center ที่ให้นักเรียนเป็นจุดศูนย์กลาง คำแปลคือให้พี่สอนน้องคือเด็กมัธยมก็ตามแต่ สถานักศึกษาที่อยู่มหาชัยแล้ว ทำยังไงถึงจะมีหลักสูตรที่นอกระบบจริง ๆ แล้วถ้าเราเข้าไปในระบบเราจะทำยังไง เราน่าจะเอาข้อมูลที่เป็นวิชาการไม่ว่าในเรื่องของคุณค่าของสารอาหาร เข้าไปเผยแพร่ด้วยตอนนี้กำลังคิดว่าจะออกหนังสือเล่มหนึ่ง เพื่อศึกษาในเรื่องของสารอาหาร คือค้นคว้าไว้เยอะนำมาวิเคราะห์เกี่ยวกับสารอาหารมีค่อนข้างเยอะ นำไปวิเคราะห์ของด้านสถานที่ที่จะเอาเข้ามาเป็นเชิงที่จะให้ผู้บริโภค และก็เอาเข้ามาในเชิงพาณิชย์ ก็คือผู้บริโภคจะสนใจ คนก็จะพากันซื้อ มันเป็นทางออกหนึ่งของเกษตรกรยั่งยืน ก็คือในเรื่องของสังคมที่เราจะจัดการอย่างไร คิดว่ามองมาถึงเมื่อวานจนถึงวันนี้ จนกระทั่งถึงวันสุดท้ายมันเป็นประเด็นเชื่อมโยงเราอยากจะให้เป็นกลุ่มใหญ่ แต่เราสามารถที่จะเชื่อมโยงได้ตั้งแต่เด็ก ๆ เยาวชน และผู้ใหญ่ จนเข้าไปถึงในป่าในระบบนิเวศ ที่คุณเสนอเมื่อมันเป็นสิ่งนั้นมันอยู่ภายใต้บริบทของชุมชน เพราะฉะนั้นเราจะทำอย่างไรให้สิ่งแวดล้อม หรือชุมชนเหล่านั้น เขาบอกว่าสิ่งเหล่านั้นมันเริ่มตั้งแต่ในสมอง เช่นหนูจะเดินเข้าไปในท้องเพื่อเอาอาหาร จะเข้าไปคิดเห็นที่อยู่ในสมองนั้น มันก็จะพยายามไปทางนั้น อาจจะมีทางที่มันชิน ในงานวิจัยเขาก็ทำเหมือนกัน คิดว่าถ้าเราเริ่มต้นที่เยาวชนหรือโรงเรียน ใช้ให้นักศึกษาเป็นตัวอย่างต่อมาเราก็จะได้เยาวชนรุ่นที่ดี ๆ

**อาจารย์สมคิด :** คือในเรื่องความต้องการที่ดินจากโรงเรียน คือกำลังคิดว่าโรงเรียนในฐานะที่เป็นศูนย์รวมของเด็ก เชียงใหม่นี้อาจจะมีหลายหมื่น เฉพาะในเขตเมืองและรอบ ๆ รองมาคิดคำนวณง่าย ๆ ว่า หลายหมื่นเนี่ยจะมีกล้วยเดี่ยวที่ขามต่อวัน และกล้วยเดี่ยวต้องการถ่วงออกก็กิโล ต้องการผักบุ้งเท่าไร ทั้งหมดข้าวที่จะเอามาหุงให้นักเรียน ตั้งแต่อนุบาลจนถึงมัธยม อาจจะเข้ามาหาได้ด้วย มันมีคำถามหาศาล สินค้าเกษตรยั่งยืนของเราเนี่ยเอาเข้าระบบตรงนี้ได้ มันเป็นตลาดใหญ่และมันสามารถทำได้ โดยใช้วิถีที่ทำได้ และค่อนข้างจะแน่นอนมันก็จะสามารถวางแผนเชื่อมโยงกับการผลิตและควบคุมอาหารอะไรได้ด้วย ที่สำคัญจะสร้างจิตสำนึกให้มันคิดหัวใจ ให้มันเกิดความเคยชินกับอาหาร มันเป็นเรื่องที่ควรที่จะเชื่อมโยง ตั้งแต่การเรียนการสอน การใช้ชีวิตในโรงเรียน มันต้องวางแผนกันพอสมควร

**อาจารย์สุเดช :** ผู้บริโภคกับโรงเรียนมันอยู่ตรงกลางด้วย พูดตรง ๆ ผมเองยังไม่ชัดเจนในเรื่องของเกษตรกรยั่งยืน 100 % ของผู้บริโภคที่เข้ามาในจุดนี้ เมื่อผมฟังคุณหมั่นใจมาก ผมฟังคุณบอกว่าที่ผมทำ ผมเข้าใจในเรื่องสีเขียว แต่มองว่าเป็นภารกิจที่ใหญ่มหาศาล ถ้าผมมองถึงแวดลอมนี้ดีมาก จะติดตามอยู่คำถามหนึ่งว่าทำไมต้องเกษตรกรยั่งยืน คำถามนี้จะสืบเนื่องถึงหลักสูตรที่ยังจะจัด เหมือนจะมองข้ามไปข้ามมาระหว่าง 2 ทางนี้ คือไม่ได้ปูพื้นฐานมาแต่เด็ก ถ้าพูดถึงเรื่องหลักสูตรมีการทำหลักสูตร SA ทุกระดับ คือให้มีการจัดทำ ตอนนี้การศึกษาขึ้นพื้นฐานคือเปิดให้ทำหลักสูตร โดยคณะกรรมการสถานศึกษา สันนิษฐานคิดว่าจะเป็นทีมงานของท่านอาจารย์ ลองมองตรงนั้นดูปุ๊บถ้าจะมองแค่นั้น หลักสูตรนี้ยังไม่ครอบคลุมเพราะถามว่า สมมุติว่าท่านชมชวน ไม่มีความรู้เรื่องเกษตรมองให้ลึกซึ้ง เมื่อเป็นยังงี้ต้องมีการวางราก และก็ปูพื้นที่จะสร้าง เริ่มต้นกัน อันสุดท้ายกลุ่มที่ทำคืออยู่แล้วจะสร้างยังงี้รูปแบบอย่างที่ท่านอาจารย์พฤษภก็จะต้องมีรูปแบบหลากหลาย จะต้องมีการประเมินที่จะให้รับรู้จะต้องมีการแยกกลุ่มแยกลักษณะ กลุ่มที่มีอยู่แล้วไม่ต้องไปสร้างความตระหนักกันใหม่อีก กลุ่มใหม่ที่ท่านกำลังสร้างต่อ กับอีกกลุ่มหนึ่ง คนใหม่ ๆ กับผู้บริโภคใหม่ พวกไกล ๆ ไม่รู้เรื่องเลย เมื่อก่อนผมสมมติพูดว่าถ่วงออกเลย ผักบุ้ง ข้าว กล้วยเดี่ยวเลย ถามว่าเราไม่มองตรงนี้ ทำยังไงเราจะเจเข้าไปให้ถึงได้ เมื่อเป็นอย่างนี้ผมก็มองว่า เรื่องการศึกษา ถ้า โอเค ทำไปได้เลย เรื่องของหลักสูตรเกษตรกรยั่งยืนนี้ดีมาก ผมเห็นด้วย มันเป็นทั้งวิถีชีวิต มันเป็นทั้งสิ่งแวดล้อม เพื่อนร่วมโลก ร่อสัตว์ต่อคน ต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อสังคม ประชาคม ประเทศชาติ ต่อโลก ถ้าเป็นอย่างนั้นมันวิเศษจริง ๆ ก็ โอเค หลักสูตรที่วางแผนดีมาก แต่ถามว่าความสัมพันธ์หลักสูตรใหม่การศึกษาขึ้นพื้นฐาน พ.ร.บ. ฉบับใหม่

ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงในปี 45 ซึ่งจะมีในการศึกษาขั้นพื้นฐานก็จะรวม ๆ กัน ซึ่งจะเป็นการศึกษารอบการ ส่วนอุดมศึกษา กำลังจะปรับตัวออกไป เป้าหมายของชาติก็คืออยากจะให้หลอมรวมกันหมด หรือเป็นสถาบันการศึกษาแห่งชาติ เหมือนญี่ปุ่น หรือประเทศที่เจริญใหญ่โต มันก็จะเริ่มแข่งกัน ก็เลยมองไม่ตลอดแนว เด็กก็ต้องมารอว่าจะคิดกันแบบไหนดี หรือว่ามีผลกระทบเรียนขนาดไหน ทำยังไงถึงจะเข้ามหาวิทยาลัยได้ ต้องสอบกี่ครั้ง อันนี้มันไปเรียนโรงเรียนพิเศษ เมื่อไหร่ชาติจะเจริญได้เสียที กลับมามองอีกนิดหนึ่ง ผมก็เป็นห่วงโครงการหรือว่าส่วนวิจัยจะได้ได้ตลอดรอดฝั่งหรือไม่ ก็คงต้องรับหนักตรงนี้ ต้องรับทั้งผู้บริโภครวม ต้องรับทั้งผู้ผลิต ต้องวางแผนหมดเลย แบบของผู้ผลิต ผู้บริโภค มั่นหวังว่าต้องมีผู้บริโภคแบบยั่งยืนด้วย มันหายาก ส่วนคนที่มีอยู่ก็มีแต่น้อย ทำยังไงที่จะสร้างเขาให้ได้ ท่านพญักษ์บอกว่ามีสื่อ ที่จะมองแบบมุมมอง เราคุยกันในกลุ่มมันดูยาว เห็นแล้วว่ามันชักไม่ค่อยดีไม่จบ แล้วท่านก็เข้าไปตอนสุดท้าย ทำเรื่องข้าวกล้องต้องเริ่มต้นจากกระแสก่อน มันต้องปลูกกระแสก่อน แต่เรารู้ว่าของเราแบบยั่งยืนไม่ต้องกลัว สร้างกระแสทำให้เกิดหรือมีจุดขึ้น แล้วคนก็จะตาม ไม่ใช่จับคู่ แต่มันเป็นการสร้างกระแส เช่นอาจจะดูชุมชนต่าง ๆ ในรูปแบบต่าง ๆ โดยทางทีวี เช่นลานบ้านลานเมืองอะไรต่าง ๆ ขอแทรกเข้าไปจัดสเปซช่วย 10 วินาที แบบยั่งยืน เกษตรยั่งยืนมันดียังไง เกิดขึ้นมาได้ยังไง ส่วนเรื่องหลักสูตรคงต้องขอให้มุมมองของผู้เข้าร่วมมาช่วยในการร่างหลักสูตร หรือหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งต่อไปจะปล่อยให้ทำ แต่ก็ยังมีหลักสูตรกลาง แต่มันหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งเราจะต้องเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเข้ามาร่วมด้วย ไม่เช่นนั้นมันจะเพี้ยน แต่ผมมีความรู้สึกที่ผมเข้ามาใกล้พอสมควร ตัวผมเองเข้าใจจริง แต่ผมเองยังไม่เข้าใจเท่าไร ทุกท่านอาจจะเข้าใจหมด แต่ผมรับกับท่านเดชา ผมเข้าใจหมด ก่อนข้างจะรับได้ง่าย ผมรู้สึกซาบซึ้งและประทับใจ และพยายามจะไปเกษตรยั่งยืน

อ.พญักษ์ : พอดี อาจารย์สีลาภรณ์ พยายามจะพูดขอเชิญอาจารย์สีลาภรณ์ครับ

อ.สีลาภรณ์ : ที่จริง 2 วัน ที่คุยกันก็รู้สึกว่าได้อะไรเยอะมาก ประโยชน์ของสกว. ในแง่ของการสร้างโจทย์วิจัยก็มี คิดว่า เหนือกว่านั้นเป็นเรื่องของที่ได้ทำให้หลาย ๆ ฝ่าย ได้มาเห็นหน้าเห็นตากัน และก็คิดว่าแต่ละฝ่ายจะร่วมกันทำงานอย่างไร งานไหนที่กำหนดขึ้นมาก็ไปเลยเรื่องเรื่องวิจัยเยอะ คิดว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี ที่จะทำให้งานพื้นที่จะต่อกระบวนกันที่จะทำงานร่วมกันต่อไป คราวนี้คงเป็นจุดเริ่ม คงไม่ใช่ มันคงไม่ได้อะไรเฉพาะ ของ สกว. แล้ว สกว. ไปทำ มันก็จะมีกลุ่มองค์กรเคลื่อนไหวในท้องถิ่นด้วย ฉะนั้นขอสรุปในเฉพาะส่วนของงานวิจัย เท่าที่มองได้มองไปว่า ก็จะมีงานวิจัยอยู่ 3 ส่วน ที่พูดกันจาก 5-6 กลุ่มทั้งหมดนี้ จริง ๆ แล้ว พวกนี้จะจดหรือไม่จดก็ได้ เพราะคิดว่าฝ่ายเลขจะพิมพ์ให้อีกทีหนึ่ง กลุ่มแรกนี้เป็นงานวิจัยท้องถิ่นแล้วจะเป็นฐานที่ใหญ่ที่สุด มันก็จะมีตั้งแต่เรื่องประเด็น ขอล่าเป็นประเด็นหรือมันอาจจะคร่าว ๆ ว่าเวลาทำมันจะมีอะไร ต้องเรียนอย่างนี้ว่างานวิจัยของ สกว. มันมีอยู่ 2 ระดับ ระดับงานวิจัยท้องถิ่นเป็นคนในท้องถิ่นทำ เพื่อเขาจะได้อยู่ในกระบวนการค้นหาคำตอบเอง เรียนรู้ได้จากกระบวนการวิจัยนั่นเอง จุดมุ่งหมายไม่ได้เอาเฉพาะการขยายผล จุดมุ่งหมายคือเพื่อจะพัฒนาตรงนั้นให้แข็งแรง เพราะฉะนั้นตัวงานที่จะเกิดขึ้นได้ในตอนนี้สามารถเป็นกรณีศึกษา บ้านนูน คำบาลี อยากจะทดลองการปรับจิตสำนึก การเรียนรู้ วิถีปฏิบัติ เกษตรกรจะทำได้ยังไง จะขยายเครือข่ายได้อย่างไร จะร่วมกับ อบต. ร่วมกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ที่งานที่จะขยายเกษตรยั่งยืนได้อย่างไร ในพื้นที่ต่าง ๆ ทำได้เพื่อที่จะหาคำตอบ แล้วคำตอบนั้นก็กลายเป็นงาน Action ก็คือว่าหาวิธีจะไปร่วมงานกับเขา จึงมีประเด็นเกี่ยวกับเรื่องกระบวนการสร้าง โดยทิศทางการศึกษาเติบโตของสถาบัน องค์กร เกษตรกร จริง ๆ ทั้งหมดที่ประมวลมาทั้งหมดนี้ มันจะมาทั้ง 6 กลุ่ม อาจจะเรียบเรียงและคำพูด วิธีเขียนใหม่เท่านั้น การทำแผนพัฒนาเกษตรยั่งยืนในชุมชนซึ่งจริง ๆ คือการหาแนวทางการพัฒนาเกษตรยั่งยืนในชุมชนควรจะเป็นอย่างไรแล้วเอามาทำ มีกลุ่มหนึ่งที่ทำแผนพัฒนาเรื่องรูปแบบตลาดนัด เรื่องหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน ทั้งในแง่ของการจัดเนื้อหา กิจกรรม จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้นได้อย่างไร เรื่องเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการรักษาระดับผลผลิตหรือพัฒนาผลผลิต การค้นคว้าและพัฒนา

พันธุ์พืช ซึ่งจะมีงานพวกนี้ที่สามารถทำได้ในท้องถิ่น ที่นี้งานในระดับที่ถัดไป มันจะเป็นงานวิจัยเพื่อพัฒนาระบบสนับสนุน อันนี้จะขึ้นต้นโดยทำเองโคด ๆ เป็นไปได้ เมื่อในแต่ละเฉพาะบางประเด็น ยกตัวอย่างเช่น เกษตรมาตรฐานผลิตภัณฑ์เกษตรสินค้าเกษตรยั่งยืน อันนี้หานักวิจัยที่เป็นนักวิชาการ มหาวิทยาลัยที่แยกต่างหาก หลาย ๆ เรื่อง ที่เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาเกษตรยั่งยืน หรือว่าการสร้างหลักสูตรของเกษตรกรนี้ไม่ใช่หลักสูตรในโรงเรียน เราหมายถึงหลักสูตรของเกษตรกรด้วยกัน จะเรียกว่า หลักสูตรก็ได้ หรือการขยายเครือข่ายเกษตรกรก็ได้ มันจะได้มาจากการสังเคราะห์ในกรณีศึกษาในท้องถิ่น ก็คือต่อยอดขึ้นมา สมมุติว่าเรามี Case เกษตรที่สูง Case ที่ราบ หรือแม้แต่ Case ทางวัฒนธรรม การเพาะปลูกต่างกัน อะไรแบบนี้ มันก็จะเกิดเป็นหลักสูตร เมื่อทำ Case ของงานวิจัยที่เราพูดกันแต่แรก ประเด็นนี้จะปรับเปลี่ยนสำนึก การเรียนรู้ วิถีปฏิบัติได้อย่างไร ถ้าเราไปเน้นประเด็นเหล่านี้ในกลุ่มชาวไทยราบ วัฒนธรรมต่างถิ่นต่างที่หลาย ๆ แบบ มันจะกลายมาเป็นงานวิจัยที่ทีมงานวิจัยอีกทีหนึ่ง เป็น 2 ชั้น มันจะกลายเป็นหลักสูตรสำหรับเกษตรกร ในการปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติ จิตสำนึกได้ คือยกระดับขึ้นมา ได้เกิดการเปรียบเทียบ นี่เฉพาะภาคเหนือยังไม่นับข้ามภาคอีก

อ.สุรเดช : รอบกวนนิคหนึ่งจะครบสมมุติถ้าเป็นการสร้างหลักสูตรให้ผู้บริโภคจะได้ไหม

อ.จิราภรณ์ : ได้ค่ะ ขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมายนะคะ หรือว่าพูดเรื่องหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน พอถึงระดับการสังเคราะห์ขึ้นมาอาจจะต้องถามว่าสถาบันการศึกษาจะทำบทบาทหน้าที่อย่างไร คือมันยกระดับคำถามขึ้นมาอีกทีหนึ่ง คือมันยกระดับนั้นหมายความว่า ทั้งโรงเรียน ทั้งมหาวิทยาลัยควรจะทำอะไรกันบ้าง ที่เข้าไปหนุนได้ เรื่องการประมวลองค์ความรู้เรื่องการทำเกษตรยั่งยืน รู้ลึกที่เสนอจะเป็นของเกษตรกรที่สูง แต่เวลาทำจริง ๆ อันนี้คิดว่าน่าจะทำทั้งหมดเพราะผลที่ได้มันจะเอาไปทำ Mapping คล้าย ๆ ผู้รู้หรือแหล่งเรียนรู้ที่จะมาสร้างที่ Concept ที่เรียนว่าสถานี เรียนรู้ แลกเปลี่ยน อันนี้ก็จะเป็งานวิจัยที่จะไปสู่การพัฒนาระบบสนับสนุน แนวของมันจะขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง อันนี้หมายความว่า มันคงจะต้องการนักวิชาการจากข้างนอก งานวิจัยประเภทแรงงานวิจัยท้องถิ่น ใน Concept ของสกว. มันหมายถึงชาวบ้านทำ หรือคนในท้องถิ่นทำ ครู นักพัฒนาที่อยู่ในท้องถิ่น เกษตรตำบล เข้ามาร่วมกระบวนการของเรา แต่พอขึ้นมาในระดับสังเคราะห์พวกนี้จะต้องการนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเข้าไปบ้างหลายเรื่อง เช่นเกษตรมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชาวบ้านอาจจะทำได้ยาก แต่นักวิชาการจะต้องไปทำร่วมกับชาวบ้าน พวกนี้คือต้องการนักวิชาการจากข้างนอกเข้าไปทำด้วย เพราะฉะนั้นวิธี หรือลักษณะของงานวิจัยก็จะมี 2 แบบ คือแบบต่อยอด คือสังเคราะห์จาก Case จากงานวิจัยท้องถิ่น ที่ว่าตอนแรก กับวิจัยพัฒนาคือสร้างขึ้นมาตากหาคะระบบสนับสนุนอันนี้ที่เขียนที่ไว้ไว้ศูนย์ข้อมูลที่เชื่อมโยงเครือข่าย คือหมายความว่าระบบสนับสนุนพวกนี้ในที่สุดคือตัวที่ทำหน้าที่คล้าย ๆ ที่ท่านศึกษานาเทศน์ว่าไม่ใช่เอางานไปให้ท่านทำคงจะต้องเชื่อมโยง แต่ว่าถ้าเรามีข้อมูลของคนที่เกี่ยวข้องแล้ว ก็ได้รับรู้ความเคลื่อนไหวของงานวิชาการพวกนี้ มันจะนำเป็นเองโดยอัตโนมัติที่เกิดแหล่งที่จะเชื่อมโยงข้อมูลและเชื่อมโยงเครือข่ายกันได้ อันนี้เพื่อความแข็งแกร่งของระบบการสนับสนุนงานเกษตรยั่งยืนในระดับพื้นที่ อีกกลุ่มหนึ่งที่จับประเด็นได้ที่ค่อนข้างจะพิเศษออกมา แต่ไม่ถึงกับชัดเจนซะทีเดียว คืองานวิจัยที่นำไปสู่การพัฒนานโยบาย ระบบหรือกฎหมายอะไรทำนองนี้ ซึ่งจะมีนโยบายมาเกี่ยวข้อง เช่นนโยบายส่งเสริมการเกษตร มีย่อย ๆ เช่นเรื่องการใช้สารเคมี อาจจะมีอย่างอื่นอีก เรื่องการพัฒนาสินค้าด้วยการทำไร่มนุษยนิยม เรื่องของการอนุรักษ์พันธุ์พืช เรื่องการคุ้มครองพืชที่เกษตรกรรม แต่ประเด็นก็คือว่าโจทย์พวกนี้ก็ยังไม่ใช่ ถ้าจะว่าไปแล้วยังซับซ้อนหาได้ไม่ชัด คิดว่าปัญหาที่ชาวบ้านเผชิญมันคืออะไรที่ชัดเจน และมีเงินจะต้องถูกแก้ไขในระดับนโยบายไม่ใช่แค่ระบบสนับสนุนในพื้นที่เท่านั้น แต่ว่าถ้าเราไม่มีงานกลุ่มแรก กลุ่มนี้มันก็จะเบลอ ๆ ูไม่ล่อยออกที่เดียวว่าปัญหามันคืออะไร เพราะฉะนั้นถ้าตั้งเข้าจริง ๆ มันก็อาจจะต้องมีงานวิจัยท้องถิ่นสำหรับระบบการจัดการข้างหน้าที่มองไว้ ที่คุยกันก็คือว่าทาง สกว.ภาคโดยอาจารย์สมคิดก็จะประสานไปยัง

หลาย ๆ ท่าน หรือพอจะมีกลุ่มแกนในทำ ในส่วนของการประสานงานระยะแรกคงต้องมีกลุ่มที่สนใจกับประเด็น ปัญหาและต้องการที่เคลื่อนไหวขบวนอันนี้ ทางด้าน สก.คงจะสนใจในส่วนของการวิจัย และอาจารย์สมคิดคงจะ ตามเรื่องต่อ อาจจะเป็นเรื่องกรอบของงานวิจัยท้องถิ่น แต่ยิ่งไปกว่านั้นผลที่ได้จากวันนี้มันคือ การเห็นเครือข่าย ของคนที่ จะเข้ามาร่วมมือทำงานในกลุ่มงานต่าง ๆ และเป็นการเชื่อมโยงคนที่อาจจะเคยอยู่คนละฟาก หรือว่าไม่เคยได้คุยกันได้เข้ามาหากันมากขึ้น และมันจะได้เคลื่อนไหวอะไรต่อไป ต้องเรียนอย่างนี้ว่าประเด็นหนึ่งที่กำหนดขึ้นมา อาจจะไม่ใช่ว่าต้องเป็นตามนี้ทั้งหมด กลุ่มเล็ก ๆ อาจจะต้องนั่งคุยกันแล้วก็เอาสิ่งนี้มาตรวจสอบกันอีกที มัน ใช้หรือเปล่า มันใช้องค์ความรู้นี้หรือเปล่า บางส่วนเวลามันไม่พอแล้วบางส่วนมันยังไม่ได้ตอบ หรืออย่างเรื่อง หลักสูตรท้องถิ่นจริง ๆ แล้วเรื่องวิธีการทำงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่อีสานก็มีแต่ไม่ใช่เรื่องเกษตรทางเลือก ก็ อาจจะมาแลกเปลี่ยนกันได้ เพราะฉะนั้นเราอาจจะทดลองโรงเรียนซัก 3-4 โรง ลองทดลองเรื่องเกษตรทางเลือก เกษตรยั่งยืนได้ไหม คงต้องอาศัยท่านศึกษานิเทศน์ที่จะแจ้งข่าวไปยังโรงเรียน ว่าโรงเรียนที่สนใจเกี่ยวกับเรื่อง ทางนี้มีไหม สนใจไหม แล้วจะต้องใช้ครูใหญ่หรือครูในโรงเรียนว่าอย่ากระนั้นเลย อาหารกลางวันเด็กจะให้ เป็น เกษตรทางเลือก ไปเชื่อมกับตลาด ซึ่งมันจะสานไปอย่างธรรมชาติ ซึ่งมันก็ไม่ใช่งานนอกภาระกิจเสียทีเดียว อันนี้ ยกตัวอย่าง ขอเรียนว่าคิใจ สำหรับตัวสก. เราก็ได้งานเกี่ยวกับงานวิจัยท้องถิ่น เราได้งานที่จะขับเคลื่อนงาน เกษตรกรรมยั่งยืน คงมีเวลานิดหน่อยที่จะแลกเปลี่ยนกันได้

อ.พฤษ : ตอนที่เรารู้จักเราจัดเป็น 6 กลุ่มด้วยกัน เอาตามเนื้อหา มองจากแหล่งที่สนับสนุนก็แยกขึ้นออกมาเป็น งานวิจัยท้องถิ่น งานวิจัยสนับสนุน และงานวิจัยเชิงนโยบาย เพราะฉะนั้นอันนี้มันก็จะทำให้เราว่าถ้าเราอยู่ในงานที่ จะทำในท้องถิ่น ประเด็นเขากำหนดให้เราไปประกอบด้วยอะไรบ้าง เชิญครับ

อ.สุรเดช : ที่นี้มันเป็นส่วนหนึ่งของแนวในการที่จะทำวิจัย ที่ขบออกกล่าวให้โรงเรียนที่จะทำวิจัย ที่จริงส่วน หนึ่งครูเกษตรที่อยู่ในโรงเรียนต่าง ๆ ในโรงเรียนมีอยู่แล้ว แต่ที่นี้ส่วนของเกษตรยั่งยืนอาจจะไม่ชัดเจนเท่าไร ถ้าเข้าโครงการนี้มันเข้าทำมากเลย ถ้าของเขต 8 ของกรมสามัญนครรับ ผมว่า ทำ 2 โรงเรียนก็ โอเค 200 กว่าโรง เรียนแต่เราอาจจะเลือกในกลุ่มตัวอย่างตามหลักการจำนวนประชากรที่เขาว่า ผมมองเห็นว่าถ้าทำแบบนั้น ผมเชื่อ ว่าเราสามารถทดลองกับกลุ่มนั้นได้เลย เช่น ดำเนินตามกิจกรรม อาหารกลางวันทำได้เลย พืชผักเรามี เงินทุนต่าง ๆ เข้าไปทำตามนี้ ผมว่าเขาทำแน่นอน เพราะมันเป็นรูปแบบที่ดี แต่ตอนนี้คิดว่าเรื่องงานวิจัยในห้องเรียนผมคิดว่า ทำได้ไม่พลาด ขอเรียนให้ทราบตรงนี้ คิดทางข้างหน้าแจ่มใส ผมคิดว่านักเรียนจำเป็นที่สุด เพราะมันจะไปสู่ที่ครู ครูก็จะเข้าสู่ชุมชน เป็นเส้นทางเร็ว เข้าไปสู่ทางด่วน

คุณทรงพล : ผมคิดว่าภาพถ้าเราจะไปดำเนินการต่อ ผมคิดว่าภาพมันจะเป็นอย่างนั้นครับ ตอนที่เราเข้าสู่ที่ ตัวเชิงใหม่ ที่เราเอาที่เชิงใหม่เพราะว่าเราจะปรับความชัดเจน เหมือนกับว่าเรามาทำความเข้าใจกับอะไรที่มัน เป็นเล็ก ๆ ก่อน เพื่อให้เห็นระบบความสำคัญของมัน ซึ่งเราหิบบมาแล้ว 2 วัน ในระดับนี้เราก็จะเห็นการเกิดชุด โครงการวิจัย อย่างเช่นของอาจารย์ไพบุลย์ ชุดของการศึกษา มันอาจจะมีชุดของผู้บริโภค ของอะไรนะครับ ชุด ต่าง ๆ ตรงนี้มันก็เกิดเครือข่ายของคนเข้าร่วม ของคนที่เราเชิญ ผมคิดว่ามันเป็นรูปแบบใหม่ที่เรายพยายามจัด ว่า คนที่มาคือคนที่เข้าร่วมขบวนการ ไม่ใช่มาเอาข้อมูลเพียงอย่างเดียว เพราะฉะนั้นในกลไกที่มันจะขับเคลื่อนต่อ ของแต่ละชุด มันก็เหมือนกับที่อาจารย์พูดถึง ผมคิดว่าแต่ละชุดมันจะมีความเคลื่อนไหวของมัน มันจะต่อเนื่อง งาน วิจัยกับงานพัฒนาในแต่ละระดับมันต้องหนุนเสริม และมันต้องรับรู้ไปอย่างต่อเนื่อง และผมเชื่อว่าถ้าหากเรา พัฒนาไปอย่างต่อเนื่องงานพัฒนามันก็จะดีขึ้น งานวิจัยมันก็จะมีความแหลมคม มีความชัดเจน และเป็นประโยชน์ มากขึ้น ตรงนี้มันเป็นงานวิจัยที่เราบอกว่าวิจัยและพัฒนาและ Movement ก็คือเคลื่อนไหวทางสังคม ตรงนี้จะมี งานวิจัยก็โครงการวิจัยก็ตาม จะ 2 – 3 ชุด แล้วแต่ละชุดมันก็จะมาเป็นภาพของจังหวัดคือเชียงใหม่ คือตรงนี้ มัน



จะมีกลไกอยู่ 2 – 3 ตัว กลไกนี้มันก็จะเป็กลไกที่ ผมคิดว่าหลังจากนี้อาจจะต้องเชิญบางท่านกลับมาอีก เพื่อเอา ข้อมูลจากที่เราได้ 2 วัน มาดูรายละเอียดมาวิเคราะห์หรือสังเคราะห์ แล้วอะไรดูว่าอะไรที่ชัดเจนอีกทีหนึ่ง ผม อยากจะเรียกว่าเวทีนี้เป็นเวทียุทธศาสตร์ ที่มองภาพรวม และเวทีนี้มันคงจะต้องต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ เพื่อที่จะมอง ภาพรวม แล้วก็ผลักดันให้เกิดการพัฒนาในงานพัฒนาและการวิจัยไปเรื่อย ๆ ที่นี้นอกจากที่เชียงใหม่ถ้าเรามีความ ชัดเจนการขยายผลไปที่เชียงราย หรือจังหวัดอื่นมันก็จะมีความชัดเจนในเรื่องของรูปแบบหรือกระบวนการที่เรา ได้ นอกจากที่จัดที่เชียงใหม่แล้ว ซึ่งเรามองว่ามันเป็นขบวนการเคลื่อนไหวของเกษตรกรทางเลือกภาคเหนือ ในทำนองเดียวกันผมก็ได้ไปประสานกับทางภาคอีสานกับทางภาคใต้ในลักษณะคล้าย ๆ กัน เพราะฉะนั้นที่อีสาน กับที่ภาคใต้เขาก็จะมีกลุ่มกระบวนการแบบนี้เหมือนกัน วันพรุ่งนี้ผมจะไปที่ มข. ลักษณะมันอาจจะต่างกันอยู่หนึ่ง คือเขาอาจจะเอาเรื่องสถาบันการศึกษามาพูด แล้วก็ขยายไปโดยรวมในเวทีอีกทีหนึ่ง แล้วเราก็คิดว่าถ้าเราเห็น ภาพที่มันเป็นปรากฏการณ์จริงจากพื้นที่ ตั้งแต่พื้นที่ขึ้นมาจากจังหวัด และภาค เพราะฉะนั้นที่อาจารย์วิจารณ์พูด การ สังเคราะห์ในระดับนโยบาย โครงสร้างกฎหมายมันจะชัดเจน ในส่วนข้อมูลตรงนี้ ขณะนี้ทางสกว. ได้ร่วมกับมูลนิธิเกษตรกรยั่งยืนโดยปริยาย อีกประมาณ 1 ปี ข้างหน้าผมอยากสนับสนุนให้สกว. กับมูลนิธิจัดสัมมนาทาง วิชาการโดยที่มีฐานความรู้ที่เราทำอยู่ตรงนี้ไปประชุมสัมมนา และเป็นข้อเสนอแนะทางนโยบายที่ชัดเจนขึ้น อาจ จะเป็นเรื่องสถาบันเกษตรกร นโยบายเรื่องความรู้ การเรียนรู้ เพราะฉะนั้นเรากำลังสร้างความรู้จากฐานราก โดยมี งานวิจัยเข้ามายกระดับสิ่งที่เราทำ แล้วก็นำไปสู่เรื่องของนโยบาย ภาพมันก็จะเป็นอย่างนี้ อันนี้ต้องเรียนบอกที่เด ษา เราคงจะเรียนปรึกษาหารือว่า เรามาคิดตั้งเป้าสัก 1 ปี เราได้ความรู้เรื่องอะไรบ้าง เราจะจัดสัมมนาใหญ่ร่วม กัน ในเชิงนโยบายเกี่ยวกับเกษตรยั่งยืน ผมคิดว่าหลังจากวันนี้แล้ว ทางอาจารย์สมคิด ผมเอง คุณชมชวน แล้วก็ เรียนปรึกษาท่านอาจารย์ฤกษ์ด้วย ก็มาคิดว่าเราจะคุยเรื่องบทบาท และการขับเคลื่อนอย่างไร

คุณเดชา : คุณทรงพลครับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ทุกปัญหานี้กับทางสกว. น่าจะคุย เพราะว่าสกว. ได้ข้อมูลบางส่วน ทางมูลนิธิในฐานะที่เราบริหาร โครงการนำร่อง 19 ภูมิภาคทั่วประเทศ พอครบปีคิดว่าแต่ละภูมิภาคมีเกษตรกร หลายเลย มีแผนงานที่จะไปทำอย่างเต็มที่ การประเมินคงต้องออกมาแน่ เพราะฉะนั้นงาน 2 ฝ่าย คิดว่าคงจะเกี่ยว โยงกัน คิดว่าส่วนที่มันสอดคล้องมองเห็นแนวทางที่ชัดเจนยิ่งขึ้น คิดว่าอาจจะปีละ ครั้ง อาจก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ เพราะว่าอย่างน้อยเราทำ 3 ปี คงจะต้องคุยกันอีกทีกับมูลนิธิ

อ.พฤษ : คือตอนช่วงนี้ถ้ามันสามารถออกมาจากงานวิจัยท้องถิ่นอันนี้ ในส่วนของงานวิจัยท้องถิ่นที่เราได้ออก มา 10 กว่าข้อ สามารถที่จะจัดเป็นกลุ่มได้ อย่างเช่น งานวิจัยท้องถิ่นที่พูดถึงเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ก็เกี่ยวกับการ ศึกษาแล้ว แต่มันมีบริบทเกี่ยวกับเกษตรยั่งยืน ที่นี้เท่าที่เราประมวลกันมาแล้ว เวลาเราพูดถึงเกษตรยั่งยืนอันนี้ ทุกคนก็จะบอกว่าสับสน ๆ ผมคิดว่ามันคงไม่ใช่ประเด็น อย่าเอาอันนั้นเป็นปัญหา เราเดินมาไกลเหลือเกิน คงไม่ต้องมานั่งถกเถียงกันว่าเกษตรยั่งยืนคืออะไร ถ้าเราไม่เข้าใจก็ไม่เป็นไรครับ ทำมันลงไปมันก็จะเข้าใจเอง แต่ ที่สำคัญก็คือว่า ในส่วนที่เราเรียกว่าท้องถิ่น เรื่องเกษตรยั่งยืนเราจะเน้นอะไร จุดแข็งของเรา งานของเราที่จะทำ สมมุติว่าเมื่อไหร่ที่เราเข้าไปอยู่กับอยู่ในเรื่องเกษตรที่สูง ถ้าเราจะบอกว่าในชุดของเราในท้องถิ่นของเรา เราจะดูใน เรื่องของเกษตรที่เกี่ยวข้องกับเกษตรที่ใช้สารเคมี เราจะทำยังไงที่จะเข้าไปลด หรือเลิก การใช้สารเคมี และผล กระทบ ก็คือพดง่าย ๆ ก็คือว่า เกษตรเคมี เราจะลด หรือ เลิก แล้วก็ดูผลกระทบ ในระบบการผลิตอะไรก็แล้วแต่ อย่างเช่นเมื่อไหร่ที่คุยกัน เวลาเขาพูดถึงที่สูง เกี่ยวกับไร่ส้ม สวนส้มที่ฝางหรือที่แม่อาขย ถ้าอันนั้นเป็นเรื่องที่เราลง น้อย เราจะไม่ลืกันเดียว อันนี้อันที่หนึ่งนะครับ อันที่สองเท่าที่ดูในวันนี้ ก็คือเรื่องของ การอนุรักษ์และการใช้ ประโยชน์จากพันธุ์พืช ในนี้จะพูดในเรื่องของการอนุรักษ์ของชุมชน การเก็บ การใช้ประโยชน์ จนกระทั่งถึงการ ส่งเสริมการบริโภค การตลาด ก็ได้ในระดับ ซึ่งถ้าเราจัดอย่างนี้หมายถึงกลุ่มสถาบัน หรือใครจะทำก็แล้วแต่ แหล่ง

สนับสนุนก็มีเยอะอย่างเช่น ศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพก็สามารถเข้ามาได้ การเรียนการสอนก็ใส่เข้าไปได้ มีบทหนึ่ง ทำยังไงที่จะเอาเรื่องของความหลากหลายทางชีวภาพใส่เข้าไปในโรงเรียน บางครั้งอย่าไปดันในเรื่องของเกษตรยั่งยืนจนกระทั่งมันดับสนนะครับ เราจะไปเสียเวลาอธิบายเรื่องเกษตรยั่งยืนในคนเข้าใจในคนหลาย ๆ คนฟัง เราจะเสียเวลากับเรื่องนี้มาก แล้วมันจะบล็อก แต่ว่าถ้าเราบอกว่าต้องการย้อนเรื่องของเกษตรเคมีมันชัด เขาว่าเราจะทำอะไร หรือเราจะเน้นเรื่องเกษตรอินทรีย์ในนี้ เราก็เอาเกษตรอินทรีย์ แต่เรารู้ว่าภายใต้อันนั้นเรามีกรอบคิดเกษตรยั่งยืน มันมีหลายวิธีที่จะทำนะครับ บางทีก็ใช้ดินเอาที่เดียวมันก็ได้ แต่ว่าเราเห็น ๆ กันอยู่ อันนี้เท่าที่ผมเห็นว่ามันเป็นงานหลัก อันนี้ก็คือบทบาทของสถาบัน ผมพูดถึงสถาบันเกษตรกรตลอดเวลา จนกระทั่งมันไปพูดถึงในเรื่องของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพันธุ์พืช อันนี้เป็นท้าทายที่สำคัญมาก ในกรมวิชาการเองซึ่งคุณสุวรรณ อยู่ที่นี่ก็ทรงทราบดีนะครับ ว่าพันธุ์พืชที่เราออกมา มันใช้เวลานานมา เพราะแนวคิดเดิมคือเราต้องได้พันธุ์ที่ดี พอถ้าใช้ระบบเดิมนะครับ รองตามดูว่าแต่ละพันธุ์พืชใช้เวลา รวม 10 ปี กว่าจะมีออกมา แล้วก็ในที่สุดยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ เพราะฉะนั้นหลายแห่งที่พาให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนในการคัดเลือกพันธุ์พอ พันธุ์แม่แล้วก็ใช้ และวิธีคิดเกี่ยวกับพันธุ์พืช ความบริสุทธิ์ของพันธุ์พืชก็จะแตกต่างกันในชุมชนที่เกษตรกรรายย่อยความบริสุทธิ์ของพันธุ์อาจจะไม่สำคัญ เหมือนกับความมั่นคงของพันธุ์นั้นที่จะสู้กับโรคและแมลง ส่วนของเราไม่พูดถึงก็คือ ในส่วนขององค์กรที่เราทำงานในระดับล่าง ส่วนที่เป็นประชาคมพันธุ์เรื่องเกษตรยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น ไม่ทราบว่ามีไหมครับ จดหมายข่าว หรืออะไรไหมครับ

**คุณอุไรรัตน์ :** ตอนนี้ความพร้อมหรือศักยภาพที่ทำได้คือ สื่อวิทยุ มันเป็นเวลาวันศุกร์ที่ชาวบ้านมาจัดรายการเอง ผลิตรายการเอง คิดเองว่าจะพูดอะไร แล้วก็เชิญเกษตรกรด้วยกันเองมาพูดเรื่องเกษตรทางเลือก จะมีรายการเสียงบ้านล้านนา วิทยุชุมชน เวลาบ่าย 3 โมง ถึง 4 โมงเย็น

**อ.พฤษ :** แต่ว่าตอนนี้ที่ท่ากับตำบล อยากให้สื่อตรงนี้ยังคงไว้นะครับ แล้วถ้าหากว่าทางองค์กรมีส่วนที่จะพัฒนาต่อไปในโครงการ คน. หรือเกษตรยั่งยืน 4 กลุ่มน้ำอะไรต่าง ๆ แล้วก็ของที่เรารู้งานวิจัยอาจจะไปทั้งแปะทั้งฝากไว้ที่สกว. ก็ได้ครับ อันนี้ในระดับตำบลสามารถที่จะใช้ข้อมูลตรงนี้ อาจจะไม่ต้องทำเองนะครับ ไปวางไว้กับเขา

**คุณทรงพล :** เรื่องขอสื่อครับ มันมีคำถามว่ากิจกรรมที่ทำอยู่แล้ว ก็อยากจะทราบว่ามันมีผลกระทบอะไรบ้างของการใช้สื่อ เพราะฉะนั้นตรงนี้ทำเป็นโจทย์วิจัยได้ เมื่อเราทำกิจกรรมเชิงชาวบ้านมาพูดออกรายการต่าง ๆ แล้วเราควรจะเข้าไปติดตามประเมินผลด้วย เข้าไปสังเกต เข้าไปดูว่ากิจกรรมมันเกิดการเปลี่ยนแปลงสมาชิกอื่นอย่างไร ซึ่งผมคิดว่าเราก็ทำไปเรื่อย โดยที่ไม่ทราบข้อมูล ตรงนี้ทำเป็นโจทย์วิจัยได้

**อ.สมคิด :** มีอีกหัวข้อหนึ่งคือวิทยุชุมชนซึ่งชุมชนเข้ามาเป็นคนเชื่อมต่อ ที่สุดแล้วเราเรียกว่าเป็นการจัดกระบวนการ เพื่อการจัดการทางสังคมสู่มิติ ผมเห็นหลายส่วนที่มีความพร้อมมาก บนฐานการใช้ปัญญา อยากจะชักชวนว่าแต่ละท่าน ท่านเข้าในเวทีแล้วยังไม่มั่นใจทำวิจัยขอให้มั่นใจ เพราะในกระบวนการเรามีการให้โอกาสกับทุกท่านที่สนใจจะแก้ไขปัญหาของชาติบ้านเมือง แก้ไขปัญหาท้องถิ่น ทำวิจัยไม่ได้ไม่เป็นไร ถ้าท่านไม่มั่นใจเราก็จะมีกระบวนการฝึกอบรม ขอให้มีโอกาสแล้วทางด้านเทคนิคนั้น เราก็จะมีกระบวนการที่เสริมกัน แล้วมันเป็นเวทีที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน อย่างชุดเกษตรยั่งยืน 4 โครงการทำมาแล้วปีเศษ ปัจจุบันงานวิจัยท้องถิ่นมีพอหลวงเป็นหัวหน้าโครงการวิจัย มีเจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าโครงการวิจัย กรรมการอบต. เด็ก ๆ เยาวชนก็มี ที่แม่ทา ประมาณ 20 ปี เรียนไม่รู้จะทำอะไร อยากลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหามุมชน มาคุยกันว่าอยากจะทำ เราก็คุยกันได้ เพราะฉะนั้นผมคิดว่ามันเป็นยุคสมัยที่ต้องการการใช้พลัง เขาเรียกว่าพลัง สามกษัตริย์ สามัคคี จาวิถีทาสสู่วิถีไทย

คุณชมชวน : ขั้นตอนต่อไปเหมือนกับว่า 4 – 5 คนมาคุยกัน แต่ที่จริงแล้วในแต่ละเรื่องจะไปคุยกันต่อได้ไหมอย่างไร จะทำอย่างไร เราสามารถคุยกันตอนนี้ได้เลย

อาจารย์สมคิด : ในการทำงานจะต้องนัดหมายหมายถึงกลุ่มจะต้องนัดหมาย และประสาน หมายถึงว่าถ้านัดหมายอะไร มันจะมีค่าใช้จ่ายอะไรก็คุยกัน ไปรวมคิด ร่วมเรียนรู้ ร่วมกำหนดแผนงาน

คุณชมชวน : อย่างเช่นกลุ่มการศึกษาที่จะมีการคุยกันต่อไป ชุดนี้อาจจะลองวางดูว่า จะมีค่าใช้จ่ายอะไร จะมีแผนแผนจะเป็นอย่างไร มาคุยกับอาจารย์สมคิด ได้ หรือชุดอื่นก็สามารถจะคุยได้

อ.สุรเดช : พอดีผมไม่แน่ใจที่แบ่งกลุ่มกัน เสร็จแล้วก็จัดกลุ่มกันเลย ฉะนั้นผมไม่แน่ใจว่ามันจะครอบคลุมประเด็นงานวิจัยได้ดีไหม เพราะบางท่านมาในนามตัวแทน บางท่านมาโดยมาไม่รู้จะจัดกลุ่มตรงไหน เลยวางไว้ตรงนี้ ผมเกรงว่ามันจะไม่ค่อยจะดี มันน่าจะมีการเสริมเติมหน้อยใหม่ ในขณะทำงานตรงนั้น ยังไงก็แล้วแต่ผมฝากไว้ละครับ

อ.สมคิด : เป็นข้อคิดที่ดี คือที่ก่อนขึ้นมาเป็นคณะกรรมการ เป็นคณะทำงานได้ให้มันเกิดกลไกการเคลื่อนงานส่วนการจะเติม จะเสริม พิจารณาให้มันรอบด้าน ช่วย ๆ กัน พิจารณากันไปตลอด ถ้าคิดว่าบุคคลอื่นที่ไม่อยู่ในพื้นที่ท่านเห็นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการเปลี่ยนแปลงตรงนี้ก็เชิญเข้ามาร่วมได้

อ.สุรเดช : ประเด็นตรงนี้ผมคิดว่า คนข้างนอก โอเค แต่คนที่อยู่ที่นี่บางครั้งมีความสามารถหลายด้าน อันนี้หมายถึงกรณีผมยกตัวอย่างตัวเอง มีคล่อมอยู่ 2 ทาง คือการศึกษากับผู้บริโภค พอเห็นว่าบางอย่างเราอาจจะช่วยได้ เราอาจจะเห็นว่ามันเสริมให้ความรู้กับเขาบ้าง หรือมุมมอง วิสัยทัศน์ เพราะหลาย ๆ ท่านเก่งหลายอย่าง หลายด้าน

คุณทรงพล : ผมเสริมตรงนี้คิดหนึ่งว่า ผมคิดว่าอย่างที่อาจารย์สุรเดชพูดถึง วิธีที่หนึ่ง สอง สาม มันยังไม่เกิด ยังไม่ลงตัว เราก็เอาข้อมูลที่เรามีมาเขียน แล้วก็ถ้าไม่ดี ทางชมชวนหรือสกว.ภาคจะเป็นผู้ประสาน ก็อาจจะจัดตารางประชุม ซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกท่านที่สนใจเข้าไปร่วมกันพิจารณาในส่วนนั้นได้ ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ เพราะฉะนั้นบางชุดเขาไปเร็ว เราก็อย่าไปขวางเขา ขณะเดียวกันการไปคุยแล้วได้รับรู้ร่วมกัน ถึงแม้ว่าเขาจะไปคุยเขาควรจะให้แจ้งให้กลุ่มอื่น ถ้าใครสนใจเพราะเราทำเป็นเครือข่าย เราไม่ได้เป็นคน เรามองเป็นกลุ่ม กลุ่ม ที่เห็นตรงนั้น เพราะฉะนั้นการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสาร ผมคิดว่าผู้ประสานงานอาจจะเข้าไปพิจารณาด้วย เราถือว่าอันนี้เป็นแกนของจังหวัดเชียงใหม่ มันเป็นแกนขับเคลื่อนที่ควรจะได้รับข้อมูลข่าวสารหลังจากวันนี้ไปตลอด

คุณชมชวน : เหมือนกับว่าหลังจากนี้ในส่วนของคุณทำงานกลางอาจจะไปคุยเพื่อมองดูว่า เป้าหมายหลัก ๆ คือเรื่องอะไร เรื่องรวมคือเรื่องอะไร ขณะเดียวกันแต่ละชุดอาจจะไปคิดเป้าหมายของแต่ละชุดมันคืออะไร หลังจากนั้น สองส่วนอาจจะมารวมเป้าหมายรวม ที่จะผลักดันร่วมกันในจังหวัดเชียงใหม่ ดังนั้นประเด็นงานวิจัยก็จะไปสัมพันธ์กับเป้าหมายรวม Action รวม

คุณทรงพล : ซึ่งตรงนี้เราจะพัฒนาเป็นโครงการใหญ่ คือแผนการปฏิบัติการจัดการงานวิจัยของจังหวัดเชียงใหม่ มันจะไปเรื่องอะไรบ้างเงื่อนเวลา โครงการที่จะเข้ามา เพราะท้ายที่สุดสกว. ภาคเอง มันก็ไปจบที่งานวิจัย แต่ว่างานวิจัยตรงนั้นมันมี Action มันมีตัวกระบวนการ การตั้งโจทย์ที่เราวางไว้ด้วย

อ.สุรเดช : ขั้นตอนของการดำเนินการตรงนี้หมายความว่าทางฝ่ายดำเนินงานกลางจะไปพิจารณาจัด Grouping อะไรตรงนี้อะไรตรงนั้นไปก่อนหรือยัง

คุณทรงพล : คืออย่างนี้ครับผมคิดว่า คณะทำงานตรงนี้ผมคิดว่าจะมี 2 ส่วน คือส่วนหนึ่งคือคณะเลขา ที่รวบรวมประมวลเอกสาร แต่คณะทำงานตรงนี้ผมเรียกว่า เป็นกลไกยุทธศาสตร์ภาคี ทางกองเลขเมื่อเรียบเรียงมูลเสร็จ อาจจะส่งข้อมูลตัวนี้ให้ทุกท่านแล้วก็นัดมาประชุมตรงข้อมูลที่ได้ประมวล แล้วก็กลับไปดูอีกที บางท่านตรงนี้

บางท่านที่คิดว่าอาจจะมีเวลาเข้าร่วมกระบวนการในลักษณะที่ อันนี้อาจจะ 2 – 3 เดือนเจอกันครั้งก็ได้ ถ้ามันคุยกันชัดเจนแล้ว คนที่จะลงไปคือเป็นพวกชุดต่าง ๆ ที่เราไปทำงาน และคราวนี้ก็เหมือนกับว่ารับทราบ ผมคงมองในเรื่องของนโยบาย เห็นภาพรวม แล้วก็รับทราบมา 2 เรื่อง บางทีก็ลงไปพื้นที่ด้วยกัน มันเป็นเวทีการเรียนรู้เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกันมาก

อ.สุรเดช : ผมมองว่าวันนี้ทุกคนมีการบ้านให้เป็นกรอบแนวคิด แล้วมาเจอกัน มันจะง่ายขึ้นในการที่จะทำงานวิจัย เอาเป็นคร่าว ๆ ใช่มั้ยครับ

# ภาคผนวก

## กลุ่มย่อยที่ 1 : ด้านเทคโนโลยีเกษตรกรรมยั่งยืน

อาจารย์อำพรณ ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการ ซึ่งการแลกเปลี่ยนของสมาชิกในกลุ่ม มีดังต่อไปนี้

คุณกรองแก้ว อินสวรรค์ เกษตรกรบ้านสันป่ายาง อำเภอแม่แตง : ที่ทำอยู่ตอนนี้ก็มีทำนา ทำสวน แปลรูป ปลูกรubber ไร่กิน ถั่วฝักยาวและผัก ทำการแปรรูปมะขามป้อม เพราะเป็นของพื้นบ้าน และมะขามป้อมมีวิตามินมาก เป็นการส่งเสริมอาชีพให้ชาวบ้าน การเชื่อมตอนนี้มี กระท้อน มะม่วง เพราะว่ามีมีการส่งเสริมการปลูกมาก จึงหาวิธีการจำหน่าย และเป็นการเน้นการไม่ใช้สารเคมีในการผลิต ช่วงปีนี้เป็นช่วงที่เป็นการทดลองทางเกษตรอำเภอมาสอนให้มีการใช้หัวน้ำส้มคอง แต่ทางกลุ่มไม่ใช้ ผลที่ออกมาคือ ผลผลิตที่ออกมาไม่สวย ผู้ตลาดไม่ได้ และได้มีการปรึกษากันภายในกลุ่มว่า จะรู้ในเรื่องของตลาดได้อย่างไร จึงโยนไปถึงเรื่องมาตรฐานและผู้บริโภคทำให้ผู้บริโภคได้เข้าใจ ในผลผลิตที่ออกมา ในเรื่องเค้าเขียว สีอ้วนขาว ไม่ได้ใช้สารเคมีในการผลิต และได้จบ การปลูกข้าวก็เป็นข้าวอินทรีย์ วิธีการปลูกข้าวได้ใช้หว่านหมัก(การผลิตจุลินทรีย์ดั้งเดิม –เทคนิคจากเกาหลีได้ ) และก็พอใจกับผลผลิตที่ได้ ผลผลิตก็ได้ลดลง ปีแรกปลูกได้ 26 ถึง แต่พอคิดค่าใช้จ่ายแล้วก็ได้ราคามากกว่าปลูกแบบใช้สารเคมี และอีกอย่างหนึ่งคิดเราก็คิดด้วย และคิดว่าวิธีแบบนี้ช่วยได้ ในเรื่องของแมลงก็มีแต่ก็ปล่อยไปตามธรรมชาติ ในเรื่องของน้ำในการทำการเกษตร มีปัญหามากเพราะเป็นฤดูแล้ง ในฤดูแล้งจะแก้ไขด้วยการขุดร่องน้ำ ตอนนี้ น้ำใกล้จะหมดแล้ว

ปลูกข้าวเฉพาะฤดูฝน ในตอนนี้มีผักเล็ก ๆ น้อย ๆ เพราะไม่สามารถปลูกได้เพราะไม่มีน้ำ ดังนั้นเดือนมิถุนายน เริ่มปลูกผักในที่ดอน ฤดูหนาวปลูกที่ลุ่ม ปัญหาน้ำขาดแคลนอยู่ในช่วงเดือน มีนาคม – มิถุนายน เดือนเมษายนเริ่มปลูกผัก ในช่วงฤดูแล้งจะทำการแปรรูป และการเลี้ยงสัตว์เสริม เช่น ไก่พื้นเมืองโดยเลี้ยงแบบปล่อย

คุณสมคิด ตุ่มอินมุล นักพัฒนาจาก มูลนิธิพัฒนาศักยภาพชุมชน : จากประสบการณ์เรื่องเทคโนโลยี ที่เข้าไปส่งเสริมคิดว่าไม่มีปัญหาเพราะว่าเทคโนโลยีผ่านการทดสอบ กับพื้นที่จริง เช่น การผลิตข้าวปลอดสารเคมีแรก ๆ เข้าไปแนะนำ และนำเอาเทคโนโลยีมาจากญี่ปุ่น มาให้ชาวบ้านที่พะเยาทดลอง ผลปรากฏว่า เรื่องหญ้าและโรคแมลง แทบจะไม่มีปัญหา ผลผลิตที่ได้ ได้ถึง 64 ถึงต่อไร่ อยู่ในเกณฑ์ดี ปัญหาด้านเทคโนโลยีอยู่ที่การยอมรับและการเปลี่ยนแปลง โดยเกษตรกรที่ทำยอมรับ แต่เกษตรกรแปลงใกล้เคียงไม่ยอมรับ จึงทำให้ไม่ขยายผล การยอมรับอาจจะมาจากสาเหตุจากหนี้สิน หรือมาจากสาเหตุอื่น ๆ

คุณกรองแก้ว : คิดว่าถ้าจะทำเกษตรยั่งยืน ใจต้องมาก่อน คิดว่าพอเกษตรกรที่ทำเคมี แล้วมาเปลี่ยนมาเป็นแบบอินทรีย์คืนเขาไม่ได้ ทำให้ได้ผลผลิตน้อย แต่ของพี่กรองแก้วคิดว่าแปลงนั้นมีระบบนิเวศน์ที่เกื้อกูลกัน ในเรื่องของแปลงปลูกพืช ที่อยู่ใกล้การใช้สารเคมี ก็ไม่มีปัญหาในเรื่องของข้าวต้องหมั่นศึกษา ต้องหมั่นตรวจสอบ

คุณสมคิด : ชาวบ้านต้องการลดต้นทุนการผลิตในเรื่องของการใช้ เทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาแทนการใช้สารเคมี ก็ได้ใช้น้ำส้มวูดเวนิก้า คิดว่าได้ผลดีระดับหนึ่ง ปัญหาเกษตรกรส่วนใหญ่ที่เข้าไปส่งเสริมพบว่า ปัญหาเรื่องดินเสื่อมมีมากที่สุด จึงได้แนะนำให้มีการปรับปรุงบำรุงดิน โดยทำปุ๋ยหมักร่วมกันเป็นกลุ่ม ผลที่ได้รับจากการใช้ปุ๋ยหมักดีกว่า แต่เกษตรกรไม่ทำ คิดว่าเสียเวลาและยุ่งยาก ไม่สะดวกเท่ากับการใช้ยาฆ่าแมลง เกษตรกรเห็นว่าการใช้สารเคมีมีปัญหาแต่ก็ต้องทำ ต้องใช้

คุณกรองแก้ว : คิดว่าการแนะนำชาวบ้านนั้นสำหรับตนเอง ชาวบ้านไม่สนใจ แต่ถ้าเป็นหน่วยงานทางอำเภอ ชาวบ้านเชื่อกันมาก ทั้งที่เรื่องบางเรื่อง ไม่เป็นจริง คิดว่าถ้าทางอำเภอแนะนำแล้วมีการทำงานอย่างต่อเนื่อง ก็จะเห็นว่าเป็นประโยชน์ นักส่งเสริมของ NGOs ก็ถูกมองไปอีกทางหนึ่ง จะทำให้ต้องเป็นนักเสริมของรัฐ จะได้รับการยอมรับดีมาก

อ.อำพรณ : การทำน้ำหวานหมักดียังไง

คุณกรองแก้ว : ตามที่ทำมาไม่ได้ใช้เฉพาะน้ำหวานหมัก จะมีการปรับปรุงบำรุงดินให้ดีขึ้น ทดลองปลูก และปรับปรุงดินกล้าเรื่อย ๆ ให้เติบโต

อ.อำพรณ : มีกลุ่มหนึ่งที่ใช้ น้ำหวานหมักและทำขายด้วย แต่ได้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจ ไม่แน่ใจว่าอย่างนี้เราควรจะเข้าไปร่วมขายอะไรด้วยหรือเปล่า

คุณเกตุดา : เราไม่ได้มองประสิทธิภาพ แต่มองโครงสร้างว่าแตกต่างกับเกษตรเชิงเดี่ยวอย่างไร ในเรื่องของพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ มาจากกรมวิชาการและส่งต่อกรมส่งเสริม แต่ทางบริษัทจะมีพนักงานขายเข้ามาเสนอขายโดยตรงกับชาวบ้าน บางอย่างชาวบ้านทำเองได้ แต่เมื่อมีบริษัททำตลาดกลางสวย ๆ ชาวบ้านก็เชื่อ เนื่องจากเชื่อว่าคนอื่นเก่งกว่าตนเอง กระบวนการเรื่องนี้อันตราย เทคโนโลยีที่เหมาะสมจะขึ้นอยู่กับชาวบ้านว่าจะตั้งใจทำอะไร และนำมาทดลองใช้และเป็นไปได้ที่ชาวบ้านจะเลิกใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ แต่ต้องอาศัยกระบวนการชาวบ้านเป็นตัวกลาง ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการพัฒนา แต่ความเชื่อในเรื่องของคนอื่นมากกว่าตัวเอง นั้นเป็นปัญหาสำคัญ

ฝ่ายรัฐบาลและองค์กรต่างประเทศ เราจะพัฒนาเทคนิคก่อนและเปลี่ยนการทำเกษตรทั้งระบบในเรื่องของ พันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ เราจะเลือกเทคนิคที่มีแล้วจะพัฒนาต่อไปได้

ทางอีสานใช้ระบบความเชื่อ ทั้งที่เขาไม่ได้เก่งในด้านเทคนิคเขาสามารถทำชุมชนของเขาเป็นชุมชนเกษตรยั่งยืนได้ เขาสามารถใช้เทคโนโลยีเป็นเรื่องราว แต่ถ้าไม่รู้เท่าทันเทคโนโลยีใหม่ ๆ ของเกษตรสมัยใหม่จะถูกทำลาย เช่น GMOs เราต้องชัดเจนในความคิดของตนเอง ว่าต้องการแบบไหนให้เหมาะสม เช่นพันธุ์ข้าวเครื่องมือไม่จำเป็นเท่ากับความคิด เพราะถ้าความคิดไม่ตกเครื่องมือก็ไม่ได้ถูกใช้ ทางบริษัทจะดูว่าเกษตรกรมีกำลังซื้อมากแค่ไหน ก็จะเอาเกษตรกรเป็นเหยื่อ ฉะนั้น เกษตรกรต้องรู้เท่าทันจะต้องและต้องมีกระบวนการเรียนรู้ปัญหาทุกอย่าง การแก้ไขปัญหาของเกษตรกรต้องรู้ ตรงที่ว่าความสุขคืออะไร และไม่ใช้เงิน ความสุขคือการไม่เป็นโรคและสุขภาพสมบูรณ์ปลอดภัย

คุณกรองแก้ว : เป็นปัญหาที่ว่าผู้บริโภคต้องการผลผลิตที่เกษตรกรไม่สามารถผลิตได้อาทิเช่น มะเขือเทศ ผู้บริโภคต้องการแบบมีเนื้อเยื่อ ๆ แต่ของเราเป็นพันธุ์พื้นเมือง ลูกเล็กเปรี้ยว ปัญหาเมื่ออยู่ว่าเราทำอย่างไร ที่ให้ได้สองพันธุ์นี้รวมกันได้

คุณเดชา : ที่สุพรรณบุรี เราทำได้ในเรื่องของการปรับปรุงพันธุ์มะเขือเทศ ร้านค้าชอบมาก เทคนิคมีแล้วและพร้อมที่จะถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจ เทคนิคเป็นเรื่องรอง ชาวบ้านทำเองยังดี เพราะชาวบ้านจะเลือกเอาพันธุ์ที่เหมาะสมกับพื้นที่ของตนเอง ความชื้น โรคแมลงจะแตกต่างกันออกไป เกษตรกรยั่งยืนทำอย่างเดียวยังไม่ได้ต้องทำทั้งระบบ ด้านสิ่งแวดล้อม ตลาดคนต้องแก้ไขพร้อมกัน ใช้คนให้ตรงกับงาน ต้องสอนชาวบ้านให้เกษตรกรที่ต้องไม่พึ่งพากับหน่วยงานราชการ

ในเรื่องของอบต. จะต้องปรับงานอีกเยอะ ต้องพัฒนาอีกเยอะเพราะ อบต. อยู่ในช่วงเริ่มต้น ต้องให้ชาวบ้านพัฒนาตนเอง ควบคุม อบต. ได้ และเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงมีจริง ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงที่ดึกว่าสิงคโปร์ มาเลเซีย ประเทศเหล่านี้เศรษฐกิจดี แต่การเมืองเลวร้ายมาก

อ.อำพรณ : ต้องให้เกษตรกรเป็นผู้รับผิดชอบ ต้องให้เกษตรกรเรียนรู้ก่อน ต้องมีที่ปรึกษา และที่ปรึกษาจะต้องทำให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้ให้ได้ และที่ปรึกษาจะต้องไม่ขึ้นา ซึ่งที่ปรึกษาจะประกอบด้วย NGOs และรัฐบาล

## กลุ่มย่อยที่ 2 ด้านเกษตรบนที่สูง

ดำเนินการประชุมโดยคุณจุฬามาส ใจคำ การแลกเปลี่ยนในกลุ่มมีดังต่อไปนี้  
เริ่มจากการแนะนำตัวเอง

- จุฬา : ตามคนเราทำงานที่เดียวกัน ที่โครงการพัฒนาฝ่ายผู้ผลิตผู้บริโภคเกษตรกรรมทางเลือกภาคเหนือ  
มาส ทำงานนรงค์เผยแพร่เกี่ยวกับเรื่องพิษภัยของสารเคมีทางการเกษตรและพันธุ์วิศวกรรม
- ชัยยันต์ มณีเมือง
  - สุนทร มาจากบ้านแม่ลานคำ
  - สรรเสริญ มาจากคณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนภาคเหนือ
  - อ. ฐานิส จากภาควิชาส่งเสริม เป็นนักวิจัย และที่ปรึกษา สกว.

ในกลุ่มนี้มีอยู่ทั้งหมด 7 คน

กลุ่มของเราจะเน้นไปที่เรื่องเกษตรที่สูง

ตอนแรกนี่เราจะเริ่มจากใครก่อนดีเจ้า

: อาจารย์ฐานิส จะเริ่มเล่าสภาพปัญหาบนการเกษตรบนพื้นที่สูงก่อนก็ได้นะคะ

: จะเริ่มจากใครก่อนดีคะ เอาคนที่อาศัยอยู่บนที่สูงจริง ๆ ก่อน

- A : บ้านแม่ลานคำนี้ รู้สึกว่าการทำมาหากินก็พอกิน ปลูกกะหล่ำ ข้าวโพด
- B : สถานการณ์ในหมู่บ้านเป็นอย่างไรบ้าง และในหมู่บ้านมีน้ำก้อ น้ำแห้งก้อ คิดยากก้อ หมู่บ้านดั้งเดิม  
ประวัติศาสตร์ ตั้งมาก็ปีแล้วครับ
- C : ก็พอๆ กับเชียงใหม่แหละ
- B : 7, 8 ร้อยปี
- C : โดยทั่วๆ ไป ถ้าจะมองในประเด็นนี้ก็พัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ อย่างรถยนต์ ถนน ไฟฟ้า โรงเรียน ก็เข้ามา  
ชีวิตชาวบ้านก็เปลี่ยนไปมากๆ จากคนที่ไม่คิดหนังสือตละคร เป็นตละคร อย่างลูกผมนี่ก็  
สามารถเขียนได้ อ่านได้ รู้มาก เด็กๆ เดิวนี่มีครูจากข้างนอกเข้ามาสอน เรื่องการทำเกษตรตาม  
บ้านแม่ลาดคำมีฝรั่งจะแนะนำให้ มีปัญหากับป่าไม้ ทุกวันนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้มาทุกวัน จะมีเครื่องบิน  
มาตรวจพื้นที่ เพราะว่าการทำไร่ของชาวบ้าน จะให้อย่างไรงี้ก็ไม่เข้าใจนัก ส่วนปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม  
อื่นๆ นี่ชาวบ้านจะมีการดูแล เป็นหมู่บ้านที่จัดการตัวเองน้อยที่สุด เพราะว่าไม่ปลูกกะหล่ำ  
สตอเบอร์รี่ กระเทียม ส่วนมากจะปลูกข้าว แล้วอย่างเช่นเรื่องเด็กนี่จะมี ชาวบ้านที่มีความรู้  
พยายามเข้าไปสอน ? นโยบายมติดิ กรม.
- B : พูดเข้าข้างตัวเอง แล้วทำไมตรงโน้นพูด ? เรื่องเกี่ยวกับห้องถื่น
- C : มันจะมีหลายคนรู้เยอะ แต่ในพื้นที่บอกว่ายังไม่มีใครใช้เลย
- B : ที่พูดใหม่ว่าไม่ใช่
- C : คือเวลาเราไปทำการเกษตรเนี่ยะ ไปทำไร่เนี่ยะ ดัน (หน่อ) ไม้หาได้มากไหมอาจารย์ คัมเหล้าเป็น  
ภูมิปัญญาห้องถื่น ก็เพื่อความพิธีกรรมหรือกินในหมู่บ้านเอง
- B : แล้วที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้เค้ามาไล่จับ เป็นไรเก่า หรือว่าไร่างใหม่
- C : ไร่เก่าครับ เฉพาะจะแบ่งว่า ของผมเนี่ยะจะมี 7 ปี ถึงจะหมุนกลับ
- B : วนเวียน



- C : ครับ
- B : จั๊ตตี (เจ็ดปี)
- C : เพราะว่ามีชาวบ้านหลายคนที่บ้านทคลอง ลองแล้วเจ็ดปี มันพอใช้ได้ บางคนว่าไม่ค่อยได้แบบต้นทุนถูกๆ เพราะว่าถ้าเค้าจะรอเจ็ดปี 15 ปี ไบมันใหญ่เกิน อย่าง 7 ปีนี้ไบมันน้อยไปหน่อย
- B : แล้วจะทำให้มันยังยืนได้อะไร เรื่องทำไรเนี่ยะ
- C : ก็คงเกษตรกรชาวบ้านมีข้อตกลงกันว่า เราจะเน้นเอาพันธุ์พืชดั้งเดิมมาปลูก เราไม่ใช่สารเคมี จะเอาพันธุ์เดิมของชาวบ้านมาปลูก ไม่เอาพันธุ์นอกมาปลูก มีคนเอาถั่วแขกพันธุ์ข้างนอกมาปลูก มาแนะนำให้ใช้ยา ขายก็ได้ราคา....หมื่นก่อน แล้วมันก็ยังจะรับซื้อ
- B : แล้วบ้านอื่นปลูกไหม
- C : ทางเกษตรเค้ามาทดลองเป็นบ้านแรก แล้วก็หลายหมู่บ้านที่ทำแล้วมันไม่ได้ผล
- B : อะไรบ้างที่เกษตรกรมาส่งเสริมแล้วชาวบ้านไม่ค่อยนี้
- C : อย่างตัวเอง ก็เช่น เลี้ยงหมู เลี้ยงควาย ใช้ได้ เลี้ยงผึ้ง
- B : อันนี้ บ่ได้กูเงินกา
- C : บ่ได้กูครับ
- B : แล้วที่กูเงินแล้วก็ป็นหนี้มีก้อ หรือกูเงินมาลงทุนแล้วกำไรมีก้อ
- C : นาของผมนี่ก็มี ปีแล้วที่มีเงินกู ส่วนมากชาวบ้านเป็นหนี้ก็ไม่สามารถที่จะใช้ได้เพราะว่าไม่ถนัดเรื่องการค้าการขาย..คนที่ป็นหนี้แล้วส่วนมากจะขายควายใช้หนี้
- G : แล้วชาวบ้านเอาเงินไปทำอะไรคะ
- C : ก็มีมาลงทุนปลูกเผือกก็มี ซื้อควายมา สร้างบ้านสร้างรั้ว ก็แล้วส่งลูกเรียนหนังสือ มีเรียนอยู่ทางแม่โจ้นี้คนหนึ่ง เรียนยังไม่จบซักทีป็นหนี้อยู่นั้น
- B : ยังไม่จบ
- C : ครับ เพราะว่าเงินมันไม่มีแล้ว เพราะว่าน้องคนนั้นแกเรียนตั้งแต่แกไม่มีสตางค์
- G : อ้าว ! จาตุรงค์ แกยังไม่จบเหะอ
- C : บ่จบครับ สตางค์หมดคนะกา
- B : เงินกูหมดคนะกา
- D : แล้วเงินกูที่เอาไปใช้เลี้ยงวัว ปลูกผัก ทำการเกษตรบ่ได้ป็นหนี้ แต่ป็นหนี้ที่เกิดจากลูกเรียนหนังสือ
- C : ครับ ลูกเรียนหนังสือ และซื้อพวกของ เช่น มอเตอร์ไซด์
- D : แสดงว่าไม่ได้ป็นหนี้ที่เกิดจากการเกษตร แต่เกิดจากระบบการค้าเน้นชีวิต ระบบการศึกษา
- B : แล้วการปลูกถั่วแขกมีที่นี้ก้อ
- C : ปลูกเผือก
- B : เผือกนี้กำไรก้อ
- C : เผือกนี้พอได้อยู่แต่ว่าก่อนที่ถั่วแขกและเผือกจะมา
- B,D : O.K.
- B : แล้วตอนนี้กูก้อ
- C : บ่ได้กู กูมาปีที่แล้วนี้ เพราะว่าคุ้ม

- B : ข้าวโพดมีก้อ
- C : บมี
- B : ผมไปทำวิจัยที่บ้านลู รู้จักก้อ ค.กอแซก ปลุกข้าวโพดเนี่ยะเป็นหนึ่ 1,000 กว่าถึง 2,000 บาท
- D : แสดงว่าหมู่บ้านแม่ลานคำเป็นหมู่บ้านดั้งเดิมเก่าแก่ประมาณ 700 ปี จะพูดถึงตั้งแต่เป็นหมู่บ้านของ “ลัวะ” มาเก่าจนถึงรัตนโกสินทร์ ที่ทำกินพืชไร่จริงๆ แล้วพึ่งตัวเองได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือปัญหาเรื่องที่ทำกินนั้นเยอะแยะเลย ก็คือป่าไม้มาใช้เป็นที่ปลูกป่า ทางกรมเกษตร พวกพืชต่างๆ ยังปลูกน้อยอยู่ พืชที่ใช้อยู่ก็คือ การปลูกถั่วกับทางพืชไร่จึงไม่ได้ก่อปัญหา การศึกษาปัญหาแบบนี้จะไปวิจัยเพื่อเชื่อมโยงบรรลู่อะไรได้
- G : เออ ! อันนี้เราจะให้เห็นภาพอีกด้านหนึ่งนะคะ เพราะว่าลักษณะที่ทำงานด้วยเนี่ยะ อาจจะเป็นอีกแบบหนึ่งนะคะ ไม่ใช่เป็นลักษณะของเกษตรกรเพื่อยังชีพแล้ว เพราะว่ามี การส่งเสริม การปลูกพืชแผนใหม่เข้าไปในพื้นที่ จะยกตัวอย่างพื้นที่หนึ่ง ที่กำลังทำงานอยู่ตอนนี้ก็คือ ทางแม่อายนะ คือทางโน้นมันเป็นที่สูงเหมือนกัน จัดเป็นพื้นที่สูงแล้วก็เป็นที่แหล่งต้นน้ำด้วย คนในพื้นที่เป็นคนเมือง แต่เนื่องจากลักษณะพื้นที่เหมาะกับการทำการเกษตรนะเจ้า ดินดี น้ำดี จึงมีคนทำการเกษตรกันเยอะ ทำเป็นผืนขนาดใหญ่ ก็คือตามแต่จะมีการส่งเสริมให้ปลูกอะไร พืชหลักๆ ในพื้นที่นั้นตอนนี้ก็จะมีพวกข้าว หอม กระเทียม นอกจากนั้นก็ยังมีสวน ซึ่งเป็นพวกไม้ผลทั้งหลาย เช่น ลิ้นจี่ ซึ่งมาช่วงหลังๆ ก็เริ่มมีนายทุนเข้าไปลงทุนปลูกสวนส้ม ซึ่งก็ได้ผลดี เดียวนี้ส้มฝางก็ขึ้นชื่อดัง มีการขยายพื้นที่เยอะมาก ขยายพื้นที่บริเวณนั้น แล้วก็ลามไปถึงบนดอย ภูเขา แล้วก็สวนที่เป็นต้นน้ำด้วย บางส่วนมีพื้นที่ลาดชันมากกว่า 45% ซึ่งจริงๆ ในกฎหมาย ไม่อนุญาตให้ทำการเกษตร ก็ยังมีการปลูกส้มอยู่ ภาพก็คือที่ดินมีนายทุนเข้าไปกว้านซื้อเยอะแล้วเพื่อจะเอาไปทำสวนส้ม ที่ดินที่เคยเป็นของชาวบ้าน ก็หลุดเป็นของนายทุนไปเยอะ พอนายทุนปลูกส้มไปเสร็จเนี่ยะ ส่งผลกระทบก็คือตั้งแต่เรื่องของน้ำน้ำที่เคยใช้ดีบางส่วนก็แห้งลงก็มี แล้วก็ป่าไม้ เรื่องของการใช้สารเคมีเยอะ อันนี้ถือว่าเป็นปัญหาที่หนักหน่วงมากสำหรับคนในชุมชนแถบนี้ นับตั้งแต่สวนแม่อายนะ ตั้งแต่สายท่าตอนลงไปจนถึงฝาง จนถึงไชยปราการ จะเป็นลักษณะภาพแบบเหมือนกันเลย การขยายตัวของสวนส้ม นอกจากนั้นแล้วก็มีการใช้สารเคมีเยอะแล้วก็ไหลลงไปในน้ำ ซึ่งแถบนั้นเป็นแหล่งน้ำค่อนข้างเยอะ สายน้ำเยอะมาก ห้วยเยอะห้วยนี้ขนาดน้อยๆ นึก 3 – 4 เมตร ซึ่งเมื่อเทียบกับบางที่ห้วยขนาด 3 – 4 เมตร ถือว่าใหญ่แล้วก็แม่น้ำก็เยอะ เดียวนี้ก็มีน้ำมากกับน้ำฝางที่ผ่านไม่นับห้วยที่ไหลลงน้ำตก น้ำฝาง เพราะฉะนั้นสารเคมีก็ถูกชะล้างลงไปแหล่งน้ำตรงนี้เยอะ คนก็กินไม่ได้ ในหลายๆ ชุมชนชาวบ้านต้องซื้อน้ำกิน ซึ่งชาวบ้านก็ไม่จน ชาวบ้านรวย ชาวบ้านอยู่ดูบ กระเทียมน้อยๆ ก็ต้องซื้อน้ำกิน ในแหล่งน้ำเอง ปลาเองก็มีปัญหา ชาวบ้านก็เล่าให้ฟังว่า บางช่วงบางฤดูเนี่ยะ ปลาจะมีผลเยอะเลย บางทีไม่มีหาง แต่ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งมันนำมาซึ่งชาวบ้านก็ไม่ปลอดภัย ปลาก็ไม่รู้ว่าปลอดภัยจากสารเคมีมั๊ย น้ำก็ไม่มั่นใจ
- D : เรียงลำดับการเข้ามาของพืชชนิดใดที่เข้ามาก่อน
- G : เพิ่งทำแผน คือมันจริงๆ มันเริ่มไม่นานนี้เอง ช่วงที่ผ่านมาชาวบ้านจะทำอยู่กินตลอด เพราะการคมนาคมก็ไม่สะดวก ถนนหนทาง
- D : มีการเข้าไปส่งเสริมเมื่อไร
- G : ประมาณปี 25 แต่ไม่ได้เกิดจากการส่งเสริมคนข้างนอกเข้าไปนะ เริ่มจากการมีการบ่มใบยาสูบใน

พื้นที่เท่านั้น แล้วหลังจากนั้นก็มีคนไปส่งเสริม ซึ่งที่พูดเนี่ยมันเป็นพื้นที่หลังๆ ของการส่งเสริม ภูเขาสูง เพราะมันอยู่ไกล เพราะฉะนั้นการเข้าไปส่งเสริมในพื้นที่เนี่ยมันไม่ได้เริ่มต้นจากเอาใบ ยาสูบและให้ปลูกเลยมันมาแบบเป็น แพค(ชุด) คือ เมล็ดพันธุ์ ยา ปุ๋ย เข้าไป เบ็ดเสร็จพร้อมกันหมดเลย ชาวบ้านถ้าจะปลูกใบยาสูบต้องทำตามนี้เลย ถ้ายังชาวบ้านที่อื่นเค้ามีการเริ่มจาก ขึ้นตอนแรก คือปลูกในเชิงพาณิชย์ก่อน เป็นผืนใหญ่ๆ ก่อน ในเบื้องต้นอาจจะไม่ต้องใช้ปุ๋ยใช้ยาเลย หลังจากนั้นเป็นหอมกระเทียม ถั่วลิสง ซึ่งอันนี้ก็เริ่มจากเกษตรอำเภอเริ่มส่งเสริมเอาพันธุ์ไปให้ชาวบ้านปลูก ระยะแรกชาวบ้านไม่ยอมรับเรื่องของการใช้ปุ๋ยใช้ยาด้วยซ้ำไป เพราะว่าคนแก่เค้าว่า เค้ากลัวเรื่องการใช้สารเคมี เพราะยังไม่มีใครใช้ มาตอนหลังๆ บางคนต้องลงทุนก็เลย ต้องไปยืมเงินจาก ธ.ก.ส. ในช่วงนั้นถ้าจะเข้าไปซื้อปุ๋ย ยา ก็จะได้ปุ๋ย ยามาเลย ไม่ได้เป็นตัวเงิน ซึ่งชาวบ้านพูดว่าที่ไปกู้เพราะความจำเป็น ก็เลยแบ่งให้คนข้างๆ บ้านใช้ไป ก็เหมือนว่าได้ทดลองใช้สินค้านี้ในตัว พอทดลองไปก็มันก็ได้ผลผลิตเยอะขึ้น หลังจากนั้นก็มีการใช้เยอะขึ้นๆ ในส่วนของทั้งหอมกระเทียม ถั่วลิสง ซึ่งก็เพิ่งมาไม่นานประมาณปี พ.ศ. 2522, 23 ก็เริ่มลงลิ้นจี่ ลิ้นจี่ราคาดี จะมาช่วงหลังๆ ช่วงปี 2536, 37 ตั้งแต่มีไร่ส้มธนาธร ซึ่งก็มีการขยายการปลูกส้มไปในที่อื่นๆ ได้มีการกว้านซื้อที่ดินกันมากๆ ช่วงปี 38 – 40 ในแถบของหมู่บ้านที่มีน้ำดี ซื้อเยอะ ตอนแรกชาวบ้านก็ไม่วู้ นึกว่าเค้าจะเอาไปปลูกต้นสัก ก็ขายกันเพราะว่า บางคนก็เห็นว่าช่วงนั้นเศรษฐกิจยังบ่งลง ลูกหลานไปทำงานในเมืองที่ดินทิ้งว่าง ไม่มีใครทำในหมู่บ้านแทบจะเหลือแต่คนเฒ่า หลังจากที่ดินขายเริ่มลงส้มในปีแรกก็ไม่เห็นผลอะไร ก็เพิ่งมาตอนหลังช่วงปี 40, 41 มันใช้ยาเยอะ มันก็เหมือน สวนส้มไม่ใช่สวนขนาดเล็กๆ ว่ากัน พัน 2 พัน ไร่ขึ้น สวนเล็กสุดไม่ต่ำกว่า 600 – 700 ไร่ ก็ถือว่าใหญ่มาก หลังจากเศรษฐกิจตก ลูกหลานกลับไปอยู่บ้าน ปรากฏว่า ไม่มีที่ทำกินทางการเกษตรแล้ว บางคนก็ต้องไปเช่าของนายทุน ที่ขายให้นายทุนไปแล้ว กลับมาเช่าที่ของตัวเอง ชาวบ้านว่าไม่ได้ไปเป็นลูกจ้างที่สวนส้ม เพราะว่าสวนส้มอยู่ใกล้ชายแดนพม่า เค้าก็ใช้แรงงานพม่า

D : นี่เป็นภาพโดยทั่วไปหรือ

G : คิดว่าเป็นภาพเดียวกันทุกที่ ภาพลักษณะพื้นที่สูงมีการเปลี่ยนแปลงเหมือนกันทั้งคนเมืองที่อาศัยอยู่บนที่สูงกับพี่น้องชนกลุ่มน้อยคือเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น ส่วนเรื่องของการเกษตรส่วนหนึ่งถูกรุกในเรื่องการเกษตรแผนใหม่อย่างเต็มที่ ก็จะมีผลเรื่องสิ่งแวดล้อมตามมา เรื่องน้ำ ดินเสื่อม อีกส่วนหนึ่ง แบบเกษตรแบบพออยู่พอกิน แบบเกษตรที่แม่ลานคำ ถึงจะทำแค่พออยู่พอกิน ก็ยังมีปัญหา เช่น กรณีการใช้ที่ดิน ก็ยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ของตัวเอง จะทำไรทำอะไรก็ยังโดนจับอยู่ ส่วนเรื่องของการใช้สารเคมี การเกษตรเรานี้อาจจะใช้น้อยกว่า การมีปัจจัยภายนอกน้อยกว่าแบบแรก

D : ที่แตกต่างกันสองหมู่บ้าน

G : อันนี้คือภาพที่เห็น

E : พื้นที่ที่ผมเข้าไปสัมผัส มันเป็นคนม้งครับ

D : ที่ไหน

E : แม่ว่างสะ คอยม่อนยะ ที่จริงเรื่องเกษตรที่สูงเนี่ย ตอนนี้เป็นความร่วมมือกันขององค์กรพัฒนาเอกชน คือรวมกับอิมเปค ผมอยู่โครงการพัฒนาลุ่มน้ำภาคเหนือร่วมมือกันเพื่อที่จะพยายามค้นหาเทคนิควิธีการและพัฒนาเรื่องระบบเกษตรกรรมบนพื้นที่สูงเน้นคนเฒ่า มีหลายชนเผ่า ซึ่งที่ผมไปสัมผัสมีข้อมูลเยอะมาก มีพี่น้องม้งในพื้นที่แถวแม่ว่าง คือ ถ้าไล่ประวัติศาสตร์ ม้ง ลีซอ ลาหู่ เมื่อ

ก่อนเค้าจะปลูกผืน หลังจากนั้นเมื่อมีนโยบายปราบปรามผืน มีการส่งเสริมพืชแทนการปลูกผืน ซึ่งพืชที่เค้าไปส่งเสริมส่วนใหญ่เป็นพืชที่มีรายได้ มีราคา เพราะเมื่อก่อนเค้าปลูกผืนมันมีราคา เพราะฉะนั้นพืชที่เค้าไปส่งเสริม จะส่งผลเรื่องราคาด้วย เป็นกะหล่ำ อะไรก็แล้วแต่ ในช่วงแรกๆ เน้นพวกกะหล่ำ แดงค่อม่อนยะ ก็จะปลูกกะหล่ำทั้งหมดเลย ส่งเสริมจาก ดชช. และโครงการหลวง ส่งเสริมให้ปลูกในช่วงแรกๆ หลังจากนั้นมีปัญหา เพราะการปลูกกะหล่ำต้องใช้น้ำเยอะแล้วก็ถ้าปลูกเยอะมันหลีกเลี่ยงการใช้พวกสารเคมีฆ่าแมลงไม่ได้จากนั้นมันนโยบายการส่งเสริมพืชอื่นแทนกะหล่ำ เป็นพวก ห้อ ลิ่นจี่ สาลี่ เป็นไม้ผลเมืองหนาว ขณะเดียวกันนโยบายในการลดพื้นที่การทำ การเกษตรก็เข้ามาโดยกรมป่าไม้ มีการกันเขตแนวป่าไม้ ปลูกป่ากันชน ลักษณะของชุมชนจะมีการ ผลักดันจากข้างนอกเข้ามาคล้ายกำหนดวิถีชีวิตให้เค้าเดิน สถานการณ์ปัจจุบันบ้านป่าไผ่ค่อม่อนยะ อ.แม่วาง พื้นที่ส่วนใหญ่จะลงไม้ผล พืชผักเศรษฐกิจ พวกสลัด ปลูกเยอะ วัฒนธรรมดั้งเดิมทุกคนเผ่าเท่าที่ผมรู้น่าก็คือการปลูกข้าวไร่ ข้าวโพด การเลี้ยงสัตว์

การปลูกพืชไร่ของชาวบ้านเค้าจะปลูก 1 - 2 ปี ถ้าเป็นของป่ากะยอ 7 ปี แต่ว่าบางพื้นที่ปลูก 2 ปี ก็จะหมุนเพราะไม่มีพื้นที่ ปัญหาที่สำคัญคือว่า เมล็ดพันธุ์สุญหา พื้นที่ปลูกข้าวไร่แทบจะไม่มี หลังจากที่มีไม้ผลเข้าไป ขณะนี้ชาวบ้านเกินกว่าครึ่งตัดซื้อข้าว ปลูกผักขายซื้อข้าว ส่วนเรื่องไม้ผลเมืองหนาวก็ขึ้นอยู่กับราคากลางตลาด ก็ขายได้เฉพาะ โครงการหลวงและโรงงาน เพราะตลอดทั่ว ไปไม่รับซื้อ ปัญหาคือชาวบ้านหนีไม้ผลเรื่องการเป็นหนี้ ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีการใช้สารเคมีอยู่ ชาวบ้านว่าถ้าเลิกได้จะเลิกแน่ชาวบ้านรู้ตัวว่าร่างกายแย่แต่หาทางออกไม่ได้พื้นที่จำกัดเชิงเตี้ยรายจ่ายเพิ่มการส่งลูกเรียน

D : ของคุณจะดีกว่าที่ราบหรือเปล่า

G : มันอาจจะมีการจับจ่ายเข้ามาเยอะ อาจมีการเกษตร 2 อย่าง อย่างแม่ลานคำอาจเป็นแบบพออยู่พอกินได้แต่ของการเกษตรเพื่อการค้าอาจจะเจอการส่งเสริมที่เข้มข้น การส่งเสริมการเกษตรจากข้างนอก ก็จะปรับเปลี่ยนจากผืนไปเป็นพืชตัวอื่นมีราคาสูงขึ้น แต่ของทางนอกมีปัญหาของที่ดิน อาจจะมีการจับเมื่อรุกป่าเขตป่า ส่วนของคุณจุฑามาสเป็นที่สูงที่เหมาะสมกับการทำสวนส้มมีนายทุนไปรุกที่มีชาวบ้านไปทำไร่เหมือนกัน ก็โดนจับ แต่แปลกที่นายทุนสามารถเข้าไปเช่าที่กับกรมป่าไม้เพื่อปลูก ส้มกับขายได้ราคา จ.น่าน สีน้าออกคือมะแคว้น ผลใหญ่เก็บขาย ย้ายจากไร่ มาปลูกข้างบ้าน อันที่สองคือปอ สล ไร่อยู่ติดห้วย ส่งขาย กก. ละ 15 บาท ข้าวปลูก 10 กว่าไร่ ต่อหลังคาเรือน ปีนี้ทำเกือบ 2 ไร่ 5 ปี ตัดทิ้ง เอากิ่งไปทำฟืนไม่เหมือนม้งเอาต้นใหญ่ทำฟืน กะเหรี่ยงทั้งปีตัดแล้วแบกฟืน เข้าบ้าน ทำลายป่า ลี้จะภูคาทุกหมู่บ้านจะต้องมีป่าธรรมชาติ เรียกว่าป่าอนุรักษ์มีไม้ใหญ่สุดประมาณ 7½ เมตร ป่าต้องมีแม่ไม้ ต้นน้อยๆ มีอาหาร ลี้จะเป็นหมู่บ้านนิยม แต่กะเหรี่ยงเป็นแบบรู้แล้วซ่อนไว้ เรียกแบบกลุ่มป๋กล้ำ

D : ผมเขียนไว้ในบันทึกที่สูงมันมี 3 อย่าง ที่เป็นระบบเค้าเรียกว่าระบบ partial เป็นระบบการเกษตรที่ชั่วคราว เป็นบางส่วน อย่างม้ง เย้า ลีซอ อีโก้ เป็นชั่วคราว และเป็นบูรณาการ ลี้จะ ละมู กะเหรี่ยง อันนี้อยู่ในการบูรณาการ 700 ปี แต่ถ้าเป็น ชั่วคราวมันจะย้ายไปเรื่อยๆ ถางๆ และก็หมด ย้ายเข้าเมือง แต่กลุ่มบูรณาการย้ายเข้าเมืองเหมือนกัน แต่จะสร้างบ้านอยู่ไม่กลับมาละ อีกอันก็เป็นการผสมผสานชั่วคราวกับบูรณาการก็มี อาข่า งานวิจัยเกษตรยั่งยืนที่หมู่บ้านแม่เตอ กับหมู่บ้านแม่จันทร์หลวง ฉะนั้นงานวิจัยเกษตรยั่งยืนผมว่า นี่ประมาณ 80% เป็นลี้จะที่ผมว่าที่ภูคา

ประมาณ 98% ไกล่ในเมืองพวกที่ปลูกฝิ่น พอรดขายของขายขนม ผัก หมู จอดยังบ่แข็ง ลุมซื้อกัน ตอนเช้า ตอนแกลง ตอนไหนก็ได้ แต่ที่ญาติพวกนี้จะมียศยนต์เอาตัวไปขาย ชาวบ้านอยู่บนบ้านแอบดู ไม่เข้าใกล้รถชักคน คนขายจับรถไปกลับ 200 กม. ไม่ได้ขายสักกัม เค้ามีป่าใกล้หมู่บ้านเป็นป่าธรรมชาติที่ว่าจะมีแม่ไม้ ซึ่งแม่ไม้ไม่ได้ทำให้มีน้ำสมบูรณ์หนา แต่จะทำให้ทางเดินในหมู่บ้านมีฝัก รอบ มีฝักซีฝรั่งมาก ข้าวเถ้าก็อร่อย ข้าวซ้อมมือที่ดำ คนแก่ผู้หญิงอายุ 70 – 80 ปี ดำคนเดียวทุกวัน อย่างเราเดินก็ไม่ทัน อายุ 70 – 80 ผมดำ เค้ากินอาหาร กินผัก

- E : อาจารย์ครับ กรณีการใช้พื้นที่เนี่ยเค้าโดนป่าไม้มา.....
- D : โดน แต่ว่าแลกกันมาคุย.....เค้าไม่ใช่ตัวใครตัวมัน เป็นกลุ่ม
- E : ลักษณะการทำไร่เป็นอย่างไร
- D : ทำไร่หมุนเวียน 5 ปี มีป่าธรรมชาติอยู่มันทำให้ดินดี น้ำชุ่มตลอด มันก็ทำให้มีแมลงมีสัตว์ ปีนึงหมู่บ้านก็กินหนูหลายแสนตัว ตักแตนเป็นล้าน ทำให้ดินน้ำน่าน ถ้าทั่วโลกมีหนูเหมาเป็นล้านๆ ตักแตน.....เพราะว่าเราไปตัดป่า ทำให้คนใน จ.น่าน โชคดีขนาด ศูนย์ปราบปรามศัตรูพืชที่แพร่คุม อุดรดิตถ์ แพร่ , น่าน 50% ของยาที่ใช้เค้ามาที่ชาวบ้านใช้ที่อุดรดิตถ์ 35% ใช้ที่เมืองแพร่ ปลูกไม้ ผล 15% ใช้ที่สวนส้ม จ. น่าน ถ้าบนเขาไม่ต้องพูดถึงเลย อาหาร เนื้อ ผัก ไม่ซื้อ ไปซื้อยามาแมลง กับข้าวเนื้ออย่างที่ว่า เค้ามีป่าธรรมชาติของเขา น้ำไหลตลอด ห้วย บึง 5 – 6 ม. มีปลาชิว ปลาสร้อย ในแอ่งตามคอก ปลาตัวขนาดนี้
- E : อาจารย์ครับ แล้วกรณีปัญหาที่มันเกิดที่ว่าชาวบ้านว่าเป็นปัญหาของเค้า
- D : ปัญหาอะไร
- E : ปัญหาในชุมชนนะครับ ก็เท่าที่ฟังมามันไม่มีปัญหาเลย
- D : ในหมู่บ้านอื่นพอลมพัดจะเห็นถุงพลาสติกปลิว แต่ที่นั่นไม่เห็นมี
- G : เค้าไม่ได้เจอปัญหาการขายพื้นที่ป่าอนุรักษ์ บ่เจอหรอกคะ
- D : บ่มีครับ คือเค้ามีกลุ่มสวดป่า รักษาป่า สัตว์ป่า ถ้าใครไปยิงแก่ง เม่น ผู้สวดป่าจะยิงทิ้งเลย
- G : แบบว่าชุมชนเค้าจัดการเรื่องนี้กันเอง แล้วป่าไม้เข้าไปจัดการอย่างไร
- D : ....
- G : จะมีใครเพิ่มเติมเกี่ยวกับเกษตรที่สูง เคียวเราจะเน้นไปที่เขตของเชียงใหม่ก่อน เราจะได้เห็นภาพว่าชุมชนที่มีการอนุรักษ์ มีการจัดการสภาพแวดล้อมอย่างไร เราจะได้ดูให้มันสอดคล้องกัน ซึ่งเน้นที่เชียงใหม่ ให้เป็นพื้นที่นำร่องไปก่อน ใครจะเพิ่มเติมไหม เพราะเราจะต้องขยับไปถึงเรื่องเป้าหมายที่เราอยากจะทำรายปัญหาของการจัดการปัญหาในเกษตรที่สูงด้วย ในช่วงของแผน 9 ปี 45 – 49 คิดว่าเราจะทำอะไรได้บ้าง และรวมแผนในระยะสั้น คุณสรรเสริฐจะเพิ่มเติมอะไรไหมคะ

คุณสรรเสริฐ: เปรียบเทียบวัฒนธรรมดั้งเดิม มีฐานทรัพยากรที่ชาวบ้านมีสิทธิ์เป็นเจ้าของ ระบบ

วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ความเชื่อ ที่ยังใช้ระบบความเชื่อดำเนินชีวิต คนมีหนี้สินน้อย ผลกระทบต่อข้างนอกน้อย ข้อมูลปากเกาะญอ กับลี้จะคล้ายกัน ซึ่งไม่ใช่ที่น่านไม่ใช่ลี้จะ คนเมื่อน่านเป็นคนลาวลุ่มเป็นรอยต่อของคนท้องถิ่น คนลี้จะแท้แถวเชียงใหม่ แม่แจ่ม น่าจะเปรียบเทียบดูการดูแลทรัพยากรท้องถิ่น อย่างที่เห็นของคนดั้งเดิมนำไปสู่ความยั่งยืนได้ และที่ชุมชนไม่แตกสลายมาก ผลกระทบของข้างนอกยังน้อยเปรียบเทียบกับในเมืองที่ทำไร่ส้ม แม่อาขย ผ่าง คนม้ง มาเปรียบเทียบกับกันดูทรัพยากรว่าสูญเสียอะไรบ้าง มีข้ออ่อน ข้อแข็งอย่างไร วัฒนธรรมความเชื่อ วิถี

ชีวิตเกษตรกรคืออะไร มันน่าจะทำให้เห็นอนาคตที่ต่อไปข้างหน้า ประเด็นใหญ่ ก็คือการรวบรวมความรู้ ภูมิปัญญา แต่สิ่งที่เป็นปัญหาก็คือรัฐเริ่มเป็นคนโยนยาที่ ชุมชนหมู่บ้าน จะยังตระหนักน้อย ที่ทำอยู่แล้วอาจจะไม่กระชับเป็นระบบ ถ้าเป็นไปได้เอาแนววัฒนธรรม 2 ท้องถิ่นนี้ มาเปรียบเทียบแล้วจัดข้อดี ข้อเด่นออกมา แล้วจัดปัญหาออกมาบางทีอาจจะไม่ใช่เรื่องของการเกษตรทั้งหมด อาจจะเป็นเรื่องการศึกษาที่เกี่ยวข้อง แต่ในขณะที่เดียวกันจะทำยังไงให้การรวบรวมองค์ความรู้ เอาชาวบ้านมาช่วยประมวลว่า มีความรู้อะไรในท้องถิ่นบ้าง และจะทำยังไงให้ชาวบ้านเป็นเจ้าของงานนั้นด้วย ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม เป็นเจ้าของ และชาวบ้านสามารถประมวลความรู้ของตัวเอง โดยสามารถพูดให้คนข้างนอกฟังอย่างที่ทำกันว่า แบบดั้งเดิมกับยังชีพเป็นยังไง ดี เคน อ่อน โดยที่เกษตรกรทางเดียว เพื่อชาวบ้านจะได้ภาคภูมิใจและเห็น ข้ออ่อน แข็ง ของตัวเอง เพราะเราคิดว่าถ้าชาวบ้านเห็นข้ออ่อน แข็ง ของตัวเอง ชาวบ้านน่าจะมีทางเลือกอะไรแก้ไขปัญหาละที่เราคุยเหมือนเป็นการประมวลจากคนข้างนอกมอง ถ้าเกิดจากชาวบ้านมองจะสุขยอดเลย

G : แล้วเราจะขยับไปสู่เป้าหมายที่อยากจะเห็นการประมวลองค์ความรู้ที่มีชุมชนที่อยู่ได้สามารถดำรงอยู่ได้ในสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงนี้ 1 และ 2 ชุมชนที่มีแรงปะทะจากข้างนอกเข้าไปแล้ว มีความพยายามที่จะปรับตัวให้เข้าให้ได้ กรณีแม่ลานคำที่มีการรวมกลุ่มกัน เพื่อรับมือกับปัญหาที่กำลังเข้าไปในชุมชน สองเปรียบเทียบชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงกับชุมชนที่แทบจะเสียความเป็นตัวของตัวเองไปแล้ว การดำรงอยู่ การแก้ไขมาได้ยังไงมันมีความพยายามยังไงที่คุณสรรเสริฐเสนอเป็นการประมวลและเปรียบเทียบ

- ยกระดับข้อมูลจากบางกลุ่มที่ทำอยู่
- ส่วนที่น่าสนใจที่น่าจะประสานงานกัน กับการตามในประเด็นที่เป็นปัญหาสิ่งแวดล้อม

คุณสรรเสริฐ : ตั้งข้อสังเกตก็คือถ้าหมู่บ้านไหนสามารถทำข้าวไร่ ทำนาขั้นบันได มีข้าวพอกิน

ตลอดปี การทำไร่ของชาวบ้านให้พืชพันธุ์ธัญญาหาร พวกผักเผง แดงโม ผักหญ้าจะมาก ในพื้นฐานของการเลี้ยงตัวเอง เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ ถ้ามีชีวิตตรงนี้ได้ ระบบการปลูกพืชเศรษฐกิจเข้านาน้อย พวกนี้จะมีพื้นฐานการอนุรักษ์ด้วย ใช้กับแม่ลานคำ แม่โต แม่เตยกลาง การใช้ที่ดินเวียนได้และก็ปลูกข้าวให้พอกิน ผลกระทบต่อการรับพืชพันธุ์ทางเกษตรน้อยลง

G : จันแปลว่า ถ้ากลุ่มชาวบ้านที่ว่าเคยมีปัญหาบ้าง ถ้าได้แลกเปลี่ยนกับกลุ่มน่าจะเกิดการดำเนินชีวิตแบบใหม่ขึ้น O.K. อะ สรุป เป้าหมายระยะสั้น และระยะยาว และการประมวลและเปรียบเทียบก็จะ มีเวทีให้ชาวบ้านแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ไม่จำเป็นต้องเป็นทางการ

F : คนถามถามไม่เป็นระบบ ไม่รู้จะถามอะไร ถามสะเปะสะปะ

คุณสรรเสริฐ : สมว่าเป็นระบบ แต่ว่าเราประมวลไม่ได้

F : ต้องแยกเลยว่าพืช เป็นยา เป็นอาหารสัตว์ อย่างแม่โต 19 – 20 ชนิด พืชได้ดิน ท้อ บัว

คุณสรรเสริฐ : 1. จะดูแลจัดการฐานทรัพยากรได้อย่างไร ป่าต้นน้ำ 2. การเข้าใจวิถีชาวบ้าน

(H) การดำรงของความเชื่อกับการใช้ประโยชน์ทางความเชื่อนั้น 3. จะสามารถอธิบายวิธีการผลิตของชาวบ้านในรอบ 1 ปี ว่าเค้าทำอะไรบ้าง ถ้าเข้าใจพื้นฐานนี้ทั้งหมดสามารถประมวลเอามาใช้ได้ เช่น กะเหรี่ยง บอกว่า ก่อนโกสัฒนเผ่าไร่ ก่อนกุ่มภาพันธ์ เค้าจะไม่เผา เค้าจะเริ่มดาง เดือน มี.ค. -- เม.ย. จะตากธัญธัญก่อนเมฆไปทางเหนือ – ใต้ สีดำหรือขาว แล้วจะดูน้ำในลำห้วยด้วย ฟังเสียงกบเขียดร้อง ตักแค้นร้อง พอดีนเช้าล้างหน้าถ้าลื่นๆ แสดงว่าใช้ได้ ควรจะต้องเผ่าไร่ อย่างตัวเหนียวตัวแห้งจะรู้

ทันทีว่าควรทำอะไร การประมวลสิ่งเหล่านี้เวลาที่เค้ายกสิ่งเหล่านี้มาแล้ว เราสามารถประมวลเป็นระเบียบแบบแผนได้ เปรียบเทียบได้ และถึงเวลาที่เรากำลังเสนอสิ่งเหล่านี้กับสังคมคงต้องเชิญ ข้าราชการ ศว. ฯลฯ เริ่มต้นจาก ชาวบ้าน ชาวบ้านมีส่วนร่วมกิจกรรม พวกเรามีหน้าที่แค่ประมวลรวบรวมจะเอาไปประยุกต์หรือไม่ก็ตาม

G : ถ้าพูดถึงปฏิบัติการที่น่าจะทำได้เลย น่าจะให้แต่ละฝ่ายไปรวบรวมแล้วมาแลกเปลี่ยนกันสักครั้งหนึ่ง

F : อย่างฟุ้งสรุป ถามว่า แหล่งน้ำ มันให้น้ำยังงี้  
คันไม้ที่เป็นกอเก็บรักษาน้ำทำให้เกิดน้ำ ถ้ามีคันไม้นี้จะมีน้ำ

G : น่าจะต้องมีการปฏิสัมพันธ์ทางความคิดเรื่องเกษตรที่สูงเป็นอย่างไรบ้างเพราะว่าส่วนหนึ่งเป็นมุมมองจากเราไม่พอที่จะตัดสินใจ อย่างที่เราคิดทั้งหมดอาจจะไม่ใช่ให้มีเวทีตรงนี้ น่าจะเป็นอีกเป้าหมายหนึ่ง

F :

G : } รวบรวมแต่ละด้านที่เป็นเกษตรที่สูง  
H : }

H : ไปในที่ต่างๆ เช่น น่าน ชาวบ้านอธิบายได้ แม่อาบ แม่ลานคำ สามารถอธิบายข้อดีข้ออ่อนได้ ซึ่งขบวนการเหล่านี้จะถ่ายทอดไปสู่รุ่นต่อไป เด็กในโรงเรียนสามารถทำได้โดยใช้ภูมิปัญญา ข้อแข็งถ้าทำถึงขั้นนี้ได้ สามารถจับกลุ่มชาวบ้านได้ ให้เขาเป็นเจ้าของกิจกรรมเหล่านี้ได้ แล้วก็สืบทอดสู่คนรุ่นต่อไปได้

F : แต่บางครั้งอย่างม้ง ระบบสังคม เครือญาติ จะทำลายสภาพแวดล้อม เพราะอะไร ถ้า พ่อ ดาย มันต้องใช้วัวประมาณ 10 - 20 ตัว ชั่ว แต่งงานทั้งหมดเงินเป็นแสน เอามาจากไหนไม่รู้ มันไม่ไปทำพืชเชิงเดี่ยว แต่กะเหรี่ยง ลัวะ การแต่งงาน ดาย ใช้เงินนิดๆ หน่อยๆ มันเอามาจากธรรมชาติเท่านั้น สังคมเป็นตัวปัญหา ไม่จำเป็นต้องฆ่าวัว มาก ใช้เงินมาก ถ้าเปลี่ยนแปลงตรงนี้ทรัพยากรอาจคืนมา

G : อาจารย์ว่าอย่างไรคะ เรื่องที่จะทำไปข้างหน้านี้

D : ชาวบ้านพยายามสื่อสารคนข้างนอก รวมกัน

C : ปลูกรุ่นหนึ่งปี หักไว้ แล้วจะมาปลูกอีก น่าจะเป็นป่า ถ้าปลูก 2 ปี มันจะเหลือ 50% ถ้าปลูกข้าว 3 ปีติดต่อกัน.....

C : มั้งไม่ปลูกกะหล่ำ เพราะใช้สารมาก เป็นไข้หัดสาเหตุไม่ได้ มาปลูกไม้ผล เรื่องสารไม่ค่อยมีการรณรงค์ น่าจะมีการรณรงค์

G : น่าจะมีการทบทวนนโยบายเรื่องสารเคมี

E : มั้งเป็นชนเผ่าที่โดนโจมตีมากที่สุด มีคนเข้าไปทำงานด้วยน้อย ซึ่งเราไม่สามารถสร้างให้เห็นถึงรูปธรรมที่ชัดเจนว่าเป็นยังงี้

D : เราทำได้ แต่เราจะทำยังงี้ เรารู้มั้งมีแซ่ หัวหน้าแซ่ มันใหญ่ คุมว่าแซ่ตัวเองต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ พวกแซ่สูงผืน บางแซ่ไม่สูง เค้าต้องแข็งแรงในเครือญาติ เค้าจะเข้าใจกันของเขาเอง

C : ในส่วนตัวผม เห็นชาวบ้านเป็นเหมือนเดิม เลี้ยงวัว เลี้ยงสัตว์ เหมือนเดิมทุกอย่าง ปังจ๊ายข้างนอกไม่จำเป็น เพราะว่ามีควายสามารถไถนาได้ ชาวบ้านหลายคนสามารถส่งเด็กเข้าโรงเรียนได้ ชาวบ้านอยู่ได้ไม่ต้องเอาจากข้างนอกมา มีหลายหมู่บ้านที่เอาจากข้างนอกมา ขาดแคลนเรื่องน้ำ เช่น

ปลูกสาไย ลิ่นจี ทำให้น้ำหมด สิ่งแวดล้อมก็ไม่ดี ถ้าบอกว่าจะให้รูปแบบดั้งเดิม จะไม่มีใครยอมทำ  
ไร เพราะเค้าจะมองในแง่ว่าผมเนี่ยะ อยู่แบบทำเพื่อประโยชน์ตัวเอง เช่น การดูแลรักษาป่า การทำ  
ไร่ ผมว่าเป็นการทำเพื่อประโยชน์ตัวเอง ต้องใช้คำว่า “รักษาป่าเพื่อหากินคนเดียว บิให้คนอื่นมา  
หา” จะทำให้ได้ น่าจะมีมติอะไรสักอย่างที่ทำให้ชาวบ้านอยู่แบบเดิมๆ ไม่ต้องเข้าไปทำอะไรมาก

G : ลองสรุปดูเนาะ

ที่มาเกษตรที่สูง ก็มีพื้นที่ใหญ่ ที่พอจะเป็นตัวกลางผสมกันได้บ้าง

ดูเรื่องการส่งเสริม เรื่องเกษตรต่อชุมชน ต่ออะไรทั้งหลายในเกษตรที่สูง ที่เป็นปัญหาอยู่ จำแนก  
แยกแยะ นอกจากนี้มีปัญหาเรื่องป่าไม้ ที่ดิน บางส่วนก็ไม่มี แต่อาจมีปัญหา  
เรื่องการเกษตร การส่งเสริมการเกษตร แล้วนำมาซึ่งการใช้สารเคมี มีพิษสมัยใหม่เข้าไป มีผลต่อสภาพ  
แวดล้อม ประเด็นเหล่านี้ก็มีอยู่ในเรื่องที่อยู่กันอยู่ด้วยเช่นกัน อยากให้เห็นภาพที่รวมกันอย่างนี้มากขึ้น  
ซึ่งถ้าเรามองภาพกว้างร่วมกันได้หมด คนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย คนที่เค้ามาร่วมก็จะมากกว่ากลุ่มคนที่เรานั่ง  
อยู่ตรงนี้ อาจจะมีนักวิชาการบางกลุ่มที่จับเรื่องสิ่งแวดล้อม ผลกระทบต่อการเกษตรที่สูง อยู่เยอะ เราคิด  
ว่าประเด็นที่แม่สาใหม่ คีมาด มีคนเข้าไปทำอะไรเยอะมาก มช. นี่เข้ากันแบบไม่รู้ แต่ไม่เห็นการแก้ปัญหา  
อย่างเป็นรูปธรรมเลย ทำอย่างไรจะผสม ซึ่งเค้าทำแล้วมีข้อมูลในมือเต็มเลย บางกลุ่มบางคนอาจใช้เรื่อง  
ของการวิจัยมาแต่งบ้าง เพื่อให้การวิจัยเป็นผลในการแก้ปัญหาจริงๆ ที่สรุปก็คือ ในเรื่องการประมวลและ  
มองปัญหาเปรียบเทียบอยากให้รวมมาถึงตรงนี้ด้วย ในการประมวลรวมกันมันต้องมีเจ้าภาพ คนกลาง  
อาจจะให้ทาง สกว. ก็ได้ เป็นเจ้าภาพในการหาผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายเพราะว่าเค้าเองก็คงจะมีงานวิจัยกว้าง  
ขวางอยู่ นี่เป็นอันที่ 1 ไม่แน่ว่าจะเป็นผลกระทบระยะสั้นระยะยาวยังไง ควรหาเวทีมาคุยเลย ถ้าตั้งจะ  
เป็นเจ้าภาพที่ดีจะเป็นทางการอ้างอิงได้ อันที่ 2 ที่น่าจะทำได้คือการเรียนรู้ร่วมกัน ของคนที่ทำงานเกษตร  
ที่สูง กับชาวบ้าน อาจจะชวนมั้งที่ป่าไผ่ไปเที่ยวที่อื่น เช่น น่าน เพื่อแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ และอีกอันที่  
คิดวิธีการไม่ออกคือเรื่องของการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของแต่ละหมู่ อาจเป็นงานระยะยาว เพราะวัฒนธรรม  
ความเชื่อแตกต่างกัน อันที่ 3 น่าจะมีการสรุปรวมแนวทางที่เราจะรวมกันทำได้ ซึ่งผู้รับผิดชอบลองตั้งดู  
นะคะ อันแรกคงจะต้องขอ สกว. คู่มือที่ 2. การแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ของชาวบ้านไม่แน่ว่าจะใช้กลไกไหน  
หรือใช้ใครเป็นผู้รับผิดชอบ คิดว่าต้องมีเจ้าภาพเก็บไว้เป็นเครื่องหมายคำถาม เรื่อง ทบทวนนโยบาย สาร  
เคมี ยังไม่ได้ลงรายละเอียด ส่วนการประมวลความรู้เปรียบเทียบข้อมูลแทรกเข้าไปในระหว่างการประมวล  
รวบรวมปัญหาผลกระทบนี้เลยก็ได้ คิดว่าเป็นคร่าวๆ คร่าวๆ มากเลย หลังจากเวทีอื่นนี้เราออกไปเป็น  
ตุ๊กตาแล้วหาคนร่วมมือเพิ่มอีกที อาจขยายวงให้กว้างกว่านี้



#### กลุ่มย่อยที่ 4 สถาบันเกษตรกร

คุณนิคม ไชยวรรณ ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการ ซึ่งการแลกเปลี่ยนของสมาชิกในกลุ่มมีดังต่อไปนี้ เริ่มจากการแนะนำตัวเอง

ผมสมบัติ เถลิ้มเลี่ยมทอง ทำงานอยู่ที่สถาบันแมคเคน แผนกส่งเสริมการเกษตรครับ ของฝ่ายเกษตร

สุภา ไยเมือง อยู่เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกที่กรุงเทพฯ

พนมกร นามจันทร์ ชุมรมผู้ผลิตเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

ศรียรรณ จันทร์ผง อยู่องค์กรพัฒนาเอกชน สนใจเรื่องเกษตรยั่งยืน และอยากมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วย

อนันท์ แยมสมัย จากมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท วัดป่าคาราภิรมย์ แม่ริม

ประพัฒน์ อภัยมูล เป็นเกษตรกรแม่ทา เกษตรกรรมยั่งยืนแม่ทาจำกัด

สนธยา จงแล อยู่คณะเกษตร มช.

นิคม ไชยวรรณ จากสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรรมยั่งยืน มูลนิธิพัฒนาศักยภาพชุมชน

วิจิต ถิ่นวัฒนากุล โครงการส่งเสริมเกษตรทางเลือกพะเยา

คุณนิคม : หลังจากที่เรารู้จักกันแล้ว เราจะเริ่มจาก ลองให้แต่ละส่วนว่าสถานการณ์ สภาพปัญหา ขององค์กรที่เราอยู่เข้าใจว่าแต่ละองค์กรนำเสนอคนละ 10 นาที หลังจากนั้นเรามาดูว่าทั้งปัญหาก็ดี หรือแนวทางที่มันเกิดขึ้นมีอะไรบ้างที่เราจะมาร่วมกันอย่างไรบ้าง เริ่มจากสถาบันแมคเคนก่อนก็ได้

คุณสมบัติ : ถ้าพูดถึงสถาบันแมคเคนเกี่ยวกับประสบการณ์ทำงานก็เข้ามาทำงานกับสถาบันแมคเคนมาประมาณ 3 ปี แล้วก็ทำงานเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร ส่วนหนึ่งก็ได้ร่วมกับองค์กร NGOs ที่ได้ร่วมมือกันในด้านต่าง ๆ ในด้านพื้นที่ของสถาบันแมคเคนเอง ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ของผู้ป่วยโรคเรื้อน สมัยก่อนจะมีอยู่ประมาณ 3-4 จังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย แพร่ น่าน ตอนนี้มีเชียงใหม่ ส่วนใหญ่จะเข้าไปส่งเสริมเกี่ยวกับการทำเกษตร เข้าไปชุดแรก ชาวบ้านให้ความสนใจการทำเกษตรที่จะ ลด ละ เลิก การใช้สารเคมีเพราะว่าพื้นที่บางพื้นที่มีการใช้สารเคมีบางพื้นที่มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว อย่างไม้ผล เช่น ลำไย ส้ม จากประสบการณ์ที่เข้าไป อาจจะเป็นพื้นที่ของเครือข่ายแมคเคน เป้าหมายของแมคเคนคือเข้าไปช่วยผู้ป่วยโรคเรื้อน ที่เข้ามารักษาในแมคเคน แล้วกลับไปอยู่ในชุมชน เมื่อเข้าไปในชุมชนอยากจะให้ผู้ป่วยมีกิจกรรมหรือว่ามีการทำอาชีพเสริมในครอบครัว คือ หนึ่งสำหรับผู้ป่วยแล้วไม่มีโอกาสจะออกไปข้างนอก เราจะส่งเสริมเกี่ยวกับการเลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู ส่วนหนึ่งอยากให้การปลูกผัก ในเรื่องวิชาการก็มีการจัดอบรมเกี่ยวกับการเกษตร เมื่อก่อนแมคเคนจะส่งเสริมเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในนาข้าว ที่ผมได้เข้ามาและมีประสบการณ์ได้จัดอบรม จุดหนึ่งเกี่ยวกับการเกษตรก็ได้ทำเกษตรผสมผสาน ในด้านเกษตรยั่งยืนก็ได้เข้าไปในจุดนี้ด้วย ในส่วนของสถานการณ์ปัจจุบันก็คือ ชาวบ้านบางพื้นที่สนใจที่จะทำเกษตรยั่งยืน ในพื้นที่ของแมคเคนเองก็มีการหลากหลายพื้นที่ บางพื้นที่มี 2 - 3 อย่างในหมู่บ้าน ก็จะดูถึงสิ่งแวดล้อม สภาพภูมิอากาศในหมู่บ้าน ในเครือข่ายแต่ละหมู่บ้าน ว่าเหมาะสมที่จะทำอะไร เกี่ยวกับชาวบ้านเมื่อก่อนแมคเคนเข้าไปช่วย ชาวบ้านจะรับอย่างเดียว เป้าหมายของเราคือผู้ป่วย แต่ตอนนี้ แมคเคนเข้าไปจะเน้นลูกหลานและชาวบ้านที่เป็นเครือข่ายของสถาบันแมคเคนก็ได้ให้ความสนใจอย่างการจัดอบรม ตอนนี้ที่ทำได้คืออยากจะให้เครือข่ายชาวบ้านของแมคเคนเสนอความต้องการกลับมา เพื่อที่แมคเคนจะได้เข้าไปให้ เพราะที่ผ่านมา แมคเคนให้อย่างเดียว จุดหนึ่งแมคเคนมีทุน และชาวบ้านสนใจในการทำเกษตร เพราะว่าในการทำเกษตรก็ต้องมีทุนที่จะทำ การจัดอบรมไม่ว่าเรื่องต่าง ๆ ชาวบ้านก็สนใจ เช่นการใช้สมุนไพรในนาข้าว ชาวบ้านที่มินาก็ให้

ความสนใจและมีการใช้สมุนไพรในนาข้าว เพราะการใช้สมุนไพรในนาข้าวเป็นจุดหลักที่แมคเคนได้ทำตลอด บางอย่างที่บ้านได้ร่วมกับสถาบันแมคเคนก็คือ ได้มีวิทยากรชาวบ้านและผู้ประสานในหมู่บ้านของเครือข่าย ของสถาบันแมคเคนเอง เพื่อที่จะได้ดำเนินการได้ประสานงานได้อย่างสะดวก เพราะว่าเจ้าหน้าที่ที่ส่งเสริมของ สถาบันแมคเคนมีประมาณ 2 คน มั่นใจในการเข้าไปทำงานในเครือข่ายก็จะให้ชาวบ้านที่ทำได้ก็คือ เป็นวิทยากร ในหมู่บ้าน และเป็นผู้ประสานงานเพื่อจะได้ติดต่อกับสถาบันแมคเคน

คุณนิคม : ถ้าจะมองว่ากลุ่มเป้าหมายของสถาบันแมคเคนมันจะใช้คำว่าเครือข่ายหรือคำว่ากลุ่ม หรืออะไร

คุณสมบัติ : สถาบันแมคเคนจะใช้คำว่าเครือข่ายหมู่บ้านสาขาครับ ที่แรกใช้ผู้ปวยเป็นหมู่บ้านสาขา

คุณนิคม : หมายความว่าหมู่บ้านหลักที่เราต้องตามเข้าไปบำบัด ในขณะที่เดียวกันก็ขยายไปหมู่บ้านใกล้เคียง

คุณสมบัติ : ครับ แต่ตอนนี้ไม่ได้เน้นเฉพาะหมู่บ้านผู้ปวย ในด้านความรู้ก็ขยายไปหมู่บ้านอื่นที่สนใจในเรื่องที่ สถาบันได้ทำ

คุณนิคม : ในวิธีการก็อาจจะสร้างตัวผู้นำตัววิทยากรชาวบ้านในเขตนั้น

คุณสมบัติ : ในการสร้างวิทยากรแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ครับ คือหมู่บ้านหลักและหมู่บ้านรอง หมู่บ้านรองก็คือหมู่บ้าน ที่สนใจ และสถาบันแมคเคนเข้าไปให้ความรู้ก็จะมีข้อจำกัดหลายอย่าง ถ้าเป็นหมู่บ้านหลัก สถาบันแมคเคนก็จะ เข้าไปช่วยเหลือ มีสิทธิหลายอย่างเพราะเป็นหมู่บ้านผู้ปวย

คุณนิคม : ที่นี้ประเด็นปัญหาถ้าฟังแล้วตอนนี้มันมีหมู่บ้านหลัก และหมู่บ้านขยาย เพราะว่าหมู่บ้านอยู่ใกล้ สถาบันแมคเคน เมื่อก่อนสถาบันแมคเคนไม่มีใครกล้าเข้าไปเหยียบ เพราะถือว่าอยู่เกาะกลาง เพราะอยู่ ว่างน้ำปิง คลองสุบรรณ เพราะเป็นผู้ปวยโรคเรื้อน ซึ่งตรงนี้ถ้ากรณี ที่บ้านเด่นหรือที่แพร่ มันก่อนให้เกิดความ ขัดแย้งระหว่างหมู่บ้านหลักและหมู่บ้านขยาย เพราะว่ามันเหมือนกับว่าเป็นหมู่บ้านโรคเรื้อน หมู่บ้านบำบัด เพราะฉะนั้นในแง่ของสังคมการคบค้าสมาคมมันมีผลและเราแก้ไขปัญหาดังนี้ได้อย่างไร

คุณสมบัติ : เมื่อก่อนจะเป็นเหมือนกับกรณีที่คุณนิคมพูด คือ คนที่อยู่รอบ ๆ ข้างเขากลัวไม่กล้าเข้ามาที่สถาบัน แมคเคน ปัจจุบันนี้หมู่บ้านสาขาที่เป็นผู้ปวยมีจำนวนลดลง และลูกหลานที่มีอยู่ในปัจจุบันก็ไม่ได้เป็นโรคเรื้อน ก็ ได้ติดต่oprสานงานกับคนข้างนอก

คุณนิคม : แสดงว่ารูปแบบที่จะเชื่อมสาขาระหว่างหมู่บ้านหลักและหมู่บ้านขยาย จะใช้ประเด็นอะไร

คุณสมบัติ : จะใช้การดำเนินการทำการเกษตร หมู่บ้านรองจะเข้าไปให้ความรู้ในด้านของการจัดอบรมเราก็เชิญ มาการศึกษาดูงาน เราก็เชิญมาเพื่อเข้าไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับการทำเกษตรยั่งยืน

คุณวิจิต : ประเด็นคำถามถ้าถามตรง ๆ ก็คือว่า การขยายจะมีปัญหาเรื่องการรังเกียจเรื่องความแบ่งแยกกันหรือไม่

คุณสมบัติ : ถ้าพูดถึงประสบการณ์ที่ผมเข้าไป 3 ปี สถาบันแมคเคนจะมีคนรู้จักน้อย ในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมและได้ร่วมงานกับ NGOs ก็ได้พูดข้อมูลเกี่ยวกับสถาบันแมคเคน จุดนี้ก็เป็นบอกรให้ NGOs รู้ว่าสถาบัน แมคเคนทำงานในรูปแบบใด ความเป็นมาเป็นอย่างไร ถ้าพูดถึง ณ ปัจจุบันนี้ การยอมรับในหมู่บ้านสาขาก็มีการ ยอมรับแล้ว มีการประสานงานมีการร่วมงานกัน

คุณนิคม : มันอาจจะเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ฟังดูมันหามันอาจจะยังไม่รุนแรง ซึ่งบางทีเราอาจจะลองแลกเปลี่ยน กับทางแม่ทา ดู มันอาจจะเอาวิธีการแบบนี้ไปดัดแปลงอย่างไร อย่างเช่นที่แพร่ ที่มีการใช้ไมยราบ ไผ่หนามในการ ปลุกผี มันขยายไปมาก มันน่าสนใจ มันเป็นกระบวนการหนึ่งที่นำศึกษา กระบวนการเรียนรู้แบบไหนที่ทำ ให้มันขยายได้มากมาย ทั้งหมู่บ้าน และตำบล รองยับไปทางอำเภอ ในฐานะชมรมผู้ผลิต

คุณพนมกร : ชมรมของเราก่อตั้งเมื่อปี 2537 เดิมทีมาจากกลุ่มที่มีการผลิตผักปลอดสารเคมี เริ่มตั้งแต่ปี 36 แรก ๆ ก็มีกลุ่มที่แม่ทากลุ่มหนึ่ง และกลุ่มทางตะเมิงอีกกลุ่มหนึ่งเป็น สองกลุ่ม หลังจากเมื่อมี 2 กลุ่มเราก็เริ่มก่อตั้ง ชมรมตั้งแต่ปี 2537 ก็มีสมาชิกที่เกิดขึ้น ใหม่ ๆ ขึ้นมา ก็มีการร่วมตัวกัน เป้าหมายการรวมตัวคือ แลกเปลี่ยน กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทางด้านการเกษตร สองคือเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิต ผู้บริโภคให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการเกษตร เรื่องสิ่งแวดล้อม เรื่องต่าง ๆ ทุก ๆ อย่าง ที่เกี่ยวข้องกัน จากสองกลุ่มแรกตอนนี้ก็ มีอยู่ 17 กลุ่ม มีการขยายกลุ่มใหม่ไปเรื่อย ๆ กิจกรรมเราก็จะมีโครงสร้างของชมรม โดยตัวโครงสร้างเอง ก็จะมาจากกลุ่มต่าง ๆ กลุ่มละ 2 คน เป็นกรรมการของชมรม มันจะมีกิจกรรมหลายเรื่อง ในเรื่องของกรขยายกลุ่มใหม่ มีการอบรมเรื่องแนวคิด เทคนิค รวมถึงรณรงค์ผู้บริโภค การตลาดร่วมกัน มีการประชุมประจำเดือน ประชุมประจำปี มีการอบรมทรัพย์ มีการระดมทุน มีการจัดหาทุน มีการสนับสนุนปัจจัยการผลิตบางอย่างให้กับกลุ่มสมาชิก โดยภาพรวมเป็นแบบนี้

คุณนิคม : ฟังดูมันเหมือนไปได้งามนะครับ แต่ว่าที่จริงมันมีปัญหาอะไร ที่กลุ่มคิดว่ามันจะนำไปสู่แนวทางแล้ว หรือพอใจขนาดนี้แล้วหรืออย่างไร

คุณพนมกร : เราก็มีการสรุประดมปัญหาที่เราทำมาทั้งหมดตั้งแต่ต้น จนถึงปัจจุบัน มันดูเหมือนว่าโครงสร้าง หรือการจัดการมันดี โดยส่วนใหญ่คือว่ามาจากกลุ่มของเกษตรกรทั้งนั้น มีการจัดจ้างอาสาสมัคร แต่มองเข้าไปลึก ๆ ในโครงสร้างเรายังมีจุดอ่อนอีกมาก ในการบริหารจัดการ โดยเฉพาะตัวของเกษตรกรเอง หน้าที่และบทบาทมัน ยังมีความเคยชินของบเขายังไม่เข้าใจ บทบาทยังไม่ชัดเจนหรือว่าความสนใจในหน้าที่ บทบาทโครงสร้างตรงนี้ บางครั้งมันยังติดอยู่ว่าจะมีคนมาทำให้อยู่ ต้องมีเจ้าหน้าที่ นี่คือตัวปัญหา การเสียสละ บทบาทหน้าที่ของแต่ละคน มันทำให้โครงสร้างของเรามันหลวม ไม่ชัดเจน มันจะกระทบต่อหลาย ๆ เรื่อง โดยหน้าที่และบทบาทเราก็จะแบ่ง กัน อันนี้เป็นเรื่องเทคนิค เรื่องการผลิต เรื่องตลาด เรื่องผู้บริโภค เราจะแยกกัน แต่ตรงนี้เองมันไม่ชัดเจนยังไม่มี มากนัก อีกปัญหาคือว่า การที่ชาวบ้านเองมารวมตัวกัน มาสร้างองค์กรตรงนี้ มันภาพของชาวบ้าน สิ่งที่เขาเคยอยู่กับทุ่งนา ไร่สวนมันเปลี่ยนไปหรือไม่ นี่ก็มาคิดเหมือนกัน โดยเฉพาะออกจากบ่อย เกินไป 7 วันออกมา อยู่กับไร่ สวน 2 วัน บางครั้งเดือนทั้งเดือน 10 วันก็ไม่ถึง อันนี้มันไม่ใช่ มันหลุดจากการเป็นเกษตรกรตรงนั้นหรือไม่

คุณวิจิต : ทบทวนคิดหนึ่ง เพื่อให้เกิดความชัดเจน คำถามแรกก็คือว่า การที่เราออกมาบ่อย ๆ มันมีผลกระทบต่อ แรง ค่อกิจกรรมของตัวเองหรือไม่ สองเมื่อเปรียบเทียบกับภารกิจออกมาข้างนอกมาทำอะไรอีกมากมาย กว้างขวาง ไป มันมีผลต่อการพัฒนาทั้งในทางของเรา ในกลุ่มของเรา รวมถึงการเคลื่อนไหวในระดับใหญ่

คุณพนมกร : ครับมันมีอยู่ 2 อย่าง ถ้าว่าโดยตัวของเกษตรกร ถ้าตัวอย่างของผู้นำต้องเสียสละต้องทุ่มเทตลอด และจะเดียวกันผลกระทบส่วนตัวในกระบวนมีแน่นอน ในไร่สวนของตนเอง ไม่มีการพัฒนาขึ้น เพราะไม่มี เวลา แต่โดยภาพรวมกันขยายสมาชิก กลุ่มใหม่มันจะได้ เพราะมันจะเป็น ถ้าพูดง่าย ๆ ชัดเจน เราจะเสีย สละตลอด

คุณนิคม : ปัญหาคือว่า ฟังดูเหมือนว่ามันเป็นกลุ่มเก่า หน้าเดิม ๆ ถ้ามันมีกลุ่มใหม่ขึ้นมาหนุนเสริมมันคงจะดี

คุณพนมกร : คือตรงนี้เองในกระบวนการ เราพยายามจะสร้างคนใหม่ตลอด แม้กระทั่งให้บทบาทหญิงให้มีบทบาทเต็มที่ แต่บางครั้งมันมีอะไรที่ทำให้ไม่สามารถจะทำให้เขาออกมาได้ ทำให้เสียสละได้ และนั่นคือปัญหา ความเข้าใจ บางครั้งเข้าใจเต็มที่แต่มันคืออะไร

คุณนิคม : เพราะฉะนั้นปัญหาก็คือ ผู้นำออกมาร่วมขับเคลื่อนมาก มันทำให้ฟาร์มของตัวเองไม่ได้รับการพัฒนา ไม่ได้รับการปลูกฝังมากขึ้น ยกตัวอย่างเหมือนอ้ายดาวเรือง นี่คือปัญหา ที่นี้เรามาคุยกันว่าเราจะแก้ไขปัญหาย่างไร อันนี้อยู่ในฐานะชมรมผู้ผลิต ซึ่งเครือข่ายค่อนข้างจะกว้าง กระบวนการเรียนรู้จะใช้วิธีผ่านกลุ่มย่อยออกไป

อาจจะลองขนาดนี้ก็ได้อะ ผมเข้าใจว่าทางสมบัติอาจจะเพิ่มเติมได้ ตอนนี้อยากจะวางประเด็นปัญหาใหญ่ ๆ ก็คือตอนนี้คงไม่ได้นำเสนอแต่ละองค์กรไป แต่ว่าเดี๋ยวมันจะเห็นปัญหารวม ซึ่งหมายความว่ากลุ่มเราด้วยเรื่องสถาบันเกษตรกร ซึ่งผมหมายถึงเป็นสถาบันเกษตรกร สหกรณ์ก็คือเป็นสถาบันเกษตรกร ของแมคเคนก็ถือว่าเป็นสถาบันเกษตรกร เพราะฉะนั้นเรามาดูว่ามันจะมีอะไรที่จะชดเชยกันได้ ลองขยับไปทางองค์กรอื่นครับ

คุณอนัน : จะลองคร่าว ๆ ที่จริงมูลนิธิจะมีงานเยอะ งานหนึ่งในส่วนที่ชาวบ้านทำร่วมกันสมัยก่อนก็จะมีกลุ่มถั่วเหลือง พื้นที่ตรงนั้นจะมีการปลูกถั่วเหลืองมาก การใช้ปุ๋ย ไร่ยา ก็ใช้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะทางอำเภอแม่ริม แม่แตง ทางตำบลสะลวง ทำไปทำมากลุ่มก็มีปัญหาเรื่องราคา ปริมาณของถั่วเหลืองมีมาก ราคาถูกลง นี่เป็นสมัยก่อน ไปเรียกร้องกันที่ทำแพ ทางมูลนิธิก็เข้าไปช่วยขับเคลื่อนในการต่อสู้ครั้งนั้น ต่อมาก็พัฒนามาเป็นสหกรณ์ เรามาคิดกันดูเรื่องทุน มูลนิธิ หรือหน่วยงานที่ทำงานตรงนั้นคงช่วยเหลือได้ไม่มาก ก็มารวมกันเพื่อที่มันแรกก็ปัญหาเรื่องทุน ก็หวังว่าถ้าจดทะเบียนแล้วก็จะไปร่วมกับทางหน่วยงานของรัฐได้บ้าง ก็มาจดทะเบียนเริ่มตั้งแต่ปี 38 และพัฒนามาจนถึงปัจจุบัน มีสมาชิกประมาณ 400-500 ครอบครัว ในเขต 2 ตำบล ในระดับหนึ่งชาวบ้านที่จะจดทะเบียนแล้วสามารถที่จะบริหารตัวเองได้ในระดับหนึ่ง แต่วามันจะคิดว่า ดูแล้วคณะกรรมการยังไม่เข้มแข็ง แต่ถ้าดูไปในระยะยาวสมาชิกสหกรณ์ตรงนั้น เรื่องหนี้สิน ยังไม่ลดลง แต่ว่าผลการทำงานของสหกรณ์ก็ดีขึ้นเรื่อย ๆ อันนี้คิดว่าเป็นปัญหาหนึ่ง ชาวบ้านบางส่วนก็เลยมาคิดกันว่า ทำไมเงินก็พอมีแล้ว กรรมการก็จัดการได้ในระดับหนึ่งแล้ว แล้วมันไปติดอยู่ที่ไหน กำลังคิดกันอยู่ว่าชาวบ้านยังใช้ปุ๋ย ยังใช้ยากันอยู่มาก ก็เลยมาคิดโครงการย่อย ๆ ในสหกรณ์ครั้งนี้ พยายามส่งเสริมให้สมาชิกมาทำเกี่ยวกับเรื่องข้าว เรื่องถั่วอินทรีย์ โดยใช้หลักการพึ่งพิงปัจจัยภายในชุมชน และพึ่งพิงปัจจัยภายนอกให้น้อยที่สุด ทำมาได้ 2 ปี แล้ว แต่ยังมีเรื่องของชาวบ้านที่ทำถั่วอินทรีย์ ทำข้าวอินทรีย์ ก็ยังอยากจะได้ราคาสูง ๆ อยู่ เรายังไม่ตระหนักเท่าที่ควร ก็เลยคิดกันว่ากระบวนการอะไรที่ทำให้เกษตรกรมากขึ้น จะทำอย่างไร ก็ยังถือว่าเป็นปัญหาอยู่

คุณวิจิต : ประเด็นคือว่าตัวชาวบ้านยังไม่เข้าใจ ยังไม่ตระหนัก

คุณอนัน : ครบยังไม่ตระหนักเท่าที่ควร อย่างสมาชิกที่ปลูกผักปลอดสาร ก็บอกว่าถ้าปลูกผักปลอดสารมันมีราคาดีกว่าปลูกถั่ว เอาเรื่องราคามาเป็นที่ตั้ง ยังต้องสร้างความตระหนักให้มากขึ้น

คุณสมบัติ : อย่างที่สถาบันทำ เทคนิควิธีการต่าง ๆ สถาบันก็จะให้ทุกอย่าง แต่ว่าความตระหนักของเกษตรกรยังไม่ชัดในตัวเอง คือการทำการเกษตรปัจจุบันส่วนใหญ่จะพึ่งพิงภายนอกมากกว่า จุดหนึ่งเกษตรกรในพื้นที่ยังขาดการออกไปสู่ข้างนอก ถ้าปลูกผักออกมา อย่างผักปลอดสารปลูกออกมาไม่มีที่ขาย เกิดปัญหาจุดนี้ว่าเราจะไปขายที่ไหน ถ้ามีตลาดในชุมชนเองเราก็จะสามารถจะขายได้ แต่เกษตรกรเองไม่กล้าทำในจุดนี้ ก็เลยทำให้เกิดปัญหา จะเข้าสู่เกษตรกรปลอดสารเป็นความหนักใจของเกษตรกร

คุณนิคม : เข้าใจว่าสหกรณ์ เป้าหมายของสหกรณ์มันจะไปถึงขนาดไหน เราจะต้องการทำเกษตรยั่งยืน มันเหมือนว่ามันมีกลุ่มหนึ่งที่พยายามจะทำเรื่องถั่วปลอดสาร โดยใช้ตัวสหกรณ์เป็นให้ความรู้ มีการควบคุม

คุณอนัน : จริง ๆ แล้วในส่วนของการสมาชิก ในส่วนของกรรมการเอง ความคิดยังไม่ชัด แค่นี้เราพอหรือยัง ในส่วนของการดำเนินงานคงไม่พอ มันมีหลาย ๆ อย่าง ตรงนั้นคือมีจะพยายามทำ

คุณวิจิต : ผมขอแลกเปลี่ยน เนื่องจากมันเริ่มต้นมาจากเป็นสหกรณ์ ถ้ามองสหกรณ์เรามองเป็นธุรกิจ เข้าใจว่าเรื่องความตระหนักองค์กรนี้อยากให้เกิดขึ้น แต่ที่นี้เข้าใจ ณ ตอนนี้มันยังไม่เกิด ที่จริงในเรื่องความตระหนักมันสามารถได้ออกมาในเรื่องของธุรกิจ ได้ ในเรื่องของการลดต้นทุน เรื่องของสภาพภูมินิเวศน์ หรือว่าเงื่อนไขในการ

ผลิตภัณฑ์ขึ้น ตรงนี้มันสามารถเชื่อมโยงกันได้ แล้วก็ถึงคนที่มองเฉพาะเรื่องต้นทุน เรื่องรายได้มาเข้าใจตรงนี้ ตรงนี้ว่าไปมันเป็นประเด็นงานวิจัยได้

คุณนิคม : ที่นี้ถ้ามองมูลนิธิ เข้าใจว่ามันมีปัจจัยเอหลายตัว หนึ่งมูลนิธิเองใช้องค์กรในลักษณะของศาสนา มากอย่างหลวงพ่อก็เป็นตัวนำ มีกองทุน มีเครือข่ายค่อนข้างมาก มีกิจกรรมค่อนข้างมาก คือมีปัจจัยเอ้อ แต่อันนี้เราต้องดูว่ามันมีกลไกอย่างไร ขณะเดียวกันแม่ทาก็มาเป็นสหกรณ์ขึ้นมา มันอาจจะดูว่าแม่ทามันมีปัญหาอะไร ทิศทางข้างหน้านั้นจะไปอย่างไร ลองเล่าให้ฟังหน่อยนะครับ

คุณพัฒน์ : ถ้าจะถามว่าแม่ทาเมื่อก่อนเราก็เป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อย มีการพัฒนาการมาเรื่อย มีการซื้อผลิต แล้วขายผลิต เราเห็นปัญหาว่า การซื้อปัจจัยการผลิต ต่างคนต่างซื้อ ซื้อ ปุ๋ยซื้ออะไรกัน มันไม่คุ้ม เราเป็นเครือข่ายกันตั้งแต่ 32 มารวมเครือข่ายกันว่าเราน่าจะมีการจัดซื้อจัดหาร่วมกันมันน่าจะดี มันเกิดทางที่จะต่อรองได้สูง ก็มารวมกันเป็นเครือข่ายคณะกรรมการกลาง คณะกรรมการเริ่มทำงานตั้งแต่ปี 2532 หลังจากนั้นก็ทำกันมา

เรื่อย ๆ การพัฒนาขององค์กรก็มีการรวมตัวกันได้ดี จาก 5-6 กลุ่ม เป็น 11 กลุ่ม เป็น 16 กลุ่ม เป็น 22 กลุ่ม จากตำบลแม่ทา ทาเหนือ และทาประดุก ตอนนั้นกว้างขวางมากเลย เริ่มมีการต่อรองในการซื้อขาย เรื่องปุ๋ย เรื่องข้าวสาร เรื่องต่าง ๆ ต่อมาปี 2538 มีการพัฒนาการ กรรมการเราจะเปลี่ยนเป็นชุด เพราะอยากพัฒนาคน เราเปลี่ยนชุดละปี โครงสร้างเราก็เปลี่ยน เราก็มาคิดการว่าถ้าเปลี่ยนทั้งหมดมันไม่ดี ก็เลยมาปรับกันว่าเรากลุ่มเก่าเหลือครึ่งหนึ่ง กลุ่มใหม่เข้าไปแทนกลุ่มหนึ่งในแต่ละปี ก็แก้ปัญหาได้ระดับหนึ่ง แต่การแก้ปัญหาในคอนั้นมันมีกลุ่มที่ดีและที่เสียอีก บางกลุ่ม บางคณะกรรมการพัฒนาคนเราต้องทำงานกันด้วยใจ ไม่มีกฎระเบียบ ไม่มีกฎหมาย ที่จะมาคุมครองตรงนั้นเราใช้ใจคน และกฎระเบียบเราใช้การตั้งกันขึ้นมาเอง ทำกันเอง แต่พอมาถึงปี 2539 เราก็เปลี่ยนคณะกรรมการมาเป็นชุด ๆ มันก็ได้ แต่เราเห็นพัฒนาการเลยว่า ถ้าได้กรรมการบริหารดี มันก็ดี เงินก็ขึ้นมาเรื่อย ๆ ถ้าได้ไม่ดี มันก็จะลดลงเรื่อย ๆ มันจะขึ้น ๆ ลง ๆ เราก็เลยมามองว่ามันไม่ยั่งยืน คือการเอาใจใส่ใจ และกาลเวลา มันสามารถเปลี่ยนใจคนได้ บางคนเข้ามาเพื่ออะไร เข้ามาเพื่อผลประโยชน์หรือเปล่า มันมีทั้งดีทั้งเสีย ส่วนดี ๆ เราได้เห็นการทำงานของคนที่เห็นการประพฤติดของคน และได้เห็นสังคมและกระบวนการเรียนรู้ ก็เลยมาปรับมาคิดกันว่าถ้าจะให้มันยั่งยืน เราคิดกันตลอด ในเมื่อเราจากกลุ่มมาเป็นเครือข่าย มันยั่งยืนเราจะต้องเป็นสถาบัน แล้วเราจะตั้งสถาบันได้หรือเปล่า สถาบันการเรียนรู้ และสหกรณ์ แต่สถาบันนี้ก็คิดกันว่าที่ผ่านมาแม่ทามีการเข้ามาศึกษาดูงานมาก บางเดือนมีถึง 12 คณะ คณะหนึ่งมา วันหรือสองวัน ทำให้ไม่ได้ทำงาน ทำให้เป็นผลเสียเหมือนกัน 10 ปี ก่อน ตั้งแต่ปี 2529-2530 เริ่มมีการศึกษาดูงานมาแล้วครับ 10 ก่อน พวกเราจะไม่รับใด ๆ ทั้งสิ้น เราจะให้ของขวัญอะไรเราก็ไม่เอาให้เขาเอากลับคืนไป หมายถึงว่าจิตสำนึกอยากจะถ่ายทอดประสบการณ์การทำเกษตรยั่งยืน พอเรื่อย ๆ เราก็เห็นกระบวนการที่มันอ่อนตัวลง มันหายไป เหลือเพียงแกน ๆ เราก็มาวิเคราะห์กันว่ามันเป็นเพราะอะไร สรุปออกมาก็คือครอบครัว ครอบครัวของชุมชนมันไม่เหมือนกัน บางคนก็มีหนี้สิน บางคนก็พอมีพอกิน บางคนก็ทุกข์ยาก แต่ใจคนมันมาแล้ว อยากจะทำงานเพื่อสังคม อยากจะสนับสนุน กับองค์กร ชุมชนตัวเอง แต่ทำไปมันอยู่ไม่ได้ ทุกคนต้องกิน ทุกคนต้องอยู่ กองทัพเดินด้วยท้อง เรามาวิเคราะห์กันเองว่าจะหาทางออกได้อย่างไร ในเมื่อเราโดยรู้มาโดยตลอด เราน่าจะตั้งเป็นสถาบัน ได้ไหม ตั้งเพื่อให้มันบรรลุ มีระบบวิทยากรเมื่อก่อนถ้ามีคนเข้ามา เมื่อก่อนเราก็วิ่งไปหากัน ถ้าได้คนที่ดี ก็ถ่ายทอดได้ดี ถ้าได้คนที่ไม่ดีเท่าไร การถ่ายทอดก็ไม่ได้เท่าไร คนที่มาดูงานก็ผิดหวังพอสมควร บางคนก็สมหวัง คือมันไม่เป็นขบวน เราน่าจะมาจัดกันใหม่ วิทยากร เรื่องแนวคิด เป็นขั้นเป็นตอนกันไป จัดเป็นระบบ เราโดยรู้มาตลอด เรามาลองตั้งรับดูบ้าง ในลักษณะนี้จะดีไหม แต่ขั้นตอนของสถาบันมันจะมีว่าเป็นอย่างไร หลังจากนั้นจะทำอย่างไร สถาบันนี้ มันยังไม่สามารถที่จะทำให้ชุมชนใหญ่ได้ เราพยายามจะพัฒนาหัวแดงให้มากขึ้น โดยคิดถึงว่าสถาบันนี้ไม่ใช่ มันน่าจะ

เป็นสหกรณ์ จะตั้งเป็นสหกรณ์ได้ไหม แล้วสหกรณ์มันเป็นอย่างไ สหกรณ์อะไรดี มันมีทั่วประเทศไทย แต่ว่าในความคิดชื่ออะไร ชื่อว่าสหกรณ์พัฒนาและเกษตรยั่งยืนแม่ทา คำว่ายั่งยืน ยังยืนขนาดไหน คงต้องมาคิดกันต่อ เราพยายามพัฒนาหัวแดงให้มันเป็นเป้าหมาย และพยายามส่งให้เป็น อบต. เพื่อจะปรับการพัฒนา ปรากฏว่าส่ง 6 คน ได้ 6 คน 7 หมู่บ้านมี 14 คน แต่อีกหมู่บ้านไม่ได้เพราะเราไม่ได้สร้างวิทยากรไว้ เราก็เลยมาคิดกันว่า เล่นแบบนี้ผลสุดท้ายเราไม่ได้บริหารเอง มันมีเสียงน้อย ส่ง 6 คนได้ 6 คน มันไม่สามารถเปลี่ยนการพัฒนาได้ แต่เรากำลังคิดว่า เรามาช่วยกันกำหนดแผนพัฒนานุเคราะห์ พัฒนานุเคราะห์เพื่อที่จะไปสร้างหัวแดงขึ้นมาเกิดขึ้นที่อื่นได้ เราใช้ตัวสหกรณ์ องค์กรเหล่านี้เราสร้างตั้งแต่กลุ่มเล็ก กลุ่มน้อยขึ้นมา เราอยากจะทำประชาคม เพราะประชาคมของประเทศไทยมันมีไม่กี่คน ถ้าประชาคมของคุณหมอบริเวณ ทุกคนเป็นประชาคมทั้งหมด ฉะนั้นเราต้องพัฒนาพวกนี้ เพื่อจะไปบอกให้อบต. ทำแบบนี้ ต้องพัฒนาแบบนี้ เพราะอำนาจของประชาคมจะมีบทบาทในอบต. สร้างให้คำว่าสหกรณ์เกษตรยั่งยืนให้มันยั่งยืนในชุมชน และอยากจะทำให้เห็นว่าการกู้หนี้ยืมสิน ถ้าคุณมามาก ๆ คุณจะได้อย่างไร จะพัฒนาคนให้คิดว่าเงินกูไม่ใช่เงินกู ให้เขาเห็นตรงนี้ จะต้องพัฒนาตรงนี้ด้วย คำว่าสหกรณ์มันเป็นเรื่องของธุรกิจ แต่ว่าบางครั้งสหกรณ์ 199 ไม่ถึง 200 จะเป็น

สหกรณ์ 199 ก็ถือว่าดี มันมี 9 ถึง 2 ตัว ถือว่าเป็นนิมิตหมายที่ดี

คุณพนมกร : ถ้าจะอธิบายมันมีรวมกันในส่วน สหกรณ์เองกิจกรรมต่าง ๆ ที่เราทำในส่วนในเรื่องต่าง ๆ มีทั้งเรื่อง มีทั้งเรื่องธุรกิจ เรื่องปาก เรื่องท้อง เรื่องทุก ๆ อย่าง เป็นเรื่องของสหกรณ์ จากประสบการณ์ตรงนี้ที่เราทำกับกลุ่มกับเครือข่ายนี้ มันก็เกิดเป็นองค์ความรู้ อยู่ชุดหนึ่ง มันหลายเรื่อง แต่ตรงนี้เราถูกเขาเข้ามาตลอด ตรงนี้เราจะทำอย่างไรที่จะรวมให้มันเป็นสถาบัน เพราะฉะนั้นมันจะแยกส่วน อยู่ในที่เดียวกัน เครือข่ายกรรมการทั้งหมดก็จะมาเป็นสหกรณ์ แล้วเอาองค์ความรู้มาเป็นสถาบัน ให้มันชัดเจนมากขึ้น

คุณนิคม : หมายความว่าสถาบันนี้ ตั้งขึ้นมาเพื่อจะแก้ไขปัญหากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ ทั้งภายใน ภายนอก แต่ขณะเดียวกันตั้งสหกรณ์มาเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องการจัดการบริหารองค์กร การจัดการองค์กรที่มาไม่เป็นนิติบุคคล เรื่องนี้มันเป็นเรื่องที่มี 2 วัตถุประสงค์ มันเชื่อมกันอยู่ แต่เหมือนว่าจุดอ่อนก็คือว่า ทั้ง 2 ส่วน ถ้ามันจะไปได้ดี มันจะต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ของผู้นำ ที่เรียกว่าหัวแดง ต้องสร้างผู้นำรุ่นใหม่ ๆ ขึ้นมา ซึ่งมันจะไปล่อกับชมรมผู้ผลิต แต่ว่าอาจจะมีข้อจำกัด เพราะในเรื่องของการที่บางคนที่จะขึ้นมาเป็นผู้นำ ฐานครอบครัวของเขาต้องแข็ง มีอาชีพมีตัวที่จะรองรับ

คุณพนมกร : ต้องมีความเข้าใจ อย่างผมถ้าครอบครัวไม่เข้าใจ ออกมาไม่ได้ มันต้องเข้าใจ ว่าอย่าไปทำอะไรอย่างไร พอลอกไปครอบครัวเข้าใจ

คุณนิคม : นี่ก็แสดงว่าไม่ได้สร้างเฉพาะผู้นำ แต่ต้องสร้างทั้งครอบครัว

คุณพัฒน์ : ถ้าจะถามถึงจุดอ่อนของชุมชนประเทศไทยทั่วประเทศ เราเห็นปัญหาเหมือนกัน บางครั้งบอกว่าเอาความรู้ให้ชาวบ้าน แต่ชาวบ้านก็ไม่ถูกมาทำกันสักที ผมว่าไม่ใช่ คำว่าชาวบ้านมันก็คือชาวบ้าน ต้องเข้าใจตรงนี้ด้วย ชาวบ้านต้องทำมาหากิน ถ้าออกไปข้างนอกบ่อย กลับเข้ามาครอบครัวไม่เข้าใจ เกิดระหองระแหงกันเขาอาจจะตัดสินใจไม่ทำเลยก็ได้ นี่ก็ปัญหาใหญ่ ฉะนั้นเราเห็นปัญหาชัดเจนว่า จะทำอย่างไรกับชาวบ้านที่ออกมาให้อยู่ได้ จะอยู่ได้ในรูปไหน ลักษณะไหนเราต้องมาคิดกัน ไม่ใช่เรื่องเงินอย่างเดียว ถ้าชุมชนเข้าใจ ว่าไปทำเพื่อชุมชนไปเสียสละเพื่อชุมชน 10 วัน ชุมชนจะช่วยทำงานสัก 2 - 3 วัน มันก็ดี ไม่ใช่เอาเงินเป็นที่ตั้ง ไม่ใช่ออกไปทำงานเพื่อสังคมบ่อย ๆ ผลสุดท้ายกลับมาที่บ้าน ถ้าครอบครัวล้มเหลว สังคมจะช่วยอะไรได้ มันเป็นคำถาม ถ้าไม่มีกินสังคมจะช่วยอะไรได้ นี่เป็นคำถาม ไม่ใช่ว่าเห็นแก่ตัว เราเอาความจริงมาพูด ทุกอย่างต้องได้รับการแก้ไข

คุณพนมกร : นี่เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ทำไม สถาบัน องค์กรชาวบ้าน ถ้าได้ผู้นำเข้าไปแล้วแต่ไม่เสียสละเต็มตัว มาเพื่อหวังจะได้ผลประโยชน์ตรงนี้ มันเลยทำให้องค์กรนั้นไม่แข็งแรงเท่าที่ควร

คุณนิคม : แสดงองค์นี้ ตัวผู้นำเองก็มีความสำคัญเหมือนกัน ถ้าถามในมุมกลับกันว่า บางทีตัวองค์กรเป็นตัวสร้างผู้นำ ขณะเดียวกันกระบวนการตรวจสอบผู้นำมันจะมีปัญหาหรือไม่และเราจะมีกระบวนการอย่างไรในการตรวจสอบติดตาม กระบวนการทำงานของผู้นำไม่เช่นนั้นก็จะมีความเฉพาะคน ๆ เดียว ถ้าเป็นอัยพัฒน์ ก็เป็นอัยพัฒน์ 10 ปีอยู่นั่นแหละ ถ้าคนใหม่ขึ้นมาเราจะมีวิธีการอย่างไร

คุณพัฒน์ : คือวิธีการที่จะเอาคนใหม่เข้ามา มันมีหลักการว่า หนึ่ง ต้องสร้างความเข้าใจ การสร้างกระบวนการเข้าใจจะต้องให้ข้อมูลข่าวสารมาก ๆ สำหรับกลุ่มเป้าหมาย จะเป็นปัจเจกหรือเป็นกลุ่ม กลุ่มเป้าหมายของเราจะเป็นใครบ้าง และให้เห็นปัญหาและหาทางแก้ ทางออกได้ในระดับหนึ่ง ในระดับที่สอง น่าจะมองถึงฐานครอบครัว ว่าฐานครอบครัวของเขาจะอยู่ได้หรือไม่ และจะไปได้ไหม ต้องศึกษาว่าครอบครัวของเขามีปัญหาไหม และพวกเขาก็ออกมาได้ในระดับหนึ่ง ผมว่า ระดับหนึ่งที่เห็นชัดเจนจากตัวพวกเขา หนึ่ง เราทำเกษตรทางเลือกมาก่อน เราต่อสู้มาก่อน พอเรามีกินเราก็ออกมาได้ ชูตรง ๆ พอเราไม่มีเงินก็ให้ภรรยาเก็บผักในสวนมาขาย เราที่มีเงินใช้กลับบ้านมันก็ไม่ทะเลาะกัน มันเลยอยู่ได้ ผมเห็นชัดเจนเลยว่าถ้าพวกเขาลอยเหมือนคนอื่น ทำเกษตรเชิงเดี่ยวอยู่แบบนี้ ออกมาอย่างพวกผมไม่ได้หรอก ถ้าจะออกมาได้เราจะต้องจัดการอย่างไรกับภาวะตรงนั้น ผมมองตรงนี้เลย ถ้าเราไม่จัดการภาวะตรงนั้น ผมว่ามันก็เป็นสิ่งที่ยาก ภาะนั้นไม่ใช่เงินอย่างเดียว มีภาวะปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้ครอบครัวอยู่ได้ ไม่ใช่เป็นเงินอย่างเดียว จะเป็นน้ำใจหรืออะไรก็ได้ บางครั้งถ้าเอาเงินเข้าไปทำให้สังคมแตก ชุมชน ได้เหมือนกัน มันเป็นคนสองคม ผมพยายามที่จะสร้างคนอย่างไรให้มีความเข้าใจ สมมุติว่าดาวเรืองออกไปวันหนึ่งได้ 30 กว่าบาท เราจะสร้างกระบวนการอย่างไรให้คนคิดว่าดาวเรืองออกไปเพื่อใคร ให้คนเข้าใจว่าวันนี้ไปทำอะไร เพื่อใคร ดาวเรืองเสียการทำงานที่บ้าน และชาวบ้านน่าจะยกคนไปช่วยกันตัดหญ้าในสวนให้ ผมคิดว่ากระบวนการนี้ทำได้ มันก็จะดี แต่เราจะสร้างกระบวนการนี้ได้อย่างไร คนที่ไปจะได้สบายใจ ภรรยาก็จะได้สบายใจ ว่าสังคมยังไม่ทิ้งเรา เราทำเพื่อสังคม สังคมก็ไม่ทิ้งเรา ผมว่าตรงนั้นจะสร้างแรงจูงใจและสร้างจุดร่วมได้สูงมาก แต่เราจะสร้างกระบวนการแบบนี้ให้เกิดได้อย่างไร มันต้องมีกระบวนการอื่น ๆ

คุณวิจิต : ผมว่ามันเป็นประเด็นที่เชื่อมกัน ผมว่าถ้าเราดูตัวสถาบันนี้ขึ้นอยู่กับตัวบุคคล และตัวบุคคลมันเป็นเรื่องของความเข้มแข็งในทางครอบครัว ทั้งในแง่ของความสัมพันธ์ เศรษฐกิจ ที่นี้ถ้าหากเราไม่มีระบบหนุนช่วยกัน ให้เกิดความเข้มแข็งมันก็จะมีความตามมา และอันหนึ่งที่คิดว่าบางส่วน บางคน พอเราเข้าไปทำงานส่วนรวมแล้ว แต่ฐานครอบครัวยังไม่เข้มแข็ง ก็เลยทำให้การบริหารจัดการอยู่ไม่ได้ ที่นี้อันหนึ่งก็คิดว่ามันจะต้องมีแกนหลักของสถาบันซึ่งไม่เปลี่ยนแปลง แต่คนที่เข้ามาจัดการอาจจะเปลี่ยนแปลง ที่นี้มันจะเชื่อมโยงกับหัวข้อที่ว่า การรวบรวมองค์ความรู้ รวมถึงการจัดกระบวนการถ่ายทอด มันเป็นทางออกหนึ่ง แต่มันยังไม่หมด ยังมีนิค ๆ หน่อย ๆ ที่ไม่ได้รับการคลี่คลาย ซึ่งเรามาคุยว่ามันเป็นเพราะอะไร มันเหมือนกับว่าเมื่อเราดักน้ำดิบ น้ำขัง ๆ ก็ลงมาแทน น้ำนั้นก็เปรียบเหมือนผู้นำที่ออกไปข้างนอก และน้ำที่เข้ามาทดแทนก็คือสมาชิกภายในที่จะไม่ให้มันไหลไปได้ หรือจะมีระบบอื่น ๆ ที่เข้ามาคล้าย ๆ จะหนุนช่วย เพื่อให้ผู้นำออกมาทำงานข้างนอก ให้ความมั่นใจทำงานเต็มที่ ตัวเองก็ไม่เสียในครอบครัว และนี่ก็เป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ออกมาเต็มตัวก็ไม่ได้ทั้ง ๆ ที่จริงมีคนถามว่าออกมาเต็มตัวมันได้อะไร มันเปิดโลกทัศน์ ทำอย่างไรจะไม่เบี่ยงเบน

คุณศรีวรรณ : ผมขอแลกเปลี่ยนนิดหนึ่ง กระบวนการพัฒนาสถาบันเกษตรกรของทางกลุ่มอัยและกลุ่ม NGOs ที่ทำในชุมชน มันมีความต่างของพื้นที่ หรือสถาบันเกษตรกรโดยส่วนใหญ่ ของเราก็คือเป็นส่วนน้อย โดยส่วนใหญ่ผมสังเกตจากหมู่บ้านผม หรือชุมชนอื่นที่เคยไปส่งเสริม เรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่มานานกว่า ๆ ทำให้เห็นว่า

สถาบันเกษตรกรส่วนใหญ่มันถูกตั้งโดยภาครัฐ แต่ขาดกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ มันทำให้เกิดช่องว่างมาก ช่องว่างในเป็นตำรารูปลงไป ที่นี้มันก็ทำให้เป็นความแตกต่างซึ่งมันไม่ล่อกับพื้นที่ มันเหมือนกับภาครัฐคิดว่า สูตรหนึ่งทำได้ทั้งประเทศ โดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมที่เป็น โดยเฉพาะเรื่องที่ดินที่สำคัญ ผมเคยไปส่งเสริม เรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ ปรากฏว่าชาวบ้านหลายกลุ่มไปดูงานของอ้ายพัฒน์และอ้ายดาวเรือง กลับมาในชุมชนก็ วิเคราะห์ว่า เขา รวมกลุ่มกันได้ดี สามารถต่อรองได้ทุกอย่าง เขาเอาใจใส่กัน เขาเสียสละ มันได้เกือบสมบูรณ์ กลับ มาบ้านถามว่าเราจะเริ่มต้นอย่างไร ตั้งกลุ่ม เราจะทำกันอย่างไรดี แต่ว่ามันคิดที่เรื่องที่ดิน ก็คือว่าที่ดินโดยส่วน ใหญ่ จากผลพวงของการบริโภคนิยม ทุนเสรี ทำไม่ได้เพราะไม่ใช่ของเรา ดันเลยครึ่งเรื่องนี้ จบเลยครึ่ง คือที่ ดินขายไปแล้ว ทุกวันนี้เช่าอยู่ มันค่อนข้างยาก ที่นี้ถ้าพูดถึงความเชื่อมโยง ผมมองถึงความเชื่อมโยงของวิถีชีวิต แบบเดิมกับปัจจุบัน ปัจจุบันถ้าจะไปตั้งสถาบันหรือทำอะไร หมู่บ้านจะคิดถึงเรื่องเงิน เพราะเงินเป็นตัวล่อ เป็น ตัวค้ำ ถ้าไม่มีเงินก็จะไม่ทำ จะทำสถาบันหรือตั้งกลุ่มไม่ได้ ถึงแม้มีมาเหมือนกันแต่จะทำอย่างไร ดูเหมือนว่าชุม ชนมันขาดอะไรสักอย่าง วันนี้ผมเห็นข้อบกพร่องของชุมชนของตัวเอง

คุณวิจิต : ถ้าดูแล้วมันเป็นประเด็นเดียวกันเลย ประเด็นสำคัญก็คือว่ากลุ่มเกษตรกรกลุ่มไหนที่จะสามารถทะลุ ผ่านตรงนี้ได้ อะไรคือเงื่อนไขปัจจัยที่จะทำให้ทะลุผ่านจากการที่มองแค่เรื่องผลประโยชน์ บางทีแม่ทาจจะไม่ ต้องพูดถึงเรื่องผลประโยชน์ แต่ว่าแม่ทาจได้ทะลุถึงเรื่องของการเข้าสู่หัวใจ เข้าใจปัญหาของการช่วยเหลือ ตรงนี้ก็คือเรื่องของสถาบันเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ส่วนใหญ่ยังไม่ถึงหัวใจตรงนี้ ยังอยู่แค่เปลือกนอก ได้งบจากรัฐมา มีเรื่องของการต่อรอง ยังอยู่แค่ตรงนั้นส่วนใหญ่ แล้วทีนี้จะทำอย่างไรให้ทะลุตรงนั้นออกมา เข้าใจเนื้อหา เข้าใจหัวใจจริง ๆ ของ สหกรณ์

คุณนิคม : เข้าใจว่าแลกเปลี่ยนแบบนี้มันจะออกมาเรื่อย ๆ แต่ที่นี้โจทย์ที่รับรับ จากโจทย์ จากที่เราระดมได้ ประมาณ 12 ข้อ มันอาจจะปรับ และรวมกันได้ เราจะอย่างไรต่อ เราจะลองเรียงลำดับ เพราะว่ามันเหมือนมีโจทย์ ที่ให้มา มันจะต้องหาเป้าหมายระยะสั้น ระยะยาว คือตอนนี้ถ้าพูดกันไปพูดกันมาเป้าหมายมันก็ออกมาแบบนี้ ที่นี้ เราน่าจะทำให้ชัดกว่านี้สักหน่อย ว่าจริง ๆ แล้ว เป้าหมายระยะสั้นระยะยาวมันคืออะไร และหาแนวทางจาก ปัญหาเหล่านี้ เราจะมีแนวทางในการทำ แนวทางในการแก้ไข ซึ่งมันจะนำไปสู่การทำการกิจกรรม กำหนดกิจกรรมว่า เป็นไปได้จริงหรือเปล่าในระยะ 1 ปี 3 ปี มันเป็นไปได้ไหม ผมว่ามันน่าจะมารวมกันมากกว่า ผมว่ามันเป็นปัญหา โดยรวม อย่างที่แมคเคนเป็นไปในทางหนึ่ง เป็นแนวทางอันหนึ่งที่ใช้ได้

คุณวิจิต : ถ้าเราเจาะเราจะได้เห็นเป้าหมายว่า สถานการณ์แบบนี้ ปัญหาแบบนี้ เป้าหมายที่ต้องการที่จะคลี่คลาย มันเป็นแบบไหน ประเด็นแบบนี้มันเป็นประเด็นวิจัยได้

คุณนิคม : ผมเข้าใจว่าคงไม่ได้มองที่ประเด็นวิจัยอย่างเดียว บางอันอาจจะทำไปได้เลยด้วยซ้ำไป เราลองมาดูว่า มีอะไรเพิ่มเติมอีกไหม ที่เป็นปัญหา

คุณพนมกร : ปัญหาเรื่องบางครั้งในระดับความเป็นผู้นำ เวลา อย่างเราเคยกระจาย เวียนกันไปครบ แต่รู้สึว่ามันไม่ไป ความคิดอะไรมันไม่ไป มันไม่เป็น โดยเฉพาะไม่ไปเป็นผู้นำ บางลักษณะน่าจะเป็นผู้ชาย บางคนนึก เรื่องประชาธิปไตย พอลืมไม่ลืมนึกได้เลย แต่ไปแนะนำ ไปสอนคนมันไม่ไป มันไม่ออก บางครั้งพูดถึงความ เหมาะสม ในตัวคน แทนที่งานชิ้นนั้นน่าจะไปได้ ทำไมไม่ไป แต่ประชุมเรื่องเดียวทุกวัน ตลอดคืนไม่จบ มันเป็น ไปได้อย่างไร มันเลยเป็นข้อจำกัดบางครั้งผู้นำเก่า ๆ ทำไมต้องออกมา

A: บางครั้งผู้นำถนัดเป็นบางเรื่อง เรื่องมันไม่ได้ไปตามที่ได้วางกันไว้ ซึ่งตรงนี้ก็ปัญหา



B: เหมือนกับว่ามันเป็นที่ศักยภาพของผู้นำ แต่ว่าบางครั้งนี่กลุ่มสมาชิกเลือก เพราะคาดหวังว่าตัวผู้นำคนนี้จะสามารถพัฒนาได้ อยากจะได้มา แต่จริงแล้วตัวผู้นำก็มีข้อจำกัด

C: ซึ่งสิ่งนี้ก็สำคัญ คือการสร้างผู้นำคนใหม่มาทดแทนคนเก่า

D: คือสิ่งที่เรามองในแง่ของชุมชน คุณสมบัติของผู้นำเป็นสิ่งที่สำคัญ คือ

1. ต้องมีความสามารถ

2. ต้องมีความโปร่งใส

เพราะถ้าเสียอันใดไปอาจถึงกับเลิกนับถือ เพราะฉะนั้นผู้นำจะต้องโปร่งใสจะต้องไม่ถือเงิน เวลาพูดปากกับใจ ต้องตรงกัน

E: เหมือนกับว่าอย่างประเทศไทยเรา ปีหนึ่งก็เปลี่ยนนายกคนอย่างนี้ประเทศเรามันคงหรือไม่ อย่างนั้นถ้าองค์กรหนึ่งๆมีการเปลี่ยนผู้นำบ่อยก็เช่นเดียวกัน

F: เท่าที่ผมทำงานในพื้นที่ มันมีวิถีคิดวิธีหนึ่งก็คือว่า ถ้าใครมันขี้เกียจก็จับมันไปเป็นผู้นำ

E: แต่ผมว่ามันเหมาะกับบางสถานการณ์ บางเรื่อง ซึ่งบางครั้งมันก็เก่งบางเรื่อง ก็ให้มันเป็นกรรมการมันก็สามารถใช้ความสามารถมันได้ มันรู้จริงก็ทำได้ แต่นั่นในเรื่องการพัฒนาผู้นำของเรา ถ้าเราชักเชิดเขาขึ้นไปเป็นผู้นำก็อาจจะปมด้อยทำให้องค์กรของเราอ่อนแอ

F: ดังนั้นวิธีการเลือกผู้นำแบบปราบเซียนเป็นเฉพาะบางเรื่องบางประเด็นไม่ได้มีผลต่อชีวิตต่อครอบครัว เป็นบางเรื่องเท่านั้น โดยเฉพาะการให้เป็นกรรมการหมู่บ้าน

E: เราลองประมาณอันที่เป็นปัญหาร่วมจริงๆ เช่น ปัญหาขบวนการตั้งผู้นำ หรือไม่ว่าเป็นองค์กรนิติบุคคล สถาบัน และอื่นๆ ดูเหมือนว่าองค์กรสถาบัน จะไปได้ดีหรืออยู่ที่ผู้นำ ดังนั้นปัญหาคือการสร้างผู้นำ

G: ผมว่าต้องระบุว่า ขบวนการสร้างผู้นำต้องมีความหลากหลาย ผู้นำต้องมีความหลากหลาย จะไปผูกขาดผู้นำคนเดียวบางครั้งอาจมีปัญหา

E: ดังนั้นใจของเราคือ “ผู้นำและขบวนการสร้างผู้นำ” ซึ่งขบวนการสร้างผู้นำอาจจะเป็นเรื่องของ มันเป็นรายละเอียดของการสร้างแบบใด ให้ความรู้แบบใด ซึ่งอาจเป็นรายละเอียดของปัญหาร่วม และมีอันอื่นอีกไหม

F: สิ่งที่เรามองเมื่อก็คือตัวผู้นำ แต่ที่นั่นในเรื่องขององค์กรสถาบันหน่วยงานที่มีหน้าที่ที่จะเข้าไปพัฒนาตรงนี้ให้มีประสิทธิภาพ ที่ผ่านมามันมีปัญหาอะไรบ้าง ขาดเรื่องอะไร ขาดการเสริมเรื่องอะไร มันทำให้การดำเนินงานของมันเป็นเรื่องไม่ดี หรือบางครั้งนี่การทำดีหรือไม่ดีมันขึ้นอยู่กับตัวบุคคลไม่ได้ขึ้นอยู่กับระบบ อันนี้น่าจะมอง หน่วยงานภายนอกจะเสริมเรื่องอะไร ขาดเรื่องอะไร

G: ผมว่า บุคคลภายนอกที่จะเข้าไปสนับสนุนบางครั้งมันเป็นปัญหา 2 ด้าน เอาทางด้านชาวบ้านก่อน ทางด้านชาวบ้านมันเป็นการปลุกฝังกันมานาน ทั้งเรื่องผลประโยชน์และอื่นๆ ถ้าสมมุติว่าหน่วยงานทางนอกเข้ามา เข้าไปถามชาวบ้านว่าต้องการอะไร 1. อยากได้โรงงาน 2. อยากได้เงิน คือมีโรงงานมีเงินมากก็ได้รวยกัน ซึ่งมันเป็นวิธีการทำงานแบบเก่า แต่อยากให้หน่วยงานมีวิธีการทำงานที่ว่า เข้าไปมีขบวนการทำความเข้าใจ เข้าไปสนับสนุนให้ชาวบ้านมีการนัดการประชุมแลกเปลี่ยนกันว่าเรามีปัญหาอะไร อยากได้อะไร ซึ่งกระบวนการนี้สำคัญที่สุด ซึ่งอย่างโครงการหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท ถ้าไม่มีขบวนการตรงนี้ก็เกิดการแยกกันกลุ่มนี้ก็เอากลุ่มโน้นก็เอา

E: ซึ่งก็คือเราต้องให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆกระบวนการ ให้วิเคราะห์ว่ามีปัญหาอะไร ต้องการอะไร และทางออกของชาวบ้านจะต้องการแบบใด

B: คงจะเป็นแบบประชาคม เอาปัญหาที่จำเป็นที่สุดมาเป็นอันดับแรก

B: เหมือนกับว่ามันเป็นที่ศักยภาพของผู้นำ แต่ว่าบางครั้งนี่กลุ่มสมาชิกเลือก เพราะคาดหวังว่าตัวผู้นำคนนี้จะสามารถพัฒนาได้ อาจจะได้อะไร แต่จริงแล้วตัวผู้นำก็มีข้อจำกัด

C: ซึ่งสิ่งนี้ก็สำคัญ คือการสร้างผู้นำคนใหม่มาทดแทนคนเก่า

D: คือสิ่งที่เรามองในแง่ของชุมชน คุณสมบัติของผู้นำเป็นสิ่งที่สำคัญ คือ

1. ต้องมีความสามารถ
2. ต้องมีความโปร่งใส

เพราะถ้าเสียอันใดไปอาจถึงกับเลิกนับถือ เพราะฉะนั้นผู้นำจะต้องโปร่งใสจะต้องไม่ถือเงิน เวลาพูดปากกับใจต้องตรงกัน

E: เหมือนกับว่าอย่างประเทศไทยเรา ปีหนึ่งก็เปลี่ยนนายกคนอย่างนี้ประเทศเรามันคงหรือไม่ อย่างนั้นถ้าองค์กรหนึ่งๆมีการเปลี่ยนผู้นำบ่อยก็เช่นเดียวกัน

F: เท่าที่ผมทำงานในพื้นที่ มันมีวิถีคิดวิธีหนึ่งก็คือว่า ถ้าใครมันขี้เกียจก็จับมันไปเป็นผู้นำ

E: แต่ผมว่ามันเหมาะกับบางสถานการณ์ บางเรื่อง ซึ่งบางครั้งมันก็เก่งบางเรื่อง ก็ให้มันเป็นกรรมการมันก็สามารถใช้ความสามารถมันได้ มันรู้จริงก็ทำได้ แต่ในในเรื่องการพัฒนาผู้นำของเรา ถ้าเราขัดเขี่ยให้เขาขึ้นไปเป็นผู้นำก็อาจจะปมค้อยทำให้องค์กรของเราอ่อนแอ

F: ดังนั้นวิธีการเลือกผู้นำแบบปราบเซียนเป็นเฉพาะบางเรื่องบางประเด็น ไม่ได้มีผลต่อชีวิตต่อครอบครัว เป็นบางเรื่องเท่านั้นโดยเฉพาะการให้เป็นกรรมการหมู่บ้าน

E: เราลองประมวลอันที่เป็นปัญหาร่วมจริงๆ เช่น ปัญหาขบวนการตั้งผู้นำ หรือไม่ว่าเป็นองค์กรนิติบุคคล สถาบัน และอื่นๆ ดูเหมือนว่าองค์กรสถาบัน จะไปได้ดีหรืออยู่ที่ผู้นำ ดังนั้นปัญหาคือการสร้างผู้นำ

G: ผมว่าต้องระบุว่า ขบวนการสร้างผู้นำต้องมีความหลากหลาย ผู้นำต้องมีความหลากหลาย จะไปผูกขาดผู้นำคนเดียวบางครั้งอาจมีปัญหา

E: ดังนั้นโจทย์ของเราคือ “ผู้นำและขบวนการสร้างผู้นำ” ซึ่งขบวนการสร้างผู้นำอาจจะมีเรื่องของ มันเป็นรายละเอียดของการสร้างแบบใด ให้ความรู้แบบใด ซึ่งอาจเป็นรายละเอียดของปัญหาร่วม และมีอันอื่นอีกใหม่

F: สิ่งที่เราเจอเมื่อก็คือตัวผู้นำ แต่ที่นั่นในเรื่องขององค์กรสถาบันหน่วยงานที่มีหน้าที่ที่จะเข้าไปพัฒนาตรงนี้ให้มีประสิทธิภาพ ที่ผ่านมามันมีปัญหาอะไรบ้าง ขาดเรื่องอะไร ขาดการเสริมเรื่องอะไร มันทำให้การดำเนินงานของมันเป็นเรื่องไม่ดี หรือบางครั้งนี่การทำดีหรือไม่ดีมันขึ้นอยู่กับตัวบุคคลไม่ได้ขึ้นอยู่กับระบบ อันนี้มันจะมอง หน่วยงานภายนอกจะเสริมเรื่องอะไร ขาดเรื่องอะไร

G: ผมว่า บุคคลภายนอกที่จะเข้าไปสนับสนุนบางครั้งมันเป็นปัญหา 2 ด้าน เอาทางด้านชาวบ้านก่อน ทางด้านชาวบ้านมันเป็นการปลูกฝังกันมานาน ทั้งเรื่องผลประโยชน์และอื่นๆ ถ้าสมมุติว่าหน่วยงานทางนอกเข้ามา เข้าไปถามชาวบ้านว่าต้องการอะไร 1. อยากได้โรงงาน 2. อยากได้เงิน คือมีโรงงานมีเงินมากก็ได้รวยกัน ซึ่งมันเป็นวิธีการทำงานแบบเก่า แต่อยากให้หน่วยงานมีวิธีการทำงานที่ว่า เข้าไปมีขบวนการทำความเข้าใจ เข้าไปสนับสนุนให้ชาวบ้านมีการนัดการประชุมแลกเปลี่ยนกันว่าเรามีปัญหาอะไร อยากได้อะไร ซึ่งกระบวนการนี้สำคัญที่สุด ซึ่งอย่างโครงการหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท ถ้าไม่มีขบวนการตรงนี้ก็เกิดการแยกกันกลุ่มนี้ก็เอากลุ่มโน้นก็เอา

E: ซึ่งก็คือเราต้องให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆกระบวนการ ให้วิเคราะห์ว่ามีปัญหาอะไร ต้องการอะไร และทางออกของชาวบ้านจะต้องการแบบใด

B: คงจะเป็นแบบประชาคม เอาปัญหาที่จำเป็นที่สุดมาเป็นอันดับแรก

C: ให้การหาแนวทางบางตัวถ้าเราเอาสิ่งที่เราผูกกันเมื่อก่อนมาเป็นปัญหาร่วมและอย่างจะให้องค์กรไปได้ดี สถาบันของเราไปสู่เป้าหมายที่เราวางกันไว้ เรานำเรื่องเกษตรยั่งยืนมาสู่การวางแผนการพึ่งพาตนเอง เราต้องมาตั้งเป้าหมายว่าในระยะสั้น ระยะยาวมันคืออะไร แต่ที่นี้ปัญหาอีกอันหนึ่งก็คือว่ากระบวนการสร้างผู้นำถ้าได้ผู้นำดีมันก็ไปด้วยดี แต่ถ้าไม่ดีมันก็ไปไม่ได้เรื่อง อันนี้เราดูว่าแล้ววิธีการสร้างเป็นอย่างไร เงื่อนไขคืออะไร

F: ผมถามย้ำแล้วว่าแท้ที่จริงแล้วมีความเชื่อเรื่องอะไร ระดับครอบครัวอยู่ได้แล้วแต่ทำไม ต้องขึ้นมาถึงระดับนี้ลึกๆ แล้วมีความเชื่อเรื่องอะไร

H: ผมมีความเชื่อว่าคนที่มาถึงตรงนี้ได้คือ 1. จิตสำนึกของความเป็นคน ที่ผมเป็นห่วงคนอื่นมาก ผมมองว่าผมเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นมีประสบการณ์ทำให้สรุปได้มาก ก็เลยคิดว่าคนเราก็เกิดมามีกันมีตายคิดแบบง่ายๆ ก็เลยทำให้อยู่แบบง่ายๆ คิดมีกิเลสน้อยลง มันก็เลยไปได้เรื่อยๆ เห็นหลายคน มันก็เป็นการปลดปล่อย

F: เริ่มเข้าถึงธรรมะมากขึ้น

G: ซึ่งพอทำไปแล้วมีความคิดเปลี่ยน ซึ่งพอทำไปแล้วถึงจุดหนึ่ง มันไปไม่ได้ด้วยระบบเกษตรแบบเชิงเดี่ยว ซึ่งพอมันเป็นแบบนี้ก็ไม่ได้หมายความว่าไม่ยอมมีแบบคนอื่น แต่เราจะทุกข์ถ้าเราคิดมันมาก ถ้าเราได้ระดับนี้เอาแค่นี้เราค่อยๆ พัฒนายกระดับไปเรื่อยๆ

H: ผมว่าคนที่ทำการเกษตรแบบนี้ คนที่อยู่แนวหน้าแบบนี้ ถ้าไม่มีจิตสำนึกการทำเกษตรแบบพอมีพอกิน ถ้าความอยากมีมาก มันจะไปทำงานในสังคมไม่ได้มันจะเอาประสบการณ์ไปทำงานในสังคมมันคิดว่ามันเป็นความผิด มันเห็นว่าสามารถทำอะไรได้มากสามารถเอาเปรียบคนอื่น แต่ว่าพวกนี้จริงๆ จะมีจิตสำนึกพอสมควร จะไม่ทำในสิ่งไม่ดี ถ้าพวกนี้ขึ้นมา ตัวเองจะไม่เอาเปรียบใคร และถ้ามีใครเอาเปรียบมันก็จะไม่ไว้หน้าซึ่งจากการสังเกตดูก็เห็นเช่นนั้น

D: แล้วทีละมีความเชื่อเรื่องอะไรบ้าง ครอบครัวก็อยู่ได้แล้วทำไมต้องมาเคอะคร้อเรื่องคนอื่นด้วย

J: คนเราน้อยคนเดียวไม่ได้ เราต้องมีเพื่อนมีพี่น้องที่อยู่ร่วมกันในสังคมนอกจากครอบครัวเราในสังคมคล้ายกับว่าเรา เรารู้จักการปลูกต้นไม้พอออกลูกเราก็กินคนเดียวดังนั้นเราต้องระวังต้นไม้ต้นนี้มากกว่าตัวคนอื่นมาขโมย แต่ถ้าเราสอนให้คนอื่นปลูกเป็นเราก็ไม่ต้องไปคอยเฝ้าระวัง ให้คนเราได้มีกินต้นไม้อยู่ในสวนได้นานๆ

I: ผมว่ามันมี 2 แรงที่เกิด 1. แรงงูใจ 2. แรงบันดาลใจ แต่แรงบันดาลใจมาก่อนอย่างแรงงูใจนี้เป็นแบบไหน สมมุติมีเงินอยู่ 5 พันบาท ลองอยากได้ไหมแต่ถ้าอยากได้มันต้องมีการผ่านขั้นตอน แต่ทำอย่างไรจะไม่ให้เงินหาย ขบวนการจัดการแบบใดให้เงินหมุนไม่ให้เงินหาย ถึงเงินไม่มีดอกก็อย่าให้หาย มันต้องมีขบวนการจัดการครั้งนี้ และต้องมีการให้ข้อมูลข่าวสารทั้งด้านดีและด้านเสียตลอดเวลา ให้คนในกลุ่มมีการวิเคราะห์สังเคราะห์แล้วเขาจะเห็นปัญหาและก็หาทางแก้ไข แต่ถ้าไม่มีตรงนี้ ไข่เงิน 5,000 บาทนี้หายแน่นอน

F: ตรงนี้แสดงว่าหน่วยงานภายนอกเข้าไปเป็นการสร้างแรงงูใจอย่างเดียวแต่ไม่ได้สร้างขบวนการสร้างแรงบันดาลใจ

K: อย่างที่แม่ยายเรามีเงินของกองทุนแคนเซท 100,000 บาทให้ไปจัดการคือมันเหมือนกับที่ยายพัฒน์ว่ามันไม่ได้สร้างแรงบันดาลใจ 100,000 บาทเนี่ยถ้ากลุ่มเครือข่ายของเราไม่เข้าไปเริ่มสร้างแรงบันดาลใจอันนี้ก็จะเกิดปัญหาเช่นเดียวกัน แต่ถ้ามองในมุมกลับเงิน 100,000 บาท นี่ถ้าเป็นการกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่ม

E: อันที่ว่าประเด็นเงินหาย ผมว่าไม่ใช่เป็นตัวชี้วัดว่าเงินไม่หายกลุ่มจะดีองค์กรเข้มแข็ง คือว่าเงินหายกับเงินหมดมันต่างกัน เงินมันอาจไม่หายแต่เงินมันหมดได้ ดังนั้นเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของเราที่ออกมาเงินหมด

ได้ แต่กลุ่มองค์กรเข้มแข็งขนาดไหน แต่ถ้าชี้ว่าเงินจะต้องไม่หายเป็นตัวชี้วัดมันคงไม่ใช่ทั้งหมด แต่เป็นบางเรื่อง

E: ซึ่งเงินนะหมดได้ แต่ห้ามหาย คำว่าหายคือว่ามันไม่รู้สาเหตุว่ามันหายไปไหน แต่ที่มันหมดเราไม่รู้สาเหตุว่ามันหมดเพราะอะไร และเราได้อะไร ซึ่งมันทำให้เราเรียนรู้ ว่ามันเป็นการสร้างบุคลากรการเรียนซึ่งมันหมดได้

G: ถ้าฟังดูแล้วและก็หมายถึงคำถามที่ว่า การสร้างองค์กรความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน สถาบันเกษตรกร เราตั้งกันทำไมไอ้คำว่าเข้มแข็ง มันอาจจะบอกได้ว่าอะไรที่มันเข้มแข็ง แต่ว่าเราจะสร้างไปเพื่ออะไรบางคนอาจจะบอกว่าใช้เป็นการบริหารจัดการกองทุนเงินให้กลายเป็นหลาย 10 ล้านบาท แล้วก็มีการถามอีกว่าแล้ว 10 ล้านนะเอาไว้อะไรทำอะไรซึ่งเราอาจจะต้องพูดถึงว่า ถ้าสถาบันเกษตรกรโดยเฉพาะเรื่องเกษตรยั่งยืนมันเหมือนมีแนวคิดชุดหนึ่งว่าถ้าให้ไปบรรลุความเข้มแข็งของสถาบันเกษตรกรด้วยการปรับระบบเกษตรยั่งยืน ทำให้เกษตรกรพึ่งพาตนเองมากขึ้น ทำให้ปลดปล่อย ตรงนี้เหมือนเป็นแนวคิดขององค์กรชาวบ้าน ก็หมายถึงว่าถ้าจะสร้างสำนักองค์กรชาวบ้าน ไม่ใช่พูดถึงเรื่องเสียผลประโยชน์อย่างเดียว ก็พูดภาษาอังกฤษก็คือมันมี vision (วิสัยทัศน์) หรือไม่ ที่นี้ที่ผ่านมามีสถาบันเกษตรกรมันไม่มีเป้าหมายทิศทางจะไปอย่างไร ก็จะตรวจสอบไม่ได้ เข้ามาก็ตรวจสอบไม่ได้ว่าเงินหายหรือหมด ก็เลยต้องตีความหมายว่าอันนี้เงินหายไม่ใช่เงินหมดอะไรทำนองนี้ อันนี้คิดว่าเท่าที่ผ่านมามีสถาบันเกษตรกรไม่เคยมีการพูดคุยกันเรื่องนี้ อันนี้ต้องมีการถกกันมากขึ้นในหมู่บ้านว่าเราจะแก้ปัญหานี้และทำอย่างไร ซึ่งอย่างที่เราพูดคุยกับกลุ่มเกษตรกร ซึ่งอาจจะมีการต่อรองราคากันมานานแล้วจึงเชี่ยวชาญการต่อรองราคา ยิ่งเชี่ยวชาญก็ยิ่งได้เยอะใครต่อรองไม่ได้ก็พ่ายแพ้ไป ซึ่งเป็นโจทย์ที่เกษตรกรต้องแก้ ก็มาตรงประเด็นที่พี่เคหาพูด ว่าตอนนั้นนโยบายก็เปิดแล้วอะไรก็เอื้อแล้ว ตอนนี้อยู่ที่ชาวบ้านซึ่งก็เป็นโจทย์หนักก็เผลอเป็นอย่างนี้แล้วชาวบ้านจะตั้งรับอย่างไร จะตั้งรับตัวๆ ไม่ได้มันต้องรวมกันคิดว่าทำอย่างไร

G: ประเด็นที่ 2 ที่ฟังดูคือเรื่องกระจายอำนาจคือเมื่อเงินมาแล้วทำอะไรแล้ว ขบวนการส่งเสริมจะทำอย่างไรหน่วยงานองค์กรไม่ได้เปิดให้ชาวบ้านคิด ประเด็นใหญ่ก็คือว่าจะทำอย่างไรให้ตัวเข้ามาในชุมชน ชุมชนเข้ามามีส่วนในการปลูกฝังชาวบ้านไม่ใช่ชาวบ้านตั้งรับอย่างเดียว คือทุกวันนี้เกษตรกรดูทีวีพอๆกับคนกรุงเทพฯเวลาเดียวกันดูช่วงเดียวกันเราก็รับรู้ข้อมูลเดียวกัน หนังสือพิมพ์อาจช้าหน่อย แต่ว่าการวิเคราะห์ข่าวอย่างไร มองแบบไหน ซึ่งชาวบ้านต้องคิดมากขึ้นว่าจะทำอย่างไรถ้าไม่มีคนทางนอกเข้ามาเราจะช่วยกันอย่างไรนั่นเป็นโจทย์ส่วนเรื่ององค์ความรู้เกิดขึ้นในช่วงที่เราทำงานอย่างที่เราทำเกษตรยั่งยืน องค์ความรู้นี้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและจะทำอย่างไรจะให้ชุมชนหันมาทำเรื่องนี้ ถ้าไม่ใช่ว่าคนทำเกษตรแบบนี้มากขึ้นมาแย่งตลาด มันต้องเล็งวิถีคิดนี้ให้ได้

E: ปัญหาที่พบการไปทำงานกับชาวบ้าน การให้แนวคิดชาวบ้านต้องมีการย่ำคิดย่ำทำและให้กำลังใจซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ

L: ผมขอแลกเปลี่ยนหน่อย วิธีคิดของพวกเรานี้ ในเรื่องของตัวผู้นำชาวบ้านการที่จะเข้าไปส่งเสริม และทางพวกผมขยันมาทำในระดับหนึ่ง เช่นงานวิจัย มีความเชื่อว่าชาวบ้านกับชาวบ้านกันเองการสื่อสารกันเองมันไม่มีระดับมันเป็นแนวเดียวกันน่าจะไปได้ดีกว่า

A: การมองความสำเร็จของนักวิชาการกับชาวบ้านผมว่ามันต่างกัน แต่ชาวบ้านเขาจะทงว่าทำไมยังไม่มียอดใหม่ เห็นแต่รถเก่าๆ ซึ่งมองต่างกัน

B: อย่างนี้มันจะต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวความคิดต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิด

L: อย่างประเด็นนี้ ความเชื่อที่ว่าในแง่ประเด็นการส่งเสริมเราจะไปหาใครที่พอปรับไปแล้วรู้สึกอ่อน คือคนที่รู้สึกตัวแล้ว สามารถสรุปบทเรียนตัวเองได้ว่าไปไม่รอด จะทำอย่างไรเราจึงจะเจอคนเหล่านี้

แสดงว่าในแง่การส่งเสริมชาวบ้านไม่ใช่เข้าไปคือๆ ต้องมีกระบวนการสร้างงานสร้างคนให้เกิดความพร้อม ให้คนจับไฟแล้วรู้สึกว่าร้อนก่อนแล้วการส่งเสริมจึงเข้าไป

F: ใช้อย่างชมรมเราเคยกวาดค้อนมาอบรม มันเป็นการเสียเวลาเสียงบประมาณที่มานั่งพูดกันอยู่อย่างนั้นมันไม่เกิดประโยชน์ แต่จะอย่างไรให้เราได้ว่าตัวเป้าหมายของเราเป็นใครหลังจากนั้นเราก็เข้าไปลุยส่งเสริมเต็มที่ ซึ่งก็มีแผนงานอยู่แต่ไม่มีงบประมาณจะได้รู้สึกร้อนๆ หนาวๆ เอามาทุ่มเทก็ดูไม่ให้เกิดหลังจากทำไประยะหนึ่งทั้งกำลังใจ อุปกรณ์เทคนิคเราให้เขาหมดแล้วแล้วจะดูว่าจะเกิดหรือไม่เกิด

G: คิดว่าประเด็นปัญหาในเรื่องการส่งเสริมการขายผลให้ชาวบ้านคงเป็นเรื่องที่จะทดลองได้จะเอาแบบไหนวิธีไหนบ้างที่ไม่ใช้วิธีเดียว แล้วบทบาทของคนข้างนอกจะเสริมส่วนตรงนี้อย่างไรอย่างภาคอีสานแรกที่เราทำก็คือ เป็นคนที่สนใจจริงๆ หรือเปล่า ถ้าสนใจจริงเราก็อยู่ด้วยเป็นเดือนกับชาวบ้าน แล้วก็กลับหมู่บ้านแล้วก็ตามไปคู่อีกตามไปดูว่าเขาทำได้จริงเราตามไปทอดผ้าป่าไปสร้างกองทุนให้ขยายเกิดอย่างนี้จากที่มี 2000 และคนก็เข้ามาเยอะขึ้นและเดี๋ยวนี้คนมันไม่ไหวชาวบ้านไปไม่ไหวมันต้องปรับระดับ คนก็สนใจเข้ามาดูว่าทำได้ก็ทำกันก็เลือกเอาคนสนใจจริงๆ ถ้าสมมุติกลุ่มแม่ทาสจะทำสถาบันการเรียนรู้ คนไม่สนใจก็เอามาทำนั้นเป็นวิธีการของ NGOs แต่ชาวบ้านต้องทำอีกอย่างหนึ่งเพราะเราต้องทำมาหากิน อาจมีหลักสูตร 3 วัน ทำกันเองในหมู่บ้านและตกลงกันว่าใครมีหน้าที่ทำอะไรใน 3 วันนี้นั้นเรียกสถาบันหรือโรงเรียนก็ได้ คนที่สนใจอาจไม่ใช่คนในชุมชนคนนอกก็ได้ ถ้าสมมุติว่าเป็นอย่างนี้เราดูว่า จะทำให้งานความรู้เรื่องเกษตรยั่งยืนของเรากับงาน ขบวนการพัฒนาส่งเสริมมันไปได้ ซึ่งตัวองค์กรชาวบ้านน่าจะทำได้

H: อย่างในภาคเหนือเอง อาจมีวิธีไม่เหมือนกัน ถ้าจะให้มีความสามารถในการสร้างผู้นำให้เป็นจริงมันต้องแยกเป็นส่วน ๆ จะต้องมีความหมาย ส่วนที่จะเข้ามาท ไร่ไร่ว่าหน่วยงานนั้นจะทำคนเดียว ถ้าจะทำจริงนี้เป็นจริง มันจะโยงไปว่ามันจะมีอะไรเข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะว่ามันจะสามารถสร้างภาพรวมออกมาให้มันเคลื่อนไปด้วยกันหมด มันจะเป็นภาพมิติขยายความร่วมมือ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษามันจะเข้ามาเกี่ยวข้อง

F: อีกทางหนึ่งที่จะทำให้ชุมชนอยู่ได้ การศึกษาก็ต้องมีส่วน สถาบันการศึกษาทางด้านการเกษตรต้องเข้าไปหนุน

C: อย่างกรมส่งเสริม ศูนย์เทคโนโลยีนี้อยากให้เป็นศูนย์กลางแท้จริง ๆ แล้วศูนย์คุณมีอะไรมีคนหรือไม่มีข้อมูลหรือไม่

E: ทุกหน่วยงานที่ลงไปทำให้พื้นที่จำเป็นต้องพูดถึงเรื่องสุขภาพ อนามัยการกินการอยู่ ถ้ากินผักปลอดสารพิษนั้นดี

A: จะต้องมีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ร่วมการดำเนินงาน ร่วมกันแบบใดทุกหน่วยงานต้องร่วมกัน อย่าง อนามัยสุขภาพ

C: ผมมองว่าผู้นำบางรายมันไม่ใช่วิทยากร ซึ่งวิทยากรจะเป็นเฉพาะด้านเรื่อง ๆ ไปนั่นคือการสร้างวิทยากร แต่การสร้างผู้นำเนี่ย สมมุติองค์กรเรามีวิทยากรอยู่ 5 คน แต่มีผู้นำอยู่ตรงกลางควบคุม

E: ขอโทษครับสิ่งที่พี่จะบอกเนี่ยคือว่า น่าจะจัดมีการทำหลักสูตรผู้นำในระดับต่าง ๆ อันนี้ถ้าผู้นำในระดับต่าง ๆ อันนี้ถ้าผู้นำระดับสร้างจิตสำนึกต้องระดับเข้มข้นเลย แต่ถ้าเป็นเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มอันนี้ก็อีกเรื่องหนึ่ง ทางด้านการนำทางด้านเกษตรก็อีกเรื่องหนึ่งเป็นหลักสูตรไปเลย

C: ผมว่ามันเป็นเรื่องดี ทำให้รู้หน้าที่และบทบาท อย่างทุกวันนี้ที่ผมทำกับชมรม ทำกับกลุ่มบางกลุ่มบางครั้งมันมั่วกันอยู่ มันน่าจะเป็นระบบ มันน่าจะเป็นคนคุมที่มีคนจัดการ ซึ่งมันจะเกิดผู้นำและผู้ตาม และกระบวนการความรู้มันก็ต่างกัน โดยเฉพาะผู้นำอาจจะไม่เก่ง แต่สามารถจัดการองค์กรให้เป็นระบบได้ แต่ว่าวิทยากรมันจะมีความ

สามารถเน้นเรื่องนั้นเฉพาะไป ความสามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดคนได้ ซึ่งถ้าจะให้มันเป็นจริง มันจะต้องมีการจัดการการฝึกการอบรม

F : ซึ่งผู้นำมันจะต้องมีหลายลักษณะ อย่างผู้นำกระบวนการจะเป็นหัวเรื่องใหญ่ และก็มีผู้นำทางด้านเทคนิค ก็จะเก่งในเรื่องของระบบบัญชี การจัดการเรื่องเงินทอง หรือเรื่องเกษตร การทำปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งนี่เป็นผู้นำเทคนิค แต่หัวเรื่องใหญ่คือผู้นำเชิงกระบวนการ

C : แล้วอะไรจะเป็นตัวประกอบที่ว่าในการสร้างผู้นำ สร้างวิทยากรให้เป็นจริง แล้วตอนนี้มันมีอะไรเป็นเงื่อนไข มันมีความเป็นไปได้ตอนนี้เพราะเรามีอะไร

H : ผมว่าความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ยังไม่ชัดเจน ว่าเราจะทำอะไรอย่างไรเราจึงจะบรรลุเป้าหมาย สมมุติว่าเราประชุมเรื่องนี้ทั้งวันก็จบ ไม่ลง เพราะอะไรมันไม่มีหัวข้อบนที่ดี สิ่งที่จะทำให้ทีมเราไปรอดจะต้องมีการวางแผนไม่ว่าจะคนให้ไปทำอะไรให้ตรงเป้าหมาย

C : เมื่อเราได้รับระดับผู้นำแล้วเราจะต้องมาทำสร้างโครงการ สร้างร่วมกันว่าใครจะมีบทบาทอย่างไร ซึ่งองค์กรตรงนี้จะสามารถขับเคลื่อนงานไม่ใช่เฉพาะด้านเกษตรด้านเดียว หลายเรื่องได้

G : สิ่งที่เราพูดน่าจะไม่ใช่ด้านการเกษตรด้านเดียว ปัจจัยอื่น ๆ หนึ่งสิน ทุกคนไม่อยากเป็นหนี้ ทำอย่างไรก็ได้ให้มีรายได้ที่ยั่งยืน ที่นี้ถ้าจะให้ชุมชนหรือชาวบ้านทำจะต้องมีการรวมตัวกันช่วยกันแก้ไขปัญหา เช่นถ้ามีปัญหาเรื่องที่ดิน จะช่วยสมาชิกได้อย่างไร หรืออาจจะเสนนโยบายเลยว่า ที่นี้มีครอบครัวเยอะ รัฐบาลจะแก้อย่างไร มันอยู่ที่การเรียนรู้ที่คุยกัน วิเคราะห์กัน และหัวใจมันก็คือว่า สถาบันนี้จะทำอะไรเพื่อชาวบ้าน

H : พูดง่าย ๆ คือจะต้องมีผลประโยชน์ให้กับชุมชน ชาวบ้านที่ทำ

C : คือไม่ใช่ผลประโยชน์นั้นไปแต่เพื่อสมาชิก ตัวสมาชิกเนีย ปัญหาของตัวสมาชิกคืออะไร ซึ่งมันจะเอือถึงผลประโยชน์ของกลุ่ม มันจะต้องมีจิตสำนึก มันก็เหมือนกับว่า การตั้งสหกรณ์ขึ้นมา และให้บุคลากรเข้ามา และบุคลากรก็ทำงานเรื่อย ๆ ไม่ได้มาสนใจปัญหาพื้นฐานของสมาชิก ซึ่งเราจะพบว่าเป็นเกือบทั่วประเทศ เพราะว่าไม่เข้าใจปัญหาที่แท้จริงของสมาชิก เรื่องที่ดิน หนี้สิน คุณภาพชีวิต ไม่ได้เอามาเป็นโจทย์ในการนำมาบริหารสหกรณ์ มันจะเป็นแค่เรื่องที่ว่า ซื้อปุ๋ย ออกค. ราคาถูกนะ เอารวบรวมผลผลิตมาขาย ขายทุนบ้าง กำไรบ้างมันก็แค่นี้ เป็นสหกรณ์ที่ทำแต่ธุรกิจ ดังนั้นตัวชีวิต สหกรณ์มันเป็นแค่ราคาได้กำไร มันเบี่ยงเบน แต่ที่นี้ประเด็นของเราอยู่ที่ว่าจะทำอย่างไร ให้สหกรณ์เกษตรยั่งยืน เป้าสูงสุดของสหกรณ์จะไปได้ถึงขนาดไหน แต่มันก็ต้องมีระยะปรับเปลี่ยนถ้าเราไม่ว่ากัน

G : สหกรณ์ของประเทศไทยตอนนี้ก็คือว่าเอาอะไรก็ได้ที่ทำแล้วมีรายได้ดี ๆ เป้าหมายสหกรณ์ก็ตรงได้ดีโตขึ้นเรื่อย ๆ แต่ว่าสมาชิกเป็นหนี้เพียบเลย

H : อย่างที่ผมพูดถ้ามีหลักสูตรการจัดฝึกอบรมผู้นำในระดับต่าง ๆ ดังนั้นถ้าเราปรับหัวข้อบนในการคิด วิเคราะห์ปัญหา ของกลุ่มองค์กรนั้น ๆ มันไม่ใช่คิดถึงเรื่องเงิน เรื่องเดียว คุณต้องคิดอะไรบ้างอีก คุณต้องจัดลำดับความสำคัญก่อนหลัง ดังนั้นหลักสูตรตรงนี้มันต้องชัดเจน แต่ทุกวันนี้มันไม่ชัดเจน

B : มันต้องเริ่มจากการเอาปัญหามาขบคิดก่อน มันจะแก้ได้อย่างไร ซึ่งน่าจะจัดอยู่ในหลักสูตรฝึกอบรม

C : หมายความว่า เหมือนกับว่าสหกรณ์ที่เราตั้งขึ้นมา มันจะต้องมีข้อบังคับ เหมือนกฎหมายควบคุมสหกรณ์ ซึ่งในข้อบังคับมันมีชัดเจนว่าต้องมีกำไร และอะไรต่าง ๆ ซึ่งเป็นแนวของสหกรณ์ที่ผ่านมา 80 กว่าปี แต่ว่าในกรณีของสหกรณ์ที่เม้าท์ ที่ตั้งขึ้นมา กรณีแบบนี้มันเป็นอย่างไรครับ มันเหมือนกับเราจูนรับคลื่นของเขา ที่มีโปรแกรม

2 โปรแกรม ซึ่งลักษณะนี้จะทำอะไร ถ้าสมมุติว่าเราจะพัฒนาของเรา เราจะต้องมีหลักสูตรตัวนี้เนี่ย เราจะต้องเชิญเจ้าหน้าที่ทางสหกรณ์มาร่วมเพื่อจะทำหลักสูตร กระบวนการส่งเสริมสหกรณ์มาในแนวนี้ อย่างนี้หรือเปล่า

H : มันขึ้นอยู่กับว่าเราตั้งเป้าหมายของเราว่าจะทำอะไร เราคิดถึงวิถีชีวิต คิดถึงชุมชน แต่รูปแบบที่เราเอาสหกรณ์มาจำลอง เราจะไปยึดติดระเบียบอะไรต่าง ๆ ตามนั้นเลยไม่ได้ แต่บางครั้งมันสามารถเลี่ยงได้ เราสามารถทำกิจกรรมให้สอดคล้องกับชาวบ้าน วิถีชีวิตของชุมชนได้ ดังนั้นการที่จะเข้าใจตรงนี้เราต้องมาทำความเข้าใจร่วมกัน ในการมาอบรมร่วมกันมาคิดวิเคราะห์ แล้วจึงมาสร้างหลักสูตรของเราขึ้นมา เมื่อเข้าใจตรงกันแล้วไม่จำเป็นต้องยึดติดกับสิ่งเหล่านั้น เพราะครั้งแรกเราก็ยังไม่ตั้งสหกรณ์

C : เพราะว่าตอนนี้เรากำลังคิดถึงวงกว้างด้วย ว่าการจะสามารถตอบคำถามใน 2 วันนี้ด้วย ว่าอยากทำโครงการนำร่องอย่างไรให้เกิดขบวนการขับเคลื่อนไป เหมือนกับที่ผ่านมามันทำคนละส่วน ซึ่งสหกรณ์ก็มีเป้าหมายให้เกษตรกรรวมกลุ่ม เข้มแข็ง พึ่งตนเอง ซึ่งเราก็มีเป้าหมายของเรา หลายกลุ่มก็มีเป้าหมาย แต่จะทำอย่างไรที่ตรงนี้ จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ดังนั้น คำถามที่ว่า เราจะสร้างกระบวนการพัฒนาสหกรณ์ขึ้นมา มันจะต้องมีหน่วยงาน ซึ่งที่จริงแล้วเราก็ต้องขึ้นตรงกับกรมส่งเสริมสหกรณ์อยู่แล้วเนี่ย คำถามผมก็คือว่า เราจะต้องทำถึงขั้นที่ว่า เอาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงมานั่งคุยกันว่า ถ้าหากจะพัฒนาสหกรณ์ให้ยั่งยืนแบบนี้ พวกคุณต้องเปลี่ยนวิธีคิดเช่นกัน ถ้าไม่เช่นนั้นพวกเขาก็จะตั้งคำถามว่า สหกรณ์คุณไม่เห็นมีกำไร ซึ่งเพราะแผนธุรกิจมันชัดเจนว่าถ้าการสร้างกระบวนการเรียนรู้มันจะต้องมีหน่วยงานพวกนี้เข้ามาาร่วมด้วย มันก็จะเป็นแผนที่จะนำเสนอวันพรุ่งนี้

D : ผมขอเสนอว่าที่มีสถาบันเกษตรกรเติบโตขึ้นมา ที่นี้เท่าที่ผมศึกษาความสำเร็จของสหกรณ์ มีคำถามย้อนกลับไปถามว่า ถ้าเราแบ่งสถาบันเกษตรกรที่เข้มแข็งทางด้านเกษตรยั่งยืน รูปแบบการสนับสนุน การบริการต่างๆ ควรจะเป็นอย่างไร รูปแบบจากหน่วยงานภายนอกควรจะเป็นแบบใด ซึ่งการสนับสนุนอาจจะสนับสนุนทางวิชาการ ทางที่ปรึกษา สมมุติเราจะลงทุนทำองค์กร เราควรจะมีรูปแบบหรือการสนับสนุนการให้การปรึกษา หรือรูปแบบต่าง ๆ ควรจะจัดรูปแบบไหน จัดในฐานะที่ว่าจะเป็นองค์กรใหม่ เป็นองค์กรเดียว มีกรรมกรอย่างไร นี่เป็นกรณีที่ 1 กรณีที่ 2 ที่เกี่ยวกับสถาบันในกรณีที่สถาบันชุมชนเข้มแข็ง จะทำหน้าที่ขยายผลไปสู่ส่วนต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพ รัฐควรให้มีการสนับสนุนเราแบบไหน หรือรัฐควรปรับวิธีคิด การมองอย่างไร มันมีได้ 2 ทาง ทางหนึ่งคือ สถาบันเกษตรกรของรัฐเข้าไปเป็นสหกรณ์ อีกอันหนึ่งก็คือว่า เกษตรยั่งยืนนี้รัฐเริ่มมองเห็น เกษตรจังหวัดเริ่มมองเห็น ก็ให้งบประมาณมาสนับสนุนให้หน่วยนี้ เป็นตัวขับเคลื่อนเอง โดยเฉพาะบางประเด็นที่รัฐทำไม่ไหว ซึ่งตรงนี้เรียกว่าหน่วยบริการ การให้คำปรึกษา การไปขอต่าง ๆ ร้อยแปดที่เราไปขอเขาได้ มันจะช่วยเราทำเกษตรยั่งยืน ถามว่า ประเภทของหน่วยบริการ เป็นอย่างไร เพราะว่าถ้าเป็นหมู่บ้านไม่เข้มแข็ง อันที่ 2 ก็ว่าตอนนี้เราเข้มแข็งแล้ว เราจะขยายผลอย่างไร รูปแบบที่เราคิดออกมาตอนนี้คือ 1. เป็นสหกรณ์ อันที่ 2 เป็นอะไรก็ได้ แต่ความต้องการสนับสนุนเป็นอย่างไร ที่เราต้องการเพื่อที่จะให้งานของเราทำงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งต่อไปกลุ่มเราก็อาจทำหน้าที่คล้ายอย่างนี้ก็ได้ เพราะเรามีผู้รู้ในท้องถิ่น เราก็อาจมีหน้าที่เป็นหน่วยให้บริการ แต่ว่าเราต้องการสนับสนุนแบบไหน แล้วสมาชิกเกษตรกรเอง จะจัดตั้งส่วนบริหารจัดการอย่างไร อีกส่วนหนึ่งจะต้องทำมาหากิน ซึ่งในส่วนนี้เราต้องการช่วย

G : ที่เรารุ้กันช่วงที่ผ่านมามันอาจจะยังไม่หนักหน่วยบริการข้างนอก แต่มันมีคำถามกับสถาบันเกษตรกรตอนนี้ว่าตั้งคำถามว่า 1. Vision ของสถาบันเกษตรกรคืออะไร เพราะว่าตอนนี้องค์กรชาวบ้านหลายที่พัฒนาได้ระดับหนึ่ง มันจะมีปัญหา 2. คือว่าทิศทางการทำเกษตรจริง ๆ แล้วตัวเกษตรกรต้องการบรรลุ Vision อะไรของตัวเอง ซึ่งที่นี้ก็อาจเป็นโจทย์ใหญ่เหมือนกันที่ที่เดชาบุคคี่คือ ความคิดของเกษตรกร ถ้าไม่ใช่แบบอันพัฒนา อ้ายดาวเรือง แล้วคนจะพัฒนาตรงนี้ได้อย่างไร ดังนั้นตัวสถาบันของเกษตรกรเองก็ต้องชัดเจนว่าตัวเองจะพัฒนาไปเพื่อ

อะไร ประเด็นที่ 2 คือ ณ เวลานั้นมันมีกระแสเรื่องการกระจายอำนาจลงมา แต่การกระจายอำนาจปัจจุบันมันไม่ใช่ การให้อำนาจเกษตรกร แต่มันเป็นแบบมีโครงสร้างลงมา เพียงแต่มา TOP DOWN ในท้องถิ่น ที่นี้ที่ไ้กระจาย อำนาจมันหมายความว่า มันไม่ใช่การจัดการปัญหาเรื่องการเงินอย่างเดียว แต่มันควรจะพูดถึงเรื่องว่า เขาต้อง กำหนดทิศทางตัวเองได้ว่าอย่างจะพัฒนาไปทางใด เพราะฉะนั้นรูปแบบการกระจายอำนาจที่สถาบันเกษตรกรเข้าไป มีส่วนร่วม ตรงนี้มันควรจะเป็นอย่างไร ซึ่งอันนี้จะเป็นโจทย์ที่ต้องคิด ที่นี้ที่แม่ทา รูปแบบที่แม่ทามี 2 องค์กร อันหนึ่งคือ สถาบันการเรียนรู้ที่จะสร้างเพื่อขยายความรู้ของแม่ทาออกไป อีกอันหนึ่งคือรูปแบบของสหกรณ์เพื่อ ที่จะรวมกลุ่มกัน ในการบริหารจัดการผลผลิต ซึ่งทั้ง 2 อันก็มีคำถามว่าสถาบันการเรียนรู้ของแม่ทา ถ้าชาวบ้าน ขยายผลแบบชาวบ้านกับชาวบ้าน มันอาจจะต่างกับหน่วยงานส่งเสริมข้างนอกเข้าไป แม้แต่ NGOs เอง ถ้าเป็นรูปแบบการขยายผลที่ค่อยเป็น ค่อยเลกเปลี่ยนอย่างทีอีสานจะให้เขาอยู่ด้วยกันเดือนหนึ่ง และก็จะตามไปดูว่ากลบ ไปแล้วทำจริงหรือเปล่า และถ้าจริงก็ทอดผ้าป่าเป็นกองทุนให้หมู่บ้านนั้นเลยให้ไปสร้างกลุ่ม เหมือนกับว่าตัวชาว บ้านทำเอง แต่ว่าที่แม่ทาอาจจะไม่ใช่แบบนี้ก็ได้ ประเด็นเรื่องสหกรณ์ ที่จริงแล้วเป้าหมายของสหกรณ์คืออะไร บางทีมันก็ไม่ต่างกับที่พูดไป แต่ว่าเราต้องการใช้รูปแบบสหกรณ์เข้าไปช่วย แต่

สหกรณ์ในเมืองไทย ตัวองค์กรสหกรณ์มีรายได้ แต่สมาชิกกลับเป็นหนี้เพียบ และสหกรณ์ไม่สามารถกำหนดตัว เองได้ เพราะถ้าร่างระเบียบจริงก็จะไปอิงกับกรมส่งเสริมสหกรณ์

C : ดูจาก 10 ปีที่แล้ว ชาวบ้านที่มีความสนใจเกษตรยังยืนรวมตัวกันทำเป็นกลุ่มสมาชิก และตอนนี้มาเป็นสถาน เกษตรกร และต่อไปจะเป็นสหกรณ์ ที่ถามว่า มันจะโตไปเรื่อย ๆ ไหม จะโตไปในรูปของสหกรณ์หรือ อะไรก็แล้วแต่หรือสมาชิก หรือใหญ่กว่านั้นก็แล้วแต่ โดยมีเครือข่ายเชื่อมโยงเข้ามา ระดับเครือข่าย อาจจะเกิดขึ้น หรือไม่ก็แล้วแต่ได้ทั้งนั้น ที่นี้หน้าที่ของเราจะทำอะไร ส่วนหนึ่งทำหน้าที่ความเป็นชุมชนของเรา อีกส่วนหนึ่งเรา กำลังขยายผล ขยายแนวคิดไปสู่กว้างขึ้น เราต้องการทักษะอะไรบ้าง ถ้าเราต้องการอิสระอะไร เราต้องการ สนับสนุนแบบไหน บางทีเมื่อก่อนต้องการทางด้านกฎหมายว่าต้องการรองรับ หรือด้านการเงินมาสนับสนุนทาง ด้านการจัดการให้ทุนเรามาดำเนินงานในบางเรื่อง หรือมาว่าจ้างเราที่มีเงื่อนไขชัดเจนว่าขอให้เราขยายฝึกอบรม เกษตรกรเรื่องเกษตรยั่งยืน 20 กลุ่มต่อปี จำนวน 1,000 คน สมมุติ แต่ในขณะเดียวกันการมอง ให้มองย้อนกลับ ไปว่าที่ผ่านมา หน่วยบริการที่เราได้รับแบบไหน อยากให้เราจัดการเป็นระบบมากขึ้น เพื่อเป็นประโยชน์แก่ องค์กร ชุมชนเกษตรกรที่ยังไม่ได้เป็นเหมือนเรา

F : จากที่อาจารย์ได้พูด เราจะสามารถนำเอาบทเรียน ประสบการณ์นำไปสู่คนอื่น ๆ ได้อย่างไรส่วนอีกอันก็คือ ในตัวของเราเอง เราต้องการส่วนส่งเสริมสนับสนุนอะไรบ้าง

D : ซึ่งดังนั้นภาระกิจของเราก็คือมี 2 ด้าน ด้านหนึ่งคือตัวเรา เราต้องพัฒนาตัวเอง ในขณะที่เราก็ต้องการให้คน อื่น เข้ามาเสริมเราด้วยศักยภาพจากหน่วยงานอื่น ๆ เข้ามา 2. ก็คือเราต้องการเอาความรู้ตรงนี้ไปเผยแพร่ให้คน อื่น ซึ่ง ณ ตอนนี้เงื่อนไขมันเปิด เปิดให้หน่วยงานองค์กรพวกนี้เข้ามา เพราะเท่าที่ผ่านมาเหมือนกับว่าเราทำเฉพาะ พวกเรา เช่น กรณีของแม่ทา สถาบันการเรียนรู้ตั้งขึ้นมา เพื่อแก้การเรียนรู้ แต่ขณะเดียวกันสหกรณ์ก็แก้เรื่องการ บริหารจัดการ เราบริหารไม่มีทิศทาง เราจึงอยากให้มันมีเป็นระบบเข้ามาแก้ไขปัญหาดังนั้นสถาบันการเรียนรู้ก็ จะเป็นแผนหนึ่งให้สหกรณ์ เป็นแผนพัฒนาบุคลากร

C : ถ้าจะมองสหกรณ์ที่เข้าร่วมจะมีอยู่ 4 กลุ่ม ที่เข้าร่วม ชุมชนนี้จะเป้าหมายชัดเจน

G : อย่างแม่ทาก็มี 14 กลุ่ม พันกันอยู่แล้วไปสู่สหกรณ์ ก็จะมีสมาชิกอีกเท่าไร แล้วไปร่วมกับชมรมผู้ผลิตอีก

C : เพราะสหกรณ์มีหลายเรื่อง ปุ๋ยก็มีอยู่เรื่องต่าง ๆ มีอยู่แต่เราจะเอากลุ่มคนที่ทำเกษตรทางเลือกโดยตรงนี้ มี ในนั้นอยู่ 4 กลุ่ม เข้ามาเป็นชมรม



B : แต่ที่นั่นมันจะมีกลุ่มใหญ่มี 4 – 5 อำเภอ มันอาจจะรวม เป็นสหกรณ์เกษตรยั่งยืนของ จ.เชียงใหม่ มันจะเป็นสหกรณ์ของพื้นที่ อย่างของวัดป่าก็จะเหมือนแม่ทา แต่ไม่มีสถาบันการเรียนรู้

G : ที่วันนี้ ถ้าออกมาเป็นสถาบันเกษตรยั่งยืนอยากจะเห็นแนวทางเรื่องอะไร

C : โดยมีเงื่อนไขเมื่อ ก็มีความหวังสิ่งที่เราอยากให้กับสิ่งที่เราจะได้รับ ซึ่งโอกาสเมื่อแล้วหน่วยงานจะเข้ามาหนุนเรา แม้กระทั่งสถาบันการเรียนรู้ที่แม่ทาพร้อมที่จะรับเหมาฝึกอบรม เป็นรายได้ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคืออะไร กรมส่งเสริมหรืออะไร และถ้าเราจัดเจนระดับหนึ่งเราจะรับฝึกอบรมปีละ 20 รุ่น รุ่นละเท่าไรหรือเป็นกลุ่มของ สวพ. ที่จะทำเกษตรยั่งยืนแต่ทำไม่ได้ ก็อาจจะโอนงานฝึกอบรมมาให้เรา ดังนั้นเราอยากได้แนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง

H : ที่จริงผมว่าเราน่าจะยกตัวอย่างที่หนึ่งที่แม่ทา แล้วก็พิจารณาดูครัวเรือนที่มีความสนใจ เป้าหมายเหมือนกัน ถ้าไปด้วยกันหมดแล้ว แล้วต้องการอะไรที่จะทำให้ดีกว่านี้ ถ้าตัวบุคคลมีใจให้เต็มที่ และจำทำอะไรให้ดีกว่านี้ และจะนำเอาไปให้องค์กรใหม่ คืออาจจะผ่านทุกขบวนการว่ากลุ่มสร้างขึ้นแล้ว และมีสถาบันเกษตรกรมีสหกรณ์แล้ว แล้วสิ่งที่เราจะเอาไปให้องค์กรอื่น ที่เราทำมาแล้ว และสิ่งที่เราเสนอเพิ่มจะเป็นอย่างนี้ดีไหม และเป็นสิ่งที่ดีกว่าองค์กรหรือสถาบันที่เราทำอยู่ปัจจุบัน และอีกจุดคือการสนับสนุน น่าจะมีอะไรที่จะมาสนับสนุนให้สถาบันใหม่นี้ดีกว่าสถาบันเก่าของเรา

L : ผมว่าประเด็นอาจจะต้องเปิดไว้เพราะว่าบางพื้นที่มันมีความต่างกัน แต่ว่าเราจะต้องมีสิ่งเหล่านี้เป็นหลัก คือบางที่บางพื้นที่ของเกษตรกรอาจจะมีความอย่างแต่อย่างขาดความเข้มแข็งอะไร ซึ่งอาจจะมองเป็นตัวอย่างมาให้แคบเข้ามา

G : คือพอเราพูดข้อที่ 1 ขบวนการสร้างผู้นำวิทยากรชาวบ้าน ซึ่งมันเป็นแนวทางการสร้างองค์กร

C : ซึ่งเราก็มีหัวข้อหนึ่งคือ ขบวนการสร้างองค์กร และสร้างผู้นำ

B : แล้วหน่วยงาน จะมีหน่วยงานอะไรบ้าง

C : บางที่ชาวบ้านไม่รู้ว่าจะให้ใครมาช่วย เท่าที่ผ่านก็จะมี NGOs ที่เข้ามาช่วยเป็นที่เลี้ยง สิ่งที่เราจะได้ความช่วยเหลือ เรื่องเกษตรทางเลือก ในหมู่บ้านหรือในชุมชนเอง การมองมันเกิดแค่กลุ่มเล็ก ๆ และงบประมาณที่จะเข้ามากลุ่มเล็ก ๆ มันเป็นเรื่องที่ยาก อย่างหมู่บ้านหนึ่งมี 300 ครอบครัวย แต่มีคนริเริ่มทำ 10 ครอบครัวย เพราะฉะนั้นจึงเข้าหาตรงนี้น่ามาก จะมีหรือไม่มีหน่วยงานใด ที่มันโยกย้ายจัดเจนที่จะส่งเสริมเกษตรแนวนี้ และมีงบประมาณและองค์ความรู้ เข้ามาสนับสนุนไม่จำกัดว่าเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อย จะถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง แต่บางครั้งเราโยนให้ อบต. จัดการ อบต.เองก็กลับมาถามกลุ่มแม่บ้านต้องการอะไร จะหมักหมน หรือซื้อเครื่องครัวเอาซื้อไป เพราะกลุ่มแม่บ้านกลุ่มใหญ่ กลุ่มเกษตรกรนี้เองมันเป็นเงื่อนไขที่ขยายยาก

D : ปัจจุบันก็คือว่าเราต้องการร่วมเป็นกลุ่มใหญ่ ถ้าร่วมได้มันก็ดี แต่มันรวมยาก ที่รวมกันได้แล้วเข้มแข็งมันไม่มี

C : เราอยากได้สิ่งที่เข้ามาให้ตรงเป้าหมายเช่น โครงการนำร่องเป็นต้น เอากลุ่มที่สนใจจริงไปทำให้ปฏิบัติจริง สร้างองค์กรได้จริง แต่บางครั้งถ้ามีกลุ่มทำจริง ต้องเสนอไปตามสาย ต้องให้พ่อหลวงเซ็นต์ กรรมการเซ็นต์ เขาไม่เซ็นต์ให้อยู่แล้วเพราะมีเพียง 10 ครอบครัวย

G : ดังนั้นบทบาทของคนข้างนอกจะต้องเข้ามาหนุนช่วยกลุ่มเล็ก ๆ ที่ไม่ได้โอกาส

B : แสดงว่าส่วนท้องถิ่นยังไม่เห็นความสำคัญมากพอ

C : ผมว่าถ้าจะเข้ามาช่วยจะต้องเข้าถึงเกษตรกร ชุมชน จะต้องมีการไปเก็บข้อมูล เพื่อให้รู้ว่ามีการทำจริงหรือไม่ มันมีหลายกลุ่ม แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล แล้วจะเห็นความหลากหลายในชุมชน จะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น ตั้งแต่การวิเคราะห์ แล้วไปสู่การสนับสนุน

G : อย่างถ้าแม่ทาจะทำสหกรณ์ และสถาบันการเรียนรู้ต้องการให้คนข้างนอกเข้าไปช่วยหรือว่ารอให้ตั้งหลักได้ก่อนแล้วค่อยมา

D : ผมว่าอย่างผมเป็นกลุ่มเล็ก 8-10 คน มันไม่เป็นนิติบุคคลเป็นกลุ่มก้อน แต่ผมอยากจะเห็นว่าพอเป็นสหกรณ์เป็นนิติบุคคล ต่อไปแล้วสหกรณ์จะจัดการอย่างไร เพราะมันจะสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งอยากจะเริ่มจดเริ่มทำเป็นระบบ เพราะองค์ความรู้ตรงนี้เรายังไม่มี เรามีแต่เหตุการณ์ กิจกรรมที่เคยทำผ่านมา เรา还不知道เลยว่าถ้าเป็นสหกรณ์ขึ้นมา จะมีการจัดการองค์กรที่มีชาวบ้านจะไปรอดหรือไม่

E : สมมุติเราออกแบบเชื่อมโยง จัดให้มีการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ จะทำให้มันเป็นวิชาการให้เป็นระบบมากขึ้น คิดว่าน่าจะมีอิทธิพลต่อบุคคลภายนอกหรือไม่ หรือการยอมรับ เพราะว่าถ้าสามารถแก้ปัญหาจุลยุทธศาสตร์นี้ได้ก็จะสามารถแก้ไขปัญห่อื่น ๆ ได้ เพราะว่าพอมึงมามากก็กระจายออกไป ไม่ได้คิดแก้ไขปัญหาคือเรื่อง ๆ ไป ซึ่งถ้าตรงนี้มีระบบออกมาก็จะมีผลต่อวิถีคิด

D : ผมว่าถ้ามีกระบวนการสร้างคนให้วิเคราะห์ สังเคราะห์ปัญหา พอมึงเงินมากก็จะเป็นผลดีมาก แต่ถ้าลงไปไม่มีการวิเคราะห์ เงินมาก็จะจม น้ำเงินเป็น 100 ล้าน ก็หาย

F : ผมว่าเงื่อนไขหนึ่งที่ อบต. เป็น Keyman เรื่องเกษตรยั่งยืนจะสำคัญหรือไม่อยู่ที่คน ๆ นี้ หรือไม่ได้เรื่องก็อยู่ที่คน ๆ นี้ ที่นี้ถ้าเราสามารถยึดเป็นพวกเราได้ หรือว่าทำงานร่วมกับคน ๆ นี้ได้ กระบวนการจัดทำแผนแต่ละที่ แต่ละหมู่บ้าน จะออกมาให้น้ำหนักอยู่ตรงนี้เหมือนกัน แต่ที่นี้ถามว่าสมาชิก อบต. จะปฏิเสธ แผนที่จะมาจากหมู่บ้านได้ไหม และตอนนี้ อบต. ทั่วประเทศกำลังจัดตั้งชมรม มีระดับประเทศตั้งเป็นสมาคม แต่ว่าในแต่ละจังหวัด กำลังมีการจัดตั้งเป็น ชมรม อบต. ระดับจังหวัด ซึ่งผมว่านี่น่าจะเป็นโอกาส ว่าจะมีใครเข้าไปทำงานร่วมกับหัวขบวนนี้ ว่าการจัดตั้งชมรมนี้ขึ้นมาไม่ใช่เป็นการปกป้องผลประโยชน์ตัวเอง ไม่ใช่เพื่อต่อรองเรื่องอำนาจ แต่ว่าเพื่อเป็นการกำหนดทิศทาง การเคลื่อนไหวแต่ละตำบล ถ้าหากว่าในจังหวัดเชียงใหม่ สามารถทำตรงนี้ได้ไปกับหัวขบวนแล้วกำหนดทิศทางของชมรมได้ สามารถเปลี่ยนแปลง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งจังหวัดได้ ขณะเดียวกันในระดับประเทศ ระดับสมาคม ถ้าหากว่าใครเข้าไปทำงานในระดับประเทศได้อีก เราสามารถเปลี่ยนแปลงอนาคตของชาติได้ใน 5-10 ปีข้างหน้า

D : อย่างที่แม่ทามี 7 หมู่บ้าน ก็จะเป็นประชาคม และเลือกหัวหน้า เลขา ของแต่ละหมู่บ้าน แต่ที่เรามั่นใจ แม่ทามี 7 หมู่บ้าน แต่พวกหัวแควมันจะอยู่เป็นหมู่บ้าน ๆ และถ้ามีมากมันจะได้แผนออกมาดี และเป็นแผนที่ชาวบ้านต้องการจริง ๆ แต่บ้านที่หัวแคว มีไม่มากข้อมูลจะน้อย ทำให้ได้สิ่งที่ไม่เป็นจริง

C : จะว่าไปแล้วหลาย ๆ หมู่บ้าน เลียนแบบนักรบเมือง และเป็นหัวคะแนน นักรบเมืองเก่า เขาก็มีสาย มีทีม จะส่งลง อบต. ประชาคมจะมีสาย เพราะฉะนั้นแผนงานต่าง ๆ จะทำเป็นขบวนการ เพราะฉะนั้นคนที่จะมาทำตรงนี้ต้องพยายามสร้างตัวเองให้ได้ พยายามสร้างความเข้มแข็งตรงนี้ให้ได้ ฉะนั้นที่มีความรุนแรงที่นั่นจะมีการต่อต้าน เพราะมันมีระบบของมันเองที่มันต้องสู้

B : เพราะฉะนั้นตรงนี้ก็ถือว่าเป็นภาระกิจระยะยาว ฉะนั้นภาระกิจในระยะสั้น ก็คือว่าทรัพยากรจะต้องมาจากส่วนกลางโดยตรงมากกว่า เพราะว่าเรา คาดหวังจากท้องถิ่นต้องใช้เวลาระยะยาวในการเปลี่ยนแนวความคิด หรือเปลี่ยนกลไกการผลิตเพื่อให้สอดคล้องวิธีทางนี้ แต่ว่าก็ต้องกำหนดภาระกิจระยะยาว ก็คือว่า จะทำอย่างไรให้ท้องถิ่นเห็นปัญหาจริง ๆ

C : แต่ว่าบางอบต. บางที่สามารถเข้าไปหาได้ทันที แต่ว่ารูปแบบจะมาใช้ทุกพื้นที่ไม่ได้ มันจะต้องมีการศึกษาข้อมูล ความเป็นจริงตรงนั้นด้วย ซึ่งเราจะต้องสร้างคนที่มีความคิด ต่อไปเขาจะได้คิดว่า อบต. ครอบงำเขาหรือไม่ จะต้องมีการประสานงานระหว่างองค์กรของรัฐและชาวบ้าน ไม่ควรยึดติดว่าต้องเป็นงานใคร เพราะคนที่เดือดร้อนคือชาวบ้านนั่นแหละที่ปวดหัว คือต้องให้ชาวบ้านตัดสินใจว่าต้องการพัฒนาแบบใด ซึ่งจะมี 2 แบบ คือ ข้างนอกเข้าไปและข้างในเรียกร้องเข้าไป

D : อย่างที่แม่ทาท่อนข้างอยู่ตัวมีทางออกแล้ว และรู้ว่าการแบบใด ส่วนคนอื่นที่จะเริ่มต้นได้ต้องมองเห็นปัญหาตัวเองอย่างชัดเจนว่าที่ผ่านมาทำแบบนี้ต่อไป ไม่ไหวแล้วไม่รอดแน่ และในการที่จะผลักดัน เราจะไปผลักดันเรื่องทางออกเลยไหม ซึ่งถ้าผลักดันเรื่องทางออกเลยคนอื่นอาจจะยังรับไม่ได้ เพราะยังไม่เห็นปัญหา ดังนั้นต้องย้อนให้เขาเห็นว่า การดำเนินชีวิตแบบนี้ไปไม่รอด

E : เท่าที่ผมเห็นชัดเจนมี 2-3 หมู่บ้าน คือ เขาไม่รู้จักคิดจากใจ คิดเรื่องผลประโยชน์อย่างเดียว ได้เงินมาแล้วจะแบ่งกันอย่างไร ทำให้ไม่เกิดวิคิด นี่คือจุดที่เห็น

C : ผมลองสรุปนะครับว่าพวกเราได้มา 15 ข้อนั้นครับ ว่าพวกเราเห็นสถานการณ์โดยรวม

- เห็นว่าองค์กรที่มันพัฒนาการต้องมีการพัฒนาองค์กรใหญ่ขึ้น ระยะเวลาแล้วแต่
- เห็นแนวทางวิธีการว่าจะทำให้สิ่งที่เราคาดหวังว่าจะให้สถาบันเข้มแข็งและยั่งยืนแล้วน่าจะมีแนวทางอยู่ 3 เรื่องใหญ่ ๆ
- เห็นว่าองค์กรที่อยู่ข้างนอกที่จะเข้าไปสนับสนุนแบบไหน แต่มีสิ่งที่ผมอยากถามว่า คำว่าสถาบันเกษตรจะต้องเป็นเกษตรยั่งยืน โดยวิธีการก็คือว่าแก้ปัญหาเกษตรแบบยั่งยืน เหมือนกับว่าความยั่งยืนของสถาบันองค์กร จะต้องมามีฐานมาจากเรื่องเกษตรยั่งยืนมารองรับ ก็เหมือนกับสหกรณ์ถ้ามีกำไรมากก็ยั่งยืน แต่ว่าทำธุรกิจขายปุ๋ย - ยา มันก็ไม่ใช่เป้าหมาย แต่ว่าทำให้องค์กรยั่งยืน ซึ่งผมไม่รู้ว่าสรุปได้หรือไม่ว่า สถาบันที่ว่าจะต้องมีเรื่องเกษตรยั่งยืนเป็นฐานที่จะทำให้ตรงนี้ขับเคลื่อน

D : และที่จริงกระบวนการที่จะเข้าสู่สถาบันเป็นองค์กรมันจะต้องเข้มแข็งในระดับครอบครัว ความเข้าใจ ความสนใจและมีเป้าหมายชัดเจนอยู่ก่อน และจึงพัฒนามาสู่จุดนี้ แต่มันไปไม่ถึงไหนเพราะบุคลากร ชาวบ้านเองไม่ได้มองตรงนี้ ไปมองเรื่องผลประโยชน์ธุรกิจเข้าไม่ถึงเนื้อหา หัวใจมัน ซึ่งสถาบันการพัฒนาต้องถือว่าเป็นข้อหนึ่งว่าต้องเริ่มจากความเข้าใจ

## กลุ่มย่อยที่ 6 ด้านการศึกษา

ดำเนินการประชุมโดย ดร.สมคิด แก้วทิพย์ ผลการประชุมมีดังนี้  
ประเด็นมีอยู่ 3 เรื่อง ด้านเขียนในมติคือ

1. สภาพปัญหาในปัจจุบัน
2. สิ่งที่ยากเห็น
3. ทางที่จะไป

ปัญหาเบื้องต้นก็มีอยู่ว่า ภายใต้อาณาเขตขององค์ประกอบของที่ประชุม เป็นการหาหรือเบื้องต้นที่จะหาแนวทางเกี่ยวกับเรื่องเกษตรกรรมยั่งยืนอย่างไร

อ.รุจิพร: ควรจะมีการนำเสนอของแต่ละกลุ่ม เพื่อหาแนวทางโดยใช้เวลานั้น ๆ เอาข้อ 1 ก่อนและเรียงลงมาข้ออื่น ๆ ต่อไป

อ.สมคิด : ผมอยากให้มีการนำเสนอสถานการณ์เดิมที่ตนเองพบอยู่ในปัจจุบัน สภาพที่พบเห็น อย่างคร. ไพบูลย์ที่ว่าจะเป็นปฏิรูปการศึกษาเกษตรหรือว่าอย่างอาจารย์ใหญ่ที่มาจากแม่อาว่าปัญหาสถานการณ์การใช้สารเคมีในสวนส้ม ที่อ.ฝาง และแม่อาข เป็นยังไง กระทั่งต่อปัญหาชุมชนอย่างไร

อ.ไพบูลย์ : ผมขอเริ่มก่อนนะครับ แต่คงพูดเฉพาะโครงการผมนะครับแต่มันกินความหมายกว้างกว่านั้นสำหรับคนอื่นด้วยคือ ที่ผมเลือกวิจัยเรื่องนี้เพราะผมเป็นอาจารย์ภาควิชาส่งเสริมการเกษตรด้วย คือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือว่า หลักสูตรที่ผ่านมามีในอดีตเน้นสอนเกษตรเชิงเดี่ยว เพราะได้ความคิดมาจากการปฏิวัติเขียว ประการที่ 2 คือหลักสูตรเกษตรยั่งยืนจริง ๆ ไม่มี แต่อยู่สอดแทรกอยู่ในบางวิชาเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น ผมสอนปริญญาโทวิชาส่งเสริมการเกษตรและพัฒนาชนบท ผมก็สอดแทรกเกษตรยั่งยืนเข้าไปด้วย อย่างวิชาของอาจารย์พฤษภก็อยู่ในวิชาพืชไร่ ก็มีการสอดแทรกเข้าไปซึ่งก็หมายความว่าหลักสูตรจริง ๆ ไม่มี ประการที่ 3 คือ แนวความคิด ความหมาย คำนิยาม วิธีการของเกษตรยั่งยืนของแต่ละคนยังไม่เหมือนกัน ไม่มีความเป็นเอกภาพ

อ.อานันท์ : ปัญหาส่วนใหญ่ที่เจอก็คือ ระดับผู้บริหาร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดระดับผู้บริหาร ซึ่งมีอำนาจในการตัดสินใจเรื่องงบประมาณ ของการผลักดันหลักสูตร ยังไม่เป็นรูปธรรมครับ ก่อนข้างโคดเคียวในการต่อสู้ อันที่ 2 คือ การตัดสินใจสอนระบบเกษตรธรรมชาติเราต้องมีตัวอย่างจริงให้เห็นใช่ไหมครับ เมื่อเราเริ่มสร้างหลักสูตรเราเริ่มได้ในแง่ของทฤษฎี ถ้าพูดถึงในแง่ปฏิบัติเราจะเห็นตัวอย่างจริงมีน้อย

จริง ๆ แล้วเกษตรยั่งยืนหรือเกษตรธรรมชาติจริง ๆ มันค่อนข้าง อินเทอร์เน็ตกันค่อนข้างมากครับ เพราะว่าเกษตรธรรมชาติคือ คำนิยามที่ออกมาเนี่ย ผมก็ยังไม่เชื่อของใครทั้งนั้นนะครับ ที่เขียนไว้ผมก็ยังไม่รู้สึกชัดเป็นบางอย่างไม่ว่าจะเป็นเกษตรอินทรีย์ เกษตรธรรมชาติ เกษตรยั่งยืน เกษตรพอเพียงก็ตาม เกษตรยั่งยืนอาจเป็นความคิดที่รวมทั้งหมด และในการที่จะร่างหลักสูตร มันทำให้อาจารย์ผู้สอนค่อนข้างอึดอัดในการที่จะสอนให้เห็นจริงตรงนั้น เรื่องนี้เป็นปัญหาใหญ่ที่สุดในการที่จะเตรียมหลักสูตรครับ

อ.สมคิด : ลองมาฟังทางโรงเรียนประถมบ้างนะครับ

อ.น้อย : เรื่องของหลักสูตรนะครับ สมัยก่อนการเรียนการสอนจะเรียนกับวัด เรียนการเกษตรกับพ่อแม่ จะเรียนเกษตรแบบสมัยก่อนมากกว่า และครูก็จะเอาเรื่องเกษตรที่พ่อแม่ทำมาสอนในโรงเรียนด้วย แต่พอเปลี่ยนแปลงหลักสูตรบ่อยเข้า การเกษตรก็เปลี่ยนไป ทำให้ครูหันไปสนใจกับเกษตรแผนใหม่แทน แล้วก็เอามา สร้างเป็นหลักสูตร ทำให้หลักสูตรเกษตรปัจจุบันเป็นเกษตรแผนใหม่ แบบใช้ปุ๋ย ใช้สารเคมี และคู่มือการเรียนการ

สอนก็เป็นการสอนเกษตรแบบแผนใหม่ด้วย ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรยังขึ้นยังไม่ค่อยมี ปัจจุบันก็พยายามให้เด็กเรียนเกี่ยวกับการทำเกษตรแบบไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง คือสอนให้เด็กทำปุ๋ยหมัก และการใช้สมุนไพรแทน แต่ยังไม่มีการเขียนออกมาเป็นตัวหนังสือ เป็นเพียงกิจกรรมให้เด็กทำเท่านั้น

อ.สมคิด : ลองมาฟังทางโรงเรียนกาวีละบ้างนะครับ

อ.ริฎพร : คงต้องพูดถึงเรื่องงบประมาณ ไม่ว่าจะเป็นในระดับมัธยม ประถม หรือมหาวิทยาลัย มีงบประมาณเพียงพอที่จะส่งเสริมในด้านการเรียนการสอนเรื่องเกษตรกรรมยังขึ้นหรือไม่ เช่นจะซื้อปุ๋ยคอก กล้วย ฝรั่ง คันรด จะซื้อได้แค่ 2 คันรด เนื่องจากไม่มีงบประมาณ ในขณะที่พื้นที่ทางการเกษตรมีค่อนข้างมาก อุปกรณ์การเรียนการสอนก็ไม่ทันสมัย ยังใช้บัวรดน้ำอยู่ ในขณะที่เทคโนโลยีเขาไปถึงไหนแล้ว และเด็กไม่ได้ทุ่มเทกับการเรียนวิชาการเกษตรเพียงอย่างเดียว ถ้ามีระบบน้ำหยด หรือระบบสปริงเกอร์บ้าง เด็กได้ผ่อนแรงบ้าง เพราะหลังจากเรียนวิชาเกษตรแล้ว เด็กต้องไปเรียนในวิชาอื่นต่อไปอีก

อ.สมคิด : อาจารย์วิวัฒน์ว่ายังไงครับ

อ.วิวัฒน์ : ผมว่าเราต้องมาคิดว่าคำว่ายั่งยืนหมายความว่ายังไง เราจะย้อนยุคไปสมัยพ่อขุนรามคำแหงหรือเปล่า เราจะใช้เทคโนโลยีแทนการไถได้ไหม เราจะทำแบบฟูลูกหรือเปล่า ที่นี้เกษตรยั่งยืนที่ไทยเราบันทึกขึ้น เราจะเอาแนวไหนเป็นหลัก เราคิดเองแล้วประชาคมโลกยอมรับหรือเปล่า เราว่ายั่งยืน มันยั่งยืนตรงไหน เราต้องให้คำจำกัดความให้ได้ ก่อนที่เราจะมาเขียนหลักสูตร

อ.สมคิด : อาจารย์สรสิข

อ.สรสิข : ผมสอนอยู่ที่วิทยาลัยเกษตรสันป่าตอง ซึ่งอยู่ตรงกลางระหว่างประถม มัธยม และมหาวิทยาลัย เกี่ยวกับเรื่องเกษตรยั่งยืนในแวดวงการศึกษาโดยเฉพาะอาชีวเกษตร ซึ่งจะเกี่ยวกับเกษตรท้องถิ่น เป็นส่วนใหญ่ ถ้าว่าล้มเหลวไหม ผมว่าค่อนข้างล้มเหลว เหตุผลเพราะเป็นเกษตรที่เน้นการใช้ปุ๋ยเคมีเป็นต้น ไม่ว่าจะเป็นพืชผัก พืชไร่ พืชสวน ไม่ผลก็ตาม ที่วิทยาลัย ผมทำเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่อยู่ 3 ปี ก็พอเป็นรูปเป็นร่างมาบ้าง แต่อาจารย์ หรือคนงานบอกว่าทำไมไม่ใช้ยาฆ่าแมลง เห็นผลทันตาว่า ไม่ต้องตัดหญ้า ข้าวผลผลิตไม่ดีก็ใช้ปุ๋ยเคมีเข้าไป นี่เป็นความเข้าใจในแวดวงของอาจารย์นะครับ และผู้บริหารก็ให้ความสนใจ และพยายามให้เด็กได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องใหม่ ๆ เช่น GMOs หรือเกษตรทฤษฎีใหม่ ทำให้อาจารย์และนักเรียนพอเข้าใจบ้าง แต่ก็เข้าใจบ้างไม่เข้าใจบ้าง ผมว่าค่อนข้างไม่ประสบผลสำเร็จ นี่ระดับวิทยาลัยนะครับยังไม่ประสบผลสำเร็จ ชาวบ้านอย่างลุงชยหรือกำนันเลื่อนยังประสบผลสำเร็จมากกว่า และในแง่ของการศึกษาเราไม่มีการสอนเกษตรยั่งยืนทุกระดับ ผมเพิ่งรู้จักคำว่าเกษตรยั่งยืนเมื่อผมเรียนปริญญาโท ซึ่งเป็นเรื่องที่ถูกแทรกเข้าไปในบทเรียน แต่หลักสูตรจริง ๆ ไม่มีเลย ผมว่าเราน่าจะปฏิรูปการศึกษาการเกษตรทั้งหมด และทำทุกระดับ เป็นการสร้างคนที่เข้าใจเกี่ยวกับเกษตรยั่งยืนออกมาให้เหมือนกัน และแบ่งระดับของเกษตรยั่งยืนออกเป็น 3 ระดับ คือ ลด ละ เลิก

อ.สมคิด : อาจารย์รุ่งเชิญครับ

อ.รุ่ง : ผมเป็นอาจารย์สอนวิทยาศาสตร์ ไม่ได้สัมผัสกับวิชาเกษตร แต่ผมเห็นด้วยกับเกษตรกรที่ทำเกษตรยั่งยืน และอยากให้มันเกิดขึ้น แต่ถ้าพูดกับครูเกษตรมักจะไม่เห็นด้วย และบอกว่าถ้าสอนแบบนี้ เด็กไม่เอา เขาเห็นว่ามันไม่สร้างความร่ำรวยให้กับตนเอง แต่ผมอยากให้มันเกิดขึ้น เพราะจะได้บริโภคของที่มาจาธรรมชาติ ผมว่าถ้าใจคนไม่ยอมรับ มันก็เป็นยากที่จะพัฒนาการเกษตรในปัจจุบันให้เป็นเกษตรยั่งยืน

อ.สมคิด : อาจารย์พลครับ

อ.พล : ผมว่าปัญหาใหญ่คือหลักสูตรการเรียนการสอนยังยึดติดกับตำรามากเกินไป เนื่องจากจะมีหนังสือจากกรมวิชาการมาให้สอน และหลักสูตรแต่ละวิชาก็กล่าวแต่เรื่องสิ่งแวดล้อม แต่จะพูดว่าจะทำให้ยั่งยืน

อย่างไรไม่มี และไม่ได้นำมาสอดแทรกในบทเรียน และเมื่อเด็กเรียนวิชาเกษตรแล้วไม่ได้กลับไปช่วยพ่อแม่เลย ทำให้ความสัมพันธ์ในหลักสูตรไม่มี และทำให้เด็กทำการเกษตรไม่เป็น เราเคยจัดทำหลักสูตรการเกษตร ระดับปวช. ขึ้นมา ในระยะแรกมีคนเรียน 30 คน ต่อมา 3 ปี ก็ไม่มีคนเรียนอีกเลย และการเรียนวิชาเกษตร ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และพ่อแม่ไม่สนับสนุนเนื่องจากไม่อยากให้ลูกลำบาก และมองว่าอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่ลำบาก ดังนั้นการเรียนวิชาเกษตรจึงเป็นเพียงการเรียนเพื่อท่องจำ และนำไปสอบเท่านั้น ปัญหาอีกอย่างหนึ่งคือ โรงเรียนมัธยมนั้นบูรณาการไม่ได้เพราะ อาจารย์ที่สอนแต่ละวิชาไม่ยอมร่วมมือกัน เนื่องจากเห็นว่าวิชาของตนเองสำคัญที่สุด คิดแต่ละเป็นหนึ่งเดียวเท่านั้น

อ.สมคิด : อาจารย์ณรงค์ครับ

อ.ณรงค์ : สำหรับผมคือ ที่โรงเรียนและชุมชนได้รับผลกระทบจากการใช้สารเคมีของสวนส้ม แต่ไม่มีใครตระหนักถึงพิษภัยของสารเคมีที่ได้รับ และที่โรงเรียนก็ไม่มีหลักสูตรเกี่ยวกับการลด ละ การใช้สารเคมี ทำให้เด็กไม่สามารถไปบอกพ่อแม่ของตนได้

อ.อานัฐ : ผมขอแนะนำว่าที่ผมใช้สอนเด็กก็คือ ให้เด็กได้ทดลองตรวจหาสารเคมีที่มีอยู่ในพืชผัก คือใช้เครื่องมือ จีที คิตส์ ซึ่งทำให้เด็กสามารถรู้วิธีการตรวจและทราบว่าผักที่ตนเองทานอยู่มีสารพิษตกค้างมากน้อยเพียงใด และเด็กจะตระหนักถึงพิษภัยของสารเคมีมากขึ้น

อ.สมคิด : ดังนั้นจะเห็นได้ว่าจุดร่วมของการศึกษาทางเกษตรก็คือ ไม่มีหลักสูตรในทุกระดับ และสถานของเรื่องเกษตรยังขึ้นก็เป็นเพียงแนวคิดของคนกลุ่มเล็ก ๆ แต่เรื่องเกษตรยังขึ้นจะมีสอดแทรกอยู่ในบทเรียนบ้าง และคนที่สนใจทำเรื่องเกษตรยังขึ้นมีเพียงกลุ่มน้อย

คุณอุบล : ผมว่าเนื้อหาของวิชาเกษตรไม่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์จริงของชุมชน และ โยง ไปถึงทักษะของครูในการที่จะเข้าไปเชื่อมโยงกับชุมชนมีน้อย

อ.อานัฐ : และอีกอย่างคือ องค์ความรู้เรื่องเกษตรยังขึ้นไม่ถูกรวบรวมออกมาเป็นเอกสารเพื่อจะเป็นสิ่งที่จะมารองรับ เมื่อเวลาเราพูดออกไปโดยไม่มีเอกสาร นักวิชาการไม่ยอมรับ เพราะนักวิชาการถูกสอนในรูปของการเป็นเหตุเป็นผล และทุกคนจะจบออกมาจากมหาวิทยาลัยที่เรียนเกษตรจะถูกสอนเกี่ยวกับระบบเกษตรแผนใหม่ทั้งหมด และมันค่อนข้างยากที่จะให้ทุกคนหันกลับมาทำเกษตรยังขึ้นกันหมด เพราะองค์ความรู้ไม่พอ

อ.สมคิด : ผมขอสรุปเลยนะครับว่า ภายใต้การศึกษาที่สอนแต่เกษตรแผนใหม่มาเต็ม ๆ และหลักสูตรเกษตรยังขึ้นก็ยังไม่ มี ทำให้คนมีความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรยังขึ้นน้อย และผู้บริหารก็ยังไม่เข้าใจ ตัวอาจารย์ก็เป็นปัญหาที่ยังแยกส่วนกันอยู่.....

กลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนกับการศึกษา และชีวิตทางเลือก

| ลำดับ<br>ที่ | ชื่อ – สกุล               | ที่อยู่ / ที่ทำงาน                                                               | เบอร์โทรศัพท์ | E-mail address          |
|--------------|---------------------------|----------------------------------------------------------------------------------|---------------|-------------------------|
| 1            | ผศ.ดร.อานันท์ ตันโช       | ภาควิชาดินและปุ๋ย คณะผลิตกรรมการเกษตร<br>มหาวิทยาลัยแม่โจ้ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ | 053 - 498164  | Amat009@yahoo.com       |
| 2            | รศ.ดร. ไพฑูรย์ สุพรรณสุภา | คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อ.เมือง<br>จ.เชียงใหม่                       | 053 – 944018  | Suthasupa22@hotmail.com |
| 3            | อาจารย์รุ่ง พันธุ์ศรีวงศ์ | โรงเรียนกาวิละวิทยาลั อ.เมือง จ.เชียงใหม่                                        | 053 – 887091  | -                       |
| 4            | อาจารย์รุจิพร บุญมี       | โรงเรียนกาวิละวิทยาลั อ.เมือง จ.เชียงใหม่                                        | 01 – 4814502  | -                       |
| 5            | อาจารย์รวิพร อัมโรจน์     | โรงเรียนกาวิละวิทยาลั อ.เมือง จ.เชียงใหม่                                        | -             | -                       |
| 6            | อาจารย์ไพฑูรย์ มณีวรรณ    | โรงเรียนกาวิละวิทยาลั อ.เมือง จ.เชียงใหม่                                        | -             | -                       |
| 7            | อาจารย์พล พิชัย           | โรงเรียนสันทรายวิทยาคม อ.สันทราย จ.เชียงใหม่                                     | -             | phomth@yahoo.com        |
| 8            | อาจารย์สรลีส ขำนาญแทน     | วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสันป่าตอง อ.สันป่าตอง<br>จ.เชียงใหม่                    | 053 – 311392  | -                       |
| 9            | คุณสุวิทย์ พรหมพา         | โรงเรียนวัดจอมทอง อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่                                           |               |                         |
| 10           | คุณวิวัฒน์ อามกิจ         | โรงเรียนกาวิละวิทยาลั อ.เมือง จ.เชียงใหม่                                        | 053 – 397543  |                         |
| 11           | อาจารย์สมบัติ แก้วทิพย์   | ศกว.ภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จ.เชียงใหม่                                    | 053 – 944648  | SK@thai2K.com           |
| 12           | อาจารย์อำพรพรณ            | คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่                                              | 053 – 243048  | Ampa-b@yahoo.com        |
| 13           | คุณเดชา ศิริภัทร          | มูลนิธิข้าวขวัญ จ.สุพรรณบุรี                                                     | 01 – 8838113  | daycha@loxinfo.co.th    |
|              |                           |                                                                                  |               |                         |

กลุ่มการเชื่อมโยงผู้ผลิต – ผู้บริโภค / ตลาดทางเลือก การพัฒนาธุรกิจชุมชน และการดำเนินงานเชิงพาณิชย์ของเกษตรกรยั่งยืน

| ลำดับ<br>ที่ | ชื่อ – สกุล              | ที่อยู่ / ที่ทำงาน                                                            | เบอร์โทรศัพท์ | E-mail address              |
|--------------|--------------------------|-------------------------------------------------------------------------------|---------------|-----------------------------|
| 1            | ผศ.ดร.ทิพย์รัตน์ มณีเลิศ | ภาควิชาวิทยาศาสตร์ชุมชน คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัย<br>เชียงใหม่                | 053 – 945471  |                             |
| 2            | อาจารย์สุรเดช กิจเครือ   | หน่วยศึกษานิเทศน์ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 8 อ.เมือง<br>จ.เชียงใหม่          | 053 – 219267  |                             |
| 3            | คุณพนมพร พุทธิมา         | ศูนย์สืบค้นเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมอบบมบุญ ต.ช้างม่วย<br>อ.เมือง จ.เชียงใหม่ | 053 – 232020  |                             |
| 4            | คุณสุพรรณ กำเพ็ญ         | 11 / 2 หมู่ 5 ต.แม่ทา กิ่ง อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่                               |               |                             |
| 5            | คุณธนศ แก้วเสมอตา        | 111 / 2 หมู่ 5 ต.คอนแก้ว อ.แมริม จ.เชียงใหม่                                  |               |                             |
| 6            | คุณเนตรดาว แพทย์กุล      | 26/1 หมู่ 4 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่                                       | 053 – 273135  | Natedao-phatkul@hotmail.com |
| 7            | คุณชมชวน บุญระหงษ์       | โครงการพัฒนาเครือข่ายผู้ผลิต – ผู้บริโภคฯ ต.ช้างม่วย<br>อ.เมือง จ.เชียงใหม่   | 01 – 9512825  |                             |
| 8            | คุณรัตนา เจริญชัย        | สกว.ภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่                         | 053 – 892662  |                             |
| 9            | คุณดาวพงษ์ ยอดเมือง      | 157 หมู่ 4 ต.หนองหาร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่                                    |               |                             |
| 10           | คุณพรมัตต์พงษ์ พลเยี่ยม  | 0214 อาคารเฟลต 4 หมู่บ้าน 700 ปี อ.เมือง จ.เชียงใหม่                          | 053 – 210260  | Cms5@mochit.moc             |
| 11           | คุณกรองแก้ว อินสวรรค์    | 77 หมู่ 2 ต.สันป่ายาง อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่                                    | 053 – 374427  |                             |
|              |                          |                                                                               |               |                             |



กลุ่มสถาบันองค์กรเกษตรกร กับเกษตรกรรมยั่งยืน

| ลำดับ<br>ที่ | ชื่อ - สกุล         | ที่อยู่ / ที่ทำงาน                                          | เบอร์โทรศัพท์    | E-mail address |
|--------------|---------------------|-------------------------------------------------------------|------------------|----------------|
| 1            | คุณพนมกร นามจันทร์  | 57 หมู่ 8 ต.แม่ทา กิ่ง อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่                 | 053 - 872731     |                |
| 2            | คุณณอมศักดิ์ โคเฮ   | 158 หมู่บ้านอิมมูญ ต.ช้างม้อย อ.เมือง จ.เชียงใหม่           |                  |                |
| 3            | คุณพัฒน อภัยกุล     | 16 / 1 ต.แม่ทา กิ่ง อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่                    | 053 - 380566 - 7 |                |
| 4            | คุณสมบัติ คู่มินมุต | 225/112 หมู่บ้านสินธนา ต.สันพระเนตร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่   | 053 - 380566 - 7 |                |
| 5            | คุณนิคม ไชยวรรณ     | 225/112 หมู่บ้านสินธนา ต.สันพระเนตร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่   | 053 - 380566 - 7 |                |
| 7            | คุณธนิตา ทนสาร      | 225/112 หมู่บ้านสินธนา ต.สันพระเนตร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่   | 053 - 297015     |                |
| 8            | อนัน แต้มน้อย       | มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท วัดป่าดาราภิรมย์ อ.แม่วิน จ.เชียงใหม่ | 053 - 865535     |                |
| 9            | คุณศรัทธา จันทร์ผง  | 304 หมู่ 3 ต.เชิงดอย อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่                | 053 - 221357     |                |
| 10           | คุณศานดา จอแสง      | 239 / 24 หมู่บ้านไผ่ล้อม ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่        | 043 - 762048     |                |
| 11           | คุณอุบล อยู่หัว     | 59 หมู่ 2 ต.ศรีสุข อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม                 |                  |                |

กลุ่มเกษตรกรรมที่สูง

| ลำดับ<br>ที่ | ชื่อ - สกุล              | ที่อยู่ / ที่ทำงาน                                                                 | เบอร์โทรศัพท์        | E-mail address |
|--------------|--------------------------|------------------------------------------------------------------------------------|----------------------|----------------|
| 1            | คุณวีรจน์ อุดยโสภณ       | เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ                                                      | 053 - 810874         |                |
| 2            | คุณณรงค์ อภัยใจ          | โรงเรียนบ้านหนองขี้นกยาง อ.แม่อาว จ.เชียงใหม่                                      | 053 - 881526         |                |
| 3            | คุณจุฑามาศ ใจคำ          | โครงการพัฒนาเครือข่ายผู้ผลิต-ผู้บริโภค-ผู้บริโภค อ.เมือง จ.เชียงใหม่               | 053 - 872270         |                |
| 4            | คุณชินติ์ คุรุเคลียร์    | โครงการพัฒนาเครือข่ายผู้ผลิต-ผู้บริโภค-ผู้บริโภค อ.เมือง จ.เชียงใหม่               | 053 - 872270         |                |
| 5            | คุณฐานิศร์ วงศ์ประเสริฐ  | ภาควิชาส่งเสริม คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่<br>อ.เมือง จ.เชียงใหม่         | 053 - 217819, 224813 |                |
| 6            | คุณบุศรา ลิ้มนิรันดร์กุล | คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่                                                | 053 - 221275         |                |
| 7            | คุณอัญญารัตน์ สุขสุวรรณ  | โครงการพัฒนาเครือข่ายผู้ผลิต-ผู้บริโภค-ผู้บริโภค อ.เมือง จ.เชียงใหม่               | 053 - 872270         |                |
| 8            | คุณชยันต์ มณีนีชม        | โครงการพัฒนาผู้นำภาคเหนือโดยองค์กรชุมชน<br>77/2 หมู่ 5 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ | 053 - 810623 - 4     |                |
| 9            | คุณสุนทร สุข             | อำเภอสะเมิง จ.เชียงใหม่                                                            |                      |                |

กลุ่มการพัฒนาและส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน

| ลำดับที่ | ชื่อ-สกุล               | ที่อยู่ทำงาน                                                                       | เบอร์โทรศัพท์ | E-mail                |
|----------|-------------------------|------------------------------------------------------------------------------------|---------------|-----------------------|
| 1        | คุณณัฐวิภา ภาชนะวรรณ    | สำนักงานวิสาหกิจพัฒนาการเกษตรเขตที่ 1<br>226 หมู่ 3 ต.แม่เหียะ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ | 053-262822-5  | Oard 1 @ chmailoxinfo |
| 2        | คุณพิพัฒน์ ขุฑิตยการ    | สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่<br>65 หมู่ 1 ถนนสุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่   | 053-277500    |                       |
| 3        | คุณบุญชู เหลืองอ่อน     |                                                                                    | 053-210019-20 |                       |
| 4        | คุณสรสรสิริ ค้างคิ      | กป.อพช.เหนือ 77/1 หมู่ 5 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่                               | 053-810623-4  |                       |
| 5        | คุณดำรงศักดิ์ ปิ่นทะนา  | ต.ป.บ. 229 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่                                                    | 01-2872754    |                       |
| 6        | นายทองมา มานะกุล        | ต.พ. 1 อ.เมือง จ.เชียงใหม่                                                         | 053-261823-5  | Oard 1 @ chmailoxinfo |
| 7        | นายประคอง รักยวงศ์      | สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่                                | 053-221217    |                       |
| 8        | พท. ยงยุทธ สุนทรสุข     | นพค.32 สปก 3 นพท.<br>300 หมู่ 1 ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่                  | 053-455244    |                       |
| 9        | พท. วีระ คำมูล          | นพค.32 สปก 3 นพท.<br>300 หมู่ 1 ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่                  | 053-455244    |                       |
| 10       | คุณศรัทธา ปรีณ          | แมคเคน ต.ป.บ. 53 เชียงใหม่ 50000                                                   | 053-817170-1  |                       |
| 11       | นายบุญส่ง ชาริสีทอง     | แมคเคน ต.ป.บ. 53 เชียงใหม่ 50000                                                   | 053-817170-1  |                       |
| 12       | คุณทองกุล นามเปรม       | แมคเคน ต.ป.บ. 53 เชียงใหม่ 50000                                                   | 053-817170-1  |                       |
| 13       | นายสมบัติ เกลิมเสียมทอง | แมคเคน ต.ป.บ. 53 เชียงใหม่ 50000                                                   | 053-817170-1  |                       |
| 14       | นายสุวรรณ               | ต.พ 1                                                                              | 053-261823-5  |                       |
| 15       | นายวิจิต ถิ่นวัฒนากุล   | โครงการส่งเสริมเกษตรกรรมทางเลือก 310 แม่ตำสายโน ต.แม่คำ<br>อ.เมือง จ.พะเยา         | 053- 412462   |                       |
| 16       | นายชิติต สุขสม          | โครงการพัฒนาเครือข่ายผู้ผลิตผู้บริโภคเกษตรกรรมยั่งยืน                              | 053-872270    |                       |
| 17       | นางสุภา ไชเมือง         | 910 ซอย 7 ถนนจ๋วน 31 อ.เมือง จ.น่าน                                                | 02 - 9527871  |                       |